Să ne vedem cu bine în Havana

CHANEL CLEETON

UNIVERS

„*Să ne vedem cu bine în Havana* ne amintește că iubirea, chiar dacă e complicată și uneori ne frânge inima, merită întotdeauna riscul."

NPR

CHANEL CLEETON

Să ne vedem cu bine în Havana

Traducere și note de
IULIA DROMERESCHI

UNIVERS

Redactare Vlad Roman
Corectura Cătălina Chiricheş
Tehnoredactare Constantin Niţă
Coperta Faber Studio

Descrierea CIP e disponibilă la Biblioteca Naţională a României.

CHANEL CLEETON
NEXT YEAR IN HAVANA

Copyright © 2018 by Chanel Cleeton
This edition published by arrangement with Berkley, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

Copyright pentru traducerea în limba română
© 2021 Editura Univers. Toate drepturile rezervate.

www.edituraunivers.ro

ISBN 978-973-34-1495-7

Para mis abuelos
Pentru bunicii mei

Prolog

ISRAEL, 2001

Cartea aceasta aparţine sufletului meu şi datorez o enormă recunoştinţă multor persoane care au jucat un rol în aducerea ei pe lume. Îi mulţumesc extraordinarei mele agente, Kevan Lyon, şi editoarei mele fantastice, Kate Seaver, ale căror încurajări, susţinere şi îndrumări constante au făcut posibilă această carte. Sunt foarte bucuroasă pentru că am ocazia să lucrez cu amândouă şi nu vă pot mulţumi suficient pentru tot ce aţi făcut.

Mulţumesc tuturor celor de la Berkley pentru această oportunitate. Nici n-aş fi putut cere o editură mai bună. Mulţumiri speciale către Ivan Held, Christine Ball, Claire Zion, Jeanne-Marie Hudson, Craig Burke, Erin Galloway, Ryanne Probst, Roxanne Jones, Fareeda Bullert, Kim Burns şi Katherine Pelz pentru că mi-au transformat cărţile în realitate. Departamentului de subcontractare a drepturilor, pentru munca lor, dar şi departamentului artistic de la Berkley, pentru coperta uluitoare şi pentru capturarea esenţei cărţii *Să ne vedem cu bine în Havana.*

Le mulţumesc prietenelor mele, mai ales lui A.J. Pine, Jennifer Blackwood şi Lia Riley. Nu-mi pot imagina ce m-aş

face fără voi. Mulţumesc şi minunatei Jennifer Robson pentru că a citit cartea şi pentru cuvintele ei frumoase.

Sunt atât de recunoscătoare cititorilor mei şi tuturor bloggerilor care mi-au susţinut cărţile de-a lungul anilor şi care mi s-au alăturat în această nouă aventură. Mulţumesc pentru că mă citiţi!

Această carte n-ar fi fost posibilă fără familia mea minunată şi fără curajul şi puterea predecesorilor mei.

Mulţumesc pentru că mi-aţi împărtăşit poveştile şi pentru că aţi păstrat o bucăţică de Cuba, de care pot să mă agăţ oricând. Sunt recunoscătoare pentru opiniile voastre despre roman şi pentru iubirea şi sprijinul vostru.

Pentru familia mea, inima mea: *vă mulţumesc.*

Capitolul unu

ELISA
HAVANA, 1959

– Cât timp vom fi plecate? întreabă sora mea, Maria.

– O vreme, răspund eu.

– Două luni? Şase? Un an, doi?

– Linişte.

O împing în faţă, iar privirea mea scanează aeroportul Rancho-Boyeros, zona Plecări, ca să văd dacă a auzit-o cineva.

Stăm la coadă – faimoasele, sau infamele, depinde pe cine întrebi – surori Perez. Isabel este prima, cea mai mare din grup. Nu vorbeşte, cu privirea fixată pe logodnicul ei, Alberto. El are faţa palidă şi ne priveşte părăsind oraşul pe care l-am îngenuncheat cândva.

Urmează Beatriz. Când merge, cu poalele rochiei sale de zile mari, dintr-un material albastru-deschis cu dantelă, învârtejindu-se în jurul gleznelor, mi se pare că tot aeroportul îşi ţine răsuflarea. Ea e frumoasa familiei şi ştie asta.

Mă ţin după ea, cu genunchii tremurând sub fustă. Fiecare pas este un efort colosal.

Şi apoi vine Maria, ultima dintre reginele zahărului.

La cei treisprezece ani ai ei, Maria e prea tânără să înțeleagă de ce trebuie să vorbească domol, nu bagă în seamă soldații în uniforme verzi, cu puști pe umeri sau în mâinile dornice de acțiune. Cunoaște pericolul adus de acele uniforme, dar nu la fel de bine ca noi, restul. Noi n-am putut îndepărta durerea care ne-a cuprins familia în gheara ei nemiloasă, dar ne-am străduit s-o ținem pe ea departe de barbaria îndurată. N-a auzit strigătele prizonierilor ținuți în cuști ca niște animale, în La Cabaña, închisoarea condusă acum de monstrul acela argentinian. N-a văzut sânge cubanez împroșcând pământul.

Dar tatăl nostru, da.

Se întoarce și o face să tacă dintr-o privire, pe care o folosește rar, dar cu o eficiență supremă. O mare parte a vieții noastre, și-a lăsat fiicele în grija mamei noastre și a doicii, Magda, fiind prea ocupat să-și conducă producția de zahăr și prea vârât în jocuri politice. Dar sunt vremuri extraordinare, iar miza este mai mare ca niciodată. Fidel ar adora să îi transforme într-un exemplu pe Emilio Perez și pe familia lui – imaginea reprezentativă a tot ce încearcă să distrugă revoluția sa. Nu suntem cea mai avută familie din Cuba, nici cea mai puternică, dar relația apropiată dintre tata și fostul președinte este imposibil de ignorat. Chiar și cuvintele neglijente ale unei fete de treisprezece ani se pot dovedi letale, în asemenea circumstanțe.

Maria tace.

Mama pășește lângă tata, cu fruntea sus. A insistat să purtăm cele mai frumoase rochii azi, pălării și mănuși, să ne periem părul până strălucește. Nu s-ar cădea ca fiicele ei să arate mai puțin decât ideal, chiar și în exil.

Sfidătoare, deşi învinse.

Poate că nu luptaserăm în munţi, nu ţinuserăm arme în mâinile noastre înmănuşate, dar fiecare dintre noi îşi purtase bătălia – cea aprinsă de Fidel, ca o flacără nepieritoare. Aşa că mergem spre poartă, în rochiile noastre favorite, cu mândria şi pragmatismul cubanez la vedere. Este felul nostru de a ne lua veşmintele cu noi, chiar dacă le lipsesc bijuteriile care le-ar împodobi. Ce a mai rămas din ele a fost îngropat acasă.

Pentru întoarcere.

Să fii cubanez înseamnă să fii mândru – este cel mai important, dar şi cel mai cumplit blestem, deopotrivă. Nu slujim regi, nu plecăm capul, ne purtăm necazurile în spinare de parcă nici n-ar conta. Există o artă, o artă a purtării ca şi cum totul ar fi lipsit de efort, ca şi cum lumea noastră ar fi aurită, când realitatea este că genunchii de sub rochia de mătase ţi se clatină sub povară. Suntem mătase şi dantelă, iar dedesubt, oţel.

Încercăm să păstrăm iluzia că este numai o vacanţă, o scurtă excursie în străinătate, dar privirile care ne urmăresc prin aeroport ştiu mai bine...

Degetele lui Beatriz se strâng în jurul alor mele, într-un moment binecuvântat. Santinelele înveşmântate în verde măsliniu ne supraveghează fiecare mişcare. Teama ei are ceva reconfortant, în fisura faţadei. Nu îi dau drumul.

Lumea, aşa cum o ştiam, a murit, şi eu nu o recunosc pe cea care i-a luat locul.

Un sentiment deznădăjduit copleşeşte zona Plecări. Se citeşte în ochii bărbaţilor şi ai femeilor care aşteaptă să urce în avion, în oboseala umerilor, în şocul de pe chipuri, în

lucrurile pe care le strâng la piept. Este prezent în copiii solemni, cu râsul stins de miasma care ne-a acaparat pe toţi.

Acesta fost cândva un loc fericit. Îl întâmpinam aici pe tata, când se înapoia dintr-o călătorie de afaceri, şedeam pe aceleaşi locuri, cu trei ani în urmă, pline de încântare că mergeam în vacanţă la New York.

Ne aşezăm, înghesuite, Beatriz de o parte, Maria de cealaltă. Isabel stă separat, cu umerii drapaţi în tristeţe. Simţim diferit pierderea, însă greutatea a ce lăsăm în urmă este inevitabilă.

Părinţii mei şed mână în mână, într-una dintre rarele etalări fizice de afecţiune în care i-am văzut angajaţi vreodată, cu îngrijorare în priviri şi durere în inimi.

Cât timp vom fi plecaţi? Când ne vom întoarce? Ce versiune a Cubei ne va întâmpina atunci?

Suntem aici de ore bune, iar secundele se târăsc cu o lentoare intermînabilă. Mă mănâncă rochia şi o dungă subţire de sudoare îmi alunecă pe gât. Simt greaţă – un gust acru în gură.

– O să-mi fie rău, murmur către Beatriz.

Ea îmi strânge degetele.

– N-o să-ţi fie. Aproape am ajuns.

Îmi înghit greaţa şi mă uit în jos, în faţa mea. Greutatea privirilor este ascuţită, intensă şi, în acelaşi timp, mi se pare că existăm într-un vid. Zgomotele au fost aspirate din încăpere, cu excepţia foşnetului ocazional al hainelor şi a câte unui suspin rătăcit. Existăm intr-o stare de purgatoriu, aşteptând şi aşteptând.

– Începem îmbarcarea...

Tata se ridică de pe scaun, cu membrele scârţâind. A îmbătrânit câţiva ani în cele aproape două luni de când preşedintele Batista a fugit din ţară, de când vântul revoluţionar

a bătut dinspre Sierra Maestra spre colțul nostru de insulă. Emilio Perez fusese cândva respectat drept unul dintre cei mai bogați și mai puternici bărbați din Cuba. Acum nu prea il poți deosebi pe tata de bărbatul de cealaltă parte a culoarului, de domnul care așteaptă la poartă. Suntem cu toții cetățeni ai niciunei țări, orfani de conjunctură.

Iau mâna Mariei în mâna mea liberă.

Este tăcută, de parcă în sfârșit a înțeles realitatea. Cu toții suntem.

Mergem în șir, sumbri, reticenți, croindu-ne drum spre pistă. Nu se simte nicio adiere, căldura ne doboară, soarele ne arde spinările, iar avionul se ridică amenințător în fața noastră.

Nu pot face asta. Nu pot pleca. Nu pot rămâne.

Beatriz mă trage după ea, într-un șir de fete Perez, iar eu o urmez.

Urcăm în avion, într-un foșnet stânjenit, într-o tăcere fisurată, care se sfarmă, când vocile șoptite generează altele mai puternice și o cacofonie de lacrimi umple cabina. Vaiete. Acum, că am scăpat de zona Plecări, patina politeții se șterge și dă la iveală ceva crud...

Jalea.

Mă așez la geam, privind prin hubloul minuscul, sperând la un peisaj mai frumos decât cel de pe terminal, sperând...

Ne îndepărtăm de poartă cu o smucitură, iar tăcerea cuprinde cabina. Într-o clipă, mi se pare că e din nou Anul Nou și eu sunt în sala de bal din casa prietenilor părinților mei, cu un pahar de șampanie în mână. Râd, cu inima plină. În fundal pândește teama, alături de incertitudine, dar simt și speranță.

În câteva minute, întreaga mea lume s-a schimbat.

Președintele Batista a fugit din țară! Să aibă viață lungă Cuba liberă!

Să fie libertate?

Prindem viteză. Ne zguduim pe pistă. Corpul mi se ridică, iar eu pierd lupta, apuc punga din buzunarul scaunului din fața mea și îmi golesc stomacul în ea.

Beatriz mă mângâie pe spate, în timp ce stau aplecată, roțile se desprind de sol și ne ridicăm pe cer. Greața mă lovește iar și iar, un dar nepotrivit la despărțire, și, când ridic privirea, mă întâmpină un șoc în albastru și verde, o paletă de artist.

Când a ajuns Columb în Cuba, a descris-o drept cel mai frumos ținut văzut vreodată. Așa și este. Dar sunt multe lucruri, dincolo de mare, de munți și de cerul senin.

Cât timp vom fi plecați?

Un an? Doi?

Ojalá[1].

---

[1] „Sper", în spaniolă, în original.

Marisol
Ianuarie, 2017

Când eram mică, îmi imploram bunica să-mi povestească despre Cuba. Era o insulă legendară, cuprinsă în inima mea, extrasă integral din versiunea Cubei pe care o crease în timpul exilului la Miami și din poveștile pe care mi le împărtășea. Eram prinsă între două țări, două iterații personale – cea pe care o locuiam în trup și cea pe care o trăiam în vise.

Stăteam în livingul casei imense a bunicilor din Coral Gables, iar ea îmi arăta fotografii vechi, care fuseseră strecurate clandestin din țară de membri ai familiei, țesând povești despre viața ei în Havana și despre aventurile surorilor ei, pictând un tablou al unei țări care exista doar în imaginația mea. Poveștile ei aveau parfum de gardenie și iasomie, gust de banane și *mamey*[1], și, întotdeauna, sunetul gramofonului ei vechi. Când termina o poveste, zâmbea și îmi promitea că o voi vedea și eu într-o zi, că o să ne întoarcem cu pompă și o să redeschidem conacul familiei sale de pe malul mării, din Varadero, și casa elegantă care ocupa aproape o latură a străzii flancate de copaci din Havana.

---

[1] *Pouteria sapota*, arbore fructifer, cultivat în Mexic și America Centrală.

Când moare Fidel, ne vom întoarce. Vei vedea.

În sfârșit, după aproape șaizeci de ani în care ținuse cubanezii în suspans, după alarme false și farse, chiar a murit, supraviețuindu-i bunicii cu doar trei luni. În seara în care a murit, familia mea a deschis o sticlă de șampanie pe care străbunicul o cumpărase cu aproape șaizeci de ani în urmă, pentru o asemenea ocazie, toastând pentru decesul lui Castro, în stilul nostru inimitabil. Șampania, din păcate, la fel ca Fidel, era trecută binișor, dar am sărbătorit pe Calle Ocho din Miami până la răsărit, și...

Am rămas.

Moartea lui nu a șters cei aproape șaizeci de ani de exil, nici nu a asigurat un viitor în libertate. În schimb, strecor cenușa bunicii în geamantan, ascunsă în borcănașe din borseta pentru cosmetice, onorându-i ultima ei rugăminte în timp ce ne rugăm, sperăm și așteptăm ca lucrurile să se schimbe.

După ce mor, du-mă înapoi in Cuba. Împrăștie-mi cenușa peste țara pe care o iubesc. Vei ști unde.

Acum, în avion, undeva între Mexico City și Havana, înarmată cu un carnețel plin cu nume de străzi și locuri de vizitat, un ghid luat de pe internet, nu am idee unde s-o duc.

Au citit testamentul bunicii acum șase luni, cu treizeci de membri ai familiei așezați intr-o sală de ședințe de la sediul avocatului nostru din Brickell. Surorile ei erau prezente – Beatriz și Maria. Isabel murise cu un an înainte. Copiii lor au venit cu partenerii și partenerele lor, și cu propriii copii, următoarele generații. Apoi, mai eram noi: tata, unicul ei copil, surorile mele și eu.

Părțile principale ale testamentului ei erau foarte răspicate. Nicio surpriză. Bunicul murise cu peste două decenii

mai devreme și îi pasase afacerea cu zahăr a familiei tatălui meu. Era casa din Palm Beach, care i-a revenit surorii mele, Daniela. Ferma din Wellington și caii i-au rămas surorii mele, Lucia, copila mijlocie. Iar eu m-am trezit cu casa din Coral Gables, locul atâtor călătorii imaginare în Cuba.

Erau și bani, și obiecte de artă, liste după liste de lucruri pe care avocatul le-a citit pe un ton nonșalant, iar anunțurile sale au fost tratate cu lacrimi ocazionale sau exclamații de recunoștință. Apoi, ultima ei dorință...

Bunicii n-ar trebui să aibă favoriți, însă bunicii mele nu i-a păsat niciodată de regulile altora. Poate a fost faptul că am venit pe lume cu două luni înainte ca mama să-mi surprindă tatăl în pat cu o moștenitoare a unui imperiu al cauciucului. Lucia și Daniela au avut parte de ani ca familie întreagă, înainte de Marele Divorț, și, după aceea, o conexiune cu mama la care eu nu am reușit să aspir niciodată. Primii mei ani s-au scurs între ședințe de strategie în birouri de avocați, cu o navetă între case, până ce mama s-a spălat pe mâini și a plecat înapoi în Spania, lăsându-mă în grija bunicii. Așa că, poate, am fost fiica pe care n-o avusese, crescută de mâna ei, deci avea sens să îmi încredințeze asta.

Nîmeni n-a ridicat probleme.

De la surorile ei am primit o listă de adrese – inclusiv a domeniului Perez din Havana și a casei de pe plajă, pe care nu le mai văzuse nimeni de peste 50 de ani. M-au pus în legătură cu Ana Rodriguez, cea mai bună prietenă din copilărie a bunicii. În ciuda trecerii timpului, a fost suficient de amabilă să mă găzduiască în săptămâna petrecută în Cuba. Poate că mă ajuta ea să fac lumină în privința locului de odihnă al bunicii.

Mereu ai vrut să vezi Cuba, și e cel mai mare regret al meu că nu s-a putut cât trăiam. Mă consolează, măcar, imaginea ta plimbându-te pe Malecón, cu spuma mării mângâindu-ți fața. Îmi imaginez cum îngenunchezi în stranele Catedralei din Havana, stând la o masă la Tropicana. Ți-am povestit despre noaptea în care ne-am furișat și am mers la club?

Am visat mereu că Fidel va muri înaintea mea, că mă voi întoarce acasă. Dar acum visez altceva. Sunt bătrână și am acceptat că nu voi revedea niciodată Cuba. Dar tu, da.

Să fii în exil înseamnă ca lucrurile pe care le iubești cel mai mult pe lume – aerul pe care îl respiri, pământul pe care calci – să-ți fie luate. Există de cealaltă parte a unui zid, sunt și nu sunt, neschimbate de vreme și de condiții, păstrate într-o amintire perfectă dintr-o țară a viselor.

Cuba mea nu mai e, Cuba pe care ți-am dăruit-o peste ani a fost luată de vânturile revoluției. Este timpul să-ți descoperi propria Cubă.

Îmi strecor scrisoarea înapoi în poșetă. Cuvintele se încețoșează. Au trecut șase luni și totuși durerea e încă prezentă, intensificată de momentele în care-i simt pierderea mai acut, în care ar trebui să fie lângă mine și nu e.

Să văd *merenguitos*[1] pe care le pregătea la ocazii, cu gustul lor dulce dizolvându-mi-se pe limbă, într-un nor de pudră albă, sunetele copilăriei mele – idolii noștri: Celia Cruz, Benny Moré, Buena Vista Social Club – și acum roțile avionului care ating pământ cubanez.

Mi-e dor de bunica.

Pe obraji imi curg lacrimi. Nu e vorba doar de absența ei. Este senzația de legătură, în timp ce avionul avansează pe

[1] Bezele specifice gastronomiei cubaneze, în spaniolă, în original.

aceeași pistă de pe care a purtat-o departe de Cuba pe ea, cu aproape șaizeci de ani în urmă.

Mă uit pe geam și dau cu ochii prima dată de Aeroportul Internațional José Martí. La prima vedere, arată ca numeroasele aeroporturi din Caraibe prin care am zburat în vacanțe. Dar, dincolo de asta, există o idee a recunoașterii și un fior care mă străbate. Un suspin care-mi iese din trup, de parcă mi-aș fi ținut respirația și pot expira, în sfârșit.

Este senzația aceea când ai fost plecat multă vreme și te întorci acasă cea care te întâmpină, totodată cunoscută și schimbată, iar tu pășești pe ușă, îți lași bagajele lângă tine, simțind că ți-ai încheiat călătoria, și analizezi ce te înconjoară, privind ce ai lăsat în urmă, gândindu-te...

Sunt acasă.

Capitolul doi

Cobor din avion şi străbat aeroportul, cu bagajele în mână. Toată viaţa mea, Cuba a fost o entitate legendară, uneori tangibilă, alteori o prezenţă efemeră, departe de atingerea mea. Dar acum este reală şi, chiar dacă zona Sosiri nu are nimic romantic, nici elegant, sunt plină de entuziasm.

Din păcate, momentul special este umbrit de timpul care abia se târăşte. Trec minutele, aproape o oră până ce mă apropii de începutul cozii pentru vamă. Remarc numărul de funcţionari din spatele tejghelelor, de uşurinţa cu care sunt procesaţi turiştii din faţa mea. Oficial, sunt aici cu o viză de jurnalistă deoarece scriu un articol pentru revista online de călătorii pentru care fac *freelancing* în Miami – un articol despre turismul în Cuba, acum că restricţiile nu mai sunt ce erau. L-am propus editorului ca pe o serie în mai multe părţi, concentrată pe prezentarea Cubei americanilor, şi am obţinut colaborarea prin oferta de a-mi finanţa singură deplasarea. Neoficial, firește, cenuşa bunicii este în geanta mea.

Există o procedură de repatriere a unui exilat în Cuba, pentru funeralii, dar, după ce am discutat cu prieteni de familie care s-au confruntat cu aceleaşi provocări – refuzuri, bandă roşie şi intervenţii guvernamentale –, am considerat-o

cea mai ușoară cale, adoptată de mulți cubanezi în fiecare an. Trecând-o pe bunica înapoi în țară, clandestin, aș putea jura că o simt privindu-mă și zâmbind, încântată că joacă un renghi regimului pe care l-a detestat.

Toate documentele mele sunt la un loc, am viza în mână și mă îndrept spre tejghelele vameșilor rugându-mă ca urna mea încropită să treacă fără probleme.

Îmi prezint documentele, cu inima bătând puternic cât îi răspund la întrebări în spaniolă – limba pe care am vorbit-o de când mă știu. Aici există o separare ciudată: suntem conectați, conaționali, și totuși nu. În ciuda mamei hispano-americane, m-am considerat mereu mai mult cubaneză decât altceva, iar în Miami nu a fost niciodată o problemă. Bunicii mei sunt cubanezi, tata este cubanez, așadar eu sunt cubaneză. Dar va conta că pielea mea este mai deschisă la culoare decât a majorității cetățenilor țării și că sângele meu nu este 100% cubanez? Sunt străină aici sau moștenirea mea este suficientă?

Îmi face semn să continui, iar eu merg mai departe, cu bagajele, agitată, în timp ce trolerul și cenușa bunicii trec prin aparatul cu raze X și oficialii se asigură că nu introduc nimic de contrabandă în țară. Banda se ridică și oftează, bagajele mele continuă, îmi țin respirația...

Trec și eu prin scaner și aștept, sigură că acesta va fi momentul în care îmi vor remarca geanta. Îmi imaginez că sunt condusă într-o cameră de interogare fără geamuri, ascunsă undeva în aeroport. Simplul fapt că turismul în Cuba le este încă interzis cetățenilor americani subliniază imprevizibilitatea situației, realitatea că mă aventurez în ape noroioase și pe un teritoriu neexplorat.

Nimeni n-a contestat dorința bunicii de a-i fi împrăștiată cenușa în Cuba și nici decizia de a-mi reveni mie această misiune, dar călătoria mea a fost primită cu precauție de familie, mai ales de cei care avuseseră experiențe directe cu regimul.

Nu uita niciodată unde te afli, m-a avertizat Beatriz. Drepturile de care te bucuri aici vor dispărea după ce aterizezi la Havana. Nu le lua de bune.

Mătușa mea, Maria, mi-a trimis e-mailuri zilnice, pline cu articole și informații despre călătorie de la Departamentul de Stat, în săptămânile de dinaintea plecării, iar cuvintele lor mi s-au întipărit în minte... *oricine poate fi reținut oricând... dacă încălcați legile locale, chiar și fără cunoștință de cauză... arestați... închiși...*

Nimic nu îți provoacă mai sigur teamă decât potențialul de încarcerare în baza unui capriciu. Nu mă îndoiesc că țara asta e diferită de cele în care am călătorit înainte, dar, în același timp, nu pot alătura imaginile văzute la TV și la știri, în timp – mașini vechi, în culori vii, valuri care se zdrobesc de țărm și arhitectură romantică – de portretul auster creionat de mătușile mele.

Ele sunt foarte protectoare cu mine și cu verii mei, dar, când vorbesc despre Cuba, este prezent un alt nivel de teamă, care face aluzie la orori nerostite, al căror impact nu s-a subțiat în timp. Am încercat să le explic că, acum, lucrurile sunt diferite, că nu suntem în 1959, că revoluția s-a încheiat, că Ambasada SUA s-a redeschis în Havana, și că avem parte de o nouă etapă a relațiilor cubano-americane.

Nimic din ce am spus nu le-a calmat îngrijorarea din priviri, iar când Maria a insistat să-i iau mătăniile și să le vâr în

geantă, ţinând cont de riscul suplimentar generat de cenușă, nu m-am opus. Îmi prinde bine norocul în plus.

Continui la coadă.

Lăsaţi-mă să o trec pe bunica prin vamă şi promit că mă feresc de necazuri în călătoria asta.

Privirea mea e fixată pe dispozitiv.

Alt funcţionar îmi face un semn din cap, iar eu îmi apuc geanta de pe bandă cu un cor de „aleluia" umplându-mi mintea în timp ce străbat aeroportul.

Îmi iau restul bagajelor din zona aferentă şi simt că agitaţia îmi cedează cu fiecare pas. Neliniştea mea lasă loc unui entuziasm demn de seara de Ajun. Am aşteptat clipa asta toată viaţa.

Ies din aeroport şi privesc Havana pentru prima dată cu adevărat. Inspir pentru prîma oară aer cubanez. Se simte o briză uşoară, dar, dincolo de ea, umiditatea mă loveşte feroce, iar părul începe să mi se lipească de ceafă. Ianuarie în Havana seamănă bine cu ianuarie în Miami. Îmi scot ochelarii de soare din poşetă şi mi-i pun pe nas.

Trotuarul este populat de un haos vesel: prieteni şi familii care se îmbrăţişează, voci care strigă într-o spaniolă exuberantă, oameni care pun lucruri în portbagajele enorme ale maşinilor în culori vii. Majoritatea maşinilor au aproape şaizeci de ani, unele sunt mai vechi, însă vârsta lor e mai degrabă reflectată de stil, decât de stare, pentru că vopseaua străluceşte, cromul luceşte, iar mândria proprietarilor este reflectată de multe dintre ele.

Scanez marea de oameni, unii ţinând cartoane cu nume scrijelite pe ele. O caut pe Ana Rodriguez. Sunt nerăbdătoare s-o cunosc pe femeia despre care mi-a povestit bunica, în cuvinte pline de nostalgie şi afecţiune.

Am fost de nedespărţit, de când eram mici. Familia ei locuia alături şi ne jucam împreună în grădină. Ţi-am povestit despre încercarea mea de a mă căţăra pe zidul care ne separa casele, Marisol?

Am văzut mereu prietenia dintre bunica mea şi Ana ca pe o versiune cubaneză a lui Lucy şi Ethel[1] – cu bunica în rolul lui Lucy, ţinând cont de poveştile ei.

– Marisol Ferrera?

Mă întorc la auzul numelui meu şi ajung faţă în faţă cu un tip care se sprijină de o decapotabilă albastru intens, cu un grilaj masiv, cromat, şi accente albe pe laturi.

– Da?

Se împinge de lângă maşină. Poalele *guayaberei*[2] albe îi flutură de briză când se apropie de mine, mişcându-şi cu graţie membrele lungi.

Mă salută într-o engleză lină, întinzându-mi mâna.

– Eu sunt Luis Rodriguez. Bunica m-a rugat să te iau. Îi pare rău că n-a venit şi ea, dar nu se simţea bine.

Îi prind mâna. Îi ating pielea bătătorită. Are o strânsoare fermă şi pielea caldă. Degetul lui mare îmi atinge interiorul încheieturii, când îmi lasă mâna, şi mă străbate un fior.

Clipesc, studiindu-l cu ochii uşor mijiţi, dorindu-mi să fi fost mai atentă la ce-mi povestise Beatriz despre familia Anei. Pare cam de vârsta mea sau poate cu câţiva ani mai mare;

---

[1] Protagonistele serialului american *I Love Lucy* (1957-1960), cel mai vizionat serial televizat din SUA pentru patru din cele şase sezoane ale sale.

[2] Cunoscută şi drept „cămaşă de Yucatán", este un articol vestimentar bărbătesc, de vară, purtat peste pantaloni, care se distinge prîn două rânduri verticale de pliuri cusute strâns, în faţă şi în spate. Potrivită pentru vremea umedă şi caldă.

peste treizeci. Are părul des, cu câteva nuanţe mai deschis ca al meu, mai mult şaten decât negru, şi este foarte bronzat. Are ochii căprui-închis. Riduri fine îi înconjoară ochii, adăugând personalitate feţei. Are barba tunsă scurt.

Este chipeş cum sunt unii bărbaţi – de parcă suma părţilor, deşi deloc speciale individual, ar crea o carismă care te face să devii atentă.

– Este în regulă? întreb în spaniolă, ignorând ghemul de nervi din stomac.

Buzele lui pline se curbează într-un zâmbet. Nu sunt pregătită să mă lovească aşa. Am impresia că l-am amuzat.

– Este, răspunde el în spaniolă. Oboseşte pe parcursul zilei.

Bunica avea şaptezeci şi şapte de ani când a murit. Ana este cu un an mai mare.

– Dar e încântată că vii. Nu prea a vorbit despre altceva in ultimele săptămâni.

Se apleacă şi îmi ia valiza mare într-o mână şi trolerul mic în cealaltă.

– Gata? Asta e tot?

Dau din cap. Îmi ignoră protestele (pot să-mi duc bagajele şi singură), iar eu îl urmez la maşină, incapabilă să rezist pornirii de a-mi trece mâna peste curbele sale netede.

– Eşti pentru prima dată în Cuba? mă întreabă el, punând jos trolerul şi deschizându-mi portiera.

– Da.

Mă aşez pe bancheta imensă, iar privirea îmi alunecă peste interiorul maşinii. Locurile sunt acoperite de piele care pare că, acum multă vreme, a fost albă. Acum a devenit crem. Mi-o imaginez pe bunica stând într-o asemenea maşină,

purtând una din rochiile pe care le văzusem în cele câteva fotografii rămase din viaţa ei în Cuba. Călătoresc în timp.

Aştept ca Luis să încarce genţile în portbagaj şi să revină în faţă, unde porneşte motorul. Mă întind din instinct după centura de siguranţă şi încremenesc când nu dau de nimic.

Aşa este.

Chiar am călătorit în timp.

– Grozav! Ţi-ai refăcut singur maşina?

– Am un văr. Se pricepe. Mângâie bordul, afectuos. Este năbădăioasă, dar dacă mă port frumos cu ea, nu mă dezamăgeşte.

Rânjesc.

– Maşina ta este femeie?

– Bineînţeles.

Iese pe drum, claxonând, şi îşi flutură mâna pe geam către maşina din spatele nostru.

Un amestec de maşini clasice şi de vehicule cu aspect mai modern trec pe lângă noi pe drum. Unele sunt în stare aproape perfectă, ca a lui Luis. Altele par să se ţină laolaltă numai prin candoare şi rugăciune. Maşina accelerează, iar eu strâng cadrul portierei, în timp ce trecem pe lângă palmieri. Este surprinzător de rapidă pentru vârsta ei. Vântul îmi flutură părul în jurul feţei, iar briza mai domoleşte căldura.

Ne lovim de câteva gropi, iar corpul meu este aruncat de colo colo fără siguranţa unei centuri. Peisajul se schimbă: semne imense proclamă măreţia Revoluţiei Cubaneze, supremaţia comunismului. Faţa lui Fidel Castro mă priveşte, urmată de imagini ale lui Che Guevara, cu părul fluturând într-un vânt imaginar. Ei sunt monştrii copilăriei mele şi mi se pare ciudat să îi văd aşa, mai degrabă veneraţi, decât priviţi negativ.

– Deci scrii? îmi strigă Luis peste zgomotul vântului şi al maşinilor care se grăbesc pe lângă noi.

– Da, răspund, strigând şi eu. Sunt *freelancer*.

Mi-a luat cam zece ani de scris articole pentru reviste şi postări de blog ca să mă consider scriitoare, şi o parte din mine încă aşteaptă să mă ia cineva peste picior. Scrisul nu este o profesie pe care cei din familia mea s-o înţeleagă sau s-o respecte – salariul meu are prea puţine zerouri, programul meu este prea răzleţ, prestigiul carierei mele, insuficient. Îl privesc ca pe un hobby excentric, ca pe o anecdotă potrivită la petreceri, ca pe o sursă de uimire, mai degrabă decât pe ceva care, în mare parte, îmi plăteşte facturile. Ar fi fost mai bucuroşi să mă vadă lucrând la Perez Sugar; exceptând-o pe bunica.

Viaţa e prea scurtă să fii precaută, Marisol, să fii cuminte, să faci ce se aşteaptă de la tine, nu să-ţi urmezi inima. Uită-te la noi. Azi aveam totul, a doua zi zăcea ca un castel de nisip lovit cu piciorul. Nu se ştie niciodată ce îţi rezervă viaţa.

A cumpărat primul meu articol de revistă în patruzeci de exemplare, împărţindu-le cu un zâmbet oricui îi ieşea în cale şi proclamând că nepoata ei scrisese un material excelent despre organizarea şifonierului, care o inspirase să îşi transforme propriul dressing spaţios.

– Ce scrii?

Sunt uimită de interesul autentic al întrebării, faţă de politeţea dezinteresată cu care sunt obişnuită sau de aluziile la momentul în care voi obţine o slujbă „adevărată".

– Materiale de *lifestyle*, răspund. Călătorii, modă, mâncare – chestii de genul. Lucrez la un articol despre turismul în Cuba, acum că se deschid relaţiile bilaterale.

– Îţi place?

Ciudat, dar cred că e prima persoană care-mi pune întrebarea. De obicei, oamenii vor să ştie unde am fost publicată, dacă am scris pentru cineva „mare", dacă am succes în funcţie de orice măsură pe care au decis-o: bani, faimă, notorietate. Îmi place deja mai mult de el, fiindcă a ajuns direct în inima lucrurilor, la motivul pentru care scriu.

– În mare parte. Mi se pare distractiv. Îmi place să călătoresc şi să văd locuri noi, mă bucur să cunosc oameni. De obicei, e ca un puzzle – ştiu unde vreau să ajung, cuvintele pe care le voi folosi ca să ajung acolo, însă magia se produce doar când mă aşez la calculator şi înşir propoziţii, ca să ating ce încerc să spun. Există mereu o provocare nouă, o surpriză care mă aşteaptă când încep cercetarea.

Îmi place şi libertatea pe care mi-o aduce, dar asta nu mai spun. Dacă stau într-un loc prea multă vreme, încep să mă agit şi, chiar dacă mă întorc mereu în Miami, după vreo lună simt din nou îmboldul cunoscut. Un imbold care mi-a afectat şi alte zone ale vieţii, de când a murit bunica, pentru că pierderea ei şi amintirile lăsate în urmă m-au făcut să îmi analizez propria moştenire: am treizeci şi unu de ani, nu sunt căsătorită, nu am copii, sunt motivată de o carieră care-mi place, dar pe care nu o iubesc.

– Deci ce-ţi place de fapt e aventura?

Nu m-am gândit niciodată la asta, dar...

– Da, aşa cred.

Trecem pe lângă un zid decorat cu o pictură murală, care înfăţişează steaguri cubaneze, şi strecor o privire spre Luis. Braţul lui se află pe banchetă, lângă al meu, la câţiva centimetri.

A plecat vreodată din Cuba? Cubanezii care au rămas îi pizmuiesc pe cei care au plecat? Sunt îngrijorați că vom încerca să ne reluăm ce am pierdut la revoluție? Ar pleca, dacă ar putea? Se întreabă despre lumea de dincolo de țărmurile Cubei? E ciudat să fii într-un loc atât de desprins de restul lumii, să îți dai seama că vedem viața prin obiective foarte diferite.

– Mă poți întreba. Un zâmbet îi joacă pe buze, iar privirea îi fuge spre oglinda retrovizoare. Simt cum întrebările din mintea ta se împing să iasă afară.

Deschid gura să obiectez, dar el clatină din cap, cu privirea la drum.

– Jurnaliștii ăștia.

Cuvântul este rostit cu un soi de afecțiune indulgentă.

– Tu cu ce te ocupi? îl întreb, în loc să-i răspund la afirmație.

– Sunt profesor de istorie la Universitatea din Havana. Predau cursuri de istorie cubaneză. Dacă ai întrebări despre oraș pentru articolul tău, îți răspund bucuros.

– Ar fi grozav, mersi. Am o listă de locuri pe care aș vrea să le văd – Malecón, Hotel Nacional, Tropicana –, dar mi-ar plăcea să vizitez și ce frecventează localnicii.

– Atunci, pot să te îndrum fără probleme.

Nu mă așteptam să am parte de un ghid inclus când am acceptat invitația Anei de a locui la ea, dar sunt recunoscătoare pentru ajutor. În plus, nu e tocmai o corvoadă să îmi prezinte Cuba un bărbat chipeș și inteligent.

– Ce știi tu despre Cuba? întreabă el.

– Am fost crescută cu povești despre ea, răspund eu, cu mândrie. Bunica mea adora să îmi povestească despre Cuba,

despre casa în care a crescut, despre excursiile la Varadero și despre balurile din piețe. Cuba a făcut parte din viața mea de zi cu zi. Din mâncarea pe care o consumam, din muzica pe care o ascultam. Încă face parte, dar acum, că bunica nu mai este, mi se pare mai îndepărtată.

– Tatăl tău s-a născut aici?

– Nu. S-a născut după ce a plecat bunica, în '59.

– Și n-a vrut să vină în vizită cu tine?

Ridic din umeri.

– Muncește mult. Conduce firma familiei și asta-l ține ocupat.

Tatăl meu este un om de afaceri și de acțiune, deloc sentimental sau înclinat spre auto-explorare. Când relațiile dintre Statele Unite și Cuba se normalizează – *dacă* – mă aștept să își croiască drum pe noua piață. Dar să urmărească moștenirea spirituală a familiei? Nu.

– Zahăr, nu?

Încuviințez, întrebându-mă ce i-a mai povestit bunica lui despre noi.

– Bunica mea și-a dorit să îi împrăștii cenușa aici. Mi-a spus că voi ști unde să fac asta, dar, după ce am discutat cu surorile ei, nu am decis încă. Mi-au dat câteva idei, însă aș vrea să vizitez locurile și să le simt chiar eu. Mi-a încredințat această misiune și nu vreau s-o dezamăgesc.

Bunicul meu a fost îngropat într-un cimitir din Miami, însă scrisoarea bunicii spunea clar că nu dorește să se odihnească în pământ american.

Am spus mereu că mă voi întoarce și acum depinde numai de tine să îmi îndeplinești dorința, să mă readuci alături de cei pe care i-am lăsat în urmă.

– Condoleanţe. Eraţi apropiate?

– Mi-a fost ca o mamă.

Încuviinţează, de parcă ar înţelege că nu rostesc cuvintele cu uşurinţă.

– Bunica o pomenea adesea, cu afecţiune. Spera că se vor revedea.

– A mea a crezut că se va întoarce, îi spun, şi simt că durerea mă cuprinde pe măsură ce vorbesc despre ea. Să vorbesc despre ea este cu două tăişuri: o ţine aproape, dar mă face să îi percep absenţa mai acut.

Luis întoarce pe alt drum şi, iată, Havana.

Am văzut poze, firește, dar nu se compară cu experienţa personală, cu clădirile care se ridică deasupra noastră. Multe exterioare sunt decorate în culori vii – corai, galben canar, turcoaz – soarele le scaldă într-o sclipire de ambră. Zidurile se potrivesc cu maşînile ţipătoare din jurul nostru. Vopseaua se cojeşte din loc în loc. De balcoane făcute din fier forjat răsucit în modele complexe şi din piatră atârnă sfori pe care rufele flutură în vânt. Deasupra clădirilor se încrucişează cabluri electrice. Aici, oamenii sunt înghesuiţi în orice spaţiu disponibil, revărsându-se din clădiri.

Dar arhitectura îmi taie respiraţia. Felinare din fier negru, decorativ, sunt postate ca niște santinele de-a lungul trotuarelor. Detaliile clădirilor sunt remarcabile; văd sculpturi alambicate care decorează apartamentele. Bucăţi de tencuială s-au fărâmiţat, însă, lăsând goluri în pereţi, şi peisajul a căpătat o patină cenuşie ştearsă, de parcă întregul oraş ar avea nevoie de o săpuneală zdravănă.

Havana e ca o femeie care a fost cândva celebră şi a trecut printr-o perioadă dificilă, şi totuşi păstrează urme ale fostei

străluciri, urme ale unei ere între timp apuse, o fotografie în sepia îngălbenită de timp și circumstanțe, cu marginile deja ferfeniță.

Dacă închid ochii, văd Havana așa cum era, gravată în memoria bunicii. Dar, când îi redeschid, realitatea celor aproape șaizeci de ani de izolare mă privește înapoi, iar eu sunt recunoscătoare că bunica nu e aici să vadă decăderea orașului pe care l-a iubit cu atâta credință.

– A fost frumos, cândva, spune Luis, surprinzându-mă. Ne privim.

– Da. Îmi dau seama.

– An după an, mai îmbătrânește puțin. Oftează, întorcându-și atenția la drum. Vopsim, peticim, încercăm să-l ținem laolaltă, dar cu un proiect de asemenea dimensiuni...

Restul rămâne între noi, nerostit. Fără bani, nu prea au ce face.

– Orașul vechi din Havana arată mai bine decât multe cartiere. Îl păstrează pentru turiști, așa că, dacă dorești să simți orașul cum era înainte, acolo îl vei descoperi.

Spaniolii au întemeiat partea veche a orașului în secolul XVI. Din ce am citit și din poveștile auzite, Havana este împărțită în cartiere diferite, fiecare distinct, din motive aparte. Atracția de a sta cu Ana și nu la hotel este motivată și de faptul că familia ei locuiește încă în casa de lângă casa bunicii – cea în care s-au născut și au fost crescute generații de Perez.

– Ce-mi poți spune despre Miramar? intreb, referindu-mă la cartierul în care locuise bunica.

– Ce preferi, perspectiva profesorului de istorie sau pe cea a omului care a locuit acolo toată viața?

– Ambele.

– Povestea poporului cubanez – cel puțin istoria modernă – este o poveste a adaptării. Am profitat la maxim de resursele limitate pe care ni le permite marea revoluție – rostește „marea revoluție" cu o urmă de nemulțumire, de parcă ar fi comis o blasfemie. Miramar s-a păstrat mai bine decât alte părți ale orașului, pentru că aici sunt ambasadele. Unele case sunt dărăpănate, dar ar putea fi mai rău. Mulți dintre generalii și oficialii de rang înalt ai regimului locuiesc acum în casele cândva ocupate de cohortele lui Batista, de către cele mai bogate familii cubaneze. De data asta, dezaprobarea este clară. Asta înseamnă progresul, vezi tu. Scăpăm de viermi și iată cine s-a mutat și i-a înlocuit.

Candoarea vocii sale și vocea care îi picură de dispreț mă uimesc.

– Am deschis un *paladar*[1] acasă, continuă Luis. Este plin de turiști europeni pentru că majoritatea cubanezilor nu și-ar putea permite să mănânce la restaurantul nostru dacă nu ar fi finanțat de prețurile mari pe care le plătesc turiștii – mari pentru noi, în fine.

Am auzit despre restaurantele informale deschise de unii cubanezi la ei acasă, fără permisiunea guvernanților. Am o listă cu cele mai bine cotate din Havana, să le adaug în articol, și *paladar*-ul familiei Rodriguez se află pe ea.

– Bunica ta gătește?

– În mare parte. Oricine vine la restaurant este primit ca parte din familie. E tot mai greu pentru că îmbătrânește, dar îi place să se ocupe de oaspeți. Ajut și eu când pot.

– Și părinții tăi? Locuiesc și ei în Miramar?

---

[1] Restaurant mic, de familie, de obicei plasat într-o parte transformată a unei case, caracteristic gastronomiei cubaneze.

O clipă nu îmi răspunde. Bate cu degetele în volanul îmbrăcat în piele. Cotește pe o străduță și apare oceanul. Este de un albastru Tiffany perfect. Valurile se zdrobesc de țărm, înspumate.

– Tata a murit când eram mic. A luptat în Angola.

– Îmi pare rău. A fost soldat?

– Ofițer în armată. A luptat în Angola în '88. Lupta de la Cuito Cuanavale[1]. A fost erou de război. Mama lucrează în *paladar*, cu bunica.

Îmi furnizează ultima parte a informațiilor cu o naivitate amăgitoare. Știu ce face – îmi oferă mai mult decât am cerut ca să nu cer în plus.

Între noi se lasă tăcerea și mă mulțumesc să îmi petrec restul drumului privind peisajul, imaginându-mi-o pe bunica pe străzi, sub stâlpul de iluminat, cu picioarele în apa care mângâie țărmul. Îi văd și surorile: pe Beatriz, făcând numai șotii oriunde s-ar duce; pe Isabel, care a murit cu aproape doi ani în urmă și a trăit învăluită într-o tristețe permanentă, după ce și-a pierdut iubirea; și Maria, cea mai tânără dintre mătușile mele, care nu era decât o copilă când au plecat.

Cartierul îmi amintește de străzile spaniole din Coral Gables și înțeleg de ce bunica a gravitat spre zona aceea din Miami, când a venit în Statele Unite, și cum și-a găsit acolo o enclavă în care a încercat să reconstruiască țara iubită și pierdută.

---

[1] Luptă purtată intermitent, între 14 august 1987 și 23 martie 1988, la sudul și la estul orașului Cuito Cuanavale din Angola, între Forțele Populare Armate pentru Eliberarea Angolei, Cuba, apartheidul sud-african și insurgenții Uniunii Naționale pentru Independența Totală a Angolei, în timpul Războiului Civil din Angola și al Războiului de Graniță Sud-African.

Palmieri enormi domină peisajul, trunchiurile lor întortocheate, fusiforme, dovezi ale rezistenţei insulei în faţa naturii şi a vânturilor cu forţă de uragan care-i lovesc adesea ţărmurile. Casele sunt în diverse stadii de dărăpănare, stafii ale unei societăţi purtate departe de revoluţie. Şi, totuşi, lângă rămăşiţe se află hoteluri înalte, moderne, menite să atragă turiştii europeni, magazinaşe şi baruri care servesc aceeaşi clientelă. O fântână goală se află într-o parte, spartă, cu sirenele abandonate fără scop, parcă încremenite în timp de o vrajă.

Avansăm, iar oraşul se agită, oamenii merg pe străzi, aşteaptă autobuzul în staţii.

Mergem pe Quinta Avenida, pe lângă ambasadele înşirate. Mai sunt şi alte case, cu peluze sălbăticite, piscine goale în curtea din spate. Aici e mai mult spaţiu, proprietăţile sunt ceva mai mari şi, după starea caselor, se pare că Miramar s-a descurcat mai bine decât o mare parte din Havana, chiar dacă tot ce mă înconjoară este foarte diferit de lucrurile cu care sunt obişnuită şi foarte departe de splendoarea opulentă descrisă de bunica mea.

Casele erau clădite după modelul marilor proprietăţi europene, cu materiale aduse din Franţa şi dîn Spania, pe nave. Grădinile erau impecabile, cu numeroase flori, parfum de portocale în aer, palmieri imenşi care aruncau umbră deasupra tuturor.

Luis arată spre ambasada Rusiei, pe lângă care trecem acum. Este imposibil de ratat; clădirea e austeră şi impunătoare, ţâşnind spre cer ca un proiectil.

Mai coteşte o dată, parcă îndreptând un vapor, şi iată-ne pe strada pe care a locuit familia mea.

Luis se opreşte în faţa unei case şi, în ciuda aspectului scorojit al vopselei, recunosc imediat structura din spatele porţilor de fier.

Era vopsită în roz, în cea mai palidă nuanţă, ca interiorul unei scoici. Beatriz stătea adesea la balconul de sus, ca o regină în prezenţa Curţii.

Şi tu unde erai, abuela[1]?

Probabil înotam în piscina din spate, cu Maria. Sau citeam în bibliotecă. Ne croiam drum în bucătărie, iar bucătarul ne strecura mâncare înainte de cină. Mama mea detesta practica, bineînţeles, şi tocmai asta ne plăcea.

Îmi scot ochelarii de soare şi îmi şterg faţa, deschid portiera şi ies, îndreptându-mă spre casă şi privind palmierii, treptele care duc spre uşa din faţă. De la Beatriz, am aflat că clădirea fusese construită în stil baroc de generaţiile anterioare de Perez. Imaginea din faţa mea nu se compară cu fotografiile, strecurate de prieteni de familie şi foşti angajaţi, peste ani, dar umbra gloriei anterioare încă se întinde.

– Cine locuieşte în ea acum? îl întreb pe Luis când vine să stea lângă mine, în tăcere, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor kaki. Mâneca *guayaberei* îmi atinge umărul gol – o sugestie a realităţii corpului său lângă al meu.

– Un diplomat rus s-a mutat aici acum câteva decenii. I se opreşte respiraţia când braţele ni se ating. Când eram adolescent.

Dormitorul bunicii era în spate, cu vedere la ocean, şi mi-aş dori să mă strecor acolo şi să explorez.

– Sunt acasă?

---

[1] „bunico", în spaniolă, în original.

Poate că-i conving să mă lase să arunc o privire? Dintre toate locurile în care m-am gândit să împrăştii cenuşa bunicii, casa copilăriei pare cea mai bună opţiune.

– Acum, nu.

Soarele mângâie clădirea, îmbrăcând-o în aceeaşi strălucire care scaldă totul împrejur. Cerul este o explozie de culoare, în orice nuanţă de albastru imaginabilă; nori ca de vată albă plutesc în jur.

N-am văzut niciodată un loc mai frumos.

– Este superbă, şoptesc eu, mai mult pentru mine, făcând un pas în faţă, cu mâinile în jurul porţii de fier forjat.

Totul se topeşte în jur. Suntem doar eu şi casa.

Trece un minut. Trec două.

Mă dau înapoi, ezitând, pentru că nu vreau să plec. Când mă întorc spre Luis, nu se uită la casă, ci la mine.

– Eşti gata să-ţi laşi bagajele şi să-ţi vezi camera? întreabă el.

Încuviinţez pentru că, pe moment, nu am cuvinte.

Luis întinde mâna, invitându-mă. Mă ofer să îmi duc bagajul, iarăşi, dar el refuză şi mă urmează cât străbat trotuarul spre casa de alături.

Reşedinţa Rodriguez are trei etaje şi pereţi de un galben palid. Comparativ cu altele, conacul este relativ bine întreţinut, purtându-şi vârsta cu demnitate şi graţie. Într-o parte, atârnă firma unui restaurant, indicând schimbarea de statut a casei, iar oamenii mişună afară, într-o curticică, în care au fost aşezate mesele pentru cină. Uşi mari, cu panouri de sticlă, aproape până la tavan, se deschid în afară, expunând un spaţiu interior de luat masa.

Merg pe o alee pietruită cu Luis conducându-mă spre uşile din faţă. Le deschide cu un scârţâit şi păşim peste prag. Intrare ca într-o peşteră, podea de marmură crăpată şi uzată,

însă impresionantă. După spațiile goale de pe pereți și din cameră, multe piese de mobilier nu mai există de mult, iar cele rămase sunt în stare uimitor de bună, în ciuda vechimii.

Bunica mi-a povestit că familia Anei s-a implicat în producția de rom, înainte să fie naționalizată de Castro, și nici măcar cincizeci de ani de comunism n-au șters complet vestigiile avuției lor.

Pereții sunt verde pastel. O oglindă masivă, aurită, cu un model *fleur-de-lys* delicat, acoperă un perete; pe alocuri, poleiala s-a uzat. Alt perete este acoperit cu un talmeș-balmeș de artă și fotografii vechi. De tavan atârnă un candelabru, iar o scară dublă duce la al doilea etaj.

– Casa ta este superbă.

Luis își scoate ochelarii de soare și zâmbește.

– Mulțumesc.

– Marisol?

Mă întorc.

Se apropie de mine dinspre ușa de la intrare. Chiar și cu jumătatea de secol adăugată, o recunosc imediat din fotografiile vechi ale bunicii.

Ana Rodriguez este o femeie mititică, cu vreo trei-patru centimetri mai scundă ca mine, clădită compact. Cu buclele negre după urechi, cu obrajii rozalii, cu un zâmbet care i se lățește pe față, traversează holul din trei pași, întinde mâinile și le apucă pe ale mele.

– Marisol.

Numele mi-e rostit cu afecțiune și orice stres mai aveam în legătură cu faptul că urmează să stau la oameni străini se evaporă. Se poartă cu mine cum te-ai purta cu o nepoată pe care n-a mai văzut-o de săptămâni, și nu cu o musafiră. Mă îmbrățișează. Lacrimile îmi înțeapă ochii. Ceva din postura

ei îmi amintește de bunica. Miroase a bucătărie, are un șorț în jurul taliei și recunosc aromele delicioase imediat – *mojo*[1] și fasole neagră.

De obicei, nu prea plâng, dar între suferință și nostalgie mi-e greu să îmi controlez emoțiile. Acestea sunt poveștile copilăriei mele, în carne și oase, iar spiritul bunicii, al familiei, al tradițiilor noastre mă înconjoară din toate părțile.

Ana zâmbește, cu lacrimi în ochii căprui.

– Semeni cu Elisa.

Așa este. Am moștenit părul aproape negru al bunicii și îl port lung, la fel ca ea când era mai tânără. Fețele noastre sunt similare, în formă de inimă, și avem aceeași gură. I-am moștenit și statura mărunțică.

Ochii Anei sclipesc.

– Poate aduci niței și cu Beatriz.

În privința complimentelor, nu poate exista o laudă mai mare. Mătușa Beatriz este frumoasa familiei, iar inimile frânte pe care le-a lăsat în urmă sunt legendare.

– Mulțumesc.

– Ce face Beatriz?

– Este bine. Ți-a trimis daruri.

– Încă mai este...

Nu e nevoie să încheie întrebarea.

Rânjesc.

– Bineînțeles.

Mătușa mea a provocat scandaluri care s-au întins peste țări și continente.

---

[1] În gastronomia cubaneză, termenul *mojo* se referă la orice sos făcut cu usturoi, ulei de măsline sau untură de porc, și un suc de citrice, de obicei suc de portocale acre.

– Și Maria?

– Bine și ea. E ocupată cu nepoții ei, verii mei.

– Mi-a părut tare rău să aflu despre Isabel și despre bunica ta.

Încuviințez pentru că emoțiile sunt încă prea puternice și îmi blochează cuvintele. Asta deoarece mă aflu aici, de parcă aș ocupa un colț al vieții bunicii mele, care nu mai e. Așa e cu durerea – nu o recunoști până ce nu s-a strecurat deja în ființa ta.

Ana mă strânge de mână și face un semn nepotului ei.

– Hai să te ducem în camera ta. Trebuie să fii obosită, după drum. Odihnește-te și apoi vorbim.

O las să mă conducă pe scara imensă, spre camera de oaspeți pe care a pregătit-o pentru mine. Ana explică, pe un ton nonșalant, că acum casa a fost separată în apartamente, în care locuiesc alte familii.

Luis o urmează, cu bagajele mele în mâini.

Ne oprim în fața unei uși din lemn masiv, care s-ar potrivi într-o mânăstire spaniolă.

– Sper să ți se pară o cameră confortabilă, spune Ana, deschizând ușa.

Dormitorul este mic, curat, cu ferestrele deschise, cu perdele albe, de bumbac, fluturând în vânt. Lângă zid este așezat un pat, cu o masă de lemn învechită lângă el. Pe ea se află o vază de sticlă ciobită, plină cu flori colorate. Un dulap asortat este înghesuit în colț, o oglindă poleită pe perete – cu colțurile crăpate și înnegrite, decorată cu pietre mari de carneol.

– Este perfectă.

Chiar este.

Luis îmi pune bagajele jos, lângă dulap, și pleacă, lăsându-mă singură cu Ana.

Ea mă îmbrăţişează iar. Parfumul ei mă învăluie.

– Acum, odihnă. Vorbim mai târziu.

Mă lasă singură, uşa se închide după ea, iar eu scanez cămăruţa, îmi despachetez lucrurile şi mă schimb într-o pereche de pantaloni de pijama şi un maieu. Pun deoparte darurile pe care i le-am adus Anei ca mulţumire pentru că mă găzduieşte – după ore petrecute pe internet, sper că am găsit lucruri de care se va bucura şi care îi vor plăcea.

Mă bag sub cuvertură. O adiere slabă intră pe ferestrele deschise. Mă uit la tavan, unde se crapă ghipsul şi lipsesc bucăţi mari de vopsea albă, şi pleoapele mi se îngreunează tot mai mult. Evenimentele zilei mă lovesc în valuri şi se apropie momentul în care mă va părăsi adrenalina.

Mă întorc pe o parte, îmi trag cearşafurile uzate peste faţă. Ochii mi se închid. Miros gardeniile pe care mi le-a descris bunica, şi iasomia, iar aroma de porc prăjit se strecoară dinspre *paladar*-ul de la parter. Sunetul slab al unui saxofon urcă spre camera mea şi recunosc notele din *La Bayamesa*[1].

Aici înseamnă familie şi acasă – cea mai importantă parte a mea. Aş putea să mă aflu în reşedinţa elegantă a bunicilor mei din Coral Gables sau undeva în Europa, şi nu e nevoie decât de mirosul de *mojo* şi de sunetele poporului meu ca să prind rădăcini.

Adierea îini suflă părul pe pernă, iar parfumul de iasomie îmi aduce o amintire de când eram micuţă – parfumul bunicii şi mâna ei, care-mi mângâia părul când mă culca seara.

Spune-mi o poveste.

A fost odată o fată, în Cuba...

Adorm.

---

[1] Imnul naţional al Cubei.

Capitolul trei

ELISA
HAVANA, SEPTEMBRIE 1958

Este rochia perfectă pentru o asemenea seară – elegantă, fără sofisticarea evidentă a celor pe care ni le comandă mama din străinătate, cu un decolteu o idee mai îndrăzneț decât port de obicei și poale care expun pulpele bronzate lângă piscina de la Havana Biltmore Yacht and Country Club.

Scot din dulap rochia albă, creată de Manet. Degetele mele ating dantela. Corsetul este decorat cu floricele de un roz palid, talia – îngustă, fusta – amplă. Am luat-o când am fost luna trecută la cumpărături cu Beatriz, după ce am văzut-o în El Encanto, și așteptam ocazia perfectă s-o port. Mi se pare mai bună decât oricare alta. Am șterpelit o pereche de pantofi din dulapul mamei, în cea mai deschisă nuanță de roz, ca să se asorteze cu floricelele, după ce ea și tata au plecat spre Varadero.

Mă îmbrac repede, chinuindu-mă puțin cu năstureii de la spate. După ce reușesc, aleg o pereche de cercei din masa de toaletă aflată în colțul dormitorului, privindu-mi reflexia în oglinda triplă montată deasupra ei. Aleg una dintre sticluțele de pe suprafața ei, îmi dau cu parfum la încheieturi, îl aplic în spatele urechilor. Este cel pentru ocazii speciale.

– Ești gata? mă întreabă sora mea, Isabel, din ușă, cu privirea la hol. Niciunul dintre servitori nu ne va trăda, însă necunoscuta rămâne Magda. Doica noastră parcă este parte din familie, aproape la fel de preocupată ca mama noastră de reputația fetelor Perez. Nu este genul de petrecere la care am participa de obicei, ca acelea la care purtăm rochii lungi de bal și mănuși albe, întregi, și coliere cu diamante.

Ridic o sprânceană și analizez ținuta lui Isabel. Cu siguranță nu sunt singura care a atacat dulapul mamei. Rochia ei a mai purtat-o mama la petreceri – este neagră, răscroită, mult mai îndrăzneață decât ce ne-a permis vreodată să purtăm. Dacă este alegerea lui Isabel, nu-mi dau seama ce va purta Beatriz.

– Sunt gata. Îmi iau poșeta-plic din dulap, cu degetele mângâind mărgelușele. Unde este Beatriz? întreb, cu glas scăzut. Magda are capacitatea nepământeană de a se strecura și a ne surprinde în cele mai nepotrivite momente, o lecție pe care Maria a învățat-o nu o dată; să fii cea mai mică are și dezavantaje.

– Așteaptă în mașină.

Mașina a fost o altă luptă cu mama, pe care a câștigat-o Beatriz.

Privirea lui Isabel fuge pe hol și înapoi.

– Și Maria? întreb.

– Doarme.

Să ne ținem secretul ascuns de surioara noastră este aproape la fel de important cum e să-l ascundem de Magda. Maria a ridicat mita la rang de artă; ar invidia-o și președintele Batista. Prețul pentru a nu le spune părinților noștri că mergem la o petrecere ar fi, probabil, mai mare decât putem

noi plăti. Ultima dată când Maria a prins-o pe Isabel furișându-se înapoi în casă, după o întâlnire, s-a scos cu cerceii cu perle favoriți ai surorii ei și cu o rochie de la Paris.

O urmăresc pe Isabel pe coridor. Tocurile țăcăne pe podelele de marmură. Casa noastră a fost construită la mijlocul secolului XVIII de către primul strămoș Perez notabil, un corsar francez care a strâns avere pe căi neavenite și a dobândit o nevastă cu pedigri ireproșabil. I-a construit unul dintre cele mai frumoase și mai ostentative conace din Havana, care a fost renovat și actualizat, în timp, de diverși moștenitori Perez. Rezultatul final este un conac ca o peșteră, sclipind de frunză de aur și de marmură. Am crezut mereu că acel corsar avea mai degrabă bani decât gusturi bune, însă, ținând cont că dobândise și un titlu de la un rege Bourbon, împreună cu soția, avea suficient blazon încât mama să-l proclame cu mândrie strămoșul nostru.

La început, moștenirea noastră a provenit din contrabandă și din alte activități ilegale ale corsarului. Curând, copiii și nepoții lui au început să diversifice averea familiei și, printr-o căsătorie avantajoasă dinspre finalul secolului XIX, familia Perez au devenit baroni ai zahărului.

La bine, la greu și în momente oribile, zahărul a croit averile cubaneze.

Corsarul ne privește de sus, în timp ce mergem tiptil pe coridor, și, cum restul strămoșilor par să dezaprobe gestul rebel, din pânzele lor în ulei, mi se pare că strămoșul pirat, cu părul lui negru și ochii chiar mai negri, care sclipesc plini de ticăloșie, ar aproba din toată inima.

La capătul scării ne scoatem pantofii, într-un moment coregrafic marcat de precizie ca între surori. Marmura este

rece sub tălpile mele, deşi afară e cald, iar luna aruncă o aşchie de lumină peste scări. Încremenim când, dinspre bucătărie, ajung la noi zgomote.

Oare să merite riscul asumat răsplata unei nopţi de libertate?

Pedeapsa? Am fi duse temporar la ţară. Am participa forţat la ceaiuri şi prânzişoare, la petreceri unde am pluti fără scop de la un fiu burlac la altul, ai asociaţilor tatei. Ca de obicei.

În provinciile estice ale Cubei, în Oriente, sunt lupte – băieţi nu cu mult mai mari decât mine, băieţi care ar trebui să fie la studii – care ar fi la studii, dacă Batista n-ar fi închis Universitatea din Havana, de teamă, cu ani în urmă. Revoluţionarii luptă peste tot în ţară, atacă Palatul Prezidenţial, încearcă să răstoarne guvernul, să pună capăt corupţiei lui Batista şi, totuşi, în spatele zidurilor înalte ale casei noastre din Miramar, supremaţia îi aparţine *ancien régime*[1]. Mama n-are timp pentru revoluţii. Îi dau peste cap balurile şi ceaiurile.

Este o perioadă stranie pentru cubanezi. Simţim agitaţia sub picioare, auzim tunetele de pe cer şi, totuşi, continuăm ca şi cum nu s-ar întâmpla nimic. Este chiar mai ciudat să fii femeie în Cuba – votăm, dar ce înseamnă un vot, când rezultatele alegerilor sunt deja cunoscute? Femeile din familia noastră au urmat cele mai bune şcoli, au crescut cu o sumedenie de tutori, care mai de care mai hărţuit de toate – mai ales de Beatriz –, dar femeile Perez nu lucrează, oricât ne-am dori asta. Suntem păsări inutile, în colivii aurite, în timp ce conaţionalele noastre fac parte din guvern sau pregătesc revoluţia. Vremurile s-au schimbat pe insuliţa noastră, s-a aprins o

[1] „vechiului regim", în franceză, în original.

scânteie, s-a răspândit precum focul nestingherit prin toată Cuba, însă reşedinţele noastre sunt în continuare un obstacol în calea modernizării, a schimbării şi a libertăţii.

Ocazional, facem lucruri nesăbuite, cum ar fi să ne strecurăm din casă în crucea nopţii pentru că este imposibil să rămânem lângă flăcările care înghit totul în jurul nostru fără ca ele să ne atingă poalele fustelor.

Ajungem la uşa din faţă, oprindu-ne o dată când dăm peste o cameristă care-şi încheie îndatoririle serii, murmurând un cântec. După ce ea termină de şters de praf masa de la intrare, Isabel iese prima, lăsându-mă pe mine să închid uşa masivă în urma mea. Tresar. Îmi strecor înapoi în picioare sandalele mamei, încremenind când o văd pe Beatriz sprijinită de maşina ei decapotabilă.

Rochia ei pare pictată pe formele sale voluptuoase şi nu ştiu de unde a cumpărat-o sau unde o ascundea, însă nu o porţi dacă nu vrei scandal. O etalează frumos.

Dintre toate fetele lui Emilio Perez, Beatriz este cea mai înclinată să curteze scandalul, să împingă marginile coliviei, să evadeze ocazional. Se ceartă cu părinţii noştri în privinţa studiilor universitare, vrea să studieze Dreptul, cîteză din filosofi şi radicali. Ea a insistat să ne strecurăm în noaptea asta.

– Sunteţi gata? întreabă ea.

Mă măsoară din priviri şi, când nu spune nimic, mă relaxez puţin. Eleganţa ei este incontestabilă în Havana.

– Credeam că ne-am înţeles să fim discrete, spune Isabel, de lângă mine. Să-ţi parchezi maşina în faţa casei, unde o poate vedea oricine, numai discreţie nu se cheamă.

– Nu va spune nimeni nimic, pufneşte Beatriz. Sunt prea îngroziţi de mama ca să abordeze subiectul.

Tatăl nostru își conduce afacerea, dar mama ne conduce casa cu un pumn acoperit de bijuterii.

– Ești prea neglijentă, răspunde Isabel.

Le ignor pentru că este un refren deja obișnuit în casa noastră. Privirea imi alunecă peste zidurile înalte, de piatră, către casa celei mai bune prietene, Ana. Număr ferestrele, așa cum fac de ani de zile, până ce ajung la al doilea etaj, și mă opresc la a treia. Lumina e aprinsă.

– Elisa!

Isabel se urcă pe bancheta din spate, făcându-mi semn, iar Beatriz se strecoară la volan, în ciuda rochiei strâmte.

Îmi urmez surorile în noapte.

Petrecerea se ține într-o casă din Vedado[1], la câteva străzi de Universitatea din Havana. Gazda este un prieten al unui prieten al altui prieten de-al iubitului lui Isabel, Alberto. Beatriz caută un loc de parcare și, după ce parchează, ieșim din mașină, iar eu mă țin după ea și după Isabel. Invitații se revarsă la intrare, casa geme de muzică și zgomot, și vibrează de râsete.

Este o clădire destul de frumoasă – două etaje vopsite într-un alb curat. Un balcon se profilează la etajul al doilea, plin de invitați. La prima vedere, este evident că suntem prea elegante. La modul serios. Am putea anunța în gura mare că nu suntem de-acolo, ci dintr-o altă parte a orașului. Scopul nostru este anonimatul; numele și fețele noastre sunt relativ cunoscute, dar mă îndoiesc că oamenii de aici își petrec multă vreme studiind paginile mondene din *Diario de la Marina*[2].

[1] Cartier din Havana.

[2] Ziar cubanez fondat de Don Nicolas Rivero în 1832.

Beatriz străbate mulțimea, unduind din șolduri, o femeie hotărâtă. A insistat atât de mult să vină aici, în seara asta, că nu mă pot împiedica să mă întreb dacă Isabel nu este singura care se vede cu un bărbat pe care părinții mei nu-l agreează în totalitate. În același timp, dacă Beatriz se vede cu o persoană nepotrivită, ar fi ultima care să o ascundă. Nu, ar face paradă cu el, cu mândrie, în fața tuturor, așezându-l la masa măreață pe care mama a comandat-o de la Paris, să concureze cu rivala și cea mai bună prietenă a ei, a cărei masă a venit din Anglia.

Se aude Benny Moré, cuplurile dansează cu trupurile ceva mai apropiate decât vezi la petrecerile formale ale mamei, mâinile coboară mai mult, degetele strâng materialul, obrajii sunt lipiți. Femeile dansează cu un abandon la care râvnesc, cu șolduri sinuoase, cu mișcări care nu lasă îndoială că își îmbrățișează complet feminitatea dăruită de Dumnezeu. Pasiunea pulsează în aer, de inspirații și la niveluri diverse, ocupând crăpăturile și crevasele petrecerii, ascunsă în mâinile unite, plutind peste capetele aplecate. Un soi de frenezie care ți se strecoară în oase.

Mulțimea le înghite pe Isabel și pe Beatriz până ce mă lasă singură, la periferia petrecerii, în rochia mea prea formală, căutând o față familiară, pe altcineva care se află unde nu ar trebui, sfâșiată între disconfortul generat de emoțiile brutale de sub suprafață și un ghimpe slab de invidie.

Accept una dintre băuturile pasate de colo colo cu generozitate, iar romul este mai dulce decât sunt eu obișnuită (și mai tare). Găsesc un loc comod lângă perete, de unde pot observa lumea. Într-o familie ca a mea, te obișnuiești să urmărești totul din umbră. Nu am fost nicicând ca Beatriz,

bucuroasă dacă-mi asum riscuri. Nici ca Isabel nu sunt, încăpățânată să iubesc, și nici ca Maria, înclinată spre ieșiri explozive. Să privesc cuplurile dansând, să ascult muzică, să iau câte o gură de rom mi se pare suficient.

Apoi îl văd.

Într-un mod ciudat, remarc costumul și apoi bărbatul. Societatea cubaneză nu este discretă; ne fluturăm bogăția și statutul ca niște păuni. El nu este așa. Nu are un costum croit impecabil și nici menit să impresioneze. Este funcțional: de un negru clar, care îmbracă un trup înalt și zvelt. Îmi place pentru simplitate. M-am cam săturat de păuni.

Vorbește cu alți doi bărbați, cu mâinile în buzunare, cu privirea plecată. Are un maxilar puternic, pomeți ascuțiți și o gură surprinzător de plină și de senzuală, pentru un chip atât de dur. Pielea lui este cu o nuanță, două mai închisă decât a mea, iar părul negru, o claie ciufulită, care se ondulează la vârfuri.

Nu zâmbește.

Sorb din rom, privindu-l, încercând să îi ghicesc vârsta. Majoritatea celor de la petrecere par ceva mai mari decât mine, poate în jur de douăzeci de ani și, chiar dacă are un aer de severitate, nu mi se pare cu *mult* mai în vârstă.

Buzele i se mișcă rapid când vorbește, la fel și mâinile.

Piciorul meu bate ritmul, la unison cu inima. Îl privesc și îmi doresc să se uite la mine, să mă remarce.

În mod miraculos, chiar se întâmplă. Poate că rochia asta chiar are ceva magic.

Se întoarce în plină conversație, cu mâinile în aer, ca ale unui dirijor care ghidează o simfonie, privește oamenii, cu aceeași asprime în priviri ca pe tot chipul. Dar citesc și foame,

dincolo de asprime – o foame pe care am mai văzut-o –, cea care privește lumea și nu se teme să spună că nu e suficient de bună, că trebuie să fie mai mult, care cere schimbare. Arată a bărbat care crede în lucruri, iar asta mi se pare terifiant.

Mi se oprește inima.

I se măresc ochii puțin, de parcă m-ar putea auzi respirând peste Benny Moré, peste râsetele și păcatul care se revarsă peste petrecere.

Nu pare cinic; mi se pare doar că viața l-a testat și i-a înăsprit muchiile. Se uită la mine. Buzele i se opresc o clipă. Nu face gestul politicos de a privi în altă parte, nici nu pretinde că se uita la altceva și m-am nimerit pe traiectorie. Nu, mă cercetează atent și lent, atât de lent, un zâmbet i se întinde pe față, și este brusc surprinzător de chipeș.

Înghețț, cu vocea mamei în ureche: – *nu te foi, zâmbește – nu prea mult – trage umerii în spate*, până când dispare, plutind deasupra petrecerii cu care n-ar fi niciodată de acord, și într-o clipă se află în fața mea, ceva mai inalt, cu umerii puțin mai lați decât atunci când se afla de cealaltă parte a încăperii.

Înghit și ridic privirea, uitându-mă în ochii lui căprui, solemni.

– Bună, spune el, un salut perfect obișnuit, pe un ton aparte.

– Bună, repet eu, traversând cele o mie de presupuneri despre cine este, cu ce se ocupă, de ce s-a apropiat să discute cu mine, cât durează cele două cuvinte.

Buzele i se curbează, iar ochii i se îmblânzesc nițel.

– Eu sunt Pablo.

Îmi întorc numele lui prin minte, iar și iar, testând cum îmi sună în urechi, înainte să i-l ofer pe al meu.

– Elisa.

Un cot trece pe lângă mine și mă zgâlțâie. Tresar în față, romul din pahar mi se clatină precar, prea aproape de costumul negru al lui Pablo. El se întinde, mă prinde cu mâna de braț.

Clipesc iar și încerc să mă redresez. Băutura mea nu este singura destabilizată.

– Nu te-am mai văzut la petrecerile lui Guillermo, spune el.

Guillermo trebuie să fie gazda, prietenul unui prieten al altui prieten, sau ceva de genul, pentru iubitul lui Isabel.

– Nu am mai fost până acum.

Încuviințează, cu aceeași expresie solemnă pe chip, și îmi revizuiesc bănuiala privindu-i vârsta. Este mai matur: spre final de douăzeci, poate început de treizeci.

Altcineva mă înghiontește în spate, iar Pablo se mișcă, plasându-și corpul între mine și restul lumii, cu mâna apăsându-mă ușor pe cot ca să mă sprijine. Melodia se schimbă, ritmul se intensifică, invitații dansează, iar noi rămânem lipiți de perete, cu mâna lui pe cotul meu. Are degetele lungi și subțiri. Spun povestea unui bărbat care lucrează cu mâinile, nițel nepotrivită cu acest costum uzat, negru, și cu categoria celor prezenți la petrecere.

Mâna îi cade pe lângă corp. Ridic privirea.

Are gura ușor întredeschisă și mijește ochii, de parcă n-ar ști ce să creadă despre ceea ce vede.

Alt corp se lovește de noi. Romul mi se agită în pahar.

Pablo se apleacă spre mine, cu vocea ridicându-se spre a fi auzită peste muzica tare și peste hohote. Inima îmi bate puternic, de agitație și de entuziasm.

– Vrei să mergem afară? întreabă el. Acolo e mai multă liniște.

Mi se pare firesc să îi dau mâna și să-l urmez afară.

Capitolul patru

Pablo mă poartă prin casă, cu paşi siguri şi familiari. Ne croim drum printre oameni şi le caut din priviri pe Beatriz şi pe Isabel, dar nu le găsesc. Pablo se întoarce şi se uită la mine, ocazional, cu degetele într-ale mele. Păşim în noapte, curtea din spate este aproape goală, iar noi ne îndreptăm spre un palmier dintr-o parte a casei. Curtea din spate e lipită de alta. Cele două sunt mici şi înghesuite.

Are dreptate. Afară e mai multă linişte. Răcnetul muzicii şi al petrecăreţilor s-a domolit într-un zumzet.

Privesc cerul cu stele care ne privesc la rândul lor, profitând de ocazie ca să îmi revin. Când mă uit la el, nu mă priveşte, ci se uită şi el la stele, pe ferite.

Tresar la un zgomot ca de explozie în depărtare, apoi altul, şi altul. Explozia e departe, în altă parte a oraşului, dar în vremurile astea ar putea însemna orice – focuri de armă, artificii, bombe. Mă uit la Pablo. Atenţia lui nu mai e la cer, ci la mine. Are o expresie de nedescris, de parcă ar fi imun la zgomotele violenţei şi ale revoltei armate.

– Cred că nu sunt artificii, comentez, cu inima bubuind.

– Probabil că nu, întăreşte el.

Aștept să mai spună ceva, să facă o remarcă despre violențele recente, dar e surprinzător de tăcut. Sunt obișnuită cu bărbați care umplu conversațiile, oferindu-mi puține ocazii de a vorbi.

– De câtă vreme îl cunoști pe Guillermo? întreb, căutând un punct de pornire. Aici este mai multă liniște, dar la petrecere era mai ușor, pentru că muzica și oamenii umpleau spațiile și tăcerile din discuția noastră. Acum depinde numai de noi, iar eu nu am cuvinte. Știu cum să vorbesc cu oamenii din lumea mea, oameni care sunt maeștri ai artei de a vorbi fără să spună nimic, însă nu-mi pot imagina să port o asemenea conversație cu băiatul – bărbatul – care se află în fața mea. Pare genul care își cântărește cuvintele cu mare atenție și parcimonie.

Pablo nu răspunde imediat, ochii lui căprui mă privesc pătrunzător, se oprește la picioarele mele și regret imediat decizia de a purta pantofii eleganți ai mamei, de la Paris.

Ai lui sunt negri, cu pielea încrețită pe alocuri, de purtare.

– De ani de zile, răspunde el, absent, cu ochii încă lipiți de încălțările mele ridicole. Ne știm de ani buni.

Mă foiesc și aud din nou vocea mamei...

Nu te foi, Elisa.

Cu siguranță, la o asemenea ocazie pot să mă foiesc nițel.

– De unde vă știți? insist eu, motivată nu doar de răspunsul lui, ci și de dorința de a-i îndepărta atenția de la încălțămintea mea. Felul lui de a fi mă face mai îndrăzneață, pentru că am impresia că nici el nu e tocmai calm, că tăcerea lui e străbătută de încordare.

De data asta mă privește în ochi, cu urma unui zâmbet pe buze.

– Am fost la Facultatea de Drept, cu ani în urmă.

Universitatea din Havana s-a închis de doi ani, deci a absolvit înainte de asta.

– De unde îl știi *tu* pe Guillermo?

– Nu-l știu. Este prietenul unui prieten al altui prieten de-al iubitului surorii mele. Sau așa ceva. Am venit cu surorile mele. Cuvintele îmi scapă dintr-un foc. Inspir. Apoi iar.

– Ești din oraș? întreb, încercând să îl plasez în cercul insular al societății havaneze.

– De peste drum, de fapt.

Nu e tocmai cel mai plăcut cartier, dar nici pe departe cel mai rău.

Pune întrebarea următoare cu o sclipire în ochi și, înainte să-i părăsească vorbele gura, știu că m-au dat de gol pantofii idioți.

– Miramar?

Încuviințez, ușor stânjenită de tonul cunoscător al vocii, de imaginile pe care mi le evocă numele cartierului meu. Cei mai avuți cetățeni ai Havanei locuiesc în enclava noastră privată, iar restul orașului știe.

De la naștere, am fost crescută să fiu mândră că sunt o Perez; toate am fost. Surorile mele și cu mine nu putem munci, dar nu înseamnă că nu ne jucăm rolul în purtarea mantiei, că nu am fost educate să nu mânjim niciodată reputația familiei, că fiecare cuvânt și fiecare acțiune se reflectă asupra numelui nostru, că moștenirea de la strămoși apasă pe umerii noștri.

Și, totuși, acesta e momentul din conversație în care-mi doresc să fi putut contribui mai mult, să fi putut împărtăși ambiții profesionale sau ceva similar. Nu mi-a scăpat că atât de multe compatrioate sunt mult mai realizate decât mine.

Graţie insistenţelor tatei, am avut parte de cea mai bună educaţie şi suntem cunoscătoare ale clasicilor. Graţie influenţei mamei, am fost bine pregătite în artele divertismentului – putem găzdui cine, organiza evenimente caritabile. Suntem ornamente vii, care formează o parte din dotările imperiului familial. Vremurile se schimbă în Cuba – câtă vreme vom rămâne aşa?

Pablo face nişte paşi în faţă, apoi se întoarce spre mine, iar eu sunt surprinsă de cât de zvelt este, cu costumul atârnându-i pe umeri.

– Cum e viaţa în Miramar?

– Probabil aşa cum ţi-o imaginezi.

Mă simt centrul curiozităţii, un exponat precum insula crocodililor de la Grădina Zoologică din Havana, animalele acelea fabuloase stând cu spinarea la soare pentru turiştii şi localnicii gură-cască ce scot exclamaţii despre dimensiunile lor. Să fii o Perez din Havana – una dintre reginele zahărului – este aproape ca şi cum te-ai întreba dacă ar trebui să tai bilet pentru o fereastră spre viaţa ta – poveştile care se publică în *Diario de la Marina* şi altele. Beatriz se bucură de atenţie, Isabel încearcă să îndepărteze poleiala notorietăţii, iar eu sunt la mijloc. Maria este prea mică să îi pese; distracţiile ei principale sunt joaca în piscină şi în curtea din spate.

– Respingi cereri în căsătorie şi mergi toată ziua la petreceri? mă tachinează el.

Îmi înghit un pufnet complet nedemn de o doamnă.

– Da pentru petreceri. Nu pentru propuneri.

– Atunci, bărbaţii din Miramar sunt nişte fraieri.

Tonul lui este uşor, dar solemnitatea privirii lui îmi face inima să bată mai tare.

Dintr-odată, presiunea e prea mare și mă întorc, privind spre mare. Nu o pot vedea, însă aud zgomotul valurilor spărgându-se de-a lungul Malecón.

Vocea lui Pablo vine de undeva din spatele meu, din noaptea întunecoasă.

– Ai ratat un nasture. La rochie.

Înghit în sec.

– Pot? mă întreabă.

Încuviințez, cu gura uscată. Mama ar fi îngrozită să își vadă fata la o asemenea petrecere, cu un bărbat străin încheindu-i rochia. Mama ar fi îngrozită și, totuși, eu mă întorc, îmi ridic părul, îl dau într-o parte și îmi dezvelesc ceafa.

Un fior îmi traversează trupul.

Pablo pășește în spatele meu, suficient de aproape ca degetele lui să atingă năstureii care-mi coboară pe șira spinării. Mi se pare o veșnicie până ce degetele lui trec nasturele prin gaica îngustă. Poate e doar în imaginația mea, dar jur că degetele îi tresar, sau poate că trupul meu tremură. Noutatea mă ia pe nepregătite. Este atât vechi, cât și nou, și nu pot ignora vocea dinăuntrul meu, care a dat-o la o parte pe a mamei.

Fii atentă. Este important. El e important.

Pablo expiră adânc, făcând un pas înapoi. Mă întorc spre el.

Este surprins, o surprindere bruscă și nu întru totul agreată.

– Ești foarte tânără, nu-i așa?

Cuvintele în sine sunt încărcate de o urmă de nemulțumire, dar nu pot să mă scutur de senzația că e mai degrabă față de el însuși.

Înclin capul și refuz să fiu speriată.

– Am nouăsprezece ani.

Am nouăsprezece ani și sunt o păsăruică răsfățată, într-o colivie poleită.

Râde încet și-și trece mâna prin păr. E niţel cam lung la vârfuri, neîngrijit, de parcă n-a mai trecut pe la frizer de ceva vreme. Creează un contrast puternic cu fața lui bărbierită, iar pielea lui bronzată nu se potrivește cu slujba de avocat, care stă toată ziua într-un birou. Tata cunoaște o armată de avocaţi, bărbaţi care se pleacă în fața lui. Oare și pe el?

– Nouăsprezece ani înseamnă foarte tânără.

Spune cuvintele mai mult pentru el decât pentru mine – parcă într-o conversaţie interioară pe care pare să o poarte.

Am surori mai mari. Or fi limitate interacţiunile mele cu bărbaţi de care sunt interesată, dar sunt pricepută în arta de a-mi apăra poziția când e necesar.

– Și tu?

Arunc întrebarea ca pe o provocare.

– Treizeci.

Numărul nu este şocant; nici diferența de vârstă. Mama a încetat să își mai sărbătorească ziua de naștere de multă vreme, dar hăul dintre părinţii mei e greu de omis.

– Nu eşti atât de în vârstă, zic, chiar dacă nu cred că vorbește despre vârsta fizică. Mă simt nouă și lucioasă pe lângă el. Prin contrast, el este *interesant* – un lac lustruit, acoperit cu semne ale experienței.

– Poate. Tace o clipă, iar cuvântul ne închide conversaţia sau orice o fi asta.

– Ar trebui să plec, spun eu, făcând un pas în față, departe de el.

Capul lui Pablo se apleacă uşor.

– Îmi pare rău.

Nu mă mișc.

– N-ar trebui..., i se frânge vocea, și clatină din cap. Sunt într-o dispoziție proastă. N-am venit aici în căutare de petrecere, ci doar ca să vorbesc cu Guillermo, și cu siguranță nu mă așteptam să dau peste tine. Nu e o scuză pentru că sunt nesimțit. Inspiră adânc. Mi-a murit un prieten recent. Am venit să discut cu Guillermo despre asta. Sunt..., se oprește iar, căutându-și cuvintele. Sunt confuz.

– Îmi pare rău pentru prietenul tău.

Picioarele mele, cu pantofii parcă plini cu idei și ambiții, fac un pas spre el, apoi altul.

Îi pun mâna pe braț, cu poalele rochiei atingându-i pantalonii. Un iz de tutun și mirodenii îmi umple nările. Corpul de sub palma mea este o forță încordată. Are ochii mari.

Să ating un bărbat necunoscut este complet inadecvat.

În seara asta, totul s-a îndepărtat serios de răspundere, iar el are dreptate: a fost cam nepoliticos, mai devreme. Ar trebui să intru, să-mi găsesc surorile și să mă întorc acasă. Bărbatul ăsta nu e unul dintre băieții îmblânziți pe care părinții mei îi fac să meargă prin fața mea în pas de paradă, ca escorte potrivite. Are muchii pe care nici măcar eu nu le pot rata.

Flacăra aceea îmi mângâie din nou fustele.

– A fost un prieten bun?

– A fost un om bun, spune Pablo, după o secundă. Face un pas în spate, punând distanță între noi, reacționând adecvat, când logica și rațiunea par să-și fi sumes fustele și să fugă.

Ciudat cum un simplu pas poate schimba totul, dar așa se întâmplă. Cedează teritoriu și, când se retrage, mă umplu

de curaj. Orice ar fi, și el e la fel de neliniștit, și o pornire complet feminină, pe care nu o conștientizasem, mă face să îmi îndrept umerii, să înclin capul, să îl privesc în ochi, să flutur din gene şi să fac bucuroasă pe cocheta, chiar dacă doar pentru o seară.

Un zâmbet trist îi acoperă gura. În ochi îi citesc o sclipire de admirație. Mâna lui se îndreaptă spre inimă, iar purtarea lui are o urmă de ironie.

– Să mă ierți. Mă tem că nu îmi găsesc cuvintele. Nu m-a avertizat nimeni de primejdiile debutantelor în societate.

– Și câte ai cunoscut? întreb, măsurându-mi tonul cu etalonul lui, într-un efort de a menține starea de glumă între noi, chiar dacă întrebarea are o urmă de sinceritate.

Afli destul de repede că există bărbați care încearcă să te curteze pentru numele pe care-l porți, pentru că tatăl tău reprezintă o formă de putere, iar ei vor să o apuce în mâinile lacome, pentru că visează bogăție, şi să îşi strecoare un inel pe deget e cea mai simplă cale de a o obține. Nu cred că este așa, dar impulsul de a fi precaută este oricum prezent.

– Niciuna.

Îmi flutură ceva în stomac.

Ar trebui să intru.

– Sunt periculoasă? testez eu cuvântul și decid că-mi place cum sună şi ce gust are.

Expresia lui devine sumbră.

– Am senzația că ai putea fi.

Orice o fi fluturat își ia zborul.

– Ar trebui să intru, zice el, repetând cuvintele mele de mai devreme.

Nu se mișcă.

Ne uităm unul la altul, fără să clipim, cu oceanul răcnind în fundal, cu inima bătându-mi puternic în piept. Acum înțeleg mai bine ce le motivează pe Beatriz și pe Isabel, cum pot arunca precauțiile pe fereastră pentru o singură noapte de libertate. Sunt curioasă cum n-am mai fost, curioasă și poate necugetată.

Pablo pare tulburat când mă întreabă:

– Te întâlnești cu mine? Lângă Malecón?

– Da.

Capitolul cinci

MARISOL

Dorm mai mult decât intenționasem fiindcă așternuturile sunt moi, iar salteaua surprinzător de comodă. Lumina soarelui de după-amiază pălește deja când mă trezesc. Mă întind după mobil – capacitatea de conectare limitată a Cubei îl face practic inutil, cu excepția afișării orei – este aproape opt seara. Am ațipit trei ore.

Este ciudat să fiu desprinsă de restul lumii, de surorile mele, de prieteni, de editor, dar face parte din experiența cubaneză, cred, și îmi întărește senzația că am călătorit în țara din amintirile bunicii, despărțită ferm de viața mea de acasă. Există un număr limitat de locuri în care ai internet aici și, chiar și acolo, este instabil. În locuințele private nu există, și toată lumea mi-a spus să mă aștept să fiu complet deconectată în săptămâna petrecută cu familia Rodriguez. Nici serviciile de telefonie mobilă nu au acoperire aici, așa că suntem doar eu și Cuba.

Mă dau jos din pat și mă apropii de fereastră, dând draperia la o parte și privind peisajul din fața mea. Cerul este de aur; o paletă de roz și albastru, cu soarele ca o minge de foc radiantă, coborând la orizont. Oceanul este la fel de uluitor.

Acasă, ar fi o vedere multimilionară, pe care mulţi şi-ar dori-o. Am văzut lucruri frumoase la viaţa mea, dar bunica avea dreptate: aici este paradisul.

Privirea îmi pluteşte spre curtea interioară de sub camera mea. Câteva mese sunt neocupate, dar au început să se adune oamenii. Paharele se ciocnesc, argintăria scrâşneşte pe vase, iar aroma de fasole neagră şi orez umple aerul. Am crescut cu mâncare cubaneză. Între pasiunea pentru gătit şi pletora de restaurante tradiţionale de pe Calle Ocho şi dincolo de ea, fasolea neagră şi orezul au fost mereu un fundament al dietei mele.

Mă opresc pentru că îl văd pe Luis. Se îndreaptă spre una dintre mese, cu farfurii în mână, le aşază în faţa unei familii de turişti înainte să schimbe câteva vorbe cu ei, în aceeaşi engleză fără cusur pe care a folosit-o când m-a salutat la aeroport. Se mişcă printre mesele înghesuite în spaţiul redus de afară, trecând pe lângă una dintre chelneriţe ca într-o coregrafie. Au o economie şi o eficienţă în mişcări aparte, când trec unul pe lângă altul fără să îşi vorbească.

Luis spune ceva unuia dintre turişti, cu un zâmbet prietenos, apoi ridică privirea spre geamul meu şi ne vedem. Nu primesc un zâmbet, ci doar un scurt semn din cap, înainte să dispară, schimbând locurile cu chelneriţa de mai devreme, o brunetă simpatică.

În absenţa lui, privirea mea se întoarce spre ocean şi dincolo de el.

Revine şi saxofonul – cu o muzicalitate joasă, răscolitoare, fiecare notă numai suferinţă şi melancolie. Muzica mă umple de o emoţie crescândă şi nu mă surprinde absolut deloc când saxofonistul intră în curticică, se uită la mine, cu buzele lipite

de instrument, cu degetele zburând, cântând pentru musafiri. Asta explică bătăturile.

Profesor de istorie. Muzician. Chelner.

Urmările revoluției cubaneze – porți câte pălării sunt necesare să te menții pe linia de plutire.

Luis nu își ia ochii de la mine cât cântă, nu clipește, simt un fior când îi văd degetele mângâind saxofonul, cu o ușurință exersată. Primele măsuri din *Guantanamera* plutesc peste curte, iar mie mi se înfioară pielea. Turiștii tresar și bat din palme pe fundal. Este un cântec frumos, cunoscut oricărui cubanez, o baladă adaptată după una dintre cele mai mari comori naționale – poemul lui José Martí *Versos sencillos*[1] – și cântată de o regină, Celia Cruz. El o interpretează minunat.

Mă oblig să mă îndepărtez. Intru înapoi, mă spăl pe față la o chiuvetă din colț, îmi aranjez machiajul. Părul meu se electrizează de la aerul umed și se ridică la înălțimea așteptărilor furnizate de clima cubaneză. Șuvițele negre mi se revarsă pe spate într-un amestec sălbatic de onduleuri. Scot o eșarfă din geantă și o folosesc să-mi leg părul la spate. Câteva minute mai târziu, închid ușa după mine și mă aventurez pe hol.

Zgomotele din bucătărie răsună în toată casa. Pașii celor care locuiesc în apartamentul de deasupra bufnesc prin tavanul uzat. Urmăresc mirosul de mâncare și străbat scara de marmură ciobită până la parterul casei, unde se află *paladar*-ul. Bucătăria este înghesuită în spate, un spațiu surprinzător de mic pentru câtă activitate găzduiește.

---

[1] „Versuri simple" (1981), colecție de poeme, ultima dintre lucrările poetului tipărite antum.

Utilitățile sunt vechi și folosite serios, mânerele rupte, părțile prinse laolaltă cu sârmă. Pereții sunt acoperiți de cratițe și ustensile, iar lipsa de generozitate a spațiului a fost soluționată prin inventivitate. Aici nu găsești oale și tigăi pretențioase, de aramă, nici cuptoare duble sau comerciale, nici insule centrale masive, nu există comparație cu bucătăria bunicii din casa de pe Alhambra Circle, din Coral Gables.

Evident, mâncarea nu recunoaște diferența. Fasole neagră, orez, *maduros* – banane dulci prăjite – și porc prăjit, toate îi așteaptă pe turiștii de afară și, după mirosul care face să-mi lase gura apă, dinspre bucătărie, vor avea parte de un festin.

Trei femei se agită în bucătărie – Ana Rodriguez, altă femeie care seamănă bine cu Luis, și o a treia, chelnerița de mai devreme. Ea are părul negru strâns într-un coc sever, din care mai scapă șuvițe, și o expresie concentrată, mișcându-se frenetic.

Plec capul când privirea ei îmi cercetează aspectul, înregistrând sandalele care costă mai mult decât câștigă majoritatea cubanezilor într-un an. Când am făcut bagajul pentru călătorie, am ales intenționat piesele cele mai puțin ostentative din garderobă, optând pentru confort și simplitate. Nu că ar conta. Știm amândouă diferența, iar eu mă simt rușinată când îi citesc acuzele din priviri.

Trece pe lângă mine, cu o farfurie de *tostones* în mână, pentru turiști, iar mirosul de banane sărate prăjite umple spațiul înghesuit. Femeia mai în vârstă, probabil mama lui Luis, mă privește de parcă aș fi o extraterestră aterizată între ele, apoi ia altă tură de mâncare și iese.

Ana se întoarce, cu un zâmbet pe față și o lingură în mână.

– Ai dormit bine? mă întreabă.

– Da, mulţumesc.

– Bine. Ţi-e foame?

– Puţin, dar aştept. Aş putea ajuta?

Știu una, alta despre orgoliul cubanez și, totuși, mă simt ca o interlopă aici, ca o povară nesolicitată pentru o familie care, cu siguranță, a trecut prin multe.

Ana flutură din mână şi arată apoi spre o măsuţă vârâtă într-un colţ.

– Stai, stai. Mănânci şi povestim cât timp termin de gătit. Mai avem o singură masă și apoi terminăm pentru seara asta.

– Câţi serviţi la fiecare masă?

– Depinde de la o zi la alta. Cam o sută între prânz și cină.

Expresia de pe fața mea e grăitoare.

Ea râde.

– După o vreme, te obişnuieşti.

– De când aveţi restaurantul?

Ochii îi sclipesc.

– Oficial? De vreo douăzeci de ani. Neoficial, de ceva mai multă vreme. Luis gătea aici când era la facultate și încă o mai face, ocazional.

Ia o porţie imensă de fasole cu orez și o trânteşte într-un bol alb, cu model floral pe margine, așezându-l pe masă, în fața mea, unde se află deja un şervet şi tacâmuri. Urmează un pahar cu *guarapo*[1], iar băutura dulce îmi îmbracă gâtul în zahăr.

Ana face semn spre castron.

– Mănâncă. Apoi primești porc cu banane.

– Mulţumesc.

---

[1] Băutură dulce, preparată din sirop de trestie de zahăr îndoit cu zeamă de lime sau din seva unui palmier caracteristic zonei.

Fasolea s-a îngroșat, iar gustul este de mâncare cunoscută, întremătoare. Există niște diferențe subtile între fasolea pregătită de Ana și cea cu care am crescut în Miami, dar esența este aceeași.

– Minunat!

Ea zâmbește larg.

– Mulțumesc.

Ana se întoarce la prepararea cinei, iar eu mănânc. După câteva minute, se întoarce spre mine.

– Am înțeles o parte din poveste din scrisorile schimbate cu Beatriz, dar înțeleg că ar exista un scop aparte al vizitei tale și nu doar dorința de a vizita Cuba sau de a scrie un articol.

– Așa este. Bunica a lăsat o scrisoare în care își preciza ultimele dorințe. Avocatul ei mi-a dat-o când s-a citit testamentul. Dorința ei a fost să fie incinerată, iar cenușa să-i fie împrăștiată în Cuba.

Ana nu pare deloc surprinsă de veste, iar asta mă face să cred că nu e prima dată când aude dorința bunicii. Când a murit Isabel, a cerut să fie îngropată în Statele Unite, alături de soțul american, care murise cu un an înainte. Am presupus că bunica va dori la fel – să se odihnească alături de bunicul, în cimitirul din Miami. Dar nu discutaserăm niciodată despre asta.

Am crezut mereu că vom avea mai mult timp împreună. Atacul a venit pe nepregătite, pe furiș, răpindu-ne-o în toiul nopții. Dacă era să ne liniștească un lucru, acela era că doctorul ne-a asigurat că a murit fără suferință.

– Și te-a ales pe tine, zice Ana. Ai fost mereu favorita ei.

– Ți-a spus de ce?

Sunt foarte curioasă de acea parte a bunicii pe care n-aș fi cunoscut-o altfel.

– Da, zâmbește Ana.

Aștept, în timp ce ea cojește și toacă o banană, cu degetele tremurând.

– Lucia este fiica tatălui tău: încrezătoare, hotărâtă, ambițioasă. Trage mereu de ea. Pentru ea, realizarea înseamnă încercare.

Este o evaluare justă a surorii mele. O iubesc pe Lucia, dar este mereu concentrată la propria cale, hotărâtă să își croiască drum independent de numele nostru de familie. Lumea ei este compusă din cai, prieteni, ambele distincte de lumea în care locuim noi, ceilalți. Apare la evenimentele importante, e mereu la un simplu apel distanță, dar nu am fost niciodată apropiate, în ciuda celor nici doi ani dintre noi.

– Daniela este...

– O pacoste, închei eu, zâmbind, fără urmă de acuză.

Daniela este sora mea favorită, cea mai mare, aventuriera. Este cea mai apropiată de mama, poate datorită vârstei și, din câte știu, n-a zis niciodată „nu" unei provocări.

– Așa am înțeles și eu, râde Ana.

Și apoi, eu.

– Bunica a văzut asta la tine. Mereu. Ești cea romantică, visătoarea, cea mereu în căutare. S-a rugat să găsești ce cauți. Ai fost cea mai afectată de divorțul părinților. Strânge din buze. De plecarea mamei. Aveai nevoie de Elisa și ea avea nevoie de tine.

– Acum nu mai e.

Am fost descumpănită de moartea bunicii. Ana are dreptate: bunica era ancora mea și acum, că nu mai e, plutesc fără țel.

– Era atât de mândră de tine, Marisol.

Îmi împinge o farfurie de *maduros* și de *lechon asado*[1] sub nas.

– Mănânci și tu? întreb.

– Poate un pic.

Aștept să-și umple o farfurie mai mică, luând loc vizavi de mine. În spatele ei, cele două femei intră iar în bucătărie, lăsând farfurii în chiuvetă, cu zgomot, și ieșind iar.

Ana începe să mănânce și eu la fel. Carnea de porc are amestecul perfect de mușchi suculent și grăsime, iar iuțeala sa e calmată de băutura îndulcită.

– Unde-i vei împrăștia cenușa? mă întreabă Ana.

– Nu știu. Speram să mă ajuți cu o idee. Le-am întrebat pe mătușile Beatriz și Maria, și mi-au dat și ele câteva.

L-am întrebat și pe tata, însă el n-a avut altă propunere în afară de reședința Perez. A iubit-o pe bunica, dar a fost mult mai apropiat de bunicul, în copilărie și la maturitate.

– Ce au zis?

– Casa în care a crescut.

Casa locuită acum de un diplomat rus și de familia lui. Nu mă pot abține să nu mă gândesc că mândra mea bunică i-ar vedea pe ruși drept interlopi.

Ana zâmbește.

– Ar fi aproape, atunci. E o alegere potrivită. A fost a familiei Perez de multe generații. Cândva, era una dintre cele mai frumoase case din Havana, o distincție de care străbunicii tăi erau mândri.

– Crezi că ar fi fericită acolo?

– Poate. Ce alte locuri mai ai în minte?

---

[1] Porc prăjit, cu mici variații de aromă, în funcție de regiunea Cubei.

– Nu sunt sigură. Prin oraș. Mi se pare că aici îi e locul.

– Da, așa este. Iubea Havana, chiar dacă i-a frânt inima.

Ana se ridică de la masă, luând farfuriile noastre goale.

– Cum era bunicul tău? mă întreabă, de lângă chiuveta unde se află, cu spatele la mine.

Mă ridic, ignorând protestele ei, ca s-o ajut să spele vasele. Nevoia de a mă comporta ceremonios în prezența Anei Rodriguez pare exagerată. Deși abia ne-am cunoscut, are o ușurință în purtare, dându-mi impresia că o parte a bunicii – un capitol al vieții ei – este aici, în cea mai bună prietenă din copilăria ei.

– Nu l-am cunoscut atât de bine. A murit când aveam zece ani, răspund eu. Dar știu că au fost fericiți. Îndrăgostiți. Ea nu s-a mai văzut cu nimeni după moartea lui. Nu era interesată. Ne avea pe noi – nepoatele – pe tata, cauzele ei. În plus, au fost căsătoriți aproape patruzeci de ani. Cred că a fost greu pentru ea să meargă mai departe, după ce-și petrecuse majoritatea vieții alături de el.

Îmi amintesc și acum durerea bunicii, când mă aflam lângă ea în strana Bisericii Micii Flori, unde-l dusesem pe bunicul să se odihnească. Aveam mâna într-a ei și jeleam. Douăzeci și unu de ani mai târziu am stat în aceeași strană, privind sicriul lucios în care se afla bunica și consolându-mă cu faptul că erau din nou împreună.

Ținând cont de mariajul dezastruos al părinților mei, bunicii mei erau cei pe care-i luam drept exemplu. Povestea lor deborda de dragoste și de respect, și îmi dădea speranța că, într-o zi, aveam să găsesc un bărbat bun, în care puteam avea încredere că vom putea fi atât prieteni, cât și parteneri, și că mă va iubi cu același devotament cu care-l iubeam eu.

– Tot ce mi-a povestit Elisa despre el l-a făcut să pară minunat. Ana îmi zâmbește. Bunica ta mi-a scris ori de câte ori a putut, peste ani. M-a rugat să păstrez ceva pentru tine. Îl aduc din camera mea.

Iese din bucătărie, lăsându-mă singură. Mă așez iar la masă, plină de nerăbdare. Pentru asta am venit – să dau drumul unei părți din bunica și poate să găsesc altele noi, pe care să le pot strânge la piept.

Cele două femei de mai devreme intră iar în bucătărie, fără o privire în direcția mea, de parcă aș face parte din mobilier.

Mă ridic și mă prezint.

Se uită amândouă la mine. Cea mai în vârstă vorbește prima.

– Eu sunt Caridad. L-ai cunoscut mai devreme pe fiul meu, Luis.

Așadar, am avut dreptate. Este nora Anei. Are înălțimea și chipul colțuros ale fiului ei, grația din mișcări.

– Da. A fost tare amabil din partea lui că m-a așteptat la aeroport.

– Aveam nevoie de el la restaurant. A fost o zi plină.

Livrează cuvintele cu precizie, lăsând restul nerostit – și aveam nevoie de ajutorul Anei astăzi, în timp ce tu o țineai de vorbă.

Mi se înroșesc obrajii din cauza mustrării subtile, iar ea trece pe lângă mine fără altă privire.

Femeia mai tânără se uită la mine cu o privire ascuțită.

– Eu sunt Cristina, soția lui Luis.

Dezamăgirea mă înjunghie eficient, letal. Tăcerea umple bucătăria, în timp ce ne privim una pe cealaltă. Aici, am resentimentul de care-mi era teamă când am planificat

călătoria spre Cuba, cenzura nerostită că nu aș fi o cubaneză adevărată, că sunt o trădătoare a poporului pentru că familia mea a lăsat această țară în urmă.

Exilații din Miami și din întreaga lume îl urăsc pe Castro pentru că le-a luat țara, pentru că le-a luat totul. Dar aici văd alt fel de furie, care clocotește, abia reținută, în mama și *soția* lui Luis. Cubanezii care au plecat au prosperat, în mare parte, în timp ce aceia care au rămas par încă să se zbată, în ciuda promisiunilor primite de la guvernanți.

Cristina trece pe lângă mine și mă lasă singură în bucătăria blocată într-o buclă temporală, un produs al anilor '50 modernizat prin reparații de mântuială și o atitudine de „merge și așa".

Cum s-ar fi descurcat bunica în această versiune de Cuba? Cumva, nu mi-o pot imagina pregătind fasole neagră și orez pe un aragaz vechi. Bunica mea era un model de contradicții în funcție de relația cu tine – constanta afectuoasă a copilăriei mele, alăturată femeii care conducea societatea exilaților din Miami cu o mână îmbrăcată în bijuterii.

Firește că familia ei se chinuise, după revoluție. Mi-a spus povești despre ajustarea la un stil de viață complet nou, în Statele Unite, jelind ce lăsaseră în urmă. Și, totuși...

Străbunicului îi luase ani buni să construiască din nou tot ce pierduse în urma revoluției, cel puțin lucrurile tangibile, dar după ce a reușit a cumpărat una dintre cele mai mari proprietăți din Palm Beach, ca să arate lumii că nici măcar comunismul nu putea înfrânge familia Perez.

– Bunica s-a dus la culcare? întreabă Luis, intrând în bucătărie cu un morman de vase murdare.

– Nu, a plecat puțin în camera ei.

El pune farfuriile pe blatul mic, cu gura desenată dintr-o linie și ochii obosiți.

– Are nevoie de odihnă. Încearcă să-i spui asta. Ne lasă să o ajutăm până într-un punct, dar tot muncește mai din greu decât ar trebui, la vârsta ei.

Luis spală vasele, cu spatele la mine, iar eu mă apropii de chiuvetă, luând o cârpă și ștergându-le pe cele pe care le spală el. Îmi aruncă o privire curioasă, dar nu spune nimic. Îmi tremură mâinile.

Vasele sunt o amestecătură. Unele au rămas din seturi scumpe și au mărci elegante pe spate. Altele sunt simple și ieftine. Luis se poartă la fel cu toate: degetele lui le săpunesc metodic și le freacă folosind o cârpă uzată. Unghiile lui sunt tăiate corect, iar degetele înguste nu poartă verighetă.

De cât timp sunt căsătoriți?

Nevoia de a umple tăcerea mă indeamnă.

– Cânți minunat.

Nu răspunde.

– Te-am auzit la saxofon, mai devreme.

Nimic.

– Cânți de mult?

Un colț al gurii i se ridică. Dacă femeile casei – cu excepția Anei, firește – par să mă privească pline de neîncredere și dispreț, el pare amuzat și indulgent, de parcă aș fi o creatură bizară, desprinsă din habitatul ei și lăsată în mijlocul unui mediu unde este limpede că nu mă pot acomoda.

– De când eram copil. M-a învățat tata.

Tatăl care a murit în Angola. Simt un junghi de tristețe pentru mama lui, care a rămas să crească un copil în Cuba, văduvă. Cu siguranță nu i-a fost ușor.

– Câţi ani aveai?

– Când a murit?

– Da.

– Şapte.

– Îmi pare rău.

Luis clăteşte o farfurie, mi-o întinde, degetele lui plutesc o clipă deasupra alor mele, apoi o ia pe următoarea, repetând mişcările de parcă ar produce piese ale unei linii de asamblare.

Caut altceva cu care să contribui la conversaţie, dar nu găsesc, tăcerea umple bucătăria, cu excepţia curgerii apei şi a zgomotului de farfurii care sunt aşezate pe blat.

Ana se întoarce ducând o cutie în mâini.

Termin de şters ultima farfurie şi mă aşez lângă ea, la masă. Luis pleacă.

Cutia este din lemn închis la culoare şi are o cataramă mică, aurie. E ceva mai mare decât o cutie de pantofi, genul de obiect la care te-ai aştepta să se afle în biroul unui domn, conţinând trabucuri, bani lichizi sau bijuterii cu origini misterioase.

– A aparţinut străbunicului tău.

Zâmbeşte, mi-o întinde:

– Elisa a împrumutat-o.

Străbunicul meu, Emilio Perez. Baron al zahărului. Susţinător al lui Batista.

A murit înainte să mă nasc, dar am văzut fotografii de familie vechi. Era chipeş, înalt, distins. Poveştile auzite de la bunica şi mătuşile mele îmi dăduseră impresia unui om preocupat mai degrabă de afaceri, decât de familie, pe care ele tot îl iubeau.

– Când familiile au plecat din Cuba, nu ştiau cât vor lipsi, explică Ana. Majoritatea au crezut că regimul lui Fidel va fi

temporar. N-au putut scoate lucruri din țară, dar nici nu voiau să și le lase în case, de teamă că guvernul le va rechiziționa sau că alții le vor fura. Așa că le-au îngropat în curtea din spate sau le-au ascuns în pereți, pentru întoarcere.

Inima îmi bate cu putere.

– Străbunicul tău a îngropat o cutie mare cu obiecte în curtea din spate. Ezită. Acum, este la Beatriz.

Este prima dată când aud că Beatriz are o cutie secretă cu posesiuni de familie.

– Cum a ajuns în posesia ei?

– Asta va trebui să-ți povestească ea. Să spunem doar că mătușa ta a avut o viață interesantă, probabil mai mult decât îți dai seama.

Ținând cont de miturile care o înconjoară, nu sunt tocmai șocată.

– Dar ce se află în cutia asta a aparținut bunicii tale. Am îngropat cutia împreună, sub un bananier, în noaptea de dinainte să părăsească țara. Când s-au mutat rușii la voi acasă, m-am strecurat acolo și am săpat să o scot.

Mă uit lung la ea.

Ea chicotește.

– Beatriz nu e singura dispusă să își asume riscuri.

Mâinile ei mângâie lemnul:

– A fost decizia corectă. Elisa n-ar fi vrut să aparțină altcuiva – mai ales oamenilor care i-au luat casa. I-am spus, ani mai târziu, că aveam cutia, și ea m-a rugat să o păstrez. Pentru tine.

Împinge cutia spre mine.

– Nu știu ce e în ea. Nu mi-a zis, nu m-am uitat. Vezi și singură. Dacă ai întrebări, știi unde mă găsești.

Ana îmi acoperă mâna cu a ei.

– Te-a iubit foarte mult. L-a adorat pe tatăl tău. Familia voastră era lumea ei. Scrisorile ei erau pline de poveşti cu voi toţi, atât de multe, încât simt că faci parte şi din familia mea. Încerca să scoată ce putea dintr-o situaţie dificilă. Nu poţi înţelege cum era atunci şi cum a fost distrusă lumea noastră în doar câteva luni. Orice ai găsi, nu o judeca prea aspru.

Stau pe marginea patului din camera de oaspeţi, privind cutia de lemn. Îmi trec degetele peste muchii. Bunica mea avea nouăsprezece ani când a părăsit Cuba, iar eu încerc să mi-o imaginez tânără, prinsă în mijlocul unei asemenea agitaţii politice. Dacă aș avea o cutie, nu cu mult mai mare decât una de pantofi, în care să-mi pun cele mai preţioase lucruri la păstrare, ce aș alege? Ce salvase?

Balamalele scârţâie când o deschid.

Mă privesc pagini îngălbenite, acoperite de cerneală, legate cu o panglică de mătase roşie. Scrisori, așa par. Le pun deoparte. Urmează un inel.

Inima îmi bubuie.

Piatra din mijloc e un diamant, cu montură în stil art deco, înconjurat de diamante mai mici, tăiate în forme rotunde. Inelul nu este mare, însă este elegant şi vechi, iar lucrătura, superbă.

Nu am crescut cu bijuterii de familie ale căror origini să se întindă mai departe de vremea bunicii. Totul a rămas în Cuba, după ce au plecat, şi lucrurile de valoare au dispărut. Cumva, familia Perez s-a reinventat în 1959. Așa că piesa asta din istoria familiei înseamnă totul.

Îmi pun inelul pe deget şi mă încântă că se potriveşte.

Sunt și alte obiecte în cutie – programe de concerte, un trandafir de mătase albă, cu petalele încă moi, o hartă ștearsă, o cutie de chibrituri de la un restaurant chinezesc din Havana – comori cu o valoare mai degrabă sentimentală, decât financiară.

Iau mai întâi scrisorile și încep cu cea de deasupra, așteptându-mă să mă întâmpine scrisul de mână familiar al bunicii. În schimb, este numai linii dure și cerneală neagră. Masculin.

Încep să citesc.

Capitolul șase

ELISA

Abia dacă mă mai recunosc. Seara trecută m-am strecurat la o petrecere cu surorile mele, iar azi străbat Malecónul să mă întâlnesc cu un bărbat al cărui nume de familie nu îl cunosc, a cărui familie nu o cunosc, pe care familia mea nu l-ar accepta, probabil, niciodată.

Suntem sursa de mândrie a mamei și instrumentul ambițiilor sale. Este de neconceput pentru mama faptul că, la douăzeci și trei de ani, Isabel nu este căsătorită încă, ținând cont de numărul de cereri primite și respinse scurt – Beatriz, la douăzeci și unu de ani, ar fi trebuit deja să aibă o casă proprie, cu un copil lăsat undeva, în grija unei doici. Statutul meu marital nu e tocmai o prioritate, ținând cont de cele două surori mai mari, dar nu e o bagatelă. Dragostea e pentru săraci. În lumea noastră, te măriți pentru statut, pentru bani, pentru familie.

Și, totuși, iată-mă.

Malecón e una din părțile mele favorite ale orașului – peste zece kilometri de mare, care înfățișează Havana la apogeul frumuseții sale, mai ales la apusul soarelui, când cerul explodează într-o serie de nuanțe de auriu, roz și albastru,

asemeni culorilor care împodobesc tablourile grele de pe pereții noștri.

Trec pe lângă un vânzător de fructe care oferă ananas, mango și banane. Îmi rânjește și se întoarce la clienți.

Am ales o altă rochie albă pentru întâlnirea cu Pablo – una dintre preferatele mele, o altă achiziție din El Encanto. A fost mai greu decât m-am așteptat să mă strecor azi din casă. Maria a vrut să vină cu mine, iar Magda m-a tot privit bănuitoare, de parcă își putea da seama că se schimbase ceva.

Va fi un răsfăț unic.

Îl voi vedea și mă voi bucura de ora asta în compania lui, apoi mă voi întoarce în Miramar și la cina festivă pe care mama o plănuiește pentru un judecător, unul dintre acoliții tatei, pe al cărui fiu speră să i-l bage pe gât lui Isabel. Îl voi vedea pe Pablo și apoi îl voi uita, îl voi păstra pentru orele târzii din noapte când sunt singură și nu pot dormi, sau când mă plimb pe promenadă, cu valurile sărutându-mi pielea.

Când ajung in locul unde ne-am înțeles să ne întâlnim, Pablo se află la marginea falezei, privind apa. Este surprinzător cum îl recunosc doar după curbura spatelui, părul negru, postură – dar așa se întâmplă.

Îmi crește pulsul.

Îmi feresc capul de ochi curioși și măresc pasul. Este riscant să fiu văzută în public cu el, la lumina zilei, dar nu pot refuza.

Pablo se întoarce când mă apropii de el, parcă manevrat de același fir care mă îndeamnă și pe mine mai departe.

Are un trandafir alb între degete.

Mi se usucă gura.

Ne întâlnim în centrul trotuarului și, după privirea lui, sunt bucuroasă peste măsură că am ales rochia albă.

– Mă întrebam dacă vei veni, spune el încet.

– M-am întrebat și eu de câteva ori, recunosc.

Pablo îmi întinde floarea, iar eu o iau. Mătasea este moale în palma mea, iar frumusețea simplă îmi frânge inima. Sunt bucuroasă că nu va trebui să-l urmăresc îmbătrânind și prefăcându-se în praf, că pot să îl ascund într-un sertar și să mă uit la el, mângâindu-i petalele, când vreau să-mi aduc aminte.

– Mulțumesc. Cuvintele sunt totodată prea puțin și tot ce îmi permit să ofer.

– Ai vrea să ne plimbăm? întreabă el.

Încuviințez fiindcă nu am încredere că pot vorbi, de emoție.

Pablo se plasează între mine și stradă, deși ambele părți sunt la fel de înșelătoare. De o parte este traficul, cu mașini care trec pe lângă noi, iar posibilitatea de a fi recunoscută este mare. De cealaltă este apa, oceanul care se lovește de faleză, stropind pietonii, iar apa invadează strada cu mânia lui Poseidon. Azi, însă, apele sunt relativ liniștite, și sunt puține șanse să-mi strice rochia; mai degrabă, plimbarea îmi va păta reputația.

Mergem în tăcere, Pablo potrivindu-și pasul după al meu și părând mulțumit să aleagă tăcerea și nu conversația fără rost. Strâng trandafirul în mână, mângâind mătasea moale. De fiecare dată când fac asta, pasul lui tresare, de parcă ar fi conștient de fiecare mișcare a degetelor mele, de respirația mea, de sunetul inimii care îmi bate puternic în piept. Vântul îmi suflă o șuviță de păr, iar eu o vâr după ureche. Recompensa este un icnet al lui Pablo.

Aerul din jurul nostru trosnește de energie.

Îmi feresc privirea de el, având nevoie de un moment să îmi adun gândurile. Privesc peisajul din jurul nostru, ceilalți

oameni care se plîmbă pe promenadă, și mi-e imposibil să ratez tensiunea.

Sunt mai puțini turiști ca de obicei pe Malecón. Atacurile de la cabaretul din Montmartre și de la Tropicana au zgâlțâit nervii, iar oamenii sunt agitați. Apoi, mai sunt și bombele care explodează în oraș la intervale aleatorii, printre petreceri, cine elegante și prânzuri, sau excursii la plajă.

Țara arde și baba se piaptănă.

Unele explozii apar în ziar, a doua zi. Alteori, nu, și ne întrebăm dacă pocnetele și strigătele au fost doar rodul imaginației noastre, produsul unui oraș pregătit pentru următoarea izbucnire violentă. Este dificil când o țară e cuprinsă de o asemenea agitație și încă mai dificil când există atâtea grupuri care râvnesc puterea, încercând să se ospăteze din trupul unei insule muribunde.

Sunt – au fost – Organización Auténtica, un grup de luptători de gherilă; Directorio Revolucionario Estudiantil, un grup de studenți de la Universitatea din Havana; Federación Estudiantil Universitaria, aproape defunctă, alt grup de studenți ai Universității care, alături de DRE, au pătruns în Palatul Prezidențial și au încercat să-l asasineze pe Batista anul trecut; membri ai Partidului Comunist, a căror alianță labilă cu Batista pălește; Mișcarea 26 Iulie, care se luptă cu armata lui Batista în munții Sierra Maestra; și orice alți dușmani pe care și i-a făcut președintele peste ani.

Valurile se izbesc de faleză, revărsându-se pe stradă, cu capișoane de spumă mânate de o asemenea energie, încât par vii. Ne oprim și așteptăm ca marea să își înceteze asaltul furibund, și profit de ocazie să fac ce am vrut de când am început să merg. Mă opresc și mă uit la Pablo, cu o privire flămândă,

poposind asupra trăsăturilor sale, asupra liniilor subțiri din jurul ochilor, asupra porțiunii întunecate de sub ei – de parcă nu ar fi dormit bine.

– Te-am văzut în ziar, de dimineață, spune el, apropiindu-se de mine ca să se facă auzit peste zgomotul valurilor și gălăgia dinspre stradă.

Mă înroșesc.

– Nu te credeam persoana care să citească paginile mondene.

De fapt, mizasem pe asta.

De data asta, obrajii lui capătă o nuanță rozalie.

– Nu sunt. Cel puțin, nu eram până azi. Înghite; mărul lui Adam i se mișcă. Vorbele plutesc între noi, nerostite...

Până nu te-am întâlnit pe tine.

– Atunci, știi cine sunt.

– Da.

Mă uit spre mare, cu inima bubuind.

– Atunci știi că îți pot oferi doar după-amiaza asta.

Există o diferență între mici acte de rebeliune, cum ar fi evadările nocturne, cu surorile mele, și cele mari, cum ar fi să mă îndrăgostesc de un bărbat și să mă împotrivesc dorințelor familiei. Mă aflu pe buza prăpastiei și am nevoie să-mi amintesc, poate mai mult decât el, că sub nicio formă nu trebuie să cedez tentației. Nu e vorba doar despre reputația mea, ci și de a părinților mei și a surorilor mele. Am fost martora directă a ce se poate întâmpla când te opui. Mai mult, la nouăsprezece ani am abilități limitate, iar dacă aș fi dezmoștenită mi-ar fi greu să mă întrețin, mai ales având în vedere de schimbările economice din Cuba.

– Da, răspunde Pablo.

Privirea mea mătură faleza și oamenii din jur. Sunt atât de multe versiuni ale Cubei sub ochii mei – turiști, localnici – cu toții locuind în realități diferite din Havana. Care o fi aceasta?

– Povestește-mi despre tine.

Ca să mă agăț de ceva, când trebuie să te uit.

– Ce-ai vrea să știi?

Orice. Totul.

Încep cu puținul pe care-l știu despre el.

– Ai spus că ai crescut în Vedado. Familia ta locuiește încă acolo?

– Da. Părinții mei și două surori. Vocea i se frânge. Dar nu i-am mai văzut de o vreme. Am fost plecat.

E o aluzie acolo, un fir de discordie familială pe care-l recunosc în cuvintele lui. Există pauze naturale în conversație când se vorbește despre înstrăinarea de familie – nepotrivirea cuvintelor pentru a relata starea nefirească de a te separa de cei de care ești legat prin sânge, pauze care se manifestă fizic printr-un scaun neocupat la o masă ostentativă care a fost adusă de la Paris. Știu totul despre acele pauze, despre o relație căreia i s-au retezat genunchii, despre un frate sau o soră pierduți în defavoarea ideologiei, despre familia fracturată.

Mă lupt să nu îmi tremure vocea.

– Te-ai întors pentru o perioadă lungă?

Nu sunt sigură ce răspuns aș vrea să aud. Va fi mai ușor dacă trebuie să plece – o separare clară.

– Nu. Doar pentru scurtă vreme. Am treabă în oraș.

Aștept să elaboreze. Când nu o face, insist eu.

– Îți place ce faci? Dreptul?

Știu suficient despre lucruri studiate din cărțile grele date de tutori, dar puține despre aplicațiile practice ale lucrurilor. Avocații cinează ocazional cu noi, dar conversația ajunge rareori la ocupația lor sau la orice subiect substanțial.

– Cred că da, răspunde el. Mă bucur să ajut oamenii sau să încerc. Dreptatea în Cuba..., lasă el propoziția neterminată, dar nu sunt atât de inconștientă de realitatea din jur ca să nu umplu singură golul.

Majoritatea educației mele privind starea politică a Cubei mi-a fost furnizată de dincolo de pereții biroului tatei, sub formă de strigăte și acuzații furioase.

Cum poți justifica felul în care trăim? Oamenii mor de foame și suferă. Tu ai construit o avere pe spinarea altora. Cu toții am făcut așa.

În fața noastră, un grup de băieți plonjează după monedele lăsate de turiștii americani, iar corpurile copiilor se bălăngănesc deasupra apei, înainte să dispară dedesubt, parcă înșfăcate de rechini. Doar pentru câteva monede.

– Sunt vremuri grele, spune Pablo, cu privirea la băieți. Mulți dintre prietenii mei au absolvit cu ani în urmă și nu găsesc de lucru. Sunt frustrați și furioși, le este frică pentru viitor. Se întoarce iar spre mine:

– Mi-am luat o pauză de la avocatură să mă concentrez pe alte lucruri.

„Alte lucruri" este un concept suspendat între noi, rău-prevestitor. Vânturile schimbării care vin dinspre foștii studenți din Havana, acum lăsați fără un loc de studiu pentru că Batista a închis universitatea, de teama activităților subversive, mi-au sfârșit deja o dată viața. Este o după-amiază și un răsfăț. Nu trebuie să-i cunosc toate secretele. Mă pot preface că este doar un avocat.

– Și tu? întreabă Pablo.

– Ce-i cu mine?

– Nu mi-ai răspuns înainte. Cum e viața de dincolo de porți?

Râd încet, bucuroasă că am revenit pe teren sigur.

– Nu e atât de entuziasmantă cum se așteaptă lumea.

Pablo tace o clipă, cu o privire mult mai intensă decât ar merita o plimbare de după-amiază pe Malecón. Totul la el este intens – când discută despre politică, când mă privește. Intensitatea aceea mă atrage spre el; este altceva să fiu în preajma cuiva căruia îi pasă mai mult de substanță decât de frivolitate. Îmi amintește mult de fratele meu – Alejandro are aceeași scânteie în priviri, aceeași convingere care-i accentuează fiecare cuvânt.

Pablo rânjește.

– Deci, când nu mărșăluiești prin Havana, frângând inimi, ce faci în timpul liber?

– Stau cu surorile mele, am trei. Și un frate, despre care nu mai pomenește nimeni. Citesc. Merg la cumpărături. Ne place să călărim sau să mergem la plajă.

Nu pomenesc obligațiile sociale. Mi se par frivole și plicticoase. Și așa și este, să aștepți să apară un bărbat cu care să te măriți. O parte din mine îl invidiază pe Alejandro pentru că a reușit să dea la o parte povara și răspunderea de a fi un Perez, pentru ușurința cu care este dispus să riște totul pentru convingerile sale. Și, în același timp, există acolo o furie pe care n-o pot șterge. Loialitatea este lucru complicat – unde se potrivește familia în această ierarhie? Deasupra sau dedesubtul țării? Deasupra sau dedesubtul ordinii naturale a lucrurilor? Sau suntem, mai presus de toate, loiali nouă

înşine, înimilor noastre, convîngerilor noastre, glasului interior care ne călăuzeşte?

Mi-aş dori să ştiu.

– Sunt surprins că nu eşti la studii în străinătate.

– Mama nu susţine ideea ca noi să mergem la facultate. Beatriz a argumentat cel mai vocal în favoarea ideii – ar fi fost o avocată excelentă – dar, în final, nu merita să continue lupta. Părinţii mei au vederi foarte tradiţionaliste despre ce înseamnă să fii femeie în Cuba şi, chiar dacă societatea nu este de acord cu ei, nu îşi vor schimba opiniile. O femeie Perez care munceşte ar fi o pată pe numele lor.

Pare vag indignat.

– Şi atunci, ce? Aşteptaţi până când vă mutaţi din casa părinţilor într-a soţului?

– Da.

– Şi dacă nu vă căsătoriţi?

– Atunci, rămânem acasă, îngrijind-o pe mama, până îmbătrânim.

Nu mi se pare deloc o idee atractivă, dar nu ştiu cum să îi explic cât de puţine opţiuni ni se permit. Cred că m-aş putea rupe de tradiţia familiei, aş putea să mă împotrivesc dorinţelor alor mei, dar adevărul este că n-a existat niciodată ceva care să mă pasioneze suficient cât să risc să rup legăturile cu familia. Nu visez în taină să fiu medic sau avocat. Am nouăsprezece ani şi nu ştiu cum arată viitorul, cu atât mai mult cu cât sunt înconjurată de o asemenea nesiguranţă.

– Eşti fericită cu asta? spune el, cu o expresie de îndoială.

– Nu, evident că nu. Dar vorbeşti de parcă aş avea opţiuni nelimitate.

– Şi dacă ai avea?

– Nu mă interesează politica, răspund.

Este totodată avertizare și precauție – nu mă interesează revoluția, nici măcar la nivel de idee. Bombele nu sunt singurele care explodează în Havana; detașamentele președintelui Batista au fost tare prolifice în ultima vreme și niciun cubanez, indiferent de averea lui, nu e în siguranță. Fratele meu este dovada vie. Cel mai bun și mai inteligent mod de a supraviețui în Havana este să ții capul la cutie și să-ți vezi de treabă, de parcă lumea din jur n-ar aluneca spre nebunie.

– Vorbești de parcă politica ar fi o entitate separată, spune el. De parcă nu ar fi în aerul din jur, de parcă n-am fi politici din cap până în picioare. Cum poți renunța la ceva atât de fundamental integrității a ceea ce suntem ca popor și țară? Cum poți ignora ceva care afectează direct viețile atâtor oameni?

– Puțini își permit luxul de a fi politici în Cuba.

– Și nimeni nu-și permite să nu fie, răspunde el.

Fervoarea din cuvintele lui și convingerea cu care le rostește îl transformă în fața ochilor mei. Părul lui prea lung flutură în briză, ochii întunecați scânteiază, iar ceva din ferocitatea privirii lui îmi amintește de corsarul de pe peretele nostru de acasă. Nu este omul care să aștepte permisiunea, ci un om de acțiune, un om cu pasiuni adânci.

Cum ar fi ca un asemenea om să fie al meu?

– Nu te-ai săturat să ții capul la cutie și să te rogi să fii invizibilă? întreabă el blând.

Întrebarea lui trage de mine; sunt indiscutabil atrasă de zelul lui, dar și revoltată. Câte ore am petrecut în aceleași conversații cu fratele meu și, în final, unde am ajuns? Nu am mințit – nu mă interesează revoluția, revolta armată, crima.

Există femei care duc lupta asta pentru viitorul Cubei, dar nu am dorința să mă alătur lor pentru ca prezența mea să fie respinsă de familia noastră, așa cum a fost a lui Alejandro. Dar libertatea despre care vorbește Pablo? Iubirea pentru țara lui, care-i pătrunde fiecare cuvânt? Există frumusețe în sentimentele și devotamentul de care este capabil.

Politicile lui Batista nu sunt despre Cuba sau despre ce e mai bun pentru poporul cubanez. Sunt menite să îi fie de folos doar lui, să îi sporească averea, puterea, să îi mențină controlul asupra insulei.

Îndrăznim să sperăm la mai mult?

Firește.

Dar este dificil să speri când tot ce ai cunoscut e corupția, când realitatea ta este compusă din alegeri măsluite și de perspectiva altora la fel.

Îi admir speranța. O invidiez. Și, chiar mai mult, mă tem de ea.

Pablo clatină din cap.

– Îmi pare rău. N-ar trebui să vorbesc despre asta.

Un zâmbet trist mi se întinde pe buze.

– Nu îmi pari genul de om care să își facă griji despre ce nu ar trebui.

– Așa este, e de acord, cu gura tresărind.

Mergem unul lângă altul, cu soarele deasupra noastră, aproape, fără să ne atingem, însă. Trupul lui înalt și zvelt mă apără de privitori. Părul meu flutură în vânt, la cea mai slabă adiere, și el înclină capul, privind șuvițele în lumină, cu o expresie mai blândă. Mi se înroșesc obrajii iar.

De obicei, nu sunt atât de serioasă, nici atât de timidă, dar tot ce se întâmplă mi se pare diferit, important. Mi-a mai

rămas un număr finit de minute în această după-amiază pe care mi-am permis-o şi sunt sfâşiată între ideea de a le aduna, de a mă bucura de fiecare privire, fiecare cuvânt, şi de a profita de majoritatea lor, umplând spaţiile din conversaţia noastră cu vorbe pe care încă trebuie să le capturez.

Trandafirul este aproape insuportabil de moale în mâinile mele.

– Ai citit Montesquieu? întreabă Pablo, surprinzându-mă.

– Nu.

– Ar trebui. Cuvintele lui nu mi se par niciodată mai reale ca atunci când sunt în Havana. Se întoarce şi privirea lui cuprinde clădirile de cealaltă parte a Malecónului. Montesquieu a zis că un imperiu construit prin război trebuie să se susţină prin război.

– Cuba nu este un imperiu, obiectez eu.

– Aşa este. Dar spiritul rămâne. Când nu am fost noi în război? Cu alţii, cu Spania, cu Statele Unite? Cu noi înşine?

– Atunci, vom fi mereu în război?

De ce cred mereu bărbaţii că războiul e răspunsul? Alejandro abia aştepta să ridice armele împotriva lui Batista, să verse sânge cubanez, şi pentru ce? Batista e în continuare la putere şi tot ce-a dobândit Alejandro a fost exilul din Havana. Oficial, părinţii le-au spus prietenilor că studiază în Europa, călătoreşte prin lume. Se şuşoteşte, bineînţeles, dar nimeni nu este suficient de temerar să îmi provoace tatăl sau mama, să întrebe dacă zvonurile sunt adevărate: fratele meu, geamănul lui Beatriz, este un radical.

– Explodează bombe în cinematografe, spun eu. Pe străzi zac cadavre. Nu sunt tot vieţi cubaneze? Nevinovaţi prinşi într-o luptă care nu le aparţine? Vorbeşti de parcă toţi

cubanezii ar trebui să ridice armele, dar, dacă nu vrem aceleași lucruri, atunci ce?

– Și cum rămâne cu aceia care nu fac nimic, în timp ce un tiran ne îngroapă țara, ucigându-ne conaționalii pentru că se opun nedreptăților sale? Care e prețul lipsei de acțiune, ce înseamnă să întorci capul când se comit atrocități în numele lui Batista? Există o ruptură între cei din oraș care își doresc schimbarea și cei care pretind că totul merge nemaipomenit. Industriile pe care ne bazăm ca națiune – zahăr, tutun, cafea, turism – ne transformă într-o națiune de sclavi, ca popor ce îi servește pe alții pe câmpuri, în cazinouri și în hoteluri conduse de ticăloșii de americani.

Tresar când rostește cuvântul „zahăr". Ce crede despre familia mea? Despre mine? Merge lângă mine și, totuși, nu mă pot împiedica să nu mă întreb dacă nu-l vede pe tata ca parte a problemei. Alejandro așa îl vedea.

– Americanii controlează mare parte din industria și din economia noastră, și cine profită? Batista, continuă el. Bogații sunt extravagant de bogați, iar săracii, disperat de săraci.

Totul dispare, mugetul oceanului, zgomotul traficului. Nu-mi pot lua privirea de la el căci convingerea din vocea lui mi se pare hipnotizantă. Cu fiecare cuvânt care-i iese de pe buze, se transformă. Bărbatul serios pe care l-am cunoscut la petrecerea de aseară a fost înlocuit complet.

– Când sunt în țară, îmi văd frații cubanezi fără electricitate, fără apă curentă, analfabeți, cu copii care nu pot merge la școală, spune Pablo, cu privirea la clădiri. Când sunt în Havana, luminile sunt aprinse, iar oamenii se plimbă pe Paseo del Prado fără grijă. Sunt alte părți din oraș, mult prea multe, în care oamenii suferă teribil, și, totuși, pare că Havana

există în propria bulă. Eram doar un băiat în '33, când l-am răsturnat pe Machado. Înțeleg că oamenii sunt sătui de violență, de conflicte, de vărsarea de sânge cubanez. Dar...

– Am un frate, încep eu, cu vorbele rostogolindu-se fără să mă gândesc, secretul care nu e secret. Avea aceleași convingeri.

Lângă mine, Pablo încremenește, de parcă ar putea citi pauzele din conversație, propozițiile tensionate, neterminate, și cuvintele șoptite.

– Familiile pot fi dificile, spune el.

– Da.

– Este în siguranță? întreabă, de parcă și el ar ști câte ceva despre cât de precară este întoarcerea împotriva familiei, sfidarea președintelui.

– Așa sper.

Mi-aș dori să am mai mult optimism de conferit cuvintelor mele.

– În orice caz, nu l-am citit pe Montesquieu, dar îl voi căuta în biblioteca noastră. Tresar când cuvântul îmi părăsește buzele, dar, serios, care-i rostul să mă prefac? A văzut ziarul, știe cine sunt. Oricât aș invidia libertatea lui Alejandro, nu dispun de resursele pentru a-mi părăsi familia, pentru a-i repudia pe ei și toate convingerile lor. Ei – noi – suntem imperfecți. Dar moștenirea și sângele care ne leagă sunt permanente.

– Da, tata are o bibliotecă acasă, pereți plini de cărți, continui, pe un ton sec. Sunt convinsă că ne consideri decadenți, și suntem. Soarta familiei s-a decis acum multă vreme, iar cei născuți cu numele Perez s-au bucurat de beneficii.

– Ți-ai cere scuze pentru asta? Are un ton nepăsător, dar cuvintele lui sunt interesate.

– Pentru averea familiei? Pentru conac și toate cele? Ai putea lua tablourile – exceptând corsarul, pentru că m-am atașat de el – și nu m-aș supăra.

Arunc o privire piezișă spre el, măsurându-l.

– Sau poate că ar fi mai bine să-mi declar dezgustul față de averea noastră și rușinea pe care mi-o aduce? Sau să-ți spun despre operele noastre de caritate, despre bărbații care au servit în armată și au murit pentru independența Cubei, despre eforturile tatei de a lucra cu Batista la conceperea Constituției, în 1940, despre strămoșii care au servit în legislativul național?

Oftez.

– Poate că moștenirea noastră va fi mereu că vom avea mai mult decât avem nevoie, într-o țară in care mulți nu au suficient. Și chiar și așa, văd limitările impuse tatei – capriciile recoltei de zahăr, cândva înfloritoare, care acum îl face să stea să lucreze târziu. Aud frânturi de conversații, promisiuni încălcate, teama față de direcțiile în care se îndreaptă țara. Nici măcar cei avuți nu sunt imuni. Avem prieteni care au fost aruncați în temnițele lui Batista. Ne este teamă și nouă de plutonul de execuție. Fratele meu este dovada vie. Banii ne cumpără apropierea de putere, dar în climatul actual apropierea aceea ni se desenează pe spate ca o țintă.

Micul meu discurs mă lasă fără suflare. Ferocitatea lui mă surprinde. Când a fost ultima dată când m-a întrebat cineva ce cred? Cum simt față de lumea care se rotește în jurul meu? Când a fost ultima dată când am putut să rostesc numele lui Alejandro? Strecor o privire spre Pablo, întrebându-mă dacă l-am speriat; dacă sunt fata cu opinii exagerate.

Dar privirea lui este admirativă.

– Ești curajoasă, Elisa Perez.

Într-o familie ca a mea există diverse trepte de curaj, dar accept complimentul, chiar dacă mă întreb cât este de adevărat.

– De ce eu? întreb, forțând nițel granițele presupusului meu curaj și făcând un favor curiozității care-mi asaltează mintea.

Trece o clipă înainte să-mi răspundă.

– Pentru că te simți bine în propria piele. Pentru că pari în regulă să te arăți lumii exact cum ești, fără amăgire sau artificii. Este o calitate rară în zilele astea, și cred că în Miramar e chiar mai rară.

Este genul de compliment a cărui natură face testarea veridicității lui deosebit de dificilă și plăcerea lui pare de savurat mai degrabă prin acceptare decât prin analiză. Zâmbesc, însă, privindu-l pentru o clipă mai lungă și apoi întorcând ochii iar spre mare.

Părem amândoi mulțumiți să lăsăm tăcerea să ne înghită, să vorbească pentru noi vântul, valurile și claxoanele – cu mici accente de trompetă. Corpurile noastre se mișcă în tandem pe promenadă.

– Nu ești cum mă așteptam, spune el, într-un târziu, întrerupând tăcerea dintre noi, cu vorbe puțin peste o șoaptă, o dezvăluire la care mă face părtașă.

Oare simte și el ce e între noi?

– La ce te așteptai?

– Nu știu. Nu la asta. Nu mă așteptam să fii cineva care...

Cuvintele lui dispar în vânt.

Par mai sigure acolo.

– Elisa...

Mă întorc spre el, cu soarele în ochi, îmbrăcându-l în strălucire. Mă tem că-mi vede fiecare emoție – îngrijorarea, confuzia, dorința – în priviri, pe chip.

În adâncul sufletului, știu ce e. Cum să nu știu? N-ar putea fi mai limpede nici dacă ar sta scris pe cer. În adâncul sufletului, o parte din mine este atrasă de ce este, oricât de îngrozită aș fi.

– Elisa..., repetă el.

Un fior îmi străbate șira spinării când îmi aud numele căzându-i de pe buze, timbrul răguşit al vocii.

Ajunge.

Unul dintre noi se mişcă. Amândoi. Nici nu știu – doar că buzele lui le întâlnesc pe ale mele şi este totul și nimic din ce mă așteptam.

Indiferent de cum îmi închipuisem primul sărut, realitatea îmi parvine în frânturi, în momente fracturate, care se derulează. Mâna lui pe talia mea. Atingerea degetelor lui pe materialul rochiei. Buzele lui pe ale mele. Respirația lui, devenind a mea. Inima care-i bate lângă pieptul meu.

Îmi mângâie părul, apucând șuvițele in pumni când sărutul se schimbă, se adânceşte, cufundându-mă în ape înşelătoare, până când nu mai pot decât să icnesc după aer.

Pablo se retrage primul, privindu-mă cu ochii aceia întunecați și solemni. Ar trebui să fac un pas în spate. Altul, și altul, până când sunt din nou ascunsă în conacul din Miramar.

Fac însă un pas în față, cu palma pe obrazul lui, cu degetele mângâind umbrele întunecate de sub ochii lui.

Se înfiorează.

Dintr-un pas, știu ce înseamnă puterea, efectul amețitor pe care-l are când îmi străbate venele. Dintr-un pas, părăsesc periferia şi mă arunc în mijlocul vieții. Dintr-un pas, lumea mea se schimbă. Totul e diferit acum şi nimic nu va mai fi la fel.

Capitolul șapte

Stau trează până târziu, citind și recitind scrisoarea de la Pablo. Mi-a apăsat-o în palmă, după ce m-a condus acasă, cu hârtia caldă încă după ce stătuse în buzunarul lui, cu întimitatea ei făcându-mi pieptul să se înfioare. Ne-am luat rămas-bun ieri, la marginea Miramarului, ca să nu fim văzuți împreună, iar despărțirea noastră a fost fadă, după sărutul de lângă ocean. Regret circumstanțele dintre noi, nevoia de a-l ține secret, ascuns la periferia vieții mele. Cuvintele lui manifestă aceeași frustrare, aceeași dorință de mai mult.

Sunt în dezavantaj. Când m-am dus la Guillermo, nu știam că te voi întâlni. Și, totuși, erai acolo, atât de frumoasă. Păreai atât de implicată, privindu-i pe toți, de parcă voiai să îți întipărești în memorie fiecare gest. De parcă simți și tu aceeași neliniște, aceeași dorință de mai mult decât ți-a oferit viața.

Știu că este o nesăbuință. Ai totul în față și eu n-am nimic de oferit, niciun loc în viața ta. Este prematur să mă gândesc la asta, probabil, să îmi fac griji, când te cunosc doar de câteva momente. Cum poate timpul să mi se pară atât nesfârșit, cât și complet finit?

Scrisoarea lui Pablo trezește ceva în mine, ca un fir desfăcut, îmi deznoadă ghemul încurcat din piept când strâng scrisoarea în mână. Timpul e un lux de care nu dispun. Să-l văd în persoană prezintă riscuri și îmi petrec prea mult timp agățându-mă de cuvinte, când suntem împreună. Aici, în confortul camerei mele, citindu-i cuvintele, aflu despre el – despre familia lui, despre pasiunea pentru Drept, despre cărțile lui preferate.

Cuvintele lui rămân, multă vreme după ce le-am citit, rămășițele conversației noastre de pe Malecón încă prezente în mintea mea. În ciuda faptului că am călătorit cu părinții în străinătate, am văzut o mică parte din Cuba, în afara Havanei, și cunosc prea puțin nevoile celor din afara orașului. Are dreptate, trăim într-o societate insulară. Dar se va schimba asta? Cum?

Cu câteva ore înainte de zori, încep să scriu și eu. Îi voi da scrisoarea când ne revedem.

Mâna îmi tremură în timp ce așez cuvintele pe pagină, iar scrisul meu, de obicei ordonat, se transformă într-o scrijelitură neplăcută. Dar e mai ușor așa. Este limpede că Pablo a fost la universitate, a studiat Dreptul, căci vorbește cu o încredere și o istețime pe care le admir și le invidiez. Cuvintele pe care le scriu au existat pentru mine numai între paginile cărților citite, vârâte adânc în ascunzătorile minții mele, rostite doar în siguranța casei. Femeile din cercul meu nu vorbesc în public despre asemenea subiecte și în casa asta nu mai vorbim nici în privat.

Dimineață devreme îl scot pe Montesquieu din biblioteca tatei. Mă ghemuiesc într-unul din scaunele supradimensionate, care se află în familia noastră de dinainte ca el sau eu să

ne fi născut, şi răsfoiesc până ce lipsa somnului îşi spune cuvântul şi închid ochii.

Când mă trezesc, e din cauza zgomotului făcut de uşa care se deschide şi se închide la loc, urmat de paşi uşori pe covor. Parfumul îi anunţă prezenţa înainte să o văd – este marca lui Beatriz.

O simt ezitând lângă mine, nemişcată, aşteptând să vadă dacă dorm.

Ţin ochii închişi.

O Beatriz care se strecoară este periculoasă şi senzaţia că pune ceva la cale mă bântuie de când a insistat să ajungem la petrecerea din Vedado.

Zgomotul paşilor, amortizaţi de covor, continuă, şi apoi se opreşte. Deschid încet un ochi.

Beatriz stă cu spatele la mine, aplecată peste biroul de lemn. Tata preferă să lucreze singur, în camera lui, păstrată ca sanctuar personal, dar are un birou şi aici, în biblioteca opulentă, unde se întreţine cu musafiri şi cu parteneri de afaceri, în funcţie de chef. Nu prea poţi avea o cameră mai impresionantă decât una în care sunt adunate mii de cărţi vechi, de secole.

Zgomotul sertarelor, mânere care se răsucesc, umplu încăperea.

Mi se opreşte respiraţia. Beatriz se întoarce.

Închid ochii.

– Să ştii că n-are rost. Am mai dormit în aceeaşi cameră cu tine şi ştiu că sforăi dacă dormi cu adevărat, spune ea, din cealaltă parte a camerei.

Asta e pacostea cu surorile: te cunosc prea bine.

Deschid ochii, mă ridic, iau exemplarul din Montesquieu, care s-a rostogolit pe podea.

– Să fiu îngrijorată că tu cotrobăi în sertarele tatei?

Știind-o pe Beatriz, acțiunile ei ar putea fi rezultatul mai multor motive, dar secretul nu atât de bine păstrat este că tata mai ține bani gheață în birou. Nu mulți, firește, dar...

Beatriz se apropie de mine, cu privirea la cartea din mâna mea.

– Montesquieu? Cât de *egalitar* din partea ta. Îi sclipește o luminiță în ochi.

Ignor ironia din vocea ei, curiozitatea.

– Ce cauți în biroul lui? repet.

De data asta, Beatriz pare rușinată.

– Bani?

Tresare.

– Ai vești de la Alejandro? întreb.

Dintre toți, Beatriz și Alejandro sunt cei mai apropiați, poate și în virtutea relației dintre gemeni. A afectat-o cel mai tare separarea lui de familie. Beatriz s-a născut prima și asta s-a văzut mereu. Se strecoară din casă la orice oră, ia pachete din bucătărie sau alte lucruri cu ea. Spune că sunt opere de caritate, firește, dar, așa cum am zis, surorile te cunosc mereu prea bine.

Beatriz se uită la ușa închisă, cu teamă în priviri. Dacă tata este dispus să își dezmoștenească singurul urmaș băiat, atunci niciuna nu suntem ferite de furia lui – nici măcar cea care este favorită.

– Alejandro este în Havana, recunoaște ea, pe șoptite. Are nevoie de bani.

– De aceea ai vrut să mergi la petrecere? Ca să te vezi cu el?

Ea dă din cap.

– Beatriz.

Se uită la mine sfidătoare.

– Este fratele meu. Ce-ai vrea să fac?

– Dacă află tata...

– Ce va face? Mă va dezmoşteni şi pe mine?

– Da.

– N-are decât. Nu pot continua să pretind că lucrurile sunt normale, când nu sunt, că familia noastră e completă, când nu e. Ce-a făcut Alejandro atât de rău?

– A încercat să asasineze preşedintele, sâsâi eu. Cel puţin, a fost părtaş.

S-ar putea să nu fi fost printre cei care au atacat Palatul Prezidenţial, dar a plănuit tentativa eşuată.

– Are nevoie de ajutor, spune Beatriz.

– Trebuie să părăsească ţara, zic eu. Câtă vreme se va putea ascunde de Batista? Cât mai durează până să fie ucis?

Orologiul bate, întrerupând-o. Am fost de acord să mă văd cu Pablo la un restaurant din cartierul chinezesc, pentru prânz. Dacă plec acum, sper să nu întârzii. Somnul neaşteptat mi-a mâncat o felie zdravănă din zi.

Montesquieu îmi atârnă în mână.

– Trebuie să plec. Putem termina discuţia mai târziu.

Beatriz îşi dă ochii peste cap.

– Chiar trebuie? Privirea i se lipeşte de carte, apoi din nou de faţa mea. Te vezi cu Ana?

Am devenit maestre în arta de a citi printre rândurile celorlalte, arta de a ne purta discuţiile intime fără să spunem cuvintele cu voce tare, cultivată de nevoia de a ne strecura pe lângă atenţia părinţilor. Nu crede că mă văd cu Ana şi iată cum se formează un armistiţiu. Ea se va uita în altă parte când plec eu în treaba mea, iar eu nu voi spune nimic despre

ajutorul oferit de ea fratelui nostru – nu că aș fi spus, oricum. Când eram mai mici, am fi bătut palma. Acum, e nevoie doar de o încuviințare și de câteva cuvinte la despărțire, înainte ca eu să ies din casă...

Doar ca să fiu oprită de Maria. Blestemul celor trei surori.

Am nevoie de toate scuzele posibile ca s-o împiedic să vină cu mine, în timp ce cobor scările, cu scrisoarea pentru Pablo în poșetă. Ea mă urmărește ca o umbră.

– Te rog, Elisa. Mi-am terminat temele la mate. Putem merge la cumpărături. Am nevoie de o rochie nouă.

Râd.

– Mă îndoiesc profund că ai *nevoie* de o rochie nouă.

Chiar dacă Maria este cea mai năvalnică dintre noi, mama insistă să o îmbrace ca pe o păpușică, fiecare rochie mai iritantă și mai amplă, tot mai elaborată. Diferența de vârstă dintre mine și Maria se datorează, parțial, răcirii relațiilor maritale dintre ai noștri și pierderii de sarcină a mamei. Isabel, Beatriz și cu mine ne avem una pe cealaltă, și, ocazional, pe Alejandro, vârsta Mariei a izolat-o, lăsând-o ferm în grija mamei.

Maria scoate buza de jos în afară.

Încerc o tactică diferită, plină de vinovăție.

– Mă văd cu Ana pentru prânz. *Minciună.* Ce-ai spune să mergem să luăm înghețată, când mă întorc?

– De cocos? zice ea, după o ezitare scurtă.

Slăbiciunea ei pentru dulciuri este un alt secret de familie deloc bine ascuns.

– Orice dorești.

Nu o pot acuza că vrea să mă însoțească. Viața în casa Perez a devenit tot mai restrictivă, cu fiecare act de violență din Havana. Batista o fi încercând să convingă restul țării că

tulburările se rezumă la câteva incidente izolate, ferm controlate, dar mama noastră nu poate fi păcălită şi nici nu doreşte să îşi expună fetele la orice are potenţial letal.

Cu atât mai mult trebuie să rămână secretă ieşirea mea de azi.

O las pe Maria cântând la pian, cu planurile de îngheţată asigurate, şi mă îndrept spre centrul Havanei, deja în întârziere. Am făcut un obicei din a mă furişa şi încep să mă pricep. Aş fi vrut să fi descoperit asta când eram mai mică. Îmi pot doar închipui ce aventuri aş fi avut.

Trec prin poarta enormă care păzeşte intrarea în Barrio Chino[1], pășind într-o zonă necunoscută a oraşului. Când ieşim în oraş, părinţii mei preferă locuri precum La Zaragozana sau numeroasele restaurante franţuzeşti apărute în ultimii ani. Nu îmi amintesc să fi fost vreodată în partea asta a oraşului – cel puţin, nu de când eram mică.

Influenţa puternică a zahărului asupra sorţii noastre este evidentă şi aici: zahărul a adus muncitorii chinezi pe insulă, cu mult timp în urmă. Unii dintre ei s-au întors în China, când li s-au terminat contractele, dar mulţi au rămas, găsindu-şi un cămin în Havana şi în zonele rurale.

Privind în jur, îmi este imposibil să ignor faptul că familia mea a jucat un rol într-o industrie care a susţinut multă vreme economia şi totodată a luat atâtea de la popor, aducând avuţia şi prosperitatea pe insulă, pe spinarea multora. Sursa noastră principală de trai este şi sursa ruşinii noastre. Îmi place să cred că tata este un om corect, că îşi tratează bine muncitorii, că îi plăteşte pe măsura efortului, dar nu

[1] „Cartierul chinezesc", în spaniolă, în original.

sunt atât de obtuză să cred că a fost mereu așa pentru cei care lucrează pe câmpuri. Zahărul ne-a ținut sub jugul spaniol, a adus sclavii pe țărmurile noastre, crezând că muncitorii se lenevesc în condiții dificile, a oferit americanilor un puternic interes și un control asupra sorții noastre.

Insula dă și ia dintr-o singură mișcare.

Aceasta este moștenirea împotriva căreia se revoltă fratele meu, cauza care îl motivează. Este oare și cauza lui Pablo?

După ce trec prin poartă, sunt înconjurată de un amestec de spaniolă și chineză, vorbite în jurul meu în amalgam, și de firme scrise cu caractere pe care nu le pot citi. Mirosurile din aer îmi sunt cunoscute, și totuși nu – aroma de porc prăjit se pierde între condimente pe care nu le pot identifica, răsfirându-se din restaurante mititele și dughene. Corpurile sunt înghesuite laolaltă aici, iar eu îmi croiesc drum printre ele, căutând...

Pablo se sprijină de o clădire cu o firmă roșie, iar privirea lui scanează strada și se oprește pe mine.

Este îmbrăcat mai lejer azi, cu pantaloni ocru deschis care-i acoperă picioarele lungi și o cămașă de in subțire ca hârtia – o concesie făcută căldurii, probabil. Se desprinde de perete și se indreaptă spre mine, cu un zâmbet care-mi face inima să bată mai tare.

– Mă intrebam dacă vei veni, spune el, din nou, de parcă ar deveni formula noastră standard de salut, o recunoaștere a incertitudinii dintre noi. Face un pas în față și mă sărută pe obraz.

– Îmi pare rău de întârziere. Surorile mele..., încep, dar nu știu câte să îi spun despre familia mea acestui om pe care-l știu atât de puțin. Una este să îi încredințez inima mea

şi alta, familia. E complicat, spun, dându-mi seama că nu prea e o explicaţie.

– Apreciez că ai venit aici. M-am gândit că ar fi mai bine să ne vedem unde nu eşti cunoscută şi nu trebuie să-ţi faci griji că ai putea fi văzută.

Are dreptate. Aici, toată lumea îşi vede de treabă şi nimeni nu se oboseşte să privească în altă parte. Există libertate în anonîmitatea pe care ne-o oferă această parte a Havanei, şi asta mă face să stau ceva mai aproape de el decât aş face-o în mod normal. Este mai uşor când Pablo înţelege riscurile pe care mi le asum, dar, în acelaşi timp, nu pot nega că mă umplu de ruşine. Cu siguranţă merită pe cineva mai bun decât o fată care se teme să-şi contrazică familia.

– Este perfect. Nu cred că am mai fost aici până acum.

– Veneam aici când eram mic. Tata ne aducea pe mine şi pe surorile mele să cumpărăm artificii. Sunt cele mai bune.

Zâmbeşte, iar eu cred că-l încearcă o amintire:

– Ne băteam pe cine să le aprindă.

Rânjesc.

– Mi se pare ceva ce-am face eu şi surorile mele.

– Ţi-e foame? mă întreabă, după o clipă.

Fac semn că da.

– După colţ e un loc unde au cea mai bună mâncare chinezească din oraş.

Pablo mă ia de mână şi îmi împletesc degetele cu ale lui. Sunt recunoscătoare că mi-am scos mănuşile înainte şi că îl pot atinge aşa, piele pe piele. Degetul lui mare îmi mângâie palma.

Merge întins, navigând prin mulţime cu uşurinţă.

Trecem pe lângă un loc pe care Pablo îl identifică drept faimosul Pacifico şi ne oprim în faţa unui restaurant mititel,

înghesuit între alte câteva de pe străduță. Zgomotele sale se revarsă afară, iar fațada insipidă nu pare să se potrivească interiorului plin de viață.

Nu e nici La Zaragozana, nici Tropicana, dar îmi place cu atât mai mult pentru că, la fel ca Pablo, nu este ceremonios. Alți bărbați m-ar fi dus la cel mai pretențios restaurant din oraș, încercând să mă impresioneze, dar apreciez mai mult gestul ăsta – dorința lui de a-mi arăta un loc special, de a împărtăși secretul cu mine.

– Promit că mâncarea e printre cele mai bune pe care le vei încerca vreodată.

Zâmbesc.

– Minunat.

Intrăm și un chinez în vârstă ne conduce la o masă mică, din spate. Restaurantul este îngust și lung; mesele din jur sunt goale, partea din față este plină de bărbați care mănâncă și joacă domino. Sunt bucuroasă că Pablo comandă și pentru mine, mulțumită să îl văd râzând cu chelnerul, conversând cu el în spaniolă. Când termină comanda, bărbatul ne lasă singuri.

Nu vorbim pentru un moment care se tot lungește, până când nu mai pot îndura. Sunt prea multe la mijloc ca să fiu modestă, o mizăprea mare ca să fiu fiica mamei mele, cu ochii plecați și vorbind doar când mi se adresează cineva. Înainte de sărutul de lângă ocean, am fost nonșalantă. Acum știu că nu mai e cazul.

– Ce trebuie să știu despre tine? întreb încet. Suntem departe de ceilalți clienți, dar nu se știe niciodată când o persoană nepotrivită poate auzi o conversație periculoasă.

– Elisa...

Clatin din cap, întrerupând orice protest. Poate că este prea repede, poate că e prea mult să întreb lucrurile astea, dar în aceste împrejurări nu sunt convinsă că se mai aplică politeţea. Ne implicăm şi vreau să ştiu cât de riscant este.

– Ţi-am citit scrisoarea. Mi-ai oferit piese din puzzle şi cred că ştiu, dar trebuie să aud şi restul, să ştiu în ce mă bag, ce trebuie să apăr.

Mâinile noastre sunt la câţiva centimetri una de alta pe masă şi, chiar dacă încerc să ţin la distanţă ce simt pentru el, vreau să mă ia din nou de mână, să îi simt bătăturile pe piele.

Fată prostuţă.

Pablo oftează.

– Trebuie să ai grijă. Nu poţi avea încredere în nimeni. Ce îţi spun nu poţi repeta. Depind vieţi de asta.

Îmi caută privirea şi îl simt judecând, hotărând dacă va avea încredere în mine. Asta e cumpăna, aşa-i? Mă vede doar ca pe o debutantă fără minte, frumuşică, însă fără a fi bună de altceva? Sau vede mai mult? Mă priveşte ca pe o egală, ca pe cineva în care poate avea încredere.

– Înainte să vin aici, am fost în Sierra Maestra.

Inspir adânc, chiar dacă nu sunt complet surprinsă de ce mi-a spus. Este unul dintre bărboşi – bărbaţii care luptă în munţii Sierra Maestra, care transmit revoluţia la Radio Rebelde, bărbaţii pe care tata îi ponegreşte zi de zi.

– Cum ai ajuns alături de ei? Mă uit la degetele mele, rugându-mă să nu fi deschis cutia Pandorei.

– La Universitatea din Havana. Ţi-am zis că am studiat Dreptul. Unul dintre colegi era implicat în mişcarea revoluţionară. M-am dus cu el la câteva întâlniri. La început, au fost marşuri de protest, fără prea multă organizare. Dar credeam

că avem șansa de a ridica glasul împotriva nedreptăților din jur. Batista a promis că va respecta Constituția din 1940, că ne va oferi drepturile promise, și apoi ne-a refuzat. Unde este libertatea noastră? Cât din avuția țării rămâne în Havana? Capitala este presărată de cazinouri și hoteluri americane, populată de staruri de cinema și de gangsteri care tratează țara de parcă ar fi propriul teren de joacă, în timp ce cubanezii din provincie nu pot citi și nu au acces la utilitățile de bază.

Auzisem aceleași declarații de la Alejandro, cu puțină vreme în urmă.

O înjurătură picură de pe buzele lui Pablo, pe o voce scăzută.

– Protestele au devenit violente. Era inevitabil. De fiecare dată când progresam, de fiecare dată când încercam să ajungem la popor, să ne ducem mai departe mesajul în articole de ziar sau la radio, cuvintele și acțiunile ne erau cenzurate, iar susținătorii, vânați. Batista controlează totul: armata, presa, economia. Nu aveam nicio șansă. Și nu ne luptăm doar cu el, ci și cu SUA, care îl susțin an după an, care-i dau arme pe care el le folosește împotrîva propriilor oameni pentru a-și păstra controlul asupra insulei. Cum ar putea un grup de studenți care scandează și mărșăluiesc să creeze o schimbare suficientă, dar să nu îmbrățișeze violența? Cum câștigi putere într-o lume în care doar câțiva bărbați controlează totul, dacă nu ești dispus să te bați pentru ea?

Mă înfior când îi înțeleg cuvintele. Bărbați ca tatăl meu. Cât de departe e dispus să meargă Pablo în lupta lui contra lui Batista? A ucis deja? Va ucide? Putem găsi oare un acord – poate iubirea pentru Cuba – sau suntem meniți să fim de părți opuse ale baricadei?

Își întrerupe discursul abrupt.

– Ești necăjită.

Da, sunt, însă nu e momentul pentru sensibilități delîcate.

– Spune-mi și restul.

– Am fost la Barăcile Moncada, cu Fidel. Soldații au deschis focul asupra noastră. Am crezut că poate îi vom surprinde, că toată lumea va fi distrasă de festivitățile din Santiago, beți, neglijenți, dar ne-a scăpat ceva în planificare și, după ce-am pierdut elementul-surpriză, s-a terminat. Am tras în ei până am rămas fără gloanțe – oameni cu care băusem și râsesem au murit lângă mine – și apoi am fugit. Fidel n-a avut noroc. Am reușit să fug și l-am ajutat cât a fost la închisoare.

Asta se întâmplase cu cinci ani în urmă. Bărbați înarmați atacaseră Barăcile Moncada, a doua cea mai mare garnizoană militară din Cuba, în Santiago de Cuba, pe 26 iulie, într-o încercare eșuată a lui Fidel Castro de a prelua controlul guvernului din mâinile lui Batista. La știri s-a zis că rebelii urcaseră în autobuze la Havana și îl urmaseră pe Fidel la țară, dându-și seama doar atunci de amănuntele misiunii, fără să înțeleagă însă cât de sinucigașă era – că erau depășiți numeric și ca arme, că nu erau decât niște oameni nesăbuiți, idealiști, fără comparație cu soldații profesioniști. Au fost uciși oameni din ambele tabere, iar procesele care au urmat s-au petrecut pe fundalul copilăriei mele. Mă jucam cu păpuși cât țara era în război.

– Ai trăit periculos.

Ridică din umeri, de parcă nu s-ar mândri cu asta, de parcă asemenea acțiuni ar fi doar efecte secundare ale acțiunilor pe care le consideră juste.

– Da. Este periculos să lupți pentru ce crezi. Este periculos să vorbești despre corupția din jurul lui Batista, despre

dependența de Statele Unite, să te plângi de șomaj, de economia în vrie, de faptul că zahărul ne controlează viitorul. Se întrerupe, înjurând, iar eu pălesc.

Am ascultat aceleași cuvinte aruncate de Alejandro tatei, doar că diferența dintre Pablo și fratele meu este că eu cunosc disprețul lui Alejandro față de Fidel și de 26 iulie, credința lui că ei nu sunt dispuși să meargă suficient de departe pentru schimbarea pe care o doresc în Cuba, că „revoluția" pe care o cer nu ajunge să scape de disparitățile care ne nenorocesc insula, de la venirea spaniolilor.

– Îmi urăști familia, zic eu, plat.

Altă înjurătură se scurge de pe buzele lui și îi văd îndecizia din priviri, adevărul și mînciuna care-i conviețuiesc în cuvinte.

– Dacă ar fi atât de simplu... Ar trebui să îi urăsc, da. Bărbații ca tatăl tău ne-au furat țara. Ar trebui să îi urăsc, dar...

Vocea i se stinge, de parcă nu ar putea lămuri capriciile inimii.

– Eu nu sunt familia mea, protestez, chiar dacă recunosc minciuna din propriile-mi cuvinte.

Este excesiv de dureros ca o persoană la care ții și pe care o admiri să îți judece existența, identitatea, lumea în care trăiești, și să decidă că sunt putrede. Fratele meu urăște totul la a fi un Perez și, cu cât își declară mai abitir dorința de a se distanța de familia noastră, cu atât i se pare mai imposibil să-i iubească pe cei născuți ca noi, în acest stil de viață. Sunt fiica părinților mei. Cum poți iubi ceva pe care îl denunți cu o asemenea ardoare?

– Firește că ești, spune Perez. E în oasele tale, în felul în care înclini capul, în vocea ta, în fiecare pas. Ești o Perez până la capăt.

Asta este problema. Nu știu cum să întorn o viață de reguli și de maniere cu care am fost obișnuită. Cum să-i repudiez pe cei pe care îi iubesc mai mult: Beatriz, Isabel, Maria, părinții mei, Alejandro. Nu suntem Batista, nici de acord cu multe dintre politicile sale. Dar unde este diferența dintre păcat și supraviețuire? Beneficiile pe care le primim din poziția sa de putere ne condamnă automat?

– Aș vrea ca lucrurile să fie mai simple, spune Pablo. Aș vrea să poți trăi în lumea mea, iar eu în a ta. Aș vrea să nu existe o diferență atât de mare între cei care au totul și cei care nu-și doresc decât o șansă la mai mult.

– Și crezi că poți aduce asta în Cuba?

– Eu și alții ca mine. Fidel Castro, de exemplu.

Știu puține lucruri despre Castro, în afară de mențiunile pe care le aud la știri și ironia din vocea fratelui meu. Fidel cere ca aceia care candidează la următoarele alegeri să fie împușcați și întemnițați; spune că va pune bombe în secțiile electorale, unde se vor aduna oamenii. Poate că Pablo îl consideră un om bun, dar puținul pe care l-am văzut nu m-a convins încă și, oricât aș fi în dezacord cu fratele meu, nu pot ignora nici părerea lui.

– Ai fost cu Fidel pe *Granma*[1]? întreb.

– Da. Am fost cu el tot drumul.

– E prietenul tău.

Nu mă obosesc să ascund că sunt ușor îngrozită. Mama ne-a prevenit mereu că vom fi judecate după anturaj, și este dificil să nu fac la fel cu Pablo. Așa cum pare dificil și pentru el să nu facă la fel.

---

[1] Iaht folosit pentru a transporta 82 de luptători ai Revoluției Cubaneze din Mexic în Cuba, în 1956, pentru a înlătura regimul lui Fulgencio Batista.

– Da, este, răspunde Pablo. Este una dintre cele mai bune șanse ale Cubei să iasă din umbra lui Batista. E un om bun, avocat, reformist, cercetător al Constituției și al istoriei.

Bombele care explodează în Havana aparțin, în parte, Mișcării 26 Iulie a lui Castro. O parte din sângele cubanez vărsat pe străzi, din viețile pierdute, e tot din vina lor. Direct sau indirect, a fost răspunzător pentru morțile acelea.

Cum pot admira un asemenea om? Cum pot să țin la el?

– Castro nu e în munți? N-ar trebui să fii cu el acum? Ce cauți în Havana?

Tace o vreme.

– Am fost cu el în munți o vreme. Era nevoie de mine aici. Cel mai bine e să nu știi de ce.

– Ce se întâmplă dacă ești prins?

– Mă vor interoga și mă vor arunca în temniță.

– Te-ar împușca?

Nu tresare.

– Poate. Probabil.

Mă ia de mână. Degetele ni se împletesc. Se uită la mine. Se apleacă în față, spărgând distanța dintre noi, coborând din nou vocea.

– Dacă nu vrei să mă mai vezi, dacă nu înțelegi...

Vocea i se stinge:

– Familia mea...

Emoția îi trunchiază cuvintele:

– Nici familia mea n-a vrut să fie implicată. N-a vrut să mai știe de mine acum, că asta e viața mea. Înțeleg. Au plecat în America. În Florida. Nu ne vorbim.

– Îmi pare rău. Cred că ți-e greu. Nu-mi pot imagina viața fără familia mea.

– Este greu.

– Când fratele meu...

Inspir adânc. Câte îi pot destăinui? Câte despre mine, despre familia mea, pot spune? Pablo tocmai mi-a spus suficiente cât să fie spânzurat. Poţi avea o relaţie în care exişti doar pe jumătate, sau natura iubirii îţi cere să te arunci în ea cu toate resursele?

– A fost greu pentru toţi. Răsucesc în mâini şervetul alb de in. Nu vrea să aibă de-a face cu părinţii noştri, cu banii, cu moştenirea de a conduce firma de zahăr.

– Este cu Directorio Revolucionario Estudiantil, spune Pablo.

DRE sunt cei care au luat cu asalt Palatul Prezidenţial şi au încercat să îl asasineze pe preşedintele Batista. După moartea liderului lor, José Antonio Echeverría, după ce a luat parte la un asalt de la postul naţional de radio al Cubei, grupul aproape s-a prăbuşit, iar mulţi dintre membrii săi au ales să se alăture Mişcării 26 Iulie, care luptă în munţi. Fratele meu a rămas în Havana, cu prietenii care refuză să li se alăture lui Fidel şi oamenilor săi.

Mi se strânge stomacul.

– Da, aşa este. De unde...?

– Am întrebat. Discret, firește.

– Părinţii mei au spus tuturor că este la studii în Europa. Toată lumea crede asta.

– Oamenii care ştiu despre el se învârt în cercuri foarte diferite de cei pe care-i vezi la clubul de yachting. Suntem un grup mic, cu reputaţie proastă, dar zvonurile circulă repede.

Ezită, iar zâmbetul îi alunecă:

– Fratele tău a câștigat notorietate. Ce scrie el este...

– Da, știu.

– Îi citești manifestele? întreabă Pablo, nevenindu-i să creadă.

– Este fratele meu.

– Dar nu crezi ca el?

– Firește că nu. Rămâne fratele meu. Nu-mi place mereu, nu sunt mereu de acord cu el, dar îl iubesc.

Mă gândesc la asta o clipă și continui:

– Sunt mândră că el crede în ceva cu atâta pasiune, chiar dacă nu cred și eu. În ciuda faptului că lucrurile în care crede el cască o prăpastie între el și restul familiei. N-ar fi bucuros să fie copia tatălui nostru. Trebuie să fie și este autentic. În același timp, îmi fac griji pentru el. Constant. Fiecare zi în care e plecat îl îndepărtează tot mai mult de noi.

– Și tu unde te potrivești? întreabă Pablo.

– Pentru mine e diferit. E diferit să fii femeie în Cuba.

– Poate. Dar nu trebuie să fie.

Clatin din cap.

– Speri prea mult.

– Și tu ceri prea puțin.

– Poate, recunosc.

Ne separăm când chelnerul așază farfuriile pe masă. Pablo ne-a comandat un fel de mâncare cu un aspect și un miros minunate: bucățele de carne amestecate în orez.

Când pleacă, spun:

– Cât rămâi în Havana?

– Câteva săptămâni, cred. Nu știu sigur.

Atunci, atât vom avea.

– Vreau să te revăd, spune el, privindu-mă intens. Pot?

Poate că m-am îndrăgostit de el în timp ce ne plimbam pe Malecón. Poate că la petrecere sau cu câteva minute în urmă, când a vorbit despre visele lui pentru Cuba. Sau poate că este doar o stare precursoare iubirii, o emoție dificil de identificat, când nu ai încercat-o încă. Poate că există stadii, ca atunci când intri în ocean, chiar inainte ca valurile să-ți explodeze deasupra capului. Și poate...

– Da.

În ochi îi strălucește ușurarea.

Pablo mă ia de mână, degetul lui mare îmi mângâie interiorul încheieturii, tachinând pielea moale de acolo.

– Va fi greu să mă țin la distanță, nu? întreabă el, resemnat.

Îmi bubuie inima.

– Așa sper.

Mă duce înapoi in Miramar într-o mașină pe care spune că a împrumutat-o de la un prieten, lăsându-mă la câteva străzi distanță de casă, ca să nu fim văzuți impreună.

Pablo se întoarce spre mine.

– Ai vrea să ieși mâine la plimbare cu mine? Am treabă de dimineață, însă ne putem vedea după-amiază. Pe Malecón, aproape de Paseo del Prado.

Cu fiecare zi petrecută împreună, riscul de a fi descoperiți crește... și totuși...

– Da.

Decidem să ne vedem la ora două și apoi pleacă, atingându-mi obrazul cu buzele, și mă lasă pe străzile din Miramar, cu pielea încălzită de sărutul lui.

Casa se vede în fața mea, edificiul roz, încadrat de palmieri înalți. Merg spre poartă...

Un țipăt mic îmi scapă printre buze, când o mână mă prinde de braț și mă trage într-o parte a gardului, ascunzându-mă de ferestrele casei.

– Elisa.

Alejandro este brusc în fața mea, cu mâna pe brațul meu, trăgându-mă până ce suntem ascunși de zidurile masive care ne flanchează proprietatea.

Vocea fratelui meu este joasă, agitată, atât de diferită de a băiatului cu care am crescut, care mă tachina mereu. Nu sunt sigură când a început schimbarea, când a început să privească societatea în care trăiam cu o privire diferită. La universitate, poate? A reușit să studieze un an, înainte ca porțile ei să se închidă. Poate că, la un moment dat, s-a transformat din viitor baron al zahărului în revoluționar.

– Ce cauți aici? șoptesc.

Tata a spus limpede, în ziua în care l-a alungat pe Alejandro, că fratele meu putea pleca având doar hainele de pe el, fără să-i fie permis să se întoarcă, cu numele șters din Biblia familiei, că imperiul zahărului moștenit de oricare dintre viitorii noștri soți merita mai mult, în ochii lui, transformându-ne în fete de măritat de prim rang. Chiar dacă edictul tatei nu a fost respectat cu sfințenie, vizitele lui Alejandro sunt de obicei seara sau în zilele când ai noștri nu sunt acasă. Tatăl meu este undeva, în conacul cavernos, părinții noștri s-au întors de la Varadero, iar asta face totul mai îndrăzneț.

– Ce cauți *cu el*? întreabă Alejandro, cu o privire întunecată, ignorându-mi complet întrebarea. Se uită la mine de parcă i-aș fi străină.

Inima îmi bate cu putere.

Frații sunt o binecuvântare și un blestem.

– Nimic.

– Nu mi s-a părut nimic.

Ce a văzut? Pe mine în maşină? Cum mă despărţeam de Pablo? Clipa aceea, în care el m-a sărutat pe obraz?

– Aşa a fost, mint eu. Şi nu eşti tocmai în poziţia să îmi ţii predici despre comportament circumspect.

– Nu e vorba de asta, ci de siguranţa ta. Este periculos.

– Nu pentru mine.

– Mai ales pentru tine. Ştii ce fac în Sierra Maestra? Sunt nişte animale. Ştii cât de apropiat e de Fidel?

Numele picură de dispreţ, agăţat de buzele fratelui meu. Nu sunt tocmai şocată că fratele meu ştie despre Pablo. În ciuda diferendelor ideologice, Alejandro este moştenitorul tatei – apreciază valoarea informaţiilor: le strânge, face schimb cu ele, le foloseşte în avantajul lui.

– E un om bun.

Alejandro pufneşte.

– Cu toţii suntem.

Ceva din tonul lui îmi frânge inima. Ce a făcut Batista din noi? Ce ne-am făcut chiar noi?

– Şi tu eşti un om bun.

Alejandro îşi trece mâna prin păr şi se strâmbă. Mâna îi cade pe lângă corp şi o priveşte îndurerat, de parcă i-ar picura sânge printre degetele înguste.

Beatriz şi cu mine am stat de cealaltă parte a uşii, cu urechile lipite de lemn, ascultând, când Alejandro şi tata s-au certat în ziua aceea, în biroul lui, după atacul de la palat. Ştiu că fratele meu a ucis, în războiul lui personal pentru viitorul Cubei – oare visează feţele celor ale căror vieţi le-a luat? Se întreabă dacă au avut familii, soţii, copii?

Beatriz și cu mine nu am vorbit niciodată despre ce am auzit atunci. Dacă rostești cuvinte, asta le dă o putere de neimaginat și trăim deja suficiente lucruri oribile în prezent.

Alejandro înjură în barbă.

– Ce faci aici? întreb din nou, mai blândă.

– Trebuie să vorbesc cu Beatriz.

– Beatriz trebuie să aibă grijă. Am prins-o în biroul tatei. Dacă ar fi fost altcineva care să o vadă scotocind în biroul lui...

Alejandro înjură.

– Vorbesc cu ea. Spune-i să aibă grijă.

El este singurul de care ascultă, și nici măcar asta nu înseamnă cine știe ce.

– Cât va mai continua povestea asta? întreb, sprijinindu-mă de zid.

– Adică?

– Nu ai obosit? Nu vrei să vii acasă? Îl apuc de braț, căutându-i ochii, căutând fratele pe care îl știu de nouăsprezece ani.

Îmi răspunde durerea din privirea lui.

– Cum să fac asta?

– Suntem familia ta și te iubim.

– Poate că tu. Poate că și Beatriz, Isabel și Maria. Dar părinții noștri? El m-a dat afară.

– Ai încercat să-l ucizi pe președinte, șoptesc eu. Ce era să facă?

– Să înțeleagă.

– Nu înțelege. Ei nu înțeleg. Ce încerci tu să faci, sistemul pe care încerci să-l distrugi... e totul pentru ei. Este moștenirea noastră.

– Nu e ceva de care să fii mândru.

– Poate nu tu, însă ei, da. Lucrurile pe care le ponegrești sunt cele pe care încearcă ei să le continue.

El oftează, cu o expresie sălbăticită.

– Crezi că nu știu? Că nu văd că există puține șanse de a fi altceva decât dușmani firești?

– E doar politică.

– Nu e. Nu mai e. Acum e parte din mine. Nu pot să îngrop și nici să distrug asta. Nu pot să mă întorc și să fiu prințul răsfățat, menit să moștenească un imperiu al zahărului creat cu sângele și sudoarea altora. *Nu pot*. Se desprinde de zid, cu frustrarea întipărită pe chip. Spune-i lui Beatriz că ne vedem aici mâine la prânz.

– Alejandro!

– Nu mai pot aștepta. Am vorbit serios mai devreme – tipul ăla nu e potrivit pentru tine. Stai departe de el. Se apleacă in față și mă îmbrățișează repede. Corpul lui e mult mai slab decât îmi amintesc. Oare ce mănâncă? Unde locuiește? Cum supraviețuiește singur?

– Alejandro, stai.

Îmi dă repede drumul și se întoarce, cu pașii tot mai lungi. Doare mai tare decât îmi imaginam să îmi văd propriul frate aproape fugind de mine, și trec câteva minute înainte să mă pot mișca iar. Rămân pe trotuar, între conacul care mi se pare un mausoleu și fratele care caută să-l dărâme, bucată cu bucată.

Capitolul opt

Trec săptămânile, fratele meu e din nou absent, viaţa mea este un ciclu de evenimente obișnuite, înspicate cu momente petrecute cu Pablo, care-mi schimbă viaţa. Orice face Pablo pentru revoluţionari, se strecoară în oraş ca un hoţ, oferindu-ne câteva ore împreună, şi pleacă iar. Programul acesta nu are ritm, cel puţin nu unul pe care să-l intuiesc şi, chiar dacă aș putea căuta un model în ultimele zile, există lucruri pe care nu vreau să le examinez prea de aproape. Uneori e în Havana câteva zile la rând şi ne putem vedea de câteva ori; alteori, pot să mă strecor câteva minute şi atât.

Scrisorile au devenit o cale de a-l păstra cu mine când suntem obligaţi să ne despărţim. Există între întâlnirile de pe Malecón, cele două dăţi în care m-a dus la cinema, câte o masă împreună, ocazional.

În interacţiunile noastre se simte tensiunea, care dispare când ne scriem, un act intim de transmitere a celor mai ascunse gânduri, creând pagîni după pagini de familiaritate. Îi răsucesc cuvintele în minte când nu suntem împreună, inventând conversaţii imaginare între noi, ducându-l cu mine în timpul zilei, incluzându-l în părţi ale vieţii mele pe

care omul în carne și oase n-ar avea permisiunea să le trăiască. Povestea noastră se desfășoară la fel de mult prin scrisori, cât în puținele momente în care ne vedem, până când cele două par să se amestece – bărbatul care mă prinde de mână și merge lângă mine pe țărm și versiunea închipuită de mintea mea, din cerneală pe hârtie. Pe cât de lacomă sunt după cuvintele lui, însă, am și griji pe care nu le pot liniști.

Mi se pare corect ca bucuria să-mi fie temperată de realitate, de parcă soarta ar fi intervenit, poruncind să fie totul echitabil. Familia mea nu l-ar accepta niciodată. Prietenii lui nu m-ar accepta pe mine. Dacă Batista nu se prăbușește, Pablo n-are ce căuta în Havana. Dacă Batista cade, iar rebelii reușesc, atunci ce? Au declarat război modului nostru de viață, celor avuți, au renegat poziția familiilor ca a mea, au îndemnat poporul cubanez să se ridice împotriva celor la putere. Au creat o falie în familia mea de care mă îngrijorez că nu se va astupa vreodată.

– Ești tăcută azi, spune cea mai bună prietenă a mea, Ana, sorbind dintr-un suc vizavi de mine. Luăm prânzul afară, la un restaurant din Plaza Vieja. Suntem vecine de când mă știu. Ne separă doar nouă luni. Părinții noștri sunt în relații cordiale, contemporani de societate, dar prietenia noastră a evoluat organic: două fete cu părul negru jucându-se în curte, punând la cale aventuri între zidurile înalte, care ne închid. Surorile mele sunt prietenele mele pentru că suntem unite prin naștere, printr-o legătură puternică, de nezdruncinat, dar iată libertatea de a avea o prietenă cu care pot fi eu însămi, fără așteptările și obligațiile dinamicii și ale dramelor familiale.

– Scuze, răspund eu. Sper că nu sunt o companie neplăcută.

Avem genul de prietenie în care nu e nevoie să umplem tăcerea. Suntem mulţumite să ne fim alături, dar mă tem că azi cam forţez limitele. Am multe pe cap.

Alejandro a apărut la bucătărie, ieri, şi s-a întâlnit cu Beatriz. A fost mereu preferatul servitorilor. Oare bănuiesc adevăratele sale motive de a sta departe? Îi susţin cauza? Vieţile lor s-ar îmbunătăţi sub Fidel.

– Nu eşti. E din cauza fratelui tău?

A fratelui meu şi a lui Pablo.

Zi de zi şi clipă după clipă îmi dau seama că mă îndrăgostesc tot mai mult de Pablo. Sunt uluită de el, cred. Convingerile lui, pasiunea, inteligenţa – e atât de hotărât, de ambiţios, iar dedicarea lui este admirabilă, chiar dacă nu suntem de acord în privinţa viitorului Cubei.

I-am zis mereu Anei totul, dar nu îi pot spune tot adevărul – nu despre fratele meu şi, cu siguranţă, nu despre Pablo. Vreau s-o protejez, dar mi-e şi teamă că m-ar condamna pentru că am o relaţie cu unul dintre ei. Familia ei nu e atât de apropiată de preşedinte ca a mea şi, totuşi, în Cuba se ridică ziduri imaginare, care străbat familii, căsătorii şi prietenii.

– Fratele meu a venit acasă ieri, spun eu. Nu arată bine.

I-am spus Anei o versiune diferită a poveştii pe care au făcut-o să circule părinţii mei, ceva mai apropiată de adevăr: că Alejandro şi tata s-au certat şi tata l-a alungat de acasă. Poate că bănuieşte restul şi este o prietenă prea bună să îmi spună ceva, cine ştie? Am deja prea multe secrete să i le pot spune pe toate.

Face ochii mari.

– Ai voştri erau acasă?

– Nu, sunt la țară. Tata descâlcește o grevă la una dintre fabrici. Mama face pe doamna conacului, sorbind cafea pe verandă.

– Aș vrea și eu ca ai mei să plece la țară. L-au invitat la cină pe Arturo Acosta și sunt convinsă că au intenții necurate.

– Tot încearcă să te logodească?

– Cu pasiune. Te invidiez că ai surori mai mari. Ar fi bine să dispară o parte din presiune.

– Nu cred că Isabel e departe de logodnă, zic.

– Serios?

– Lucrurile par serioase între ea și Alberto.

– Mama ta va face o criză.

Mama are tot felul de probleme cu fiicele ei: una se vede cu un rebel, alta se întâlnește cu cineva care n-are numele de familie potrivit, iar Beatriz este... Beatriz. Maria va fi singura care nu se va dovedi o mare dezamăgire, în ritmul ăsta, deși are niște ani la dispoziție să schimbe asta.

Mă strâmb.

– Probabil. Deși, dacă una dintre noi...

Piața explodează de zgomot.

Ra-ta-ta-ta-ra-ta-ta-ta-ra-ta-ta.

Încremenesc cu degetele pe furculiță, cu mâna în aer. Îmi ia un moment ca mintea să identifice zgomotele – artificii, rateuri, foc de armă...

– Jos, strigă Ana, împingându-mă să ies din amorțeală. În jurul nostru, oamenii țipă și urlă, iar strigătele lor umplu piața.

Ra-ta-ta-ta-ra-ta-ta-ta-ra-ta-ta.

Mă vâr sub masă, cu brațele în jurul Anei, rugându-mă să nu fim lovite de un glonț rătăcit, să nu vină aici și să ne împuște.

Ce s-a întâmplat cu orașul nostru?

Pe cât de repede a început, se și oprește, iar peste piață se lasă o tăcere de moarte. Cu trupul tresărind, privesc de sub masă. Mi se strânge stomacul. Oamenii sunt pe podea sau se ascund după mașini. Mâncarea s-a vărsat de pe mese, în fața mea zace o coajă de pâine, vinul pătează trotuarul intr-un roșu adânc. Orașul atât de aglomerat tace; niciun semn de atacatori. Mă lupt cu impulsul de a fugi şi caut mai departe.

Oare va veni poliţia să ne spună că totul e în regulă?

Lent, parcă scăpați de sub o vrajă, oamenii încep să se ridice, strigând și gesticulând. Ana și cu mine ne ridicăm și noi. Mie îmi tremură picioarele, îmi cedează genunchii, și mă prind de masă, pentru susținere. Am o tăietură în palmă, unde am lovit pământul. Mi-au intrat pietricele în piele. Am mâna pătată de fasole neagră. O șterg de șervetul de in pe care-l strâng in pumnul cu încheietura albită. Îmi tremură degetele de o nouă ingrijorare.

E o senzaţie stranie, să fii legată de violenţă – să știi că, undeva în oraș, rafala de focuri de armă ar fi putut atinge pe cineva apropiat, fie făptaș, fie victimă – pe fratele meu sau pe Pablo.

Lăsăm pe masă banii și fugim din restaurant. În jurul nostru, oamenii umplu străzile, vânzători și proprietari de restaurant care ies și comentează agitați.

Au fost rebelii.

Nu, a fost mafia.

Te rog, ne dăm seama cu ușurință că au fost oamenii lui Batista. Rebelii avansează în munți, la ce vă așteptați?

Oamenii lui Batista? Au fost răufăcători de rând. Infracționalitatea din cartier se înrăutățește de la an la an. Nepoata mea mergea prin cartier, aseară...

– Haide.

O iau pe Ana de braţ, întorcându-mă spre stradă şi îndreptându-mă spre maşină, cu panica asaltându-mi membrele, mintea, inima.

Mă opresc brusc.

Doi bărbaţi zac cu faţa în jos pe pământ, înaintea noastră, la mai puţin de treizeci de metri. Sângele se adună sub trupurile lor, iar ochii lor lipsiţi de viaţă mă privesc fix.

Cum aş putea să nu mă uit?

Uşurarea mă cuprinde, iute, decisiv.

Nu sunt ei.

Conducem înapoi în tăcere. Ana e la volan – lucru bun, ţinând cont de cât sunt de zguduită de evenimentele după-amiezii. Stau în dreapta, cu faţa spre geamul deschis, către briză, către izul de sare din aer. Orice, numai să-mi scot din minte mirosul şi imaginea sângelui. Greaţa mi se strânge în stomac.

Ana este prima care rupe tăcerea.

– Crezi că se va sfârşi vreodată?

Disperarea din vocea ei îmi frânge inima. Nu vorbim despre violenţă, despre nebunia din oraş, dar este clar că a afectat-o şi pe ea.

– Nu ştiu, răspund eu.

Batista a fost la putere jumătate din viaţa mea. În primul mandat, se spune că a fost oarecum progresist – ne-a dat Constituţia din 1940, la care aspirăm acum, care, printre altele, proteja femeile de discriminarea de gen şi le dădea posibilitatea să ceară drepturi salariale egale. Când a revenit ca preşedinte, ani mai târziu, a devenit dictator cu o guvernare

populistă înclinată spre corupție, erou transformat în personaj negativ. Mafia americană conduce acum Cuba: turiștii ne aglomerează plajele, umplu hotelurile in care cubanezii nu își permit să stea, joacă în cazinouri construite din lăcomie...

Pentru cei dintre noi care nu prea știu altceva, e dificil să își imagineze o versiune diferită a Cubei, de parcă ne-am putea întoarce în timp ca să negăm schimbările implementate de regimul lui. În același timp, nu-mi pot imagina un viitor în care insula nu ar fi la fel de fragmentată ca acum.

Ana coteşte pe strada noastră, iar vederea palmierilor îmi mai liniştește nervii. Privirea mea alunecă şi se opreşte la un bărbat care stă lângă o decapotabilă albastră.

Inima îmi bate cu putere.

Pablo este îmbrăcat lejer, fumează un trabuc, este suficient de departe de conac ca să nu pară că se află aici pentru mine, dar suficient de aproape ca să nu am niciun dubiu.

Ce caută aici?

Ies din maşină, acuzând o durere de cap când Ana mă întreabă dacă vreau să intru la o cafea. Sunt atentă să nu fie nimeni cunoscut în jur când mă apropii de Pablo. Din fericite, nu văd vecini, dar unul dintre grădinari îmi aruncă o privire curioasă.

Mă opresc la câțiva metri de Pablo şi imi doresc mai mult decât orice să acopăr distanța dintre noi, să mă relaxez în îmbrățişarea lui, chiar dacă rațiunea lui îmi dictează că nu pot.

– Bună, spun eu încet.

Zâmbetul lui mă încălzește, dar senzația dispare iute când îi văd expresia îngrijorată.

– Îmi pare rău că am venit. Nu vreau să îți fac necazuri, dar nu am vrut să plec fără să te văd ultima oară.

Mi se strânge stomacul.

– Pleci?

L-am văzut o singură dată de când s-a întors în oraş de data asta. Vine şi pleacă atât de des, încât este greu să ne stabilim o rutină, despărţirea şi regăsirile ulterioare grăbindu-ne toate interacţiunile.

– Planurile mele s-au schimbat, răspunde Pablo, cu vocea plină de regret. Îmi ia o şuviţă de păr şi o învârte pe degete, apoi îmi dă drumul oftând. Trebuie să plec mâine din Havana. Îmi pare rău.

Ştiam că asta urmează, ştiam că va trebui să plece din nou, dar tot simt un val de tristeţe şi de abandon. Când ne vom revedea? Oare ne vom revedea? Imaginea oamenilor morţi îmi apare din nou în minte şi mă înfior.

– Mă duci undeva? Oriunde? Trebuie să plec din oraş puţin.

Inspir adânc, iar inima îmi bate tot mai repede, mai insistent.

– Eram la prânz cu prietena mea, Ana. S-a tras. Vocea îmi tremură când îi povestesc şi restul şi se frânge la partea pe care nu o pot spune cu voce tare.

Mi-am făcut griji că erai tu unul dintre morţi.

Pablo închide ochii când termin, mă ia în braţe, la naiba cu raţiunea, şi mă strânge tare. Creştetul capului mi se potriveşte perfect sub bărbia lui. Buzele lui îmi ating părul. Nu am energia să îmi fac probleme că ne poate vedea cineva. El tace multă vreme, apoi se desprinde şi mă ia de mână. Îmi ţine portiera deschisă, iar eu mă strecor pe locul pasagerului. În clipa asta l-aş urma oriunde.

Ne îndreptăm spre plajă, spre Celimar, în maşina lui împrumutată. Îmi înconjoară umerii cu braţul şi mă lipeşte

de el. Cu fiecare moment pe care îl petrecem împreună, simt că mă liniștesc tot mai mult. Nu mi-am imaginat că așa va fi. Mi-am imaginat cuvinte frumoase și poezie, nu senzația pură, primară, care mă afectează acum. Iubirea este o entitate cu o prezență fizică remarcabilă – pulsul de la încheietura lui, pieptul care i se ridică, respirând, bătăile genelor, linia maxilarului. Vreau să îl sărut, să îi cunosc fiecare centimetru de corp, fiecare mișcare, vreau acele părți ale lui pe care nu le vede nimeni. Iubirea e de o lăcomie pe care nu am anticipat-o.

Când ajungem la apă, Pablo parchează și mergem pe plajă. Îmi scot sandalele și le duc în mâna liberă, am cealaltă mână în mâna lui. Degetele de la picioare mi se afundă în nisip, iar valurile îmi mângâie picioarele. Privesc marea.

– Voi ați fost astăzi? Grupul tău i-a împușcat pe oamenii aceia?

Nu mă pot uita la el, nu sunt pregătită să îi citesc adevărul în ochi.

– Nu.

Înghit.

– Altă dată ați fost voi?

Durează o clipă să îmi răspundă, cu privirea spre mare.

– Da.

Nu mă pot hotărî dacă îi sunt recunoscătoare pentru sinceritate sau dacă mi-aș dori să mă fi mințit. Îi privesc mâinile cu crăpături și zgârieturi care m-au atras cândva, atât de diferite de ale bărbaților pe care îi cunosc. Acum văd sânge acolo, în aceeași nuanță cu cel de pe pielea fratelui meu.

Cum să iubești pe cineva care a luat o viață?

Și totuși...

Sunt chiar atât de diferiţi de bărbaţii care dau ordine de la birouri, la fel de responsabili pentru vărsarea de sânge, chiar dacă violenţele se întâmplă în numele lor şi nu sunt comise de mâinile lor îngrijite? Cum se încadrează binele şi răul în vreme de război? Fratele meu şi Pablo sunt soldaţi, chiar dacă nu poartă uniformă, sau sunt criminali, cum îi consideră tata?

Mă tem că nu sunt echipată să fac aceste judecăţi, pentru echitatea morală pe care o generează războiul. Mai mult decât oricând, îmi doresc ca acest conflict să ia sfârşit.

– Vom avea alegeri curând. Nu asta ai vrut? întreb. O şansă ca vocea oamenilor să fie auzită?

Vocea mea pare atât de tânără, chiar şi în urechile mele. Ce ştiu eu despre emoţiile care mă străbat sau despre lucrurile pe care le pomenim? Nu ne separă genul sau vârsta, ci lipsa de experienţă. El a văzut orori pe care eu nu mi le pot închipui, posedă ambiţii de neimaginat pentru mine.

– Alegerile sunt doar în folosul lui Batista, spune Pablo. Nu este prost. Havana e aproape de revoltă: deja a pierdut în provincie. Aceste alegeri sunt încercarea lui de a linişti masele, creând iluzia democraţiei, în timp ce trage sforile marionetei sale în culise. Numele este Agüero, dar Batista va lua deciziile, dacă este ales.

Încep să înţeleg şi asta mă umple de o nouă groază.

– De asta eşti în oraş? Pentru alegeri?

Revoluţionarii fac tot posibilul să întrerupă alegerile, de luni de zile.

Pablo îmi evită întrebarea.

– Batista controlează Havana, dar se clatină în restul insulei. Sunt locuri în care nici măcar nu îşi poate trimite candidatul, de teamă, se laudă el.

Infama amenințare a lui Fidel Castro, cum că va ataca secțiile de votare, a făcut mulți cubanezi să se teamă de vot. Amenințările sale de a întemnița și de a executa orice candidat a mai lăsat puține alternative.

– Și tu susții asta? Ești de acord cu acțiunile lui Fidel? Ceri democrație și totuși stai în calea ei?

– Îl împiedică pe Batista să mai măsluiască niște alegeri.

– Cum, măsluindu-le înaintea lui?

– Nu. Are vocea plină de frustrare. Nu spun că sunt de acord cu amenințările, cu instigarea la violență, cu încercările de a suprima alegerile, dar, în același timp, Batista trebuie oprit. Nu există un răspuns curat. Are toată puterea la dispoziție și, dacă nu facem ceva să i-o smulgem, nu se va sfârși niciodată. Nu ajunge să controlăm provincia. Trebuie să controlăm toată țara, inclusiv guvernul. Trebuie să îl alungăm din Havana și să arătăm poporului că nu mai e nevoie să se teamă de el și de plutoanele lui de execuție, de poliția lui secretă. Trebuie să le oferim puterea de a-și decide viitorul, direcția în care va merge țara, dar e imposibil să ajungem acolo în condițiile actuale.

– Mi se pare că ești dispus să joci rolul negativ doar pentru a înfrânge personajul negativ.

– Te rog să nu crezi că am devenit la fel de rău ca Batista, că sunt motivat de aceeași putere, de aceeași lăcomie care-l mână pe el.

Mi-e teamă, iar îndoiala amenință să deșire orice relație s-a creat între noi. Mă îngrijorează că par să fiu înconjurată de nebuni care doresc să dea foc lumii, fără să se gândească la urmările acțiunilor lor, fără să se gândească la viețile nevinovate care vor fi carbonizate de flăcări.

– Te rog să nu mă privești așa. Pablo are o voce care imploră, pe care nu am mai auzit-o, și o privire disperată.

– Așa, cum?

– De parcă ți-aș părea respingător. De parcă aș fi un monstru ca Batista și cohortele lui. Te rog, Elisa.

Vreau să cred că e diferit, dar acum ambele părți mi se încețoșează sub priviri, fiecare pretinzând că ar avea răspunsul pentru viitorul Cubei și dispusă la lucruri abominabile pentru a-l vedea realizat.

– Nu înțeleg. Încerc, dar mi se pare greu. Nu te apasă violențele? Crîmele?

– Cum să nu lupt pentru țară? Nu se schimbă nimic. Dacă vom continua așa, dacă nu ne schimbăm strategia, dacă nu-i obligăm la război, starea actuală a Cubei, eșecul guvernării, este răspunderea noastră. Uită-te în ce ne-a transformat Batista. Uită-te la ce a adus asupra țării. Gangsteri și droguri, asta e moștenirea lui. Să nu mai zic de cazinouri și bordeluri. Ne-a dat țara americanilor. Ei au mai multă putere aici, într-o țară străină, decât avem noi în propria țară. Și, în schimb, îi oferă sprijin militar lui Batista, arme pe care le folosește împotriva oamenilor săi, pentru a menține menghina de fier în jurul țării. Americanii predică libertatea și democrația acasă, și practică tirania în restul lumii. Batista este un despot și știi asta.

Are dreptate. Dar tata a fost unul dintre cei care au donat sume mari de bani pentru campania prezidențială a lui Batista, cu ani în urmă, și este adesea primit cu drag la Palat. Cum să îmi condamn propria familie și părinții? Asta e diferența dintre mine și fratele meu – cum o fi, cum n-o fi, sunt o Perez și abia apoi sunt cubaneză.

– Batista ne seacă de puteri, continuă el. Dar, fiindcă e în cârdășie cu americanii, e de neatins. A ucis zeci de mii de cubanezi şi totuşi deţine puterea. I-am îndurat cruzimea prea multă vreme și uite unde ne-a adus.

– Și, totuşi, crezi că tu şi prietenii tăi îl puteţi învinge.

Aroganţa cuvintelor lui mă sperie. Îl provoacă pe Dumnezeu şi sfidează legile firii, dacă cred că un grup atât de mic de oameni poate reuși.

– Da.

– Şi americanii?

– Dacă facem suficient zgomot, dacă avem o singură voce, dacă reuşim să îl înfrângem, atunci ei ce mai pot face? Ne vor accepta, în cele din urmă.

Nu sunt aşa sigură. Totul pare atât de simplu, când se exprimă astfel. Dar, dacă e atât de uşor, de ce a păstrat Batista puterea atâta vreme?

– Și dacă nu reușiți?

– Atunci, măcar îmi voi fi petrecut viaţa servind o cauză în care cred şi care mă depăşeşte ca importanţă.

– Crezi că merită să mori pentru ea.

Încerc să-mi imaginez că aș iubi ceva cât să fiu gata să mor pentru asta. Da, aș muri pentru familie. Pentru un copil. Pentru bărbatul iubit. Dar pentru ţară?

– Nu-mi pot imagina ceva mai sfânt decât să îţi dai viaţa pentru ţara ta, răspunde el, solemn.

Sunt vorbe de martir şi poate că într-o zi îl vor onora în analele istoriei cubaneze, dar eu nu vreau să iubesc un martir. Nu vreau nici război, nici vărsare de sânge în colţul meu de insulă. Nu vreau să-l pierd. Şi, dîntr-o dată, mă simt tânără și nesăbuită, imposibil de răsfățată. El vorbeşte despre revoluţie şi eu mă preocup de chestiuni emoţionale.

– Atunci, vrei să îţi dai viaţa pentru Cuba?

Pablo încearcă să zâmbească.

– Sper că nu. Sper că nu se va ajunge acolo.

– Şi dacă da?

Mă cuprinde cu braţul, fruntea i se sprijină de a mea, buzele lui sunt la câţiva centimetri de ale mele.

– Singurul lucru pe care-l ai, în final, este cel pentru care lupţi. Dacă n-am spus nimic, dacă n-am făcut nimic, nu aş putea trăi cu mine. Nu aş fi bărbat. Aceasta este poziţia pe care o aleg şi, la bine şi la rău, voi accepta urmările acţiunilor mele.

Inspir adânc.

– Ne vom revedea? Simt o lacrimă pe faţă. Pare sfârşitul.

Pablo mă sărută, cu braţele în jurul taliei mele, cu trupul lipit de al meu.

– Ai încredere, Elisa.

– Te întorci după ce se termină totul?

– Da.

Capitolul nouă

MARISOL

Pun ultima scrisoare în cutie. Am amuţit. În toate dăţile în care am întrebat-o pe bunica despre viaţa ei din Cuba, de ce nu mi-a spus că s-a îndrăgostit? Ce s-a întâmplat între ei? Au fost despărţiţi de revoluţie? L-a uitat când mi-a cunoscut bunicul?

Bunica mea a iubit un revoluţionar. Nu prea îmi pot imagina cum.

Bunica şi-a petrecut viaţa ponegrind regimul lui Castro, făcând voluntariat în grupuri care se opuneau guvernării din Cuba, donând bani către cauze care doreau să îl îndepărteze de la conducere. S-a dus la slujbă în fiecare duminică şi, totuşi, nu a luat niciodată împărtăşanie, pentru că spunea că inima ei era prea plină de ură contra lui Fidel, contra celor care îi furaseră ţara. Dar l-a iubit pe unul dintre ei.

Oare s-a intors la ea?

Scrisorile mă umplu de întrebări, oferindu-mi puţine răspunsuri. Am doar jumătate din povestea lor – scrisorile lui către ea – scrisori despre care bunica a crezut că sunt suficient de preţioase ca să le păstreze, dar cuvintele ei pentru el? L-a iubit? Dacă da, de ce s-au despărţit?

Trebuie să aflu sfârșitul poveștii, să știu ce s-a întâmplat, iar ce mi-a spus Ana mai devreme îmi amintesc abia acum.

Nu poți înțelege cum era atunci și cum a fost distrusă lumea noastră în doar câteva luni. Orice ai găsi, nu o judeca prea aspru.

Probabil știe și ea câte ceva. Oare mătușile mele știu? Nu se pomenește nicăieri dacă i-au fost confidente bunicii, și sunt atâtea piese care lipsesc din puzzle.

Iubitul ei o fi în viață? O fi încă în Cuba?

Este târziu – după miezul nopții, potrivit ceasului de pe telefon –, dar nu pot să dorm, fiindcă am prea multe întrebări. Vreau să împărtășesc ce am aflat cu tata și cu surorile mele și, în același timp, am nevoie de mai multe informații, înainte (*dacă*) să le spun. În plus, provocările tehnologice curente nu-mi ușurează sarcina. O parte din mine se bucură de pauză, dar acum mă simt insuportabil de singură, segregată de prieteni și familie.

De ce nu mi-a spus bunica poveștile astea? De ce n-a avut încredere în mine?

Am nevoie de aer. Cei patru pereți mă apasă. Iau un halat din valiză, mi-l leg în jurul maieului și al pantalonilor de yoga, și ies tiptil. Partea de casă a familiei Rodriguez este tăcută. Sus, vecinii nu dorm încă. Zgomotele domestice intră prin tavanul pătat de apă. Se aud pași, alături de apa care curge prin țevi. Un bebeluș plânge înfundat.

Treptele scârțâie, iar eu tresar la fiecare pas, rugându-mă să nu trezesc toată casa. Trec pe lângă două uși închise și ajung in spate, unde deschid ușa de sticlă care duce spre zona de mese exterioară a *paladar*-ului și spre apă. Vântul îmi suflă părul în jurul feței, iar zgomotul blând al apei îmi liniștește inima.

– Nu poţi dormi?

Mă răsucesc. Luis stă într-un scaun în care au şezut mai devreme clienţi. O sticlă de rom şi un pahar pe jumătate plin se află pe masă, în faţa lui.

Lumina lunii se schimbă. Încremenesc.

O aşchie de lumină îi cade pe partea stângă a feţei. Are pleoapa învineţită şi o tăietură urâtă pe pomete, care sigur nu era acolo mai devreme.

Icnesc.

– Ce ai păţit?

Luis se întinde după băutura din faţa lui. Goleşte paharul şi îl pune înapoi, cu un clinchet furios.

– Am fost jefuit.

– Doamne! Ce ţi-au luat?

El desface sticla şi umple paharul, dar nu bea.

– Demnitatea.

– Ai făcut plângere?

Buzele i se răsucesc sarcastic.

– Mă îndoiesc că poliţia s-ar preocupa de un simplu furt.

– Credeam că în Cuba nu este infracţionalitate atât de ridicată. Ghidurile zic că ar fi un loc sigur, spun, simţindu-mă cam prostănacă fiindcă dovada contrariului mă priveşte în faţă.

El pufneşte.

– Nu crede tot ce citeşti. N-ar da bine regimul.

– Ai nevoie de ceva pentru faţă? Cremă cu antibiotic?

Luis ridică paharul.

– Am deja.

Face semn spre un scaun gol de cealaltă parte a mesei, cu mâna liberă, şi îmi dau seama că e posibil să fie niţel beat.

E căsătorit. Du-te în cameră. Nu te aşeza.

Mă așez, iar când împinge paharul plin peste masă, spre mine, cu lichidul plescăind, nu ezit. Îl duc la gură și îl golesc.

Romul e mai bun decât mă așteptam. Am mai văzut marca, în călătoriile mele, cu emblema distinctă vorbind despre alt lucru apropriat de guvernarea Castro, dar nu l-am încercat. Oare a aparținut cândva familiei Rodriguez, înainte să fie naționalizate firmele producătoare de rom?

– Sigur nu vrei să-ți pansezi fața? Ochiul lui pare să pulseze. Va avea o vânătaie imensă mâine.

Luis clatină din cap, nepărând deloc preocupat de faptul că stă vizavi de mine însângerat.

Bărbații.

– Ai o noapte grea? întreabă el, arătând spre paharul gol din mâna mea.

Mi se pare că mă ia din nou peste picior.

– Ai putea spune și așa.

Fac paharul să alunece din nou peste masă, iar el îl umple iar, sorbind. Are privirea fixată spre marea din fața lui și nu spre mine, dar simt că așteaptă să răspund și acum, la un ocean distanță de familia mea, am mare nevoie de o persoană cu care să discut.

– Bunica ta avea o cutie cu lucruri de-ale bunicii mele, pe care o îngropase în curtea din spate, înainte să părăsească țara. Erau scrisori în ea. De dragoste. De la un bărbat. Era revoluționar.

Luis tace și așteaptă să continui. Surprinzător, chiar continui.

– Am venit să îi împrăștii cenușa pentru că m-a rugat, pentru că am cunoscut-o mai bine decât oricine sau așa am crezut, dar acum simt că nu am cunoscut-o deloc.

– Nu ți-a povestit despre el niciodată?

– Nu. Mă îndoiesc că știa cineva. Cel puțin, dacă surorile ei știau, n-au zis nimic. Mi-a spus atât de multe povești despre viața ei în Cuba și asta e poate cea mai importantă dintre toate, dar n-a menționat-o. Nici măcar o dată.

N-am fost niciodată foarte apropiată de tata. Este un părinte afectuos, chiar dacă distant. Iar bunicul meu a murit când eram mică, așa că nu e decât o amintire vagă. Mama m-a lăsat în grija altora, după divorț. Dar bunica...

Ea era prezența permanentă din viața mea, persoana despre care știam că va fi acolo, alături de mine, indiferent ce s-ar întâmpla, singura din familia mea care mă accepta fără rețineri, care nu încerca să mă croiască după tiparul Perez. Asta creează o discrepanță și mai mare între femeia pe care credeam că o cunosc și cea care a fost.

– De ce ești supărată? Pentru că a ținut secret, sau pentru că bunica ta a iubit pe cineva care nu ți-ar fi plăcut?

– Nu știu, recunosc eu. Relația bunicilor mei a fost mereu construită pe o bază romantică. Nu am avut multe exemple de căsătorii reușite în jur; părinții mei cu siguranță nu întruneau scorul.

Îmi spusesem că, odată mare, relația mea va fi ca a lor, copiii mei nu vor crește într-o casă divizată și fracturată, ca aceea în care am crescut eu, ci plină de iubire și de afecțiune, ca a bunicilor.

– Când eram mică, îmi imploram bunica să îmi spună cum s-au întâlnit, îi explic lui Luis. S-au căsătorit după o lună. Îți închipui? Să întâlnești pe cineva, să te îndrăgostești într-o clipită și apoi să te căsătorești câteva săptămâni mai târziu? Ce e asta, dacă nu o mare iubire?

Îmi simt pielea încălzindu-se, mă furnică – ori de la rom, ori de la subiectul discuției.

– Definiția romantismului este unică, în cazul tău, spune Luis, privindu-mă nedefinit.

– Adică?

Mi se pare că își râde din nou de mine.

– Vorbești despre pasiune, dar cum rămâne cu tovărășia, cu respectul reciproc, cu prietenia? De ce se leagă mereu oamenii de scânteia care se poate stinge, ca măsură a unei relații?

Are această scânteie cu soția lui sau căsnicia lor este stabilă, sprijinindu-se pe calitățile despre care vorbește acum?

– Sunt lucruri importante, sunt eu de acord. Iar bunicii mei le-au avut și ei. Au fost căsătoriți multă vreme. Mă îndoiesc că un mariaj poate rezista fără calitățile acelea.

El înclină capul, recunoscând în tăcere.

– Dar aș vrea și scânteia, spun, cu o voce temerară.

Luis râde, un sunet răgușit și cald.

– Nu mă îndoiesc.

Ridică iar paharul, îl duce la buze, iar mărul lui Adam i se mișcă, înghițind.

Nu-mi pot desprinde privirea.

– Îmi imaginez că o familie ca a ta n-ar fi fericită să aibă un revoluționar în sânul ei, spune el.

– Deloc. Ezit, sfâșiată între adevăr și precauție. Romul îmi dezleagă limba. Am crescut auzind ce e mai rău despre oameni precum Che Guevara și Fidel Castro.

Cumva, este falia dintre cubanezii rămași și cei plecați. Există afecțiune și grijă pentru membrii familiei și prietenii lăsați în urmă, nevoia intrinsecă de a ajuta pe oricine să părăsească țara, dar există și o schismă. Unii cred că cei care

au rămas au contribuit la starea actuală a Cubei, și au susținut și legitimat puterea lui Fidel. Oamenii ca bunica au văzut în asta o altă trădare – care a durut mai ales venind din partea cubanezilor. Este mai ușor să ierți un străin decât o persoană apropiată.

– Mi-e greu să-mi imaginez că bunica ar fi putut iubi pe unul dintre ei.

– Poate că nu era, sugerează Luis. Nu toți cei care au fost implicați în Mișcarea 26 Iulie a lui Fidel erau la fel.

Mi-e jenă să recunosc că nu știu suficient despre politica din Cuba. Cunosc accentele importante și anecdotele povestite de bunica și de mătușile mele, dar am reexaminat rareori nuanțele de dincolo de propoziția simplă că Fidel și comunismul său au făcut rău. Era un adevăr atât de puternic acceptat în familia noastră, că ar fi fost o blasfemie să îl pun la îndoială.

– Cine erau cei buni?

Luis își bea romul și mai toarnă în pahar. Mi-l face să alunece în față, iar degetele lui le ating pe ale mele când îl prind.

Ridic paharul, mirosul de rom îmi umple nările, gustul lui a rămas pe sticlă și în alcool – sau poate e doar în imaginația mea.

Se uită din nou spre mare.

Înghit și romul îmi arde gâtul, revărsându-mi-se în stomac.

– Nu aș spune neapărat că au fost cei buni, explică Luis. Doar bărbați care au murit înainte să treacă integral de la eroi eliberatori la tirani. Cu intenții bune, cel puțin, ceea ce e aproape același lucru, deși nu tocmai. Cred că o mare parte dintre cei mai notorii criminali ai istoriei au pornit cu intenții bune.

Îi împing paharul gol peste masă. Scoate dopul sticlei, îl umple, îl duce la buze.

– Vreau să îl găsesc, spun, surprinzându-mă când vorbele îmi ies de pe buze.

Trebuie să aflu ce s-a întâmplat între ei. Misterul mă consumă.

– Firește. Așa sunt jurnaliștii.

Luis oftează, cu o expresie între resemnare și amuzament:

– Ce știi despre el?

– Nu mare lucru. Scrisorile nu erau semnate.

– Probabil pentru a o proteja pe bunica ta, dacă erau găsite. Vreun indiciu în scrisori?

Mă gândesc puțin.

– Era avocat. L-a cunoscut pe Fidel la Universitatea din Havana, în timpul studiilor.

Luis tresare, *aproape* imperceptibil, și, totuși, atât de grăitor. Umbra lui Fidel este lungă, chiar și după moarte.

– Nu prea ajută. Nici măcar nu știi dacă a rămas în Cuba sau a plecat. Dacă trăiește.

– Da, știu.

Fără căutări pe internet și situri genealogice, va fi dificil. Fără un nume, pare insurmontabil. Și totuși nu mă pot împiedica să mă întreb dacă bunica m-a trimis aici pentru că știa că voi avea nevoie de ceva de care să mă apuc, după moartea ei. Ana spusese că bunica îi ceruse să păstreze cutia pentru mine; probabil își dorise să am eu partea aceasta din ea. Dar, dacă așa era, de ce nu îmi spusese niciodată?

– Bunica ta ar putea ști ceva, adaug, amintindu-mi cuvintele Anei. Poate că au fost și alți oameni prin zonă, care mai sunt în Cuba. Aș vrea să încerc să îl găsesc. Dacă mai trăiește, dacă e în Havana, poate mă întâlnesc cu el.

– De ce?

Luis își umple iar paharul. Alcoolul se clatină în sticlă. Împinge paharul spre mine, dar nu îl iau.

– Pentru că mi se pare străină, deși a fost singura persoană din lume care m-a cunoscut cu adevărat.

Înțelegerea îi sclipește în ochi, când între noi se formează un sentiment de recunoaștere. Este evident, din interacțiunile sale cu Ana, că există o legătură aparte între ei, că pentru un băiat care și-a pierdut tatăl la o vârstă fragedă bunica a devenit o stâncă pentru toată familia, primîndu-i la ea acasă și lucrând în *paladar* pentru a le oferi o viață mai bună.

– Spune-mi că nu ai face la fel.

– Dacă lucrurile ar sta diferit, poate că da. Însă aici nu e Miami. Trebuie să ai grijă. Poate că a fost un om bun, acum șaizeci de ani. Asta nu înseamnă că mai e la fel. Nu vrei să începi să pui întrebări, să scormonești lucruri care ar agita regimul.

– Crezi că ar fi periculos să încerc să îl găsesc?

Pare atât de simplu să vreau să cunosc istoria familiei mele. Ideea că guvernul mi-ar descoperi eforturile sau că le-ar păsa – n-o prea pot înțelege. Este o poveste de dragoste, nu insurecție politică. Au avut dreptate mătușile mele să-și facă atâtea griji că veneam în Cuba?

– Da, ar putea fi. Marisol...

Înjură. Scaunul îi alunecă pe dalele ciobite. Are fața roșie, dar nu știu dacă de la alcool sau din cauza discuției.

– Ar trebui să mă duc la culcare, murmură el.

Mi-l imaginez întins lângă Cristina.

Căsătorit. Este căsătorit.

– Mersi pentru băutură, spun.

Nu îmi răspunde.

Mă uit în față, luptându-mă cu pornirea de a mă întoarce și a-l privi plecând. Sunt prea bătrână să fac o pasiune, mai ales pentru un om însurat. Am venit aici să împrăștii cenușa bunicii și atât.

– Bunica m-a rugat să îți arăt mâine Havana, spune Luis, din spatele meu. Voi fi jos la ora zece.

Deschid gura să protestez, dar când mă întorc să îi spun că mă descurc fără ghid, a dispărut deja.

Dimineața sosește mai devreme decât sunt pregătită. Povestea de dragoste a bunicii mele e împrăștiată pe cuvertură, iar mie îmi pulsează mocnit capul, de la alcool. Am adormit pe la mijlocul recitirii scrisorilor, după ce m-am întors în cameră, cu burta plină de rom și mintea de întrebări.

A fost ucis? Au fost separați de revoluție? A plecat și el din Cuba? Dacă au fost despărțiți de un fleac, de ce nu l-a pomenit niciodată?

Nu am uitat avertismentul lui Luis din seara trecută, dar nu pot ignora dorința de a încerca să pornesc pe urmele misteriosului revoluționar al bunicii. Mi se pare că a fost o sarcină pe care mi-a dat-o, o enigmă care înconjoară trecutul familiei mele, iar tentația este prezentă și eu vreau să aflu cine era și să-l găsesc.

Îmi iau rochia maxi favorită din bagaj, completând-o cu sandale confortabile și ochelari de soare supradimensionați. Mă prefac că nu îmi petrec mai mult timp cu părul și machiajul ca de obicei, că nu mă gătesc, dar fix asta fac.

Inelul de pe mâna mea este greu, iar eu mă uit la el și mi-l imaginez pe degetul bunicii. Parcă aș purta cu mine o parte din ea. Ezit, dar iau și recipientul cu cenușa bunicii. Poate

părea macabru să îi port oasele cu mine, dar cine știe când mă lovește inspirația?

Ies din cameră și cobor scările. Pașii mei devin ezitanți când îl văd pe Luis la baza lor, așteptându-mă. Poartă o cămașă albă de in și o altă pereche de pantaloni comozi. Pleoapa lui este o paletă spectaculoasă de galben și verde, iar pometele, ușor umflat. Pare obosit. Poate că nu doar eu n-am putut dormi.

– Ești sigur că nu vrei să se uite un medic la aia? spun, în loc de salut, arătând spre lovitură.

– Sunt sigur.

– Cum te simți? întreb, pe un ton mai blând.

– Ochiul meu este bine. Pe de altă parte, capul...

Are o expresie tâmpă, atât de nepotrivită cu personalitatea pe care i-am intuit-o până acum, intensă și serioasă, că nu pot decât să rânjesc, în ciuda hotărârii mele de mai devreme de a fi stoică și politicoasă.

– A fost un rom tare, recunosc eu. Și capul meu este greu, iar lumina care pătrunde prin ferestre mi se pare prea puternică.

– Da, așa e. Se uită la mine. Ești gata?

– Da. Mă uit în jur. Bunica ta este aici?

– Nu. De obicei se duce la piață dimineața să cumpere mâncare. Mama s-a dus cu ea.

– Știi când se va întoarce?

– Cred că în câteva ore. Un zâmbet slab îi trage colțurile gurii. Îi place să treacă pe la toată lumea când cumpără de-ale gurii. Toți o iubesc.

Zâmbetul i se șterge:

– Să ghicesc, ai vrea să o întrebi despre scrisori.

– Da.

– Deci, în ciuda a ce ți-am spus, tot ești hotărâtă să îl găsești.

– Nu voi face nimic care să-ți pună în pericol bunica, dar dacă știe ceva, cu siguranță n-ar fi primejdios să îmi răspundă la întrebări.

– Ești mereu la fel de curioasă?

Nu o spune ca pe un compliment.

– Nu știu. Probabil. Dar nu vorbim despre un străin. E vorba despre bunica mea, cea care m-a crescut. Cum aș putea să nu profit de ocazie ca să aflu mai multe despre ea? Cine știe când voi avea prilejul să revin în Cuba – sau *dacă*.

Sunt vremuri incerte pentru guvernările noastre, iar deceniile de animozitate nu se vor schimba într-o clipă.

Luis clatină din cap, resemnat.

– Dacă vrei, mergem azi în locurile principale și vedem unde ajungem. Bunica va fi aici când ne întoarcem. Ce fel de lucruri cauți pentru articolul la care lucrezi?

De când mi-a dat Ana cutia, numai la articol nu m-am gândit.

– Un amestec. Locuri turistice, dar și cele care nu s-ar afla în calea oricui.

Îl văd întorcând cuvintele mele in minte. Are din nou privirea aceea care-mi spune că l-am amuzat. Nu îmi dau seama dacă Luis Rodriguez mă place sau este ușor oripilat.

– Am putea începe cu Malecón, spune el. Este mai frumos seara, dacă vrei efectul complet. Atunci iese lumea. Ziua nu e mare lucru de văzut.

Malecón – aproape treisprezece kilometri de faleză și promenadă, care separă Havana de Marea Caraibilor. S-a aflat în capul listei mele de obiective după ce am auzit-o pe

bunica povestindu-mi despre el. Era unul din locurile ei preferate din Havana.

Stăteam și priveam oceanul. Vedeai tot felul de lucruri când te uitai la întinderea albastră, Marisol. Lumea mi se părea nelimitată, de parcă ne-ar fi aparținut.

După ce am citit scrisorile și am aflat ce însemnase locul pentru ea și pentru iubitul ei, despre prima lor întâlnire de acolo, înțeleg ceva mai bine de ce îi era atât de drag.

– Ai o listă de locuri în care te gândești să împrăștii cenușa bunicii tale? întreabă Luis. Am putea ajunge mai întâi acolo, apoi în locurile mai turistice.

– Încă lucrez la asta. Speram să simt intâi orașul. M-am gândit că poate îmi va atrage atenția ceva.

Mă aștept să mă privească amuzat, dar el doar încuviințează, parcă înțelegând, ca și cum familia ar însemna la fel de mult pentru el cum înseamnă pentru mine.

– Atunci voi fi ghidul tău și, dacă e ceva ce vrei să vezi pe drum, facem un ocol, propune el.

Îmi întinde mâna și știu că e doar amabil, dar sunt din nou agitată, iar încordarea îmi cuprinde iar corpul. Îi dau mâna, palmele ni se conectează, degetele ni se împletesc, și o energie nouă, de încântare și nerăbdare, îmi pătrunde ființa, când mă conduce pe scările crăpate și pe trotuar, în Buick-ul vintage și în Havana.

Capitolul zece

Plecăm din Miramar spre Orașul vechi din Havana, partea orașului care se vede cel mai frecvent în fotografiile turiștilor și în imaginile emblematice. Aici, clădirile și-au păstrat mult din starea originală, arhitectura sugerează o perioadă în care influența spaniolă a jucat un rol definitoriu în dezvoltarea insulei, când Cuba era bijuteria coroanei imperiale a Spaniei. Multe clădiri sunt dărăpănate, dar altele au fost restaurate adorabil, cu mult efort, și este limpede de ce turiștii spun că e un loc pe care trebuie să-l vizitezi.

– În anii '80, cartierul a devenit sit UNESCO, explică Luis. Există o mișcare ce militează pentru păstrarea clădirilor, însă n-a fost ușor. Mulți cubanezi nu țin deloc la istorie.

Mă surprinde. Cubanezii în exil sunt istorici intrinseci. Colecționează fotografii șterse, desenează hărți din memorie ale cartierelor din Havana, trec mai departe rețete de familie și tradiții, de parcă ar fi sacrosante. Mare parte din istoria noastră este orală, un efect secundar al interdicției lui Castro de a se lua altceva decât amintirile la plecarea din Cuba.

– De ce? Îmi scot carnețelul și un pix din geantă, iar el chicotește incet.

– Din spirit practic, probabil. Istoriografia e un lux pe care puțini cubanezi și-l permit. Sunt prea ocupați să supraviețuiască în prezent ca să își petreacă timpul trăind în trecut. În plus, dificultatea sporește din cauza reformulării poveștii pentru ei și a obținerii informațiilor corecte de la regim. Este o problemă reală pentru că documentele care există de secole – certificate de naștere, de căsătorie – dispar. Nu avem resursele și nici suficient interes național să păstrăm documentele istorice așa cum se cuvine. Istoria noastră dispare pic cu pic și mă tem că oamenii nu își vor da seama cât am pierdut decât prea târziu.

– Există eforturi ca aceste documente să fie recuperate?

– Există câteva programe în comunitatea academică, dar este un efort mult subminat. La naiba, în Cuba poate fi dificil să cumperi pâine!

Trecem pe lângă un scuter galben țipător, în timp ce Luis caută un loc de parcare.

Îmi întorc atenția spre carnețel, notând impresiile despre Orașul vechi din Havana, despre ușurința cu care se poate ajunge aici, pentru articol. În cele din urmă, săptămâna mea cubaneză va fi condensată într-un material de două mii de cuvinte, de citit în aeroporturi și în avioane de călători somnoroși.

Sunt surprinsă de cât de aglomerate sunt străzile, pline de turiști și de localnici. Turiștii ies în evidență – au încălțăminte nouă, aparate foto în mâini, capetele înclinate să surprindă decorul, clădirile frumoase care se înalță în jurul lor.

Acum, cei mai mulți vorbesc alte limbi decât engleză, dar sunt convinsă că asta se va schimba odată ce americanii profită de excepțiile privind viza, iar, dacă acestea dispar complet, vor călători liber încoace.

– Ai remarcat mai mulți turiști acum, că restricțiile pentru Statele Unite s-au relaxat?

Cu fiecare întrebare, tensiunea dinăuntrul meu mai cedează. Pot petrece o zi cu el dacă mă concentrez la locurile din fața noastră și nu la antebrațele lui bronzate, la mândria din vocea lui, la inteligența cuvintelor. Este un bărbat impresionant, iar competența și încrederea lui au o seducție de necontestat.

Luis Rodriguez face parte, mai degrabă, din perioada bunicii mele decât din a mea și, pentru cineva a cărui viață a fost imersată în nostalgie, purtarea lui este foarte atrăgătoare. E o privire aruncată unei epoci în care bărbații erau gentlemeni.

Căsătorit. Este căsătorit, Marisol.

– Aveam mereu turiști din restul lumii, însă acum cu siguranță sunt mai mulți, răspunde el. Se schimbă și demografia. Au fost americani și înainte, însă mai degrabă puțini. Mulți erau cubano-americani.

– Lucrurile se vor schimba când relațiile diplomatice se deschid și mai mult.

– Da, așa este.

Se apleacă spre mine, coborând vocea. Mirosul de săpun, puternic, curat, îmi umple nările.

– Din nou, Cuba se află pe marginea unei noi schimbări, și ne ținem colectiv respirația să vedem dacă iese totuși ceva.

Luis cuprinde strada cu o mișcare amplă a brațului. Vocea lui coboară iar. Are capul aplecat, suficient de aproape de al meu ca respirația lui să îmi gâdile pielea. Nu miroase a parfum scump, cum sunt obișnuită să miroasă majoritatea bărbaților. Mirosul de săpun și de bărbat are o dimensiune intimă, de parcă niște straturi dintre noi ar fi fost eliminate.

– Trăim vremuri ciudate, spune el, parcă împărtășindu-mi un secret. De-a lungul istoriei, am depins mereu de un binefăcător extern – Spania, Statele Unite, Uniunea Sovietică, Venezuela. Când URSS a căzut și am intrat în Perioada specială, situația deja urâtă s-a înrăutățit mai mult. Apoi, a apărut Chavez să ne „salveze", trimițându-i lui Fidel zeci de mii de butoaie de petrol în fiecare zi, într-o alianță deloc sfântă. Erau prieteni, iar noi ne-am trezit anexați unei alte puteri străine. După moartea lui Chavez, ne-am trezit din nou în nesiguranță. Acum, deschidem dialogul cu Statele Unite, după aproape șaizeci de ani de ură reciprocă – măcar la nivel de percepție, recunoaște el. Castro – adică Raul[1] – a început să relaxeze restricțiile impuse companiilor private din Cuba pentru că altfel cine știe ce s-ar fi ales de noi. De fapt, a fost doar o formalitate, o recunoaștere pentru prima dată a legitimității afacerilor de pe piața neagră.

Sunt izbită de comentariile lui și mai mult de adevărul pe care-l exprimă. Semnele pragmatismului cubanez sunt peste tot unde întorc privirea, atât în relațiile lor de pe scena mondială, cât și în viața de zi cu zi a majorității cubanezilor. Mașinile legendare, precum cea în care ne aflăm acum, atrag privirea prin culorile lor strălucitoare și prin vechime, dar mai impresionant mi se pare efortul de a le menține funcționale timp de peste cincizeci de ani.

Luis râde când îi spun asta.

– Da, am învățat să fim inventatori, să reutilizăm tot ce putem. Mașina asta e un lux. Bunicul meu a fost fotograf

[1] Politician cubanez cu funcția de Prim Secretar al Partidului Comunist din Cuba, cea mai înaltă poziție într-un stat unipartit comunist, urmându-i fratelui său, Fidel, din aprilie 2011.

renumit, înainte să moară. Regimul îl agrea, iar viaţa era mai uşoară. Maşina a fost a lui. Dar, pentru mulţi cubanezi, ceva atât de simplu ca deţinerea unei maşini este un exemplu de diversitate a piedicilor puse de guvern. Să obţii benzină era aproape imposibil. Aşa că, da, muncesc din greu să păstrez singurul lucru pe care-l deţin.

– Cred că este extenuant.

El ridică din umeri.

– Este cum este. Într-un fel, lucrurile sunt mai bune. Accesul turiştilor la *paladar* a făcut diferenţa. Am prieteni doctori şi avocaţi care lucrează şi în hoteluri mari în timpul liber pentru că fac o avere din bacşişuri. Trăim cu toţii in umbra atotputernicului peso cubanez convertibil.

– De ce este moneda atât de importantă? întreb, cu pixul pregătit.

– Cubanezii sunt plătiţi în peso cubanezi. Câştigă un nivel predefinit în fiecare lună. Dar dacă ai o afacere privată sau lucrezi în turism ai acces şi la peso convertibil, pe care-l folosesc străinii aici. Peso convertibil se bazează pe dolar. Moneda naţională valorează doar un procent din el. Este o lume diferită dacă eşti plătit în peso convertibil. Cubanezii câştigă mai mult servindu-i pe cei care vin şi pleacă, tratând Cuba ca pe o destinaţie de vacanţă, decât din cariere în care construiesc infrastructura sau îşi ajută concetăţenii. Ironia face să existe o diferenţă substanţială în dezvoltarea celor care au acces la această monedă şi cei care nu au.

Eram pregătită pentru deosebirile dintre Cuba şi Statele Unite, sau cel puţin aşa credeam, dar chiar mă simt de parcă aş fi păşit în altă lume. Surorile mele şi cu mine am beneficiat de orice oportunitate, nu ne-am aflat niciodată la strâmtoare

financiar, și nu am cunoscut presiunea pe care o remarc aici. Există un nivel diferit de sărăcie în Cuba, care sugerează că nu doar cărțile sunt împotriva ta, ci și că pe ale tale ți le fură cineva constant.

– Și totuși, continui să predai, zic eu.

– Da. Banii sunt importanți. Crede-mă că m-am luptat din greu să avem restaurantul familial. Dar, în același timp, studenții mei sunt viitorul țării. În cele din urmă, lucrurile trebuie să se schimbe.

Spune cuvintele cu o ferocitate care mă ia pe nepregătite, chiar dacă numai le mormăie în barbă.

– Și acum, că a murit Fidel? întreb.

– Mi-ar plăcea să cred că va fi o schimbare, așa *sper*, dar cine știe? Poate că infrastructura e prea complexă, fratele lui, prea încăpățânat, și țara prea împotmolită ca să se mai schimbe după moartea lui. Nu mai ținea hățurile de multă vreme, chiar și înainte de moarte, însă umbra lui este lungă. Cubanezii în vârstă, cei care au parcurs tot iadul lui, nu prea vor să îi rostească numele, de teama ramificațiilor ponegririi lui, de teama de a nu fi percepute drept critici ai regimului. Tendința se schimbă puțin câte puțin, dar aici cuvintele au putere. Au consecințe letale.

Nu sunt convinsă că spune ultimele replici ca avertisment pentru mine, sau ca memento pentru sine.

– Din tot ce am văzut la TV, s-ar părea că oamenii l-au jelit în Havana, zic eu.

– Unii, da. Alții au regizat totul, la fel cum fac de câteva decenii, pentru că așa se așteaptă de la ei și pentru că asta îi ține în siguranță pe ei și pe familiile lor, răspunde el.

Luis iese din mașină și vine pe partea mea. Îmi deschide portiera. Cavalerismul este oare o trăsătură naturală sau se

datorează indicațiilor bunicii? Cu siguranță face parte din farmecul lui.

Acum, că am ieșit din intimitatea mașinii, conversațiile pe șoptite au încetat, iar el a devenit profesorul de istorie care-mi servește de ghid. Încep să merg, cu Luis prezentându-mi locurile. Umărul lui îl atinge ocazional pe al meu.

Iată clădirea Capitolului, care seamănă cu a noastră. Îmi spune că a fost renovată. De altfel, exteriorul domului este dominat de schele.

Un autobuz turistic de un roșu puternic trece pe lângă noi, stropind apa din apropierea trotuarului. Fără să se oprească din mers, Luis îmi cuprinde talia cu brațul și mă ferește, punându-și trupul între mine și stradă. Rămâne o clipă așa, apoi îmi dă drumul.

În fața noastră, se află Hotel Nacional de Cuba, cu intrarea străjuită de palmieri. Îmi amintește de Breakers[1], de acasă. Trecem pe lângă un șir de mașini vechi și intrăm.

Luis merge în tăcere lângă mine. Eu explorez. Pare să nu se simtă în largul lui aici, cu mâinile vârâte în buzunare, cu capul plecat, cu ochii în jos, ascunzându-și emoțiile. Contrastul dintre casa pe care o împarte cu soția, mama și bunica lui și acest domeniu turistic este imens. Trec treizeci de minute, în care parcurgem grădinile luxuriante, camerele publice, infamul cafe-bar și apoi plecăm, căutând un nou obiectiv.

Trecem pe lângă Muzeul Revoluției, fosta clădire Bacardi. Sunt mai degrabă interesată de Havana bunicii, de locurile care i-au construit iubirea pentru oraș, dar îmi notez impresii despre altele pentru articol. Cenușa bunicii îmi apasă conștiința.

---

[1] The Breakers Palm Beach, hotel de lux din Florida, în stil neorenascentist, cu 538 de camere.

Havana este un oraș frumos, umbrit de tristețe și, totuși, lucrul remarcabil este că oamenii nu par să fi fost anunțați. Râd, iar aerul pare jubilant. Ritmul frenetic cu care sunt obișnuită este înlocuit de o atmosferă efervescentă, care dă impresia că viața este doar o mare petrecere. Cubanezii au cele mai puține motive de râs, comparativ cu oricine din jurul lor, dar râd cel mai tare.

Mergem mai departe, Luis arătând spre alte locuri și răspunzând întrebărilor mele cu o precizie amabilă. Este imposibil să parcurgi aceste străzi fără să simți mândria de a fi cubanez și de a avea o capitală atât de frumoasă. Marele Teatru din Havana are o arhitectură uluitoare; la fel și Catedrala.

Ezit la intrarea în biserică, privind turiștii care stau la rând.

– Vrei să vezi interiorul? întreabă Luis.

– Dacă nu te superi.

Zâmbește indulgent, privește peste umăr și mă împinge ușurel din calea unui grup de turiști.

– Deloc.

Iau o eșarfă din geantă, îmi acopăr umerii și intrăm.

Interiorul este marcat de candelabre superbe, iar peisajul, presărat de statui elegante, sculptate în detaliu. Bunica și surorile ei au fost botezate aici, în fața acestui altar s-au căsătorit străbunicii mei. Mi-o imaginez pe bunica aici, tânără, stând în strane alături de surorile ei, cu Beatriz șușotind bârfe către Isabel, cât ține preotul slujba.

Senzația de a sta în punctul în care a stat chiar ea, de a ședea în stranele de lemn unde a șezut ea cândva, îmi aduce lacrimi în ochi. Este o parte din istoria familiei pe care nu mă așteptam să o recuperez.

Îmi dau seama că plâng doar când Luis îmi întinde în tăcere o batistă pătrată, de culoarea fildeșului. Are o expresie

sumbră. Mi se taie respirația și mă uit la materialul din mâinile mele, orice numai să mă distragă de la privirea lui. Inițialele sale sunt brodate într-un colț, iar batista e ușor îngălbenită de vreme. Îmi trec degetele peste litere, cu un zâmbet. Mi se pare cumva potrivit ca un istoric să aibă batistă și nu mă indoiesc că bunica lui a fost cea care a brodat-o.

– Mulțumesc, șoptesc eu.

În ciuda relației dificile dintre Biserica Catolică și Castro – în urma încercărilor sale de a șterge complet religia de pe fața insulei – câțiva cubanezi se află în strane și se roagă, cu capetele plecate și rozariile în mâini. Turiștii roiesc. Recunosc doi bărbați care au fost mai devreme și la Hotel Nacional. E limpede că sunt obiective îndrăgite. Iau câteva notițe despre biserică.

Mă întorc spre lucrarea artistică, explorez capelele laterale, încerc să absorb fiecare centimetru al frumoasei clădiri. Nu am fost niciodată religioasă, dar ambianța imprimă solemnitate decorului.

Luis se ține după mine, lăsând câțiva pași între noi, și de cele câteva ori în care-l privesc se uită la mine și nu la împrejurimi.

– Cum este să fii catolic în Cuba? îi șoptesc, odată ce m-a ajuns din urmă, cu avertismentul lui privînd cuvintele măsurate încă proaspăt în minte.

Privirea lui cuprinde biserica, înainte să revină la mine.

– Cam la fel de dificil cum e să fii cubanez în Cuba, răspunde el sec.

Ne mai plimbăm câteva minute, apoi eu plătesc taxa suplimentară ca să urcăm în clopotniță. Orașul se întinde sub ochii noștri. Mă uit dincolo de acoperișurile din plăci de teracote, care par că ar ceda la prima pală puternică de vânt.

– Cum sunt uraganele aici? întreb. Am crescut în partea sudică a Floridei și îmi sunt cunoscute îndeaproape distrugerile pe care le pot genera furtunile.

– Poate fi cumplit, recunoaște el. Adesea, clădirile sunt atât de dărăpănate, că până și vremea relativ blândă se poate dovedi o problemă.

Vorbește din nou pe ton scăzut, mai aproape de mine. Chiar și aici, înconjurați de turiști, este limpede că se teme să se exprime liber.

De cealaltă parte a apei se află La Cabaña, infama închisoare condusă de Che Guevara după revoluție. Să o văd mă face să mă înfior, când mă gândesc la viețile pierdute acolo. Istoria noastră este marcată de violențe care se pierd undeva în poveste, îngropate sub peisajul superb, dincolo de marea și de cerul înșelător de albastre, de palmierii care se mișcă placid în bătaia vântului. Este zgomotul plutoanelor de execuție care răsună în vânt.

– Acum au construit magazine și un restaurant acolo, murmură Luis, cu trupul ferit de turiști, cu gura ascunsă de curbura gâtului meu. Poți căsca gura la cel mai mare trabuc din lume pe locul în care am sângerat noi.

Ironia este insuportabil de malițioasă.

Luis stă lângă mine răbdător, cât fac eu fotografii cu peisajul. Ignor ceilalți turiști, însă el pare amuzat de discuțiile din jurul nostru. Engleza lui e foarte bună, ținând cont că reușește să înțeleagă ce se spune într-o familie britanică ai cărei membri încearcă să decidă dacă se întorc la hotel sau își continuă plimbarea.

După ce termin de făcut fotografii, părăsim biserica și rătăcim pe străzi, de la un obiectiv la altul. Mă mai opresc să

pozez și să umplu carnețelul cu alte observații. Unii jurnaliști folosesc dispozitive electronice, dar eu nu pot rezista ritmului imprimat de pix pe hârtie. Contribuie la spiritul împrejurimilor – mi-l imaginez pe Hemingway scriind în carnețele vechi, cerneala pătându-i degetele în timp ce soarbe un mojito sub soarele târziu al Havanei.

Havana este romantică și idilică, deși dovezile contrariului sunt peste tot. Poate că să fii cubanez este ca o sabie cu două tăișuri: suntem totodată realiști pragmatici și visători pasionați.

Mergem mai departe. Soarele devine tot mai puternic și căldura se întețește. Rochia mi se lipește de piele, aerul este apăsat de umiditate; mă simt înapoi în Florida.

Mai sunt și alte obiective de explorat. Părintele independenței cubaneze, José Martí, este omniprezent: în statui și pe străzi. Îl pretindem cu toții ca fiind reprezentantul nostru, revoluționari și exilați.

– Începe să-ți fie foame? întreabă Luis.

– Da.

Mergem ceva mai departe, lăsând în urmă Orașul vechi din Havana, iar peisajul se schimbă. Clădirile sunt mai dărăpănate, iar șarmul vechi e mai puțin prezent. Pe trotuare sunt câini, iar unii dintre ei zac la umbră. Pietonii se transformă din turiști europeni în localnici. Nu mă potrivesc. Hainele mă separă de cei de pe străzi, iar senzația este că aș aparține mai degrabă grupului de turiști și nu acestui cartier cubanez, că sunt doar în vizită în țara pe care ar trebui să o percep ca acasă.

Cumpărăm *tamales*[1] de la o dugheană din Vedado. Sunt calzi și umezi și se potrivesc perfect cu sucul pe care-l cumpăr alături de ei.

[1] Colțunași fierți, din făină de porumb, umpluți cu carne, fructe sau legume.

Mă împiedic de o crăpătură în trotuar, iar Luis e de îndată lângă mine, susținându-mă. Din colțul ochiului, văd aceiași doi bărbați de la biserică și de la Hotel Nacional. Acum, că au fost scoși din contextul turistic, este clar că, la fel ca Luis, fac și ei parte din oraș.

– Ești bine? Mâna lui mă prinde de braț. Îi simt respirația pe piele.

Încuviințez și mă retrag, împotrivindu-mă pornirii de a mă sprijini de el, de a-mi relaxa corpul lângă al lui. Asta-i problema cu dorința: te apucă în cele mai nepotrivite momente și mult prea des cu oamenii cei mai improbabili.

Mergem mai departe și sunt mult mai atentă la împrejurimi. Vânzătorii din partea asta de oraș nu vând suveniruri, ci lucruri de bază, pe care cubanezii le folosesc în viața cotidiană: legume, fructe, încălțăminte, cărți. La câteva uși distanță, văd o coadă care se aliniază în fața unei clădiri similare cu un magazin de colț. Sunt și câini.

– Își primesc rațiile alimentare, spune Luis, când întreb despre coadă. În mare, cartela îți dă dreptul la orez, zahăr, ulei pentru gătit, ouă, paste și cafea, în fiecare lună. Proteine primești o dată la zece zile. De obicei, pui. O franzelă pe zi. La fiecare câteva luni, sare. Copiii mici și femeile însărcinate primesc lapte. Niciodată nu e suficient, adaugă el, din nou pe un ton scăzut. Tot timpul se termină. Lapte? Las-o baltă. Trebuie să străbați orașul, să stai la coadă ca să-ți iei rația. E un job în sine, serios.

Sunt cuprinsă de rușine când mă gâudesc la mâncarea pe care am luat-o de bună toată viața, la restaurantele cu stele Michelin la care am mâncat.

– Unele familii mai înstărite angajează pe cineva să le colecteze rațiile, explică Luis. Mai demult, nu puteai cumpăra anumite lucruri dacă nu aveai moneda turiștilor.

– Peso cubanez convertibil.

– Da. Înțelegi acum de ce sunt atât de importante *paladares* și *casas particulares*[1], în care oamenii își transformă locuințele în hoteluri? Lucrurile se mișcă încet, iar acum lucrurile pot fi plătite în peso obișnuit, însă sunt atât de scumpe, încât nu prea ți le poți permite. Clienții de la *paladar* mănâncă *ropa vieja*[2], în timp ce mulți cubanezi nu au pus niciodată gura pe carne de vită. Rezervele sunt scăzute, pentru că importăm marea majoritate a mâncării.

– De unde-și iau oamenii mâncarea, dacă guvernul nu le oferă suficient?

– De pe piața neagră.

– Care e pedeapsa, dacă ești prins?

– Depinde de nivelul de implicare, dar s-a auzit de oameni care au primit și peste cincisprezece ani de închisoare. Poți ispăși o pedeapsă mai severă dacă ucizi o vacă decât dacă ucizi o persoană, în Cuba.

– Hristos...

– ... n-a mai fost de mult în Cuba, răspunde Luis.

Între noi se lasă tăcerea.

Nu am cuvinte. Viața pe care o descrie el este foarte diferită de a mea și mă simt ciudat în prezența lui, de parcă lucrurile pe care le-aș putea aduce într-o conversație ar fi frivole și superficiale, prin comparație.

Mi-am petrecut multă vreme ascultând poveștile familiei despre revoluție și, totuși, nu m-am gândit cât de rău stau

---

[1] „Case particulare", în spaniolă, în original.

[2] Mâncare cubaneză emblematică, din carne de vită mărunțită și legume, rezultatul semănând cu un morman de „haine vechi", cum îi spune și numele, în spaniolă, în original.

lucrurile pentru cei care au rămas. Familia mea s-a concentrat pe revoluție și pe efectul ei asupra lor, dând mai puțină atenție stării de fapt.

Rațiile de mâncare și teama sunt Cuba lui Luis, în timp ce versiunea mea e complet diferită și uit tot mai mult de ea, cu fiecare pas pe care-l fac pe străzile din Havana. Am venit aici sperând să înțeleg mai multe despre locul meu de origine, dar acum mă simt mai pierdută ca niciodată.

Mergem spre o zonă despre care Luis îmi spune că se numește La Rampa. Aici sunt multe persoane cu telefoanele afară și privirile vrăjite de ecrane.

– Este o zonă cu wi-fi, explică Luis. Una dintre puținele din oraș.

Trecem pe lângă un cinematograf și pe lângă ce se numea Hilton-ul din Havana, cândva casa și cartierul general ale lui Fidel Castro.

– Aici poți vedea cum trăiesc cubanezii obișnuiți, spune Luis. Orașul vechi din Havana e minunat, dar e pentru turiști. Aici, totul e diferit.

De cealaltă parte a străzii, îmi arată Coppelia, magazinul de înghețată făcut faimos de Fidel după revoluție.

– Este mereu aglomerat, răspunde el, când comentez lungîmea cozii. Cubanezii stau la coadă mai bine ca oricine. Cozi la pâine, cozi la fasole...

Vocea lui e marcată de o ironie pozitivă.

– Dacă nu râzi, probabil ai plânge pe tema asta. Cred că tu nu prea ești obișnuită să aștepți, continuă el, și eu nu-mi dau seama dacă vorbește în termeni generali sau despre familia mea.

În orice caz, n-ar greși. De când am plecat din Cuba, situația noastră nu s-a schimbat mult. Castro doar ne-a deturnat

temporar soarta, dar n-a durat mult și străbunicul și-a reclădit imperiul.

Cum ar fi fost viața noastră, dacă rămâneam? Aș fi fost aici, pe trotuar, la rând pentru mâncare? Ar fi fost o opțiune să rămânem, ținând cont că regimul lui Castro îmi luase familia în colimator?

– Te întrebi vreodată cum ar fi fost dacă familia ta pleca? îl întreb pe Luis.

– Când eram mai tânăr, mă gândeam la asta mai des ca acum. Care e rostul? N-aș fi persoana care sunt dacă n-aș fi crescut aici, în perioada asta și în locurile astea.

Chiar dacă avem aceleași obârșii, oricât aș încerca să găsesc asemănări, oricât aș vrea să susțin că aparțin, diferențele sunt evidente. Sunt cubaneză și totuși nu sunt. Nu știu unde mă potrivesc aici, în țara bunicilor, încercând să recompun o Cuba care nu mai există.

Poate că noi suntem visătorii. Cei care speră. Visăm la Cuba invizibilă, intangibilă, cu un gust pe care-l simțim încă, cu amprenta amintirilor. Exilații sunt istorici, păstrători ai memoriei unei Cube pierdute și aproape uitate.

Capitolul unsprezece

Ziua trece prea repede, aerul se răcește, soarele coboară pe cer. Sunt nerăbdătoare să mă întorc acasă și să îi pun Anei întrebările care-mi trec prin minte, dar nu vreau nici ca ziua să se termine. Îmi place compania lui Luis și, dacă nu mă înșel, și el se simte bine. Cu fiecare oră care trece pare tot mai relaxat, iar limba i se dezleagă în timp ce-mi povestește despre Cuba.

Apoi, mai e și partea pe care nu o pomenim – felul în care ni se mișcă trupurile, în care distanța fizică dintre noi scade cu fiecare respirație. Simt o furnicătură electrică de anticipare, de dor, pauza aceea infinitezimală de dinaintea primei atingeri a buzelor, clipa în care degetele se împletesc, în care desfaci un cadou și îți dai seama că este exact ce îți doreai.

Căsătorit, Marisol. E căsătorit.

Suntem în mașină, pe o stradă din Vedado, iar clădirile din jurul nostru au capișoane aurii de soare.

– Hai să mai facem o oprire, sugerează el. Nu poți rata apusul peste Malecón.

Mi se pare... romantic.

– Se face târziu, răspund.

Iar eu mă simt mult mai bine decât ar trebui. Mi-e rușine de cum reacționez la el, de ușurința cu care mi-am permis să fiu distrasă de scopul meu: să găsesc locul de odihnă al bunicii. Vreau să vorbesc cu Ana, să aflu mai multe despre iubitul misterios al bunicii. Și, în același timp...

Nu vreau ca ziua să se termine.

Am evitat toată după-amiaza să-i pomenesc soția și nici el n-a făcut-o, dar există oricum între noi. Corpul ei ocupă spațiul de pe bancheta mașinii – cei câțiva centimetri dintre mâna lui și piciorul meu, dintre umerii noștri, spațiul dintre șoapta rochiei mele bătute de briză și hainele care-i îmbracă membrele bronzate.

Îmi trec palmele peste rochie, încercând să mai scap de energia agitată care-mi străbate spațiul dintre încheietură și vârful degetelor. Apa se vede printre clădiri, cerul este deja în tranziție, și vreau să mă așez pe faleza impunătoare și să privesc.

– Ești sigură? întreabă el. Am putea să facem un ocol scurt. Nu vrei să ratezi ocazia.

Ezit, sfâșiată între nevoia de precauție și dorința de a-mi oferi o bucurie. Doar pentru o clipă. Există o limită între noi pe care sigur nu o voi încălca, orice ar fi. De ce ar fi greșit?

– Poate un minut.

Luis încuviințează, de parcă orice răspuns i-aș fi dat ar fi fost în regulă, dar nu ratez zâmbetul din colțul gurii lui sau căldura din priviri. Mi se strânge stomacul.

Găsește un loc de parcare și vine să-mi deschidă portiera.

Orașul vibrează de energie, acum că temperatura a scăzut. Sunt oameni la ferestre, pe balcoane și terase, strigă unul la celălalt tachinări benigne. Este frumos și zgomotos și, mai

ales, îmi doresc să simt că aparţin, vreau ca oraşul ăsta să devină parte din mine.

Durează o vreme să traversăm strada. Luis gesticulează spre şoferi, trăgându-mă după el în timp ce ne mişcăm printre benzi. Se opreşte când se apropie prea mult o maşină, protejându-mi corpul cu al lui. Maşinile vintage trec mai departe, mirosul de motorină este înţepător, zgomotul motoarelor îmi umple urechile. În acest instantaneu cubanez, văd ţara aşa cum îşi amintea de ea bunica.

Seara, Malecón se trezeşte la viaţă.

Dar imaginea e boţită şi nu doar de crăpăturile de pe trotuar, de golurile care pistruiază suprafaţa. Turiştii sunt uşor de identificat: localnicii îi abordează, vânzându-le trabucuri. Femei îmbrăcate sumar le oferă mai mult. Este un memento aspru că nu ne aflăm în ţara de care-şi amîntea bunica şi că, sub frumuseţea istorică, se zbate disperarea.

Nimeni nu ne abordează. Poate că-l simt pe Luis ca pe unul de-al lor. Partea aceasta de Havana nu e pentru turişti; mai degrabă ni se permite să împărţim oraşul cu localnicii, pentru o perioadă.

Este inima fierbinte a Havanei.

Adolescenţii se adună în grupuri, râzând şi glumind. Cupluri tinere se plimbă, mână în mână, sărutându-se din când în când. Vânzătorii de îngheţată punctează peisajul. Mai departe sunt oameni care pescuiesc de pe faleză. Într-o zi, vor dărâma frumoasele clădiri vechi şi le vor înlocui cu blocuri de apartamente înalte, care se vor vinde cu o mie de dolari metrul pătrat, stricând această privelişte fără egal asupra Caraibelor?

Străbatem promenada, cu umerii aproape atingându-ni-se. Din cauza diferenţei dintre înălţimile noastre, Luis îşi potriveşte pasul după al meu. Abia dacă-i ajung la bărbie.

– Crezi că se va schimba? îl întreb. Dacă încep să curgă banii şi să vină turiştii?

– Poate. Am învăţat să nu mai aştept viitorul cu atâta nerăbdare. E greu să te extaziezi să construieşti lucruri când vine cineva din urma ta şi le dărâmă.

– Pare frustrant, zic eu, ştiind că vorbele nu sunt suficiente.

El râde, fără umor.

– Cel puţin.

– De câtă vreme face Malecón parte din Havana? întreb.

– Au început construcţia în 1901.

Mi-l pot imagina cu uşurinţă pe Luis stând în faţa unei clase pline de studenţi, în timp ce-mi povesteşte, pe scurt, istoria locului, şi îmi pot imagina studenţii sorbindu-i cuvintele. Îmi scot carneţelul şi scriu câteva dintre lucrurile pe care mi le împărtăşeşte. După ce termină de vorbit, arată spre un spaţiu liber.

– Vrei să stăm jos câteva minute?

Încuviinţez şi îl urmez spre margine. Îmi oferă mâna şi o accept, cu degetele prinzându-le pe ale lui. Mă aşez pe faleză, punându-mi picioarele deasupra oceanului.

Îmi dă drumul şi se aşază lângă mine.

– Ziua este foarte cald aici, spune Luis. Vezi oameni în zonă, dar seara se schimbă. Temperatura scade şi soarele coboară. Devine...

– Magic, închei propoziţia, jenată de emoţia din vocea mea. Aceasta este Cuba pe care mi-a descris-o bunica.

– Da.

Un bărbat cântă la chitară pe fundal. Mâna lui Luis este pe piatră, la centimetri distanţă, cu degetele lungi, fusiforme, cu unghii tăiate atent, cu pielea cu câteva nuanţe mai închisă decât a mea.

Centimetrii aceia mi se par kilometri.

Are capul întors nu spre apus, nu spre culorile superbe, ci spre mâinile noastre și spre distanța dintre ele. Degetele mă furnică să le mișc, dar palma mea a prins rădăcini în piatră.

– Te așteaptă cineva în Statele Unite? întreabă el, pe un ton scăzut.

Inima îmi saltă în piept.

Îmi ia o clipă să vorbesc și, când vorbesc, cuvântul e doar o șoaptă înecată de trosnetul mării pe stâncă, de o trupă de muzicieni care cântă la câțiva metri, de mașinile care trec în goană pe lângă noi.

Dar știu că mă aude.

Mâna lui se mișcă.

Un centimetru. Doi.

Degetul lui mic îl atinge pe al meu. Rămâne acolo, ca reacție la răspunsul meu.

– Nu.

Nu vorbim tot restul serii, de când părăsim faleza până când Luis mă lasă la intrarea în casă, cu un semn din cap, urcând scările două câte două și dispărând complet.

Mă uit în urma lui. Se duce să-și vadă soția? Sunt mai mult decât jenată pentru cum m-am purtat după-amiază. Nu s-a întâmplat nimic, însă dorința a fost prezentă, chiar sub suprafață. Nu vor mai fi și alte ore petrecute în Havana cu Luis.

Urc scările și intru în camera de oaspeți, punându-mi geanta pe pat și scoțând recipientul cu cenușa bunicii. Așez urna încropită pe birou, apoi cobor să o caut pe Ana. O găsesc în cămăruța din zona bucătăriei, așezată pe o canapea în ceea ce a fost cândva un salonaș din casa grandioasă, iar

acum servește ca living. Tapițeria de mătase este uzată și decolorată, materialul se lasă și se destramă pe alocuri, dar cândva a fost superb.

Ana zâmbește când intru în cameră, făcând un gest spre scaunul liber din fața ei.

– Te-ai întors. Ți-a arătat Luis Havana? Te-ai simțit bine? Îmi pare rău că n-am putut merge cu voi, dar azi e zi de piață și, sincer, fetele nu cumpără niciodată legumele potrivite.

Presupun că „fetele" sunt mama și soția lui Luis.

– Astă-seară avem *ropa vieja*, spune ea.

Asta îmi aduce aminte de discuția de mai devreme cu Luis, despre sistemul de raționalizare din Cuba și despre provocările cu care se confruntă cei mai mulți conaționali. Mâncarea, al cărei nume înseamnă „haine vechi", este printre preferatele mele: carne tocată de vită, asezonată cu ardei iute și usturoi, într-un soi de tocăniță care se servește deasupra unei porții de orez.

– A fost minunat să vizitez orașul, spun eu, mitraliind lista locurilor în care am fost și întrebându-mă dacă și fața mea e la fel de înfierbântată ca mine.

Ana îmi toarnă o *cafecito*[1] dintr-o cafetieră așezată pe o tavă din fața noastră. Ia o gură și eu îi urmez exemplul.

– Mă bucur că te-ai simțit bine. Acum, doar nu ești aici să vorbim despre Havana, nu? Ai deschis cutia.

Încuviințez.

– Ai întrebări.

– Da. Ai știut că bunica mea a avut o relație cu un bărbat aici, în Cuba? Scrisorile lui către ea erau în cutia pe care a îngropat-o în curte. Cred că era revoluționar.

---

[1] „cafeluță", în spaniolă, în original.

– Nu-l cunoșteam. Elisa și cu mine am fost cele mai bune prietene. Ne spuneam totul. Dar cu el lucrurile au stat diferit. A vorbit puțin despre el. Nu i-a pomenit numele, dar a făcut aluzii.

Oftează:

– Erau vremuri periculoase. Pedepsele lui Batista erau nemiloase. Cu siguranță a făcut un secret din tânărul ei ca să-i protejeze atât pe el, cât și pe persoanele dragi ei. Știam că avea probleme, da. Și știam că suferă.

Ana mai ia o gură de cafea.

– Ce ai vrea să știi?

– Totul. Cum se numea? Ce s-a întâmplat între ei? Chiar a avut legătură cu Castro? Este încă în Cuba?

– Îți voi spune ce știu pentru că a vrut să ai cutia și scrisorile. A vrut să cunoști partea asta a vieții ei.

– De ce nu mi-a spus, pur și simplu? Nu înțeleg de ce nu l-a pomenit niciodată în toate poveștile despre Cuba pe care mi le-a spus.

– Poate că suferea să vorbească despre el. Și îi era și rușine. Au fost vremuri în care poporul cubanez s-a polarizat: familiile au fost sfâșiate de neînțelegeri politice, inclusiv familia Elisei.

– Unchiul meu a fost dezmoștenit pentru că s-a opus lui Batista, nu-i așa?

Chiar și acum, este un subiect dureros în familia noastră.

– Da, așa este. Străbunicul tău a fost unul dintre cei mai fervenți suporteri ai lui Batista – nu știu dacă de nevoie sau din credință. Eram prea tânără să mă preocupe asemenea lucruri. Dar mare parte din țară nu împărtășea acele opinii. Erau probleme reale in Cuba înainte de revoluție. Nu exista dreptate, nicio șansă la democrație. Aceia dintre noi care

trăiau în spatele porților de mari conace din Miramar știau puține despre suferință. Eram înconjurați de oameni care arătau ca noi, care aveau acces la educație, avere. Viețile noastre erau compuse din petreceri și decadență, iar violența se comitea undeva pe fundal. Dar, pentru mulți cubanezi, a fost o perioadă oribilă. Mișcarea a început în provincie, ciudat, însă, printre copiii elitelor. Nu uita că și Fidel a fost fiul unui fermier avut. Oamenii care se bucurau de generozitatea lui Batista au descoperit că propriii lor copii simpatizau cu revoluționarii. Fiii lor luptau pentru democrație și schimbare și erau dispuși să verse sânge cubanez ca să le dobândească. Ar fi ușor să spui că revoluția ne-a separat între săraci și bogați, dar n-a fost chiar așa. Nu mă șochează că Elisa s-a îndrăgostit de un bărbat ca acela, însă Emilio Perez n-ar fi acceptat niciodată ca fiica lui să se vadă cu un revoluționar. Cred că străbunica ta ar fi făcut un atac. Ea descindea dintr-o familie regală spaniolă și se aștepta ca fiicele ei să se poarte exemplar.

– Bunica nu ți-a spus niciodată numele lui?

– Nu. Era din Havana, dar nu știu sigur din care parte.

– Era de vârsta ei?

Părea mai în vârstă din tonul scrisorilor. Avea un vocabular mai bogat și mai sigur.

– Cred că era mai în vârstă. Majoritatea bărbaților care aveau legătură cu Fidel erau pe la douăzeci, treizeci de ani. Niște băieți.

– Ce ți-a mai povestit despre el?

– Într-o zi, trebuia să luăm prânzul și să mergem la cumpărături la El Encanto. Era cu câteva luni înainte să se prăbușească totul. Octombrie târziu sau, poate, noiembrie timpuriu. M-am dus acasă la Elisa...

Capitolul doisprezece

ELISA
NOIEMBRIE 1958

De data asta e plecat mai mult ca niciodată, iar scrisorile lui ajung sporadic, livrate prin subterfugii, alături de mesaje aleatorii în absența lui, citite în intimitatea camerei mele, când mă pot feri de toată lumea și pot evada în cuvintele lui.

Lupta se intensifică. Balanța se înclină iar. Batista e în defensivă, forțele și determinarea lui slăbesc. Sper că se va termina curând cu el. Sper că mă voi întoarce în Havana și vom fi iar împreună.

Îi scriu aproape zilnic. Scrisorile mele sunt blânde, față de poveștile pe care mi le spune el, despre dormitorul sub scări, despre supraviețuirea cu rații infime. Îmi dă suficiente detalii ca să simt că sunt acolo, cu el. Scrisul lui are o anumită poezie, în felul în care descrie acțiunile sale, fidelitatea față de Cuba și în cuvintele adresate mie.

Mă gândesc des la tine. Încerc să-mi imaginez cum îți petreci ziua, cum râzi cu surorile tale. Îmi folosesc imaginația pentru a zugrăvi un tablou al vieții tale. Asta îmi ține de urât când suntem în marș, când aștept să se întâmple lucruri. Nu mi-am dat seama niciodată câtă așteptare e într-un război.

Îmi imaginez cum va arăta viitorul nostru, unde vom locui și cum vom fi împreună. Încerc să-mi dau seama cum va fi viața mea după ce îl învingem pe Batista. Cred că aș vrea să redevin avocat, poate chiar judecător, cândva. Nu-mi mai pot imagina un viitor fără tine.

Îi răspund, iar actul de a pune stiloul pe hârtie îmi dă curaj să împărtășesc tot ce-i în inima mea.

Și eu vreau un viitor cu tine.

Caut în biblioteca tatei scrierile lui José Martí, scriitorii pe care îi admiră Pablo – Locke, Montesquieu, Rousseau. Cărțile îmi sunt tovarășe fidele în timpul când îl aștept. Zilele dintre scrisorile lui devin o săptămână, două, și mi le petrec în compania surorilor mele sau făcând cumpărături cu Ana. Nu mai știu nimic nici despre Alejandro și nu mă pot abține să nu mă tem că există forțe nevăzute care operează în provincie, creând haos, și că doi bărbați la care țin mult sunt implicați.

Alegerile au loc la 1 noiembrie, iar candidatul lui Batista, Agüero, câștigă în circumstanțe misterioase. Țara e străbătută de rumoare, sugerând că Batista a măsluit voturile. Am așteptat și am tot așteptat alegerile, ani după ani de promisiuni, ani de speranță în democrație, ani de Batista, și totul a fost în van. Agüero va fi marioneta lui Batista.

Speranța multora s-a redus la câteva fire răzlețe. După aproape un deceniu de Batista, acum urmează să ne conducă iar, sub o formă sau alta. Suntem împărțiți între cei care sunt ambivalenți în fața rezultatului și cei care-l jelesc. Nimeni nu pare bucuros pentru Batista – este un om care nu știe să-și câștige loialitatea, decât a celor din cercul de apropiați –, dar există o ușurare mută care-mi învăluie părinții.

Casa a devenit un loc incomod. Toată lumea calcă în vârful picioarelor. Slujitorii zâmbesc, dar cu înțeles, cu o furie care fierbe dincolo de dinții lor albi. Doica noastră, Magda, servește de tampon între familie și personal; în ochii familiei, ea este atât părinte, prin iubire, cât și angajată. Este lipiciul care ne ține laolaltă acum, când familia e mai împărțită ca niciodată – Isabel este preocupată de Alberto și se îndepărtează zilnic câte puțin; Maria e preocupată de jocuri și jucării, învelită într-un cocon imaginar, în care Cuba nu se auto-consumă; iar Beatriz și Alejandro...

Au avut mereu secrete, ca toți gemenii, însă acum mă tem că secretele acelea sunt mult mai adânci și mai periculoase. Am pierdut deja un frate în această nebunie; cum aș mai putea pierde și o soră?

Magda ne însoțește pe mine și pe Ana cât circulăm prin magazin, cu privirile atrase de bijuteriile scânteietoare ascunse de casete de sticlă. Mi se pare un moft incredibil să ieși la cumpărături în asemenea momente, dar, fără lucruri cu care să-ți treci timpul, zilele stagnează, iar așteptarea și tensiunea devin insuportabile.

– Ce zici de colierul ăsta? întreabă Ana, arătând spre un set frumușel de perle.

– E mai degrabă în stilul tău, dar e frumos. Ar arăta bine cu rochia ta galbenă, cea nouă.

– Așa-i? zâmbește ea. Se uită lung la ele, în timp ce eu și Magda ne apropiem de următoarea vitrină.

– Aș vrea să fi venit și Beatriz cu noi, șoptește Magda.

– Și eu.

– Ce a zis când ai invitat-o? întreabă ea.

– Că are alte planuri.

Am lăsat lucrurile așa. Acum nu mi se pare deloc inspirat să întreb, știind cât ne-am strecurat toate în ultima perioadă.

– Planuri, expresia Magdei e mohorâtă. Ar trebui să piardă timpul mai puțin și să încerce să găsească un soț.

Nu mă pot abține și rânjesc.

– Parcă ești mama.

Magda și mama sunt aliate stranii în casa noastră. O fi diferită atitudinea lor față de mine și de surorile mele, dar lucrează in tandem, Magda funcționând ca o versiune mai blândă și mai afectuoasă a mamei.

– Mama ta știe despre ce vorbește. Și, pe cât de isteață e, Beatriz poate fi foarte nesăbuită.

– Încăpățânată, o corectez, simțind nevoia să îmi apăr sora.

Expresia ei se îmblânzește.

– Da, încăpățânată. Ceva mai mult, însă.

Îmi tremură buzele. Beatriz este foarte încăpățânată.

Întind mâna și strâng mâna Magdei, iar familiaritatea atingerii ei mă liniștește.

Ana ni se alătură și nu mai vorbim despre Beatriz. Magda împărtășește devotamentul față de protejarea integrității numelui Perez.

Mă îndepărtez, privind fără chef bijuteriile, cât timp cumpără Ana perlele.

– Elisa.

Mă întorc la atingerea ușoară pe cot.

Fratele meu este în fața mea și, pentru o clipă, să îl văd aici, într-un magazin în care veneam cu mama când eram mai mici, pare că ne-am întors în timp, când lucrurile erau mai simple și nu eram separați nici de ideologie, nici de război.

Alejandro arată ceva mai bine decât în ziua în care m-a văzut cu Pablo lângă casă, dar tot neîngrijit e, cu o înfățișare atât de diferită de a fratelui monden pe care-l știam.

– Ce faci aici? Cum m-ai găsit? șoptesc, privind în jur. Din fericire, Magda și Ana sunt ocupate cu achiziția perlelor.

Expresia lui e întunecată.

– Te așteptam lângă casă. Te-am văzut plecând cu Magda și v-am urmărit. Trebuie să-ți vorbesc.

Mă trage într-un colț ca să nu ne vadă ele.

– Am auzit un zvon, zilele trecute. Se spune că Batista a arestat niște rebeli, oameni de-ai lui Fidel.

Îmi stă inima.

– Nu.

Nu Pablo.

– Trăiește. Îl țin în Havana. În La Cabaña.

Îmi tremură picioarele. Închisoarea lui Batista e notorie.

– Se spune că e chestionat privind mișcările lui Fidel. Alejandro își coboară vocea. Știai că era ochii și urechile lui Fidel în oraș?

Bănuiam. Faptul că Pablo e pe radarul lui Batista e o condamnare la moarte.

În ciuda diferendelor ideologice dintre noi, Alejandro este fratele meu, și nu mă pot împiedica să întreb:

– Ce va pățI?

Tăcerea lui e un răspuns elocvent, chiar dacă nu cel dorit.

– Îl vor ucide, așa-i?

Încuviințează.

Asta-i problema cu familia. Îți spun mereu adevărul, chiar dacă aproape că ai prefera o minciună.

– Pot să fac ceva? întreb.

Nu sunt sigură cât de multă neajutorare mai suport.

Privirea lui se lngustează.

– Ții la el?

Cuvintele mi se înfundă în gât, îndărătul fricii și vinovăției.

– Da.

– Atunci, știu o persoană care ar putea ajuta.

Dacă neajutorarea mea este Scylla, atunci soluția e cu siguranță Kharybdis[1].

Stau în pragul biroului tatei. N-am mai făcut asta până acum, nu mi-am mai folosit influența familială într-o asemenea încercare flagrantă de a obține ce doresc. De când a venit să mă vadă Alejandro, am fost confuză, iar panica mi-a curs prin vene în stare pură. Tata șade în spatele biroului enorm, cu hârtii împrăștiate în față. Tresar când văd ziarul aruncat într-un colț. A citit deja despre arestări? Cum îl voi convinge să militeze pentru eliberarea lui Pablo?

Ridică privirea și i se măresc ochii, surprinși. Este domeniul tatei, iar noi mergem pe vârfuri în jurul lui, nevrând să îl deranjăm când lucrează, când e clar că n-are timp pentru frivolitățile noastre.

Lasă-l să creadă că e doar un capriciu. Să nu vadă că ți se rupe inima.

– Elisa. Ce pot să fac pentru tine?

– Trebuie să-ți cer o favoare, răspund, simțind că amețesc.

Pare iritat pentru o clipă, dar îmi face semn să intru.

---

[1] Referire la cei doi monștri marini din mitologia greacă, care trăiau pe două maluri opuse ale unei strâmtori. Distanța dintre ei era suficient de mică încât, dacă îți doreai să treci, trebuia să-l accepți pe unul dintre ei. Expresia sugerează că, în fața a două situații urâte, Elisa trebuie s-o aleagă pe cea mai puțin rea (n. red.).

– Haide.

Închid ușa după mine, traversez covorul persan și mă așez pe unul dintre scaunele antice din fața biroului. Corsarul mă privește dintr-un alt tablou cocoțat în spatele tatei. Iterația aceasta este mai mohorâtă decât cea de pe holul de sus. Se spune că, la un moment dat, corsarul a fost amenințat cu spânzurarea; poate că portretul acesta a fost făcut atunci. Acum, am o familiaritate incomodă, cu bărbați care par să aștepte să fie executați, pe o cale sau alta.

Tata se lasă în scaun, studiindu-mă peste ramele ochelarilor.

– De ce ai nevoie?

Tata este un om împunător, și in public, și în particular. N-a fost niciodată crud, dar nici genul care să invite la confidențe. Dar am considerat mereu că e corect. Trebuie să-și dea seama deja că acțiunile lui Batista sunt greșite. Nu l-am văzut niciodată ca pe un susținător neînduplecat, ci mai degrabă ca pe omul capabil de orice să supraviețuiască, un tată și un soț dispus să-și sacrifice integritatea ca să-și apere familia. Inspir adânc.

– Am un prieten în La Cabaña. Ai putea să îi obții eliberarea?

Experimentez pentru prima dată șocul de pe chipul tatei. Se uită lung la mine, cu gura căscată, ca un pește. Dacă aș fi putut evita asta, dacă ar fi existat altcineva, aș fi făcut-o, dar fratele meu are dreptate, am nevoie de cineva cu accesul la putere al tatei.

– Ce ai spus? întreabă el, cu vocea tăioasă ca o lamă.

Echilibrul este delicat, arta subtilă a cedării cât să-l convingă să intervină, dar nu cât să mă închidă la vreo mânăstire.

– Prietenul meu este reținut în oraș. Fără proces și fără acuzații.

Este o luptă, dar încerc să îmi păstrez vocea detașată, să relatez sec faptele. Tata nu va fi înduplecat de sentimente și, in cazul acesta, mă tem că dacă-i arăt afecțiunea mea față de Pablo nu-l voi salva, ci îl voi condamna.

– E nevinovat, mai spun repede.

Minciuna îmi alunecă prea ușor de pe buze.

Iartă-mă, părinte, căci am păcătuit.

– E avocat și un om bun. Dintr-o familie bună. Te rog.

Tata clipește, stupefiat.

– Ce ai zis că vrei să fac?

– Îl vor ucide. Îl torturează deja, probabil. Credeam că, poate... Mi se zguduie trupul. Credeam că te-ai putea folosi de conexiunile tale pentru a-l elibera.

– Cum poți să-mi ceri așa ceva? scuipă tata.

Mă agăț de curajul pe care nu știam că îl am, pe care-l admir la cei din jurul meu – la fratele meu, la Pablo, la Beatriz.

– Pentru că nu este corect. Pentru că e un om bun care a fost pus într-o poziție ingrată. Nu a făcut nimic. Știi ce se petrece în Cuba și cât de paranoic e Batista. Ne-ai crescut să știm să deosebim binele de rău. Ce face Batista e greșit.

– Nu și tu.

În vocea tatei simt numai durere.

Mi se taie respirația.

Tace prea multă vreme. Când vorbește, sunt surprinsă de teama din ochii lui, de pe chipul lui. Nu vorbim niciodată despre Alejandro, dar acum văd o urmă a apăsării acelei pierderi.

Părinții mei au părut mereu imenși: mama, elegantă, fină, și tata emanând putere și autoritate. Pare mai mic acum, în

spatele biroului, de parcă evenimentele recente l-ar fi copleșit și l-ar fi făcut mai mic. Este un lucru teribil să citești teama din ochii părinților.

– Care e rolul tău, Elisa? Ai legături cu rebelii? Este amestecat fratele tău? Șoptește întrebarea, de parcă pereții ar avea urechi. Poate că au, în Havana zilelor noastre.

– Nu. Deloc. Zâmbesc, rugându-mă să mă creadă. E doar un prieten. Mai degrabă, un prieten al unui prieten, și nimic mai mult. Nu am nicio legătură cu rebelii.

– E vreun iubit? I se înroșește fața și expresia îi devine furioasă.

– Nu, serios, e doar un prieten. Cineva care a fost amestecat în ceva. Vocea îmi tremură cât îi spun tatei numele, cât distrug secretul ținut atâta vreme. Are prieteni de la universitate, iar activitățile lor au atras atenția lui Batista. Dar n-a făcut nimic.

Tata mă privește atent. Cred că nu mai există speranță, dar el oftează.

– Te rog să fii atentă. Să știi că nu-s orb la ce se petrece în casa asta, la relația surorii tale cu băiatul acela, Alberto, sau la Beatriz... Batista e foarte presat acum. Sperase ca alegerile să mulțumească poporul, dar n-a fost așa.

– Pentru că oamenii știu că n-a fost decât o mascaradă, mormăi eu.

Tata mă privește atent, iar palma lui lovește tăblia biroului.

– Să nu crezi că, fiindcă trăim așa, suntem scutiți de privirea lui Batista. Ai dreptate. Se teme, iar un om care se teme de poporul lui este periculos.

– Cum poți să...

– Să îl susțin? Te rog să mă scuteși de condamnarea specifică tinereții. Cum crezi că țin familia în siguranță? Să

nu vii aici după ajutor, ca să arunci apoi în mine cu pietre pentru calea pe care ţi-o pot oferi. Rebelii detestă abuzul de putere, dar să nu crezi că nu i-ar face acelaşi lucru lui Batista, dacă ar putea.

Îşi scoate ochelarii, îşi trece mâna peste faţă. Are umerii încovoiaţi, parcă obosit de conversaţie, de Batista şi de politică.

– Încerc, spune el, după o pauză, dar nu promit nimic. Dacă fac asta, însă, vei promite tu ceva – indiferent ce o fi între tine şi băiatul ăsta, îi pui capăt. Imediat. Am datoria de a-ţi proteja mama şi surorile, şi nu te voi apăra dacă acţiunile tale pun în pericol familia. Nu te vei mai vedea cu acest băiat. Nu vei face nimic să ne atragi ruşinea sau furia lui Batista – ne-am înţeles? Dacă vei proceda aşa, nu mai eşti fiica mea!

Îmi dreg glasul, trecând dincolo de lacrimile nevărsate, de teamă, de panică, de ruşine.

– Da, domnule.

Sunt trimisă de acolo cu un gest scurt din cap şi cu un „Poţi pleca".

Îmi tremură picioarele şi înalţ o rugăciune în minte, când mă îndrept spre uşă.

Te rog, salvează-l.

Capitolul treisprezece

MARISOL

După ce își termină povestea, Ana toarnă din nou câte o ceașcă de cafea pentru fiecare. După atâtea secrete și după espresso, mă îndoiesc că voi dormi prea bine la noapte. Sperasem ca Ana să aibă răspunsurile pe care le căutam, dar se pare că bunica mea își păstrase secretul chiar și față de cea mai bună prietenă. Tot ce știu este că bunica mea a iubit un revoluționar, că au fost despărțiți când Batista l-a aruncat în închisoare. Oare a fost eliberat?

– Îmi pare rău că nu știu ce s-a întâmplat cu el, spune Ana. Elisa mi-a zis că îi era un prieten care a intrat în încurcătură, nimic mai mult. Când am întrebat-o, peste câteva săptămâni, a schimbat subiectul. Mai departe, mătușile tale s-ar putea să știe restul.

Dacă știu mai multe despre trecutul bunicii, sunt surprinsă că nu mi-au spus până acum.

– Mai este cineva care ar putea să te ajute, adaugă Ana.

– Cine?

– Doica bunicii tale.

– Magda?

Bunica și mătușile mele vorbeau afectuos despre ea, dar ținând cont de diferența de vârstă dintre ele, nu m-am gândit că ar putea fi încă în viață și în Havana.

– Da. Are nouăzeci și patru de ani, dar memoria îi este încă bună. Locuiește în Santa Clara cu nepoata ei.

Sunt entuziasmată.

– Cât de departe este?

– Cu mașina? Câteva ore, în funcție de condiții. Luis te poate duce într-una din zilele lui libere, dacă vrei.

– Poți să o contactezi? întreb eu, ignorând deocamdată problema timpului petrecut împreună cu nepotul ei. Cu nepotul ei *căsătorit*.

– Încă e devreme – pot să o sun în seara asta. Nu am vorbit în ultima vreme, dar mă interesez de soarta ei din când în când. Pot vedea dacă ar vrea să vă întâlniți înainte să pleci. Sunt sigură că o să vrea. Bunica și mătușile tale i-au fost ca niște fiice, mai ales Elisa.

Beatriz și Maria mi-au dat impresia că pierduseră legătura cu Magda, dar sper ca ea să poată umple niște goluri despre cum era bunica mea în copilărie.

– Mulțumesc. Apreciez tot ce faci ca să mă ajuți.

– Bineînțeles. Elisa ar fi făcut același lucru pentru mine. La fel și mătușile tale.

Loialitatea din vocea ei e atât de puternică, încât sunt surprinsă de intensitatea ei, surprinsă că prietenia lor a rezistat unei separări de aproape șaizeci de ani. Simte vreodată că a fost lăsată în urmă? Invidiază libertatea pe care au găsit-o ele de cealaltă parte a oceanului?

Ana Rodriguez funcționează în ambele sfere – în cea de dinainte și în cea de după – și, dacă eu am probleme de

înţelegere a acestei noi versiuni a Cubei, există asemănări între ea şi cea care s-a dezvoltat la două sute de kilometri depărtare. Acelaşi orgoliu inerent, ambiţia de a avea succes, munca grea, spiritul antreprenorial şi pragmatismul.

– A fost greu să vezi schimbările din Cuba? întreb eu.

Sunt curioasă de această parte din Cuba pe care mi-o oferă ea. Am crescut cu poveştile celor care au plecat. Despre exil şi despre pierdere, şi, totuşi, nu am înţeles-o niciodată din cealaltă perspectivă, a celor care au rămas în urmă, care au ales să rămână, ale căror vieţi au fost modelate de capriciile şi politicile guvernărilor, de ideologie.

– Da. Ea oftează, sorbind din *cafecito*. Povestea Cubei este despre luptă. Când eram copile, eram ferite, dar unele lucruri ajungeau până la noi, cărându-se peste porţi. Batista a fost un preşedinte dur. Iubea zahărul, iubea banii care veneau în ţară de peste mări, dar nu iubea poporul. A vrut să fie rege peste un popor care nu voia să fie condus.

– Şi totuşi...

Îmi zâmbeşte trist.

– Ah, da. Dar, vezi tu, atunci nu ştiam. Speram. Speram foarte mult. Aminteşte-ţi că Fidel nu a început drept comunist, ci doar ca agent al schimbării, o schimbare de care aveam nevoie disperată. Urma să aducă libertatea în Cuba. Democraţia. Alegerile. Urma să fie viitorul nostru. Ne-a promis o revoluţie şi ne-a dat-o.

– Dar cu ce preţ? întreb eu.

– Lucrurile groaznice nu se întâmplă toate deodată, răspunde ea. Se întâmplă treptat, aşa că oamenii nu-şi dau seama cât de rău este până nu e prea târziu. A jurat că nu e comunist. Că vrea democraţie. Unii l-au crezut, alţii nu.

– Tu ai...

– Dacă am crezut? Dacă l-am susţinut pe Fidel?

Încuviinţez.

– Nu. Dar ştiam ceva despre sau îmi păsa de politică? Trăiam într-o lume cu baluri şi petreceri, zile la club, la piscină cu prietenii, îmi cumpăram pălării şi rochii. Batista, Fidel, îmi era totuna. Sau aşa credeam. Când Batista a fugit din ţară, a început să-mi pese. Înainte, revoluţia se rezuma la şoapte între părinţii mei. Apoi şoaptele au apărut la cină.

– Părinţii tăi s-au gândit să plece?

– Da, şi au renunţat. Erau convinşi că poporul îşi va veni în fire şi că Fidel va cădea. „E doar o chestiune de timp", spunea tata.

Ana priveşte prin camera care a trăit vremuri grele, iar urmele grandorii de altădată amintesc de tot ce a pierdut familia ei.

– Nimeni nu ştia cât de departe se va merge. Am crezut că Batista fusese cel mai rău, dar când Fidel a naţionalizat fabrica noastră de rom, a început schimbarea.

Mai ia o gură de cafea, privind parcă o amintire pe care eu nu o pot vedea.

– Într-o zi, au venit acasă la noi cu o scrisoare care spunea că firma era proprietatea guvernului cubanez. Pur şi simplu. O sută de ani de muncă, de visuri, tot ce construisem a fost şters cu o bucată de hârtie.

– Îmi pare rău.

Nici măcar nu sunt sigură de ce mă scuz sau pentru ce mă scuz, în afară de faptul că familia Perez a reuşit să îşi păstreze moştenirea aproape intactă sau măcar să îşi creeze una nouă, pe când ea a pierdut-o.

– A trecut multă vreme, răspunde Ana. Nu puteam face nimic. Părinții mei au părăsit Cuba șase luni mai târziu. Nu i-am mai văzut niciodată. Am ținut legătura peste ani cum ne-am priceput, dar nu a mai fost la fel.

Chiar dacă s-a întâmplat adesea după revoluție, mi-e greu să-mi imaginez o familie despărțită așa. În Cuba nu mai este niciun Perez. Cu toții am plecat în Statele Unite, apropriindu-ne Miami și Palm Beach și purtând tricouri cu guler polo și rochii cu imprimeuri colorate.

– Dacă nu te superi că întreb...

– De ce am rămas?

Încuviințez.

– Viața, cred. La început, planul era să ne regăsim în America. Dar soțul meu nu voia să plece. Era fotograf și a făcut multe portrete lui Fidel și celorlalți. Pentru el era o ocazie să vadă revoluția de aproape. Să-i vadă în propriul habitat pe cei care se înălțau deasupra noastră. Ca artist, atracția a fost puternică.

Ana mai ia o gură de cafea.

– Eram tânără. Nu înțelegeam consecințele deciziei de a rămâne. Nu voiam să îl părăsesc. Am rămas însărcinată cu tatăl lui Luis, am născut și am început să ne construim o viață aici, cu rădăcini în pământul fragil. La început, nu îți dai seama că pierzi. Îți pierzi perechea favorită de pantofi, dar mai ai și altele, iar copilul trebuie hrănit și soțul tău a avut o zi lungă la muncă, deci nu te îngrijorezi. Când mai pierzi o pereche, ai pierdut deja una, deci nu mai e nimic nou. Te superi pe moment, pentru că acum ai pierdut două perechi, dar trebuie să pregătești cina, iar când ți-ai luat cartela ca să iei mâncare, nu mai aveau lapte și pui, așa că de unde timp să

te îngrijorezi pentru pantofi? Continui aşa o vreme, până când îţi dai seama că ai ajuns la ultima pereche şi că e găurită, că praful străzilor îţi acoperă pielea, că le cad tălpile, că ai bătături şi, când poţi în sfârşit să îi înlocuieşti, eşti cuprinsă de uşurare şi uiţi că ai avut cândva douăzeci de perechi, că ai trăit regeşte, iar acum eşti îngenuncheată şi lupţi pentru fiecare petic. Este justiţie poetică, bineînţeles. Noi aveam totul, când marea parte a Cubei nu avea nimic. Fidel ne-a luat totul, aşa că acum nimeni nu avea nimic. Eram cu toţii egali.

– Doar Fidel trăia ca un rege, intervine Luis, aşezându-se pe scaunul liber de lângă mine. Şi mulţi dintre funcţionarii lui trăiesc în continuare aşa.

De câtă vreme stă aici?

Luis îşi aprinde un trabuc, cu o flacără ca o torţă ce face hârtia să trosnească. Un miros cunoscut umple aerul. Ura tatălui meu faţă de Castro nu a cuprins niciodată trabucurile scumpe pe care le aducea ilegal în Statele Unite.

– Toţi sunt egali, dar unii sunt mai egali decât alţii, spun eu.

Luis se întoarce spre mine.

– E un citat din *Ferma animalelor*[1]?

O urmă din ce pare a fi admiraţie se citeşte în privirea lui, alături de indulgenţa amuzată pe care o asociez cu reacţiile lui faţă de mine.

Mă oblig să zâmbesc, incercând să vorbesc nonşalant ca să nu atrag atenţia asupra impactului prezenţei sale, să nu se vadă cum mi se îndreaptă atenţia spre el. Mi se pare complet nedrept că aceste scântei de energie care zboară în jurul meu şi-au găsit o ţintă pe care ar trebui să o evite.

– Porcul potrivit la locul potrivit, glumesc eu.

---

[1] Roman distopic, scris de George Orwell şi publicat în 1945.

Din bucătărie, o voce o strigă pe Ana. Își cere scuze și ne lasă sînguri, iar tăcerea umple camera, intr-un disconfort evident.

– L-ai citit pe Orwell? întreabă Luis, după o pauză.

Ridic din umeri.

– L-am citit. Sunt surprinsă că l-ai citit *tu*.

– De ce? Pentru că trăiesc într-un paradis comunist? zâmbește el.

Louis cel glumeț este probabil cea mai periculoasă versiune a lui. Inspir adânc.

– Parțial. În Statele Unite, auzim doar despre puținele resurse din Cuba și despre cenzurarea celor cu care guvernul are diferende principiale. Lucrurile sunt prezentate drept austere.

– Sunt convins că ajută retoricii politice bilaterale, spune el. Comunismul malefic și tot tacâmul. Când vine vorba de resursele puține, să știi că ajută regimul să vândă ideea că suntem cu toții egali, că vecinul tău are fix ce ai și tu, chiar dacă el este un înalt demnitar care conduce o mașină de import.

Vocea îi devine mai plină cu fiecare cuvânt, crescând din murmur în ceva mai puternic.

Încrederea, convingerea din tonul lui sunt seducătoare și surprinzătoare deopotrivă.

– Ești furios.

Și înainte am remarcat frânturi de nemulțumire, dar acum s-a schimbat ceva între noi, și mi se pare că masca a căzut, iar el împărtășește o latură a lui pe care, de obicei, o ține ascunsă.

– Furia e cea mai simplă emoție, răspunde Luis. Ai fi surprinsă ce fac oamenii când sunt disperați, când visul unei societăți care ajută cetățenii nu devine realitate.

– Oamenii prosperă indiferent de circumstanţe?

– Ceva de genul. Ironia revoluţiei este că a încercat să distrugă capitalismul şi antreprenoriatul, însă cea mai mare realizare a sa a fost naşterea unei noi specii de afacerişti cubanezi. Piaţa neagră este în floare.

– Deci unde se potriveşte Orwell în Cuba? întreb, revenind de unde am plecat.

El zâmbeşte vag.

– Uiţi că sunt profesor de istorie.

– Un profesor de istorie *cubanez*. Credeam că asemenea activităţi au fost descurajate de Castro – analizarea motivelor din spatele lucrurilor.

– Cum am putea să studiem istoria dacă analizăm evenimentele într-un vid? Orwell se află la Biblioteca Naţională şi în alte părţi. Cuba nu descurajează cunoştinţele, ci doar aplicarea lor.

– Şi lectura?

– Lectura este încurajată.

Îşi răsfrânge buzele, cu un nou dispreţ:

– Puţini îşi permit să cumpere cărţi, aşa că le împrumutăm. Studenţii mei urmează cursurile gratuit, ceea ce-i minunat, dar trebuie să plătească pentru cărţi, rechizite, transport, mâncare – cu un venit limitat. Cum să ne permitem asemenea lucruri, când abia supravieţuim? Când capacitatea de a ne întreţine este limitată de guvern? Moştenirea noii Cube este că ne putem bucura pentru scurt timp de lucruri, însă nu le putem avea. Ţara nu ne aparţine; e luată cu împrumut de la Fidel.

Dacă-l consideram atrăgător înainte, conversaţia şi pasiunea care-l animă acum mi-au pus capac.

– Toți cubanezii gândesc și vorbesc așa?

Mă surprinde să aud aceleași gânduri de la el rezonând de pe buzele exilaților din zona Versailles, din Miami, care beau espresso și mănâncă *pastelitos*[1], dorindu-și o schimbare în Cuba.

– Unii da. Nu suficienți. Vocea îi coboară. Aceia dintre noi care vor mai mult vorbesc în șoaptă.

Luis inspiră adânc, aplecându-se spre mine. Mirosul lui îmi umple nările și, din nou, ne spunem lucruri personale. Pielea mi se înfiorează. Mă uit în altă parte, evitându-i ochii negri, sclipitori, gura senzuală, dorindu-mi cuvintele lui și totodată dorindu-mi să pot construi un zid de nepătruns între noi.

– Existența într-o stare de incertitudine permanentă este un iad, spune Luis. Restaurantul ăsta este diferența dintre mâncarea de pe masă și zilele de foamete. Dar cât va dura? Guvernul controlează totul.

Scapă o înjurătură printre buzele frumoase.

– Țara asta are atât de mult potențial. Atâtea posibilități. Dar ori de câte ori speri la mai mult, îți frânge inima. Marea revoluție a lui Fidel trebuia să ne aducă egalitatea. Totuși, multe dintre problemele care existau înaintea lui există încă.

– Cum ai vrea să fie? întreb, privindu-l. Oare am mai cunoscut vreodată un bărbat ca el?

Nu.

– Liberă. Democratică.

Duce trabucul la buze, inhalând adânc. Scoate un nor de fum.

– Aș vrea să strig. Libertatea înseamnă proteste când nu ești de acord cu ce face guvernul, fără teama de represalii.

---

[1] Produse de patiserie cubaneze, cu umplutură dulce sau aromată.

Libertatea să ascult muzică fără să mă tem că regimul mă va acuza că sunt prea „occidental" și mă va arunca în închisoare. Nu vreau să-mi petrec zilele privind peste umăr, întrebându-mă dacă vecinul meu e membru al poliției secrete, dacă unul dintre studenții de la cursul meu s-a înscris doar ca să mă spioneze pentru guvern, dacă nu cumva voi spune din greșeală ceva care ar putea însemna temniță sau mai rău.

Simt un fior pe șira spinării. Aceasta este Cuba în privința căreia m-au avertizat mătușile mele.

– Vreau să dețin ceva, continuă Luis. Ceva pe care guvernul să nu mi-l poată lua, ceva al meu. Dacă am pleca, guvernul ne-ar intra în casă și ar inventaria fiecare capăt de ață, să se asigure că nu am luat nimic cu noi. Nu deținem mobila, nici măcar piesele care au fost de generații în familia noastră. Fotografiile făcute de bunicul meu, înrămate pe pereți. Nimic nu este al nostru.

Pornirea de a-l lua de mână, de a-l consola, este atât de puternică, încât fac gestul înainte să mă pot opri. Îmi trag mâna înapoi, iar degetele mi le strâng în pumn, în poală. Conexiunea dintre noi, nu mi-o închipui; cred că o simte și el.

Căsătorit. Este căsătorit, Marisol.

– Vreau să fiu propriul meu stăpân. Cuvintele lui mi se înfășoară în jurul inimii. Nu doar un alt număr în ochii guvernului. Altă rație de mâncare, alt lucrător, alt cubanez care nu e liber în țara lui.

Inima mi se rupe pentru el, iar eu caut speranță într-un loc în care emoția aceea pare pervers de futilă.

– Supraviețuim neatrăgând atenția, fiind soldății de treabă. Sunt sătul de uniformă, să mă prefac că sunt cine nu sunt, incapabil să gândesc pentru mine, îngropând acestea

gânduri fiindcă m-ar putea ucide pe mine sau mi-ar putea ucide familia. Am treizeci și șase de ani și în fiecare zi lupta mi se scurge din corp, efortul de a trage de mine, de a trece peste încă o zi, de a avea grijă de bunica, de familia mea, de a pune mâncare pe masă îmi ia orice altceva. Se asigură că suntem atât de preocupați cu supraviețuirea, încât nu mai avem timp să preluăm controlul asupra viitorului, lucrul cel mai important.

– Crezi că se va ameliora situația, odată cu restabilirea relațiilor diplomatice?

– Așa sper. Dar ce să se schimbe? Vom trece de la asta la servirea mai multor turiști și nave de croazieră? Aceea era Cuba lui Batista, când mafia americană jefuia Havana cu hotelurile și cazinourile sale. Când Hollywood-ul ne folosea ca teren de joacă. Nu există șansa ca țara asta să fie mai mult? Ceva mai măreț?

Lumina îi aruncă umbre pe chip, peste vânătaie. Luis își trece mâna peste maxilar.

– Există restaurante în Havana la care mergea bunica în copilărie. Acum, numai turiștii își permit să mănânce acolo. Suntem musafiri în țara noastră. Cetățeni de mâna a doua, pentru că am avut ghinionul de a ne naște cubanezi.

Ridică privirea spre a mea, sfidător. Nu suportăm prea bine umilința.

– Dar o creștere a turismului n-ar fi mai bine decât asta?

– Nu știu, răspunde el, cu o voce obosită. Este un renghi al sorții că am suferit tot ce am suferit pentru a ajunge de unde am plecat, iar în cazul familiei mele chiar cu mai puțin. E greu să speri, continuă el. Am cunoscut vremuri mai grele, firește. Când am pierdut susținerea URSS, a fost iadul.

Perîoada *nu atât de* Specială.

– Ai pleca?

– Este casa mea. Asta e tot ce cunosc. În acelaşi timp, este greu. Vine un moment în care trebuie să decizi dacă meriță, dacă abuzurile ajung să te facă să vrei să pleci, dacă depășesc acele câteva momente în care ai cunoscut plăcerea adevărată.

Cuvântul *plăcere* e capătul.

E târziu. Ar trebui să merg la culcare. Nu să port conversaţii pe şoptite cu un bărbat însurat, în semi-întuneric.

Pun paharul pe masă şi mă ridic.

– Cristina nu a înţeles niciodată de ce nu pot fi fericit aici. De ce nu e suficient. Asta ne-a pus capăt mariajului.

Mă aşez iar.

– Eşti despărţit?

– Divorţat.

– De curând?

– Depinde cum privești problema, cred. Au trecut doi ani.

– Dar a zis că e soţia ta, mă infoi.

Îi scapă un hohot scurt.

– Da, tipic Cristina. Cuvintele lui sunt marcate şi de afecţiune. Mai pufăie o dată din trabuc. Nu-i place de tine.

– De ce?

Nu vorbește, dar nu e nevoie. Ochii lui spun totul – împreună cu amintirea degetului care l-a mângâiat pe al meu mai devreme, pe Malecón.

Ştii de ce.

– Ai crezut că aș fi genul de om care să...

Nu îşi termină ideea, dar nu e nevoie. Existăm între propoziţii neterminate, iar pauzele din conversaţiile noastre umplu nepotrivirile cuvîntelor.

– Nu știam.

– Acum ştii. Nu sunt.

Genul de om care flirtează cu alte femei, deşi e însurat.

– Ar trebui să urc, spun eu.

Nu mă mişc.

Nici el.

– Vreau să-ţi arăt ceva. Vrei să vii? întreabă el. Mâine dimineaţă am un curs la universitate. Ai putea participa, dacă vrei să asişti în persoană la o experienţă educaţională cubaneză. Apoi, îţi fac turul insulei.

– Da.

Capitolul paisprezece

ELISA

Trece o zi, trec două, fără nicio veste de la tata. Am nevoie de toată puterea să nu îl întreb de Pablo, să-mi șterg teama de pe față, să păstrez aparențele că totul e bine. Îmi petrec zilele scriindu-i scrisori lui Pablo, scrisori pe care s-ar putea să nu ajung să i le trimit, scrisori în care în sfârșit recunosc sentimentele pe care le nutresc de atâta vreme.

Cu siguranță aș afla dacă i s-a întâmplat ceva, dacă a murit.

Cred că te-am iubit din primul moment în care mi-ai spus despre pasiunea ta pentru Cuba, despre visurile pentru viitorul ei. Ți-am iubit convingerea, puterea, încrederea cu care ai abordat problema, de parcă ar fi fost dreptul tău de cetățean cubanez să ceri mai mult, să lupți pentru asta.

Mi-aș dori să fi avut curajul tău, convingerîle tale. Mi-aș dori să fi fost capabilă de luptă. Am fost crescută să continui, să supraviețuiesc în acest climat politic periculos. Bunicul meu a fost ucis de oamenii lui Machado – ți-am spus vreodată asta? Cred că asta a schimbat ceva în tata, în noi toți.

Și mai e și restul. Oricât de greu mi-ar fi să recunosc că genul meu mă limitează, chiar așa este. M-am gândit la ce mi-ai spus în seara aceea în care ne-am întâlnit la petrecerea

lui Guillermo – despre schimbările pe care ar trebui să le cerem în Cuba. Poate că genul nu ar trebui să mă limiteze.

Am citit cărțile despre care mi-ai spus, cele care te-au inspirat, m-am cufundat în cuvintele oamenilor măreți și vreau să cred că putem face mai mult, că ne putem aștepta la mai mult de la viitor, dar îmi e și frică. Frică pentru tine, că familia mea, surorile mele vor deveni ținte ale regimului din cauza acțiunilor mele.

Mi-aș fi dorit să nu-mi fie atât de frică.

La patru zile după ce i-am cerut tatei ajutorul, mă cheamă în biroul lui.

– Am cerut o favoare. Va fi eliberat.

Îmi bate inima cu putere.

– Nu-l vei revedea.

Nu este o întrebare.

Încuviințez.

Mai trece o zi înainte ca Pablo să fie eliberat din închisoare, înainte să mă duc să îl văd, cu promisiunea făcută tatei îngropată între straturi de vinovăție. Împrumut Mercedesul lucios al lui Beatriz și conduc până la casa lui Guillermo, locul în care ne-am întâlnit, și îl aștept pe Pablo privind peste umăr tot timpul. Fratele meu mi-a spus că vor fi acolo. Nu sunt surprinsă că Alejandro îl cunoaște pe Guillermo, mai ales ținând cont de interesul lui Beatriz pentru petrecerea din casa lui, în noaptea aceea. Când am primit biletul sigilat de la Alejandro, în care îmi spunea că Pablo va fi eliberat în dimineața asta, nu s-a pus problema dacă voi veni sau nu. De bine, de rău, am luat poziție, nu de partea rebelilor, ci a inimii mele. Mă rog să nu mă trădeze acum.

Aștept când ajunge mașina pe aleea din fața casei lui Guillermo. El conduce Buick-ul, cu Pablo alături, cu ochii ascunși de ochelari de soare, cu umerii aduși, cu fața parțial ascunsă.

Îmi bate inima tot mai tare.

Pablo iese din mașină și se oprește cu mâna pe portieră. Se apropie de mine, șchiopătând ușor, cu un amestec de surprindere și probabil de ușurare în ochi. Îl îmbrățișez și îl țin cu grijă, încercând să evit vânătăile și tăieturile.

Are sânge uscat pe cămașă.

Ce i-au făcut?

Simt un suspin în piept, dar îl înghit, pentru că vreau să fiu puternică pentru Pablo.

El respiră lipit de gâtul meu, cu buzele pe pielea mea, sprijinindu-se de mine. În clipa asta s-au inversat rolurile, și eu sunt cea care oferă susținere și putere. Numele meu îi cade de pe buze ca o rugăciune.

Vreau să vorbesc, dar nu reușesc.

Gurile noastre se găsesc una pe cealaltă. Nici nu mi-am dat seama că plâng până nu simt lacrimi pe buze.

– Stai liniștită, șoptește Pablo, mângâindu-mi părul.

Nu sunt sigură dacă spune cuvintele pentru mine sau pentru el. Inima lui bate lângă a mea, iar corpul îi tremură cu fiecare respirație.

– N-ar fi trebuit să vii, spune el, chiar dacă nu pare să regrete deloc că am venit.

– Cum aș fi putut să nu vin?

Pablo mă ține mai strâns o clipă, înainte să-mi dea drumul, și mergem în casă cu Guillermo după noi. El nu vorbește, dar simt valuri de nemulțumire dinspre el. Cândva

m-ar fi deranjat. Acum nu-mi pasă. Guillermo mă salută scurt din cap înainte să plece să aducă mâncare pentru Pablo, iar eu îl urmez pe Pablo într-o cameră goală, aşezându-mă pe marginea patului, lângă el.

– Ai nevoie de ceva? întreb eu.

– Nu. Privirea lui o întâlneşte pe a mea, iar când vorbeşte este răguşit, de parcă ar fi obosit de atâtea strigăte. L-am întâlnit pe tatăl tău.

Trece un moment de tăcere, înainte să îi răspund.

– Ştiu.

– Tu i-ai cerut să mă elibereze?

– Da.

Nu pot ignora firicelul de ruşine care îl leagă pe tata de oamenii care au făcut asta; influenţa tatei este o sabie cu două tăişuri – atât sursa libertăţii lui Pablo, cât şi un semn că familia mea nu este nevinovată în partea întunecată a Havanei, brutalităţile regimului Batista.

– Cum ai aflat că am fost arestat?

– Fratele meu a aflat şi mi-a spus şi mie.

– Şi tatăl tău? Ce i-ai spus? Că eşti îndrăgostită de un revoluţionar?

Este prima dată când unul dintre noi face o aluzie la iubire şi să aud asta îmi dă o putere pentru care nu sunt pregătită, chiar dacă îi simt adevărul în oase.

– I-am spus că eşti un prieten.

– Şi a acceptat?

– Tata nu se preocupă de problemele fiicelor lui. Ezit. I-am promis că nu te voi mai vedea.

– Deci aici ne luăm rămas-bun?

– Nu.

Sunt prea implicată să îi spun adio, deși acum nu-mi pot imagina un alt viitor. El nu poate rămâne în Havana. Nu după toate astea. Să merg cu el? Să-mi asum riscurile din munți? Mai sunt și alte femei care luptă acolo împotriva lui Batista. Voiam mai mult de la viață, limitată de obligațiile de familie și din societate și totuși...

Nu sunt pregătită să mă alătur fratelui meu în rândurile ostracizaților și ale dezmoșteniților, să jur credință acestor cauze care doresc putere în jurul meu, dar îmi lasă un gust amar în gură.

Pablo oftează, cu capul în mâini.

– Ar trebui să pleci. Locul tău nu e aici.

– Bineînțeles că este.

– Nu poți rămâne. Nu cu mine. Va deveni tot mai periculos. M-ar fi ucis, Elisa. Mă vor ucide dacă mă prind din nou. Nu pot rămâne.

– Pleci în munți, nu-i așa?

– Unde altundeva? Nu am ce căuta în Havana.

Nu am ce căuta cu tine.

– Am văzut cum mă privea tatăl tău în celulă, continuă Pablo. Vom fi mereu în opoziție. Suntem în război și nu pot pretinde că nu ne desparte. Familia ta nu mă va accepta niciodată și mă tem că nu îi voi vedea niciodată pe tatăl tău și pe prietenii lui decât ca pe niște monștri.

– Dar te-a eliberat.

– Așa a făcut. În celulă mai erau opt bărbați. Mâine vor înfrunta plutonul de execuție. Nu toți au iubite bogate ai căror tați îi pot proteja.

– Nu avem nicio șansă, nu-i așa? întreb eu, în lacrimi.

– Nu știu.

Pablo mă ia de mână și îmi sărută degetele. Îi înconjor talia cu brațul, atentă să nu îl lovesc și îmi sprijin capul pe umărul lui. Îi aud inima bătând. Îl țin in brațe, chiar dacă simt că alunecă.

Avea dreptate când ne-am întâlnit: totul este politic.

Ce se va întâmpla cu noi?

Capitolul cincisprezece

MARISOL

A doua zi după ce aflu că Luis nu este căsătorit, mă trezesc devreme şi mă îmbrac să mă întâlnesc cu el la Universitatea din Havana. Nu prea am putut dormi, nereuşind să scap de senzaţia că totul s-a schimbat. Atracţia pe care o simt pentru el şi pe care am încercat să o împing în fundalul interacţiunilor noastre a scos capul, nemulţumită să rămână pe margine, şi ce era doar o pasiune în închipuirea mea este acum o tensiune plină de posibilităţi între noi.

Îmi schimb de două ori ţinuta înainte să aleg o fustă neagră, lungă şi o bluză asortată. Iau o pereche de sandale de piele şi geanta mea de încredere; iar cenuşa bunicii a devenit o prezenţă constantă în călătoria mea prin Cuba şi deja nu mi se mai pare ciudat să o port cu mine. Arunc un costum de baie şi haine de schimb într-o sacoşă de pânză. Nu ştiu unde mă duce Luis după curs, dar a spus că vom înota.

Aud o bătaie în uşă.

– Intră.

Uşa se deschide şi Ana îmi zâmbeşte, cu ochii sclipind când mă vede.

– Luis a spus că azi nu lucrează la restaurant. Probabil îţi arată locurile?

Mă înroșesc și confirm din cap.

– A spus că vom înota.

Zâmbetul ei se lărgește.

– Atunci va fi Varadero. Îl adoră de când era copil. Zâmbetul i se întristează. El și tatăl lui mergeau acolo la pescuit.

Îmi întinde o bucată de hârtie. Mă uit la adresa notată pe ea.

– Am vorbit aseară cu Magda, spune Ana. Abia așteaptă să te vadă.

Mă uit la Ana cu inima bubuind.

– Nu pot să cred. Mulțumesc foarte mult.

– N-a fost mare lucru. Plăcerea mea. Varadero nu este departe de Santa Clara. Ați putea merge după excursia la plajă.

– Mă simt prost să îi cer lui Luis să facă un ocol. Aș putea închiria o mașină. Unele ghiduri pe care le-am citit înainte să vin aici pomeneau și de autobuze turistice.

Ana aproape că îmi face cu ochiul.

– Nu cred că se supără. În plus, Luis nu are cursuri mâine. Ne descurcăm fără el la restaurant.

– Cred că l-aș putea ruga, spun eu, sfâșiată între dorința de a mă întâlni cu Magda și vina de a-i cere lui Luis să facă din nou pe ghidul.

– Atunci am stabilit. Transmite-i salutări Magdei. A trecut prea multă vreme de când nu ne-am văzut.

Mă împiedic să nu rânjesc la felul hotărât al Anei de a trata lucrurile, iar ea mă conduce afară din cameră. Îmi amintește foarte mult de bunica.

Ne despărțim la baza scărilor și Ana se îndreaptă spre bucătărie să prepare prânzul. Mama lui Luis mă așteaptă la intrare, cu o privire dezaprobatoare.

– Ești gata? mă întreabă ea.

Încuviințez.

Se pare că Luis împarte mașina cu mama lui, așa că m-a întrebat dacă mă deranjează să mă ducă ea la universitate în drum spre muncă și să îi lase mașina lângă campus, în timp ce el ia autobuzul de dimineață. Ce să spun? Era evident că mama lui nu mă place, și, din păcate, drumul spre Vedado îi va oferi timp să mi-o spună.

– Mulțumesc că mă duci cu mașina.

Poate că nu mă place, dar nu mă pot împiedica să îmi doresc să îi schimb părerea, să îi dovedesc că nu sunt doar o străină superficială de care se teme că își va vârî ghearele în fiul ei.

– M-a rugat Luis.

Mă înroșesc când privirea ei se mută la sacoșa mai mare din mâinile mele, la ce implică ea. Deschid gura să îi explic că nu e ce crede ea, că mergem *să înotăm*, dar nu îmi dă șansa. Se întoarce și nu am de ales decât să o urmez afară, unde ne așteaptă decapotabila lui Luis.

Ne ia aproape jumătate de oră să ajungem din Miramar la Universitatea din Havana, și eu privesc pe geam la trecători. Încerc de câteva ori să discut cu mama lui Luis. Obțin informația că se numește Caridad, impresia generală că mă privește ca pe o intrusă și cam atât. Nu pot să o acuz. Probabil nici mie nu mi-ar plăcea, date fiind diferențele dintre viețile noastre și faptul că familia mea a beneficiat de plecare, în timp ce a ei a suferit pentru că a rămas.

Mă gândesc din nou ce s-ar fi întâmplat dacă nu am fi plecat. Dacâ aș fi crescut aici, lângă Luis. Dacă nu ar fi venit revoluția. Cine aș fi fără celelalte părți din mine, doar cu identitatea de cubaneză?

Viaţa aici este liberă – nu trebuie să verifici statusuri pe social media, să devii obsedat de pozele pe care le postează cineva, sau să-ţi petreci timpul concepând o replică inteligentă pe care să o împărtăşeşti cu sute de urmăritori şi prieteni. În acelaşi timp, libertatea este un moft fantastic, abţinerea de la o viaţă disponibilă pentru mine, o alegere în timp ce, pentru cubanezi, care trăiesc fără statusuri despre cât de mult îşi iubeşte cineva partenera şi fără fotografia prietenului din şcoala generală, care se urcă pe Machu Picchu, cu braţele desfăcute pe un fundal de apus forţat, nu există o alegere. Nu este libertate. Exilul lor faţă de aceste locuri nu este autoimpus. A fost impus de un guvern care a avut puterea toată viaţa lor. Iată cum frumuseţea vieţii aici, simplitatea, este şi cea mai mare tragedie.

Caridad mă lasă lângă universitate, dându-mi cheile maşinii să i le dau lui Luis, şi pleacă la muncă.

Prima mea impresie despre Universitatea din Havana este de clădire impunătoare, frumoasă în felul ei. Arhitectura – la fel ca a multor alte clădiri din Havana – este impresionantă, deşi stricată de prezenţa unităţilor de aer condiţionat suspendate lângă ferestre, de semnele de pe exteriorul clădirii.

Urc scările, privind la statuia impunătoare *Alma Mater*. Străbat campusul, pe lângă studenţi aşezaţi pe bănci, le aud discuţiile, iar atmosfera îmi aminteşte de propriii mei ani de facultate. Urmez harta dată de Luis până ce îi găsesc sala.

Aici diferenţele sunt mai vizibile: pereţii sunt kaki, amintind de uniforma militară, iar tabla verde din faţă este departe de echipamentul modern pe care îl aveam la facultate. Luis se sprijină de un birou de lemn din faţa tablei, cu mânecile cămăşii albastre suflecate. Azi poartă pantaloni bleumarin.

Este absorbit de lectură, cu antebraţele sprijinite de lemn şi eu profit de ocazie să mă strecor în spate, alunecând pe un scaun gol.

Unul câte unul, studenţii intră în sală, discutându-şi planurile de seară, ce au citit. În faţa mea se aşază două fete. Una dintre ele e convinsă că prietenul ei o înşală şi, din detalii, înclin să fiu de acord.

Luis ridică privirea, scanând sala...

Se opreşte la mine. Zâmbeşte.

Iată din nou scânteia inevitabilă.

Luis se uită în altă parte, încă zâmbind cu gura şi cu ochii, cerând linişte în sală. Cursul de astăzi este despre o blocadă franceză asupra Cubei, din secolul XVI şi, prin pasiunea din vocea lui Luis, corsarul francez şi lupta cubanezilor prind viaţă.

Timpul zboară, iar pasiunea arătată în discuţiile despre Cuba modernă reiese şi din interesul pentru istoria sa timpurie. E chiar mai interesant pentru mine, care nu ştiu mare lucru despre istoria Cubei, în afară de fereastra îngustă a revoluţiei.

Tabloul originilor Cubei este trist: abuzurile suferite de Taíno[1] din partea europenilor care le-au luat pământurile, cruzimile spaniolilor. Vorbeşte despre economia Cubei, despre zahărul care i-a salvat şi i-a condamnat, aducând sclavi în ţară ca să lucreze pe plantaţii până când Cuba a urmat exemplul Statelor Unite şi a abolit sclavia spre sfârşitul secolului XIX. Luis mitraliază întrebări către studenţi cu o energie care pare să vină din entuziasm, nu din dorinţa de intimidare. Nu stă liniştit când predă, mâinile i se mişcă permanent,

[1] Popor indigen din Caraibe.

trupul îi țâșnește înainte și înapoi în fața tablei verzi. Dacă îl privești predând, nu ai niciun dubiu că își iubește profesia și nici nu te îndoiești de sinceritatea lui și de pasiunea pentru subiect. Studenții sunt captivați și mi se pare impresionant, ținând cont de amintirile mele din facultate.

Cursul parcă zboară, iar eu nu-mi dau seama că s-a terminat decât după ce studenții încep să-și împingă scaunele, să-și strângă cărțile și gențile și să se îndrepte spre ușă. Rămân în spatele sălii în timp ce câțiva dintre ei se apropie de Luis, cu întrebări, iar el rămâne concentrat și pentru asta. Este cel mai atrăgător lucru la el – nu constituția lui zveltă, alungită, sau părul negru, barba tăiată îngrijit sau ochii intenși. Este pasiunea, intelectul, convingerea.

Apoi studenții pleacă și rămânem doar noi, cu o sală de birouri abandonate care ne desparte.

– Cum ți s-a părut? întreabă el.

– Ai fost foarte bun. Știi multe. Implici oamenii. Mi-aș dori să fi avut mai mulți profesori ca tine în facultate.

– Nu... implicau? zâmbește el.

– Nu tocmai. Doar câțiva. Cred. Am mers la o universitate de stat, foarte mare, așa că aveam sala plină – sute de studenți laolaltă. Asta făcea conectarea dificilă. În plus, n-am fost tocmai cea mai dedicată studentă. Mi-a luat o vreme să imi dau seama ce voiam să mă fac când ajungeam mare, glumesc eu.

Am studiat Comunicare pentru că mi-au plăcut majoritatea cursurilor și mi s-a părut un domeniu versatil având în vedere că nu aveam planuri concrete. Tata sugerase să lucrez pentru Perez Sugar și să mă ocup de PR, însă indiferent cât de lucrativă era oferta lui, nu m-am putut convinge să mă alătur antreprizei familiale. Îmi iubesc familia, dar mult prea

des aceste „oportunități" vin însoțite de legături pe care nu sunt pregătită să mi le asum.

Istoria familiei noastre include un puternic simț al obligației. Să fii un Perez în Cuba însemna ceva, cândva, era o reputație de menținut, o răspundere de a nu dezonora numele familiei. La revoluție, când am pierdut atât de multe, iar străbunicii mei și copiii lor au venit în America, obligația a continuat, devenind nevoia de a ne ancora într-o societate unde nu eram întru totul doriți, unde trebuia să muncim din greu ca să avansăm și unde a fost nevoie să o luăm de la capăt, în multe direcții. Este o răspundere apăsătoare să duci mai departe moștenirea familiei la fiecare pas, cu fiecare decizie, și mă tem că nu m-aș fi ridicat la înălțimea așteptărilor.

Ca femeie cubaneză, familia mea se așteaptă să pregătesc entuziasmată *paella*[1], să mă îmbrac frumos, să mă căsătoresc adecvat, să prezidez întruniri sociale de parcă n-aș depune niciun efort. Sunt o persoană a cărei familie s-a luptat să imigreze, așa că se presupune că trebuie să reușesc și profesional, să fiu atât o femeie de afaceri de succes, cât și o casnică elegantă.

Bunica mea a înțeles, măcar, căci orgoliul și simțul datoriei erau echilibrate de o doză sănătoasă de pragmatism și de iubire, în cazul ei. De aceea, oare? Pentru că îndrăznise cândva să se opună dorințelor familiei și să-și urmeze inima?

– Și acum știi? întreabă Luis, cu o expresie sinceră.

Încerc să zâmbesc.

– Aș vrea eu. Mă tem că încă încerc să-mi dau seama.

---

[1] Fel de mâncare spaniol, constând într-o tigaie cu orez, fasole și fructe de mare (n. red.).

Vreau ca viața mea să însemne ceva, un job care să mă facă să mă simt așa cum arată el când predă, ceva de care să fiu pasionată și care, după ce mor, să lase lumea mai bună decât am găsit-o. Este un etalon surprinzător de înalt.

– Nu e nicio rușine, spune el.

– Tu ai aflat.

Luis ridică din umeri.

– Nu te lăsa păcălită de aparențe. Încă am îndoieli, încă mă întreb dacă fac destule, dacă sunt pe drumul cel bun. Familia se bazează pe mine și nu vreau s-o dezamăgesc.

– Știu și eu câte ceva despre așteptările familiei. Îi zâmbesc trist. E greu să fii viitorul, dacă te copleșesc așteptările tuturor, nu?

– Întocmai.

Degetele lui îmi mângâie obrazul, așezându-mi o șuviță după ureche, apoi lasă din nou mâna jos.

– Spune-mi povestea locului, îi zic eu, cu vocea tremurând ușor.

Luis își încrucișează brațele și se sprijină de birou.

– Vrei lecția de istorie?

– Nu pentru asta am venit?

Lecția de istorie pare mai sigură decât altceva. Am simțit cum crește atracția dintre noi de când am ajuns, dar voi pleca în curând și, pe cât de atrasă aș fi de el, să mă implic în ceva fără viitor este o idee teribilă. Și, totuși, iată-mă.

– Pentru asta ai venit? întreabă Luis, cu o voce blândă.

Scutură din cap când eu tac și își ascunde zâmbetul din voce lăsând ochii în jos.

– Universitatea a fost fondată la începutul secolului XVIII și a fost una dintre primele din cele două Americi. La

început, se afla în Orașul vechi din Havana, înainte să fie mutată aici, în secolul XX. Batista a închis-o în '56 pentru că se temea că ar putea genera radicalism. Când a redeschis-o Fidel, universitatea și-a schimbat punctul de interes și a parcurs o serie de reforme, pentru a se ralia la ideologia revoluționară.

Vorbește de parcă aproape ar crede în meritele unei asemenea acțiuni.

– Că veni vorba de revoluționari..., inspir adânc. Bunica ta ține legătura cu o femeie care locuiește în Santa Clara. Se numește Magda și a lucrat cândva pentru familia mea. A fost doica bunicii și a mătușilor mele. Ar putea ști ceva despre trecutul bunicii. M-ai putea duce în Santa Clara să vorbesc cu ea? Dacă e prea mult, înțeleg. Voi închiria o mașină.

Expresia de pe fața lui mă face să mă opresc.

– Serios, nu e o problemă pentru mine să merg singură. Știu că e drum lung.

– Nu despre distanță este vorba. Luis tace o clipă. Trebuie să ai grijă, Marisol.

– Crezi că e prea periculos să o vizitez?

Mătușile mele și avertismentele lor îmi revin în minte. Toate e-mailurile cu informații de la Departamentul de Stat îmi umplu mintea, alături de ce mi-a mai spus Luis. Au dreptate? Subestimez realitatea politică din Cuba? Îi fac probleme lui sau, poate, Anei? Voi atrage necazul la ușa Magdei?

– Nu știu, răspunde Luis. Pe de o parte, vizitezi o veche prietenă de familie. Firește, dacă bărbatul ăsta e un subiect sensibil pentru regim, chiar și să mergem în căutarea lui poate fi periculos. Asta e provocarea. Uneori știi că agiți regimul. Alteori nu-ți dai seama că ți-au privit acțiunile drept o amenințare decât după ce e prea târziu.

– Nu vreau să vă fac probleme.

– Am senzația că să te duc să o vizitezi pe fosta doică a bunicii tale este cea mai mică dintre problemele mele acum, spune el. Sunt mai degrabă preocupat de tine. Ești în cel mai mare pericol. Cetățenia ta americană nu te va ajuta aici. Regimul nu privește cu ochi buni jurnaliștii.

– Nici măcar pe cei care scriu despre beneficiile organizării dulapului pe culori? întreb, cu vocea plină de exasperare.

– Ai o voce și o platformă de publicare. Asta e tot ce-i necesar să-i sperie.

– Tu ai lăsa lucrurile baltă? întreb.

– Eu? Probabil că nu. Dar nu e tocmai un vot de încredere.

Își freacă obrazul încă vânăt.

– Cât de mult înseamnă asta pentru tine?

– Nu vreau să sufere nimeni din cauza mea și nu vreau să ajung prin vreo închisoare cubaneză. Dar este important.

Luis oftează.

– Atunci, vom merge la ea. Voiam să te duc în Varadero. Santa Clara nu e departe. Putem merge acolo după plajă. Ezită. Am putea rămâne undeva peste noapte ca să fie mai ușoară călătoria. Dacă ți se pare OK.

Inspir adânc.

– Mi se pare perfect.

Luis mă ia de mână și mă strânge, degetele noastre se împletesc, însă el pare nehotărât când duce mâinile la buze și îmi sărută degetele.

Să fie oare o pasiune trecătoare? Câteva momente furate, de care-mi voi aminti cu afecțiune într-o lună, două, o poveste de vacanță și atât? Am fost mereu o persoană înclinată, mai degrabă, spre relații, și când încerc să mă imaginez stând la

masă cu prietenii mei din Miami, bând cocktailuri și povestindu-le despre Luis, mi se pare greșit. Nimic din purtarea lui nu sugerează că ar fi adeptul aventurilor, pentru că e mai degrabă serios, decât nepăsător.

Și totuși...

Amândoi suntem prea în vârstă să ne mai grăbim, să nu știm ce riscuri există, cât de nepotriviți suntem „oficial". În ciuda lucrurilor pe care le avem în comun, realitatea este că, dacă relațiile dintre SUA și Cuba nu se schimbă drastic, pornim pe un drum de nestrăbătut. O relație la distanță capătă un sens cu totul nou într-o țară precum Cuba, unde internetul este atât de sever reglementat, comunicațiile, deficitare, călătoriile turistice, interzise de Statele Unite, iar cubanezii pot călători doar după capriciile guvernului, și asta depinde de realitatea economică. Într-o țară în care guvernul este un spectru cumplit, care tronează peste cetățenii săi.

Cum poate fi mai mult decât o aventură?

– Ești sigur că e OK să mergem la Magda? întreb iar, lăsând la o parte gândurile despre viitorul nostru.

– Probabil va fi bine, răspunde el, privindu-ne mâinile unite. Dacă te supraveghează cineva, o să pară că vizitezi o prietenă de familie. Nu au de unde știi că de fapt cauți pe cineva.

– Ce vrei să spui, dacă mă supraveghează? Vrei să spui că regimul mă *spionează*?

M-am gândit că ar putea monitoriza agitatori cubanezi, diplomați străini în țară, dar pe mine?

Privirea lui este nespus de răbdătoare și puțin tristă.

– Le place să țină socoteala.

– Dar pe mine? Scriu un articol turistic, nu politic.

– Da și, de asemenea, ești descendenta uneia dintre cele mai notorii familii din Cuba. La ce te aștepți? În plus, stai aici, cu noi. Ridică din umeri. Așa cum am spus, le place să știe ce fac oamenii.

– Crezi că mă urmăresc tot timpul?

– Probabil că nu. Au resurse limitate. Dar cine știe?

Ideea că m-a urmărit cineva de când am ajuns în Havana, oricât de ridicolă ar fi, mi se pare teribilă. Erau acolo când am stat pe Malecón, alături? Se aflau într-o strană din Catedrala din Havana, pretinzând că se roagă și de fapt înregistrându-mi mișcările ca să raporteze cuiva apoi?

– Cum poți trăi așa? întreb. Nu ți-e teamă mereu?

– Înveți să ai grijă. Până la urmă, te obișnuiești cu amenințările și își pierd colții. Ești atent, dar testezi limitele zilnic, pentru că altfel ai înnebuni, să trăiești mereu cu teama. Și asta sperie regimul. Dacă oamenii nu se tem de ei, își pierd puterea.

Luis se desprinde brusc de birou, trăgându-mă în față și apropiindu-se. Mă uit în ochii lui.

– Ești gata?

Poate.

Dar încuviințez din cap.

Durează puțin peste trei ore să ajungem din Havana pe plaja din Varadero. Luis se oprește de câteva ori ca să fac poze, iar eu mă bucur de zona asta a vieții cubaneze. Spațiul dintre Havana și Varadero mi se pare desprins de drumul obișnuit, îmi oferă o frântură din țară care nu e rezervată turiștilor. Va fi diferit când ajungem, firește. Varadero este unul dintre cele mai cunoscute orașe-stațiune ale țării. Dintre toate locurile pe care am vrut să le vizitez în Cuba, și

acesta e special pentru mine, e un loc care însemna ceva pentru bunica.

Apa, Marisol. Cea mai frumoasă din câte știu. De culoarea colierului pe care ți l-am cumpărat, știi de care zic?

Luis își sprijină brațul de spătarul scaunului și cu mâna cealaltă bate darabana în volan, în ritmul muzicii de la radio. Soarele strălucește, adierea dinspre partea de sus, deschisă a decapotabilei mai calmează căldura, însă coapsele tot mi se lipesc de tapițeria de piele albă.

Când ajungem la plajă, nu sunt dezamăgită. Varadero este exact cum a spus bunica: nisip alb, cu granule fine, palmieri imenși deasupra capului, cea mai frumoasă apă limpede pe care am văzut-o vreodată.

Este relativ liniște în partea aceasta de plajă și găsim un loc într-o parte, sub un palmier. Cel mai apropiat om e la zeci de metri depărtare, iar asta ne dă iluzia că ne-am găsit propriul colț de lume.

Luis întinde o pătură pe nisip și scoate coșul adus de acasă.

Scoate din el *tamales* și *empanadas*[1], învelite în hârtie, și sucuri la sticlă, întinzându-mi mâncarea. Rad un *tamale* și o *empanada*, dându-le pe gât cu gustul familiar de Materva[2].

– Vrei să înotăm? mă întreabă Luis, după ce mâncăm.

Apa e imposibil de refuzat.

– Sigur.

Îmi scot rochia. Port bikini în care m-am schimbat mai devreme, la una dintre opriri, și mă întorc să mă uit la valurile care mângâie țărmul. În depărtare văd o barcă de pescuit,

[1] Tip de colțunaș copt sau prăjit, umplut.

[2] Băutură non-alcoolică pe bază de mate, produsă și îndrăgită in Cuba înainte de Revoluție.

care se ridică și coboară pe apă. Departe, în dreapta, umbreluțe de paie punctează peisajul.

Chiar este paradisul.

Îmi imaginez cum aș răspândi aici cenușa bunicii; cum aș transforma nisipul și marea în ultimul ei loc de odihnă. Și totuși...

Nu sunt gata să mă despart de ea. Între noi e o distanță necunoscută, secretul poveștii ei de dragoste încă ne desparte.

Crezi că știi o persoană, că o cunoști mai bine decât oricine și apoi, pic cu pic, viața ei ți se desfășoară în fața ochilor și îți dai seama ce puțin știai. A fost mereu o constantă pentru mine, și acum...

Mi se pare puțin că am pierdut-o iar.

Merg spre apă fără să îl aștept pe Luis, profit de moment să mă adun. Îmi calmez bătăile inimii și mintea.

Apa albastră e precum cristalul. Peștii străbat suprafața în flash-uri de culoare: înăuntru, afară. Temperatura e mai degrabă a unei băi călduțe.

Nisipul mi se strecoară printre degete.

– Frumos, nu? întreabă Luis, de lângă mine, cu umărul la un fir de păr de al meu.

– Da, este.

Intru mai departe în mare, iar apa îmi mângâie pulpele. Trece un pește. Apoi altul. Merg mai adânc, cu apa până la genunchi, apoi până la coapse. Luis e undeva în urma mea, oferindu-mi spațiu.

Apa devine tot mai întunecată, până când se oprește, într-un punct din zare pe care nu îl mai văd – o casă din Statele Unite care mi se pare, dintr-odată, foarte departe.

Degetele mele se afundă în apă, iar apa îmi atinge buricul. Mă arunc în valuri și, când ies iar, Luis e acolo, cu spatele la soare, privindu-mă.

Mi se pare că am potrivit un șir de piese de domino, de parcă ar fi trebuit să ajung aici, cu nepotul unor prieteni de familie îndrăgiți, cu picioarele pe pământ cubanez, cu istoria prinzându-mă din urmă.

Fac un pas în față, apoi altul. Mă opresc la doi centimetri de Luis, iar buzele ni se întâlnesc, cu sarea din mare între noi, mirosul oceanului umplându-mi nările, soarele încălzindu-i pielea sub palmele mele, barba lui zgâriindu-mi obrazul.

Trec secole până ce ne oprim să respirăm.

– Povestește-mi despre familia ta, spune Luis.

Am migrat din mare pe nisip, întinși pe pătura uzată pe care a adus-o cu el. Am buzele umflate de la sărutările lui. Îi dau băutura pe care o împărțim și mă uit la apă. Este o întrebare suficient de nevinovată, la suprafață, dar atât de complicată în profunzime.

– De ce?

El zâmbește, gura lui îmi atinge tâmpla, barba îmi gâdilă pielea. Vederea urmelor de lovitură îmi strânge stomacul.

– Ca să te cunosc. Tu mi-ai întâlnit familia: pe mama, pe bunica, pe Cristina. Nu pot să nu fiu curios de a ta. Am crescut cu povești despre bunica ta, despre mătușile tale. Au fost ca o familie pentru bunica.

– Familia mea e complicată.

– Nu așa sunt toate?

– Adevărat. Poate că a mea pare și mai și pentru că am apărut de multe ori în paginile de bârfe.

Îi explic despre moștenitoarea imperiului de cauciuc, cum m-a crescut bunica. Am devenit atât de pricepută la spus povestea asta oamenilor care întreabă despre familia mea neortodoxă, peste ani – de ce se afla bunica în public la spectacolele școlare, și nu părinții mei – că o nimeresc aproape fără să mă încurc.

– Ți-e dor de mama ta? Sunteți apropiate acum? întreabă Luis.

Ridic din umeri și duc din nou sticla la buze. Băutura rece îmi alunecă pe gât.

– Cred că-mi lipsește ideea de ea – ce spune societatea că ar trebui să însemne relația asta –, nu realitatea. Nu am cunoscut-o suficient, încât să îmi fie dor de ea. Chiar și acum suntem mai degrabă niște străine politicoase, decât orice altceva. Am văzut-o de câteva ori în ultimii zece ani, de obicei când s-a nimerit să fim amândouă în același loc. Ne înțelegem bine.

– Dar...

– Le-am avut pe surorile mele, pe mătuși, îl am pe tata. Toată lumea locuiește în apropiere în Florida, așa că nu mi-a lipsit familia. Tata era ocupat cu munca, dar se străduia, era în zonă. În plus, am avut-o pe bunica și a fost tot ce aveam nevoie.

– Cum era bunica ta? mă întreabă Luis, cu mâna pe șoldul meu.

În ciuda căldurii, mă trec fiorii.

– Mândră. Incontestabilă. Loială – țării și familiei. N-am înțeles până acum de ce, însă era și tristă. Tânjea. Credeam că era după Cuba, dar acum mă întreb dacă acele dăți în care tăcea, în care era cu noi și totuși nu era, dacă atunci nu cumva se gândea la el.

– Cum merge căutarea? Ai mai aflat ceva despre el? Bunica ţi-a spus ceva în plus de dimineaţă?

– Nu. Sper ca Magda să aibă răspunsuri.

– Bunica ta – ai spus că era tot ce aveai. De aceea e atât de important să îl găseşti?

– A fost mai greu decât credeam să o pierd, încuviinţez eu. Ar fi trebuit să-mi dau seama, dar ea era mereu atât de plină de energie, încât mi se părea mult mai tânără decât era de fapt şi bănuiesc că am presupus că mai avea multă vreme de trăit. Că mă va vedea căsătorită, că-mi va ţine copilul în braţele ei. Îmi curge o lacrimă şi o şterg. Detest că nu va fi prezentă pentru toate momentele astea. Că nu va fi acolo, cântându-i *Cielito lindo* copilului meu, cum făcea când eram eu mică. Am un gol imens în suflet. Mi-e dor de braţele ei în jurul meu, de parfumul ei, de mirosul mâncării pe care o gătea.

Mi se adună şi lacrimi în ochi, iar alta îmi curge pe obraz. Şi încă una.

Braţul lui Luis îmi strânge talia, iar buzele lui îmi ating tâmpla.

– Ne înţelegeam bine, spun eu, lipită de pieptul lui gol. Vorbeam cu ea cum nu puteam cu altcineva. Şi acum, că nu mai e...

Îmi şterg obrajii şi mă retrag uşor.

– Trebuie să-l găsesc. Să încerc, măcar. Acum relaţia lor este o mare necunoscută. Mi se pare că s-au iubit, iar el era revoluţionar, dar dincolo de asta nu am idee ce s-a petrecut între ei. I-a cerut bunicii tale să păstreze scrisorile pentru mine. A vrut să vin aici să-i împrăştii cenuşa. A vrut să găsesc asta. Bunica mă cunoştea mai bine ca oricine. Ştia că aveam să-i dau de capăt, cumva.

– Ți-e teamă că, dacă afli ceva, se va schimba felul în care-i vedeai relația cu bunicul tău? întreabă Luis, cu blândețe.

– Poate. Nu știu. Eram mică la moartea lui. Perspectiva mea asupra relației lor era de copil. Cine știe ce se întâmpla dincolo de ușile închise?

– Căsnicia este dificilă, este el de acord.

Nu mă pot abține. Sunt curioasă încă de când a menționat că e divorțat.

– Ce s-a întâmplat între tine și Cristina?

Întoarce capul să privească apa.

– Nu a fost vorba de un singur lucru, spune el, într-un târziu, și îmi dau seama că tăcerea lui a fost mai degrabă rezultatul unei încercări de a răspunde cât mai sincer, nu al stânjenelii. Ar fi mai ușor de explicat dacă unul dintre noi ar fi înșelat sau dacă ne-am fi certat rău, dar n-a fost deloc așa. În fiecare seară ne duceam împreună la culcare, iar dimineața ne trezeam mai îndepărtați decât în ziua precedentă. Într-o dimineață, ne-am trezit străini.

– Pare dureros.

– A fost, deși cred că se putea mai rău. Viețile noastre mergeau în direcții opuse. Ea voia copii. Când ne-am căsătorit, credeam că și eu. Dar, cu cât mă gândeam mai mult la lumea în care ar fi apărut, la țara pe mâna cărora i-aș fi dat, n-am mai putut. A fost vina mea. S-a căsătorit cu mine având niște așteptări și nu le-a văzut realizate. N-a fost corect față de ea, *eu* n-am fost corect cu ea, și acolo am greșit. Afli cele mai profunde adevăruri despre tine când eșuezi. Când am eșuat în căsnicie, mi-am dat seama că nu puteam pretinde că sunt altcineva doar ca să fac pe plac unei persoane.

Coboară pleoapele.

– Ea credea că sunt prea serios. Voia să nu mai țin atât de mult la lucruri. Râde sec. Nu sunt o persoană cu care să trăiești ușor.

Cuvintele lui sunt o mărturisire și un avertisment, deopotrivă.

– Și, totuși, încă locuiți împreună. Lucrați împreună la restaurant. Cum funcționează pentru voi?

– Nu aș spune că trăim împreună. Nu mai împărțim un dormitor. Aici, în Cuba, lucrurile sunt altfel. E foarte greu să găsești o locuință în Havana. Cristina a vrut să se mute, dar nu avea unde. Așa că e blocată. Mulțumesc, Fidel.

– Nici nu-mi pot imagina cât de ciudat trebuie să fie. Ideea de a locui cu un fost...

– Așa ai crede, însă nu e chiar atât de rău. Am devenit prieteni. Într-un fel, suntem o familie. Părinții ei au murit. Nu mai are pe altcineva, iar eu sunt convins că e la fel de neinteresată de mine pe cât de platonic sunt și eu cu ea. Din când în când, mai aduce bărbați acasă, dar eu lipsesc în serile acelea. Nu e soluția perfectă, dar ne descurcăm. Dacă lucrurile nu arată cum îți dorești, îți schimbi așteptările. Așa eviți mai ușor dezamăgirile.

– Și niciodată n-ai...

– Adus femei acasă? Luis rânjește. Locuiesc cu mama și cu bunica. Tu ce crezi?

Râd.

– Corect.

– Și tu?

Ia sticla pe care i-o întind și o duce la buze.

– Ce-i cu mine?

– Nu ai fost căsătorită?

– Nu.

– Nici pe aproape?

– N-am fost logodită sau ceva de genul ăsta. Cea mai lungă relaţie pe care am avut-o a fost în facultate. Am fost trei ani împreună.

– Ce s-a întâmplat?

Mi se pare că a trecut atâta vreme. Atunci, despărţirea mă consumase, dar acum abia îmi amintesc de ce s-a întâmplat.

– Viaţa, cred. Am ajuns în punctul în care trebuia să devenim mai serioşi sau să o luăm pe drumuri diferite, şi niciunuia nu îi păsa suficient cât să mergem mai departe.

– Şi de atunci?

– Ies cu bărbaţi, dar n-am cunoscut pe nimeni care să mă facă să vreau mai mult.

Până acum.

– Şi familia ta? îl întreb. Bunica ta a zis că veneai aici cu tatăl tău. Cum era?

– Strict, răspunde Luis. Era un tată bun, un om bun, dar era militar, obişnuit ca el să dea ordine şi alţii să le urmeze. Dar era eroul meu. Când purta uniforma, mi se părea măreţ. Când eram foarte mic, voiam şi eu să fiu militar, ca el.

– Ce s-a schimbat?

– Am crescut. Am deschis ochii la realităţile vieţii. Lucrurile erau mai uşoare când trăia tata, când regimul avea grijă de noi fiindcă era un înalt funcţionar în armată. Am mai primit beneficii financiare după moartea lui, dar lumea s-a schimbat. Bunicii mei ne-au luat la ei şi prietenii mei nu mai erau copiii privilegiaţilor, ci cubanezi care sufereau. Când te protejează guvernul fiindcă eşti unul de-al lor, nu e rău. Dar cubanezii obişnuiţi trăiesc într-o realitate diferită. Totuşi... Tata şi-a dat

viața luptând în Angola, apărându-și poporul de interpușii Statelor Unite și de intervenția lor în conflict. Și-a petrecut viața adultă slujind regimul. Uneori, mă întreb dacă ar fi dezamăgit că n-am făcut la fel, că nu-i onorez amintirea.

– Ai spus chiar tu că studenții sunt viitorul țării. E limpede că-ți iubești slujba, că studenții tăi te admiră. E motiv de mândrie. Tatăl tău a luptat pentru lucrurile în care credea. Și tu la fel, chiar dacă nu implică arme.

Luis zâmbește ușor, iar buzele lui le întâlnesc pe ale mele.

– Mulțumesc.

Se uită la cer, întins pe spate. Îmi așez capul în curba dintre cotul și gâtul lui, apăsându-mi buzele pe pielea lui și inhalându-i mirosul, incercând să mai păstrez ceva despre el în memorie...

Pentru când nu voi mai fi aici.

Capitolul șaisprezece

ELISA

Săptămânile se târăsc agonizant de lent, după ce Pablo părăsește Havana. Decembrie își face apariția pe furiș, monotonia vieții este întreruptă de câte o bombă, de câte o rafală de gloanțe, de câteva atacuri la întâmplare care o fac pe mama și mai convinsă că nu mai e cazul să rătăcim singure prin oraș. Sunt în regulă cu noile reguli – sunt în purgatoriu, agățându-mă de fiecare reportaj radio, de fiecare așchie de știre despre luptele din Sierra Maestra. Scrisorile lui Pablo ajung sporadic, aduse de mesageri, strecurate de membrii personalului, pe care i-am recrutat prin mituiri și șantaj. Trăiesc cu groaza că părinții mei vor găsi scrisorile, că Magda mă va condamna, că surorile mele vor pune întrebări.

Într-o după-amiază, îi destăinui Anei că am cunoscut un bărbat. Vreau să vorbesc despre Pablo, vreau să împart secretul cu cei mai apropiați, dar, de fiecare dată când încep, ceva dinăuntrul meu se revoltă. Mă mulțumesc cu scrisorile pe care mi le trimite, cu cele pe care i le scriu eu lui. Ascund scrisorile în camera mea, citindu-le iar și iar când sunt singură, când conexiunea dintre noi devine ireală. Mă tem că

scrisorile mele nu ajung la el, în munți, că vor fi interceptate, că mă îndrept spre un dezastru.

În ciuda stării de fapt, a nesiguranței, nu mă pot gândi că s-a terminat.

Când ajunge următoarea scrisoare, o sfâșii cu lăcomie.

În munți e liniște. O liniște pe care nu am întâlnit-o la oraș. E atât de frumos, ți-ar plăcea aici. Suntem atrași de apă, dar și zona asta are farmecul ei. E atât de verde – ne trezim în soarele care răsare peste munți, iar peisajul poate rivaliza cu acela de pe faleză. Norii sunt atât de joși, că ai putea întinde mâna să îi atingi.

Mă gândesc la tine des. Mi-e dor de tine.

Practic o pietate intensă, pe care nu credeam că o posed. Îngenunchez în stranele Catedralei și mă rog la Dumnezeu să îl apere pe Pablo, să-l țină în siguranță, să mi-l aducă înapoi. Îmi fac griji pentru Alejandro. Mereu.

Nu sunt sigură cât cântărește Dumnezeu în problema viitorului Cubei – mă tem că a creat acest paradis pe Pământ și ne-a lăsat să ne descurcăm singuri – dar sper că îi va apăra pe fratele meu și pe Pablo. Singurul lucru de care pot să mă agăț când lumea din jurul meu evocă orice altă emoție este speranța.

Îmi petrec zilele cu Ana. Stăm la piscină, cu băuturi în mâini, iar Maria se joacă în apă, stropind. E greu să împac imaginea asta a Havanei cu cea care mă întâmpină zilnic, când citesc ziarele aruncate de tata. Ele spun o poveste cumplită – imagini sângeroase, prezentând cubanezi morți, acoperă paginile. Nu mă pot abține să nu le cercetez, temându-mă că Pablo sau Alejandro mă vor privi înapoi. Batista a fost deosebit de prolific, purjând străzile de oricine e considerat o

amenințare. Trebuie să fie extenuant să ai atâția dușmani, să simți mereu răsuflarea lui Fidel în ceafă.

Azi, Beatriz și Isabel se ceartă între ele, de plictiseală, în timp ce eu stau pe canapea cu o carte. Nu știu unde e Maria; probabil fugărește șopârle prin grădină.

– E nebună, așa-i?

Vocea lui Beatriz îmi întrerupe lectura.

– Ce?

– Isabel e nebună dacă zice că se va mărita cu Alberto. Spune-i.

Sora noastră mai mare se uită urât la Beatriz.

Părinții noștri nu știu încă despre logodnă. Personal, mă îndoiesc că Alberto are curajul să dea ochii cu tata – nu că îi găsesc vreo vină. Tatăl lui Alberto este medic, are succes, face parte din clasa de mijloc, dar nu ajunge la cota monetară a unui baron al zahărului. Alberto este contabil. El și Isabel s-au cunoscut în Varadero, cu nouă luni în urmă, și de atunci ea nu a mai dat atenție niciunui alt bărbat.

Este suficient de chipeș și pare să țină sincer la Isabel, dar nu sunt sigură ce simte ea de fapt. Este cel mai dificil de citit dintre noi toate. Își ține emoțiile sub cheie, în timp ce Beatriz le lasă să zboare, în văzul întregii lumi. Îmi place să cred că sunt la fel de reținută ca Isabel, dar mă tem că mă trădează inima.

– Dacă e fericită, e tot ce contează, zic.

Expresia lui Isabel se îmblânzește și ea mă privește recunoscătoare.

Beatriz pufnește, deloc elegant.

– Dacă ar fi atât de simplu! Cât crezi că pot să continue iubirea și fericirea, după ce diferențele de situație vor începe să cântărească tot mai mult? Chiar crezi că nu va conta că ea

s-a născut cu toate astea, și el nu? Tonul ei se calmează, când se întoarce spre Isabel. Poate că îl iubești. Ești îndrăgostită de el. Dar e suficient pentru căsătorie?

– Ce mai trebuie? se răţoiește Isabel.

– Compatibilitate.

Beatriz are un mod aparte de a nimeri în miezul lucrurilor.

– Suntem bine în departamentul respectiv, dar mersi de grijă, spune Isabel.

Beatriz își dă ochii peste cap.

– Nu vorbeam despre sex.

– Beatriz, sâsâie Isabel, înroșindu-se.

– Te rog, de parcă nu știm că despre asta vorbești.

– Poate că unele dintre noi nu consideră că trebuie să spui tot ce gândești. Că unele lucruri sunt personale.

Beatriz ridică din umeri.

– Cred că nu văd rostul să mă prefac.

– Oricum nu are rost.

– Rost? Nu eu sunt cea care se căsătorește cu un bărbat complet nepotrivit.

Beatriz se ridică de pe canapea, cu vocea mai blândă:

– Te iubesc. Nu vreau să te văd greșind. Alberto este un tip bun pentru cineva. Doar că nu cred că e potrivit pentru tine și vreau să fii cu un om demn de tine, cineva care să ţi se potrivească perfect.

– Atunci, presupui prea multe. Nu toţi sunt ca tine. Nu avem toţi ambiţiile tale. Alberto mă face fericită. E un om bun. Ajunge. De aceea respingi tu fiecare bărbat care te cere, de ce flirtezi și îi ţii la distanţă, fiindcă nu îi consideri demni de tine?

Beatriz ridică din umeri, zâmbind enigmatic.

– Dacă să-ți spui asta te face să te simți superioară cu privire la alegerile tale, atunci da, sigur.

Ne lasă fără să-şi ia la revedere.

– E imposibilă, mormăie Isabel.

Da, poate fi. De asemenea, este şi foarte intuitivă.

Isabel pleacă şi ea, iar eu rămân cu gândurile mele – nu neapărat o zonă confortabilă. A trecut o săptămână fără veşti de la Pablo, de când am primit ultima scrisoare, o săptămână de agitaţie şi nesiguranţă, în care mi-a fost un dor teribil de el. Oare s-a plictisit sau e altceva la mijloc? Este în pericol?

Nu pot să nu mă gândesc la cuvintele lui Beatriz către Isabel. Are dreptate? După ce pasiunea dispare, rămânem cu potrivirea şi, dacă aşa este, atunci Pablo şi cu mine vom fi mereu contrari, privind lumea din poziţii diferite şi opuse?

Un grădinar intră în cameră, cu pălăria în mâini şi o privire neliniştită. E unul dintre cei pe care-i mituiesc de săptămâni, folosindu-i să ducă şi să aducă scrisori între mesagerii lui Pablo şi mine. Sunt convinsă că Beatriz face la fel cu fratele nostru.

– Domnişoară Elisa, a venit cineva să vă vadă. E în curtea din spate.

Sar de pe canapea şi încerc să mă recompun cât se poate, copleşită de uşurare şi încântare.

E acasă.

În cele din urmă, nu pot rezista impulsului de a-l urma pe Pablo prin oraş, spre casa unde locuieşte.

Reşedinţa este în districtul Vedado, la câteva străzi de Guillermo, locul în care ne-am cunoscut. E un loc nedefinit, mobilat generic, parcimonios, şi are un miros uşor stătut, care sugerează că n-a mai fost aerisit de ceva vreme.

– Ești singurul care stă aici? întreb, când închide ușa după noi.

– Deocamdată. Aici locuiesc uneori.

Parterul este deschis, o cameră duce în alta și îl urmez când intră în bucătărie, îmbrățișându-l dîn priviri. Pare mai subțire și totuși mai musculos, de parcă ar fi fost sculptat, dăltuit până la aspectele esențiale, cât a stat în munți. Are pielea mai întunecată, părul mai lung decât se poartă. E din nou proaspăt bărbierit; să porți o barbă neîngrijită în Havana zilelor noastre înseamnă să testezi limitele autocontrolului lui Batista.

Nu mă pot opri să-l privesc. Vreau să mă ciupesc. Nu e un vis. A fost plecat o lună, mi-a fost dor de el o lună, iar acum suntem aici și suntem singuri.

– Pot să-ți ofer ceva de băut? De mâncare? Am una, alta prin dulapuri, deși te avertizez că nu sunt tocmai gospodar.

Clatin dîn cap.

– Vrei să stai jos?

Iese din bucătăria strâmtă și face semn spre o canapea înghesuită într-un colț.

În stânga mea stă el, în ușa bucătăriei. În dreapta se află o altă ușă. Văd colțul unei saltele acoperite cu o cuvertură bleumarin, o pereche de pantaloni la capătul patului – iar crâmpeiul din viața lui intimă îmi strânge stomacul.

Mi-aș putea justifica decizia spunând că în aerul Havanei plutește nesiguranță, că fiecare împușcătură, fiecare explozie, fiecare act de revoltă ne împinge mai aproape de limită și nu știm ce vom găsi acolo. Aș putea arăta spre propria mea lipsă de control în viață, chibritul aprins acum luni de zile, care arde puternic înăuntrul meu. Aș putea folosi atât

de multe scuze să justific dragostea, dar niciuna nu pare să mai conteze.

Îl iubesc. Este aici.

Atât.

Îl las în ușa bucătăriei și mă îndrept spre dormitor, cu inima bătând nebunește. Îmi tremură genunchii sub rochie.

Privirea lui îmi arde pielea.

Poate că este o prostie – sigur este –, dar ce altceva este viața, dacă nu ocazia de a ne permite câte un moment nesăbuit? De câte ori o să-mi mai pot îngădui așa ceva?

Mă opresc la nici un metru de pat. Contururile sale sunt înceţoşate de lumina zilei. Inspir adânc iar și iar, cu spatele la el, cu degetele tremurând când îmi arunc părul în față, peste umăr, bâlbâindu-mă cu nasturii de la ceafă.

Zgomotul pașilor săi pe covor și fiecare respirație umplu încăperea.

Pablo se oprește.

Deja i-am dat inima mea, dar nu pot să neg că acum simt ceva la fel de important. Și sunt agitată.

Buzele lui sunt ca o atingere fantomatică pe ceafa mea. Degetele lui îmi ating șira spinării, într-o rejucare a primului act din seara din curtea casei lui Guillermo. Pablo descheie nasturii, iar aerul îmi lovește spatele. Când termină, mă sărută și mă întoarce în brațele lui.

– Ești sigură? mă întreabă, cu o voce încordată.

– Da.

Îi cuprind umerii cu brațele, il mângâi între omoplați, mă bucur de cum se simte, de mirosul lui. Își lipește fruntea de a mea, cu ochii închiși.

– Te iubesc, șoptește.

Închid ochii. Sincer, e o prostie ideea că vorbele spuse cu voce tare au tocmai de aceea putere, dar așa e.

– Și eu te iubesc.

Stăm întinși în pat, unul lângă altul, cu cearșafurile în jurul taliei. Actul de a fi dezbrăcată în fața unui bărbat, fie el și Pablo, este prea nou pentru mine ca să fiu complet în largul meu, așa că stau pe burtă, cu capul pe o pernă, și îl privesc. Mâna lui mă mângâie pe spate, cu degetele urmându-i curbura, iar senzația mă calmează și totuși mă gâdilă. Îmi îngrop capul în pernă și îmi înec un hohot.

– Renunț! Nu mai suport!

Pablo rânjește, înconjurându-mă cu brațele și lipindu-mă de corpul lui, îngropându-și fața în părul meu.

– Ți-am zis cât de mult te iubesc? mă întreabă.

Mă întorc spre el.

– Cât de mult?

În tonul său glumeț se împletește o notă de seriozitate. Sunt atâtea diferențe între noi și știu de ce îl admir – pentru pasiune, onoare și convingere. Ce admiră el la mine?

– Cu tot ce am și tot ce sunt, răspunde el. Ești speranța mea, în mijlocul lucrurilor. Lupt de atâta vreme că aproape am uitat cum era viața înainte, când eram doar un avocat din Havana, fiu, frate și prieten. Când sunt cu tine, îmi amintesc de cel care eram, de cel care avea speranță, de cel care nu era înconjurat de moarte. Vreau să fiu bărbatul care te merită. Un bărbat bun și onorabil. Devotat țării și familiei. Ești familia mea acum, Elisa. Ești inteligentă, bună și loială. Ai credință și curaj, și mă împingi să fiu mai bun, să cred și eu în lucrurile acelea. Vreau să fiu cel de care poți fi mândră, pe care-l poți iubi.

Și eu vreau să fiu persoana pe care el să o admire, să lupt pentru ce cred, la fel ca el. Mă face să vreau să dau dovadă de curaj.

– Te iubesc, şoptesc eu. Pentru totdeauna.

Pablo mă ia de mână și buzele lui îmi alunecă peste inelar.

– Aș vrea să-mi poți purta inelul, să-l vadă toată lumea, spune el.

Inima mea bubuie de promisiunea sugerată.

– Și eu.

Devine tot mai greu să păstrez secretul, tot mai dureros și, cu fiecare zi în care luptă împotriva lui Batista, devine şi mai important să îl protejez.

Degetele lui Pablo sunt pe fruntea mea și mă mângâie, apoi alunecă pe față.

– Ești îngrijorată, îmi spune.

Nu are sens să îl mint.

– Da. Ce se întâmplă mai departe? Asta e tot?

– Asta nu va fi niciodată.

– Dar ce altceva ar putea fi? întreb, cu un ton întunecat.

– Să îmbătrânim împreună. Să avem o familie. Să ne privim copiii cum au la rândul lor copii. Să adormim unul lângă altul, seara, și să ne trezim așa în fiecare dimineață.

– Chiar crezi că putem avea așa ceva?

– Așa sper. Dacă nu, pentru ce luptăm?

– Cât de rău este în munți? Auzim lucruri, dar e imposibil să știm ce e adevărat și ce nu, cu Batista. Spun că devine tot mai aspru în cenzură.

– Asta fiindcă progresăm. Am capturat o garnizoană. La un moment dat, moralul va conta. Armata lui se luptă cu niște conaționali, fac asta de ani de zile, și majoritatea știu că

nu merită să moară pentru el. Îi vom doborî. Și, dacă nu noi, atunci alții. Are prea mulți dușmani să mai poată scăpa.

– Cât de rău e? repet eu.

– Nu vreau să vorbesc despre asta. Nu vreau să te atingă. Trec peste nopțile din munți imaginându-mi-te aici, în siguranță. Imaginându-mi un viitor împreună. Războiul nu e niciodată altfel decât rău și oricine-ți spune altceva te minte.

– Îmi fac griji pentru tine, mărturisesc eu. Tot timpul. Mă întreb unde ești și ce faci, dacă trăiești. E atât de ciudat să-mi trec zilele de parcă totul ar fi normal, să nu pot spune nimănui despre tine, când simt că mi-a fost smulsă inima din piept.

Inspir adânc și continui:

– Uneori, mă îngrijorez că vei păți ceva și eu nu voi afla pentru că nu suntem decât secrete în viața fiecăruia.

Fratele meu e un soi de mesager pentru noi, urechile mele dinăuntrul rebeliunii din Cuba, dar nici în cazul lui nu știu la ce să mă aștept.

Pablo mă strânge de mână.

– Dacă mi se întâmplă ceva, te va anunța Guillermo. Nu se va ajunge însă acolo, pentru că vreau să vin acasă, la tine, Elisa. Nici Batista însuși nu mă poate împiedica.

– Unde te duci?

– Che se îndreaptă spre Santa Clara. El și ai lui plănuiesc să infrunte forțele lui Batista.

– Și tu li te alături.

– Da.

– Ți-e teamă vreodată?

Nu-mi pot imagina ce riscuri își asumă, ce pericole înfruntă.

– Am fost cu Latour[1] în Sierra Maestra, la sfârșitul lui iulie. Se sprijină într-un cot, cearșaful îi alunecă, iar privirea mi se oprește pe pieptul lui și apoi îi întâlnește din nou ochii. Ne-am luptat cu armata. Au murit oameni lângă mine, trupurile li s-au prăbușit la pământ, sângele li s-a vărsat peste munți. Latour a fost ucis. Fidel a venit cu întăriri, dar eram deja înconjurați. Fidel a negociat un armistițiu – sau a încercat – ca să ne dea o șansă de scăpare. Am fost la un pas să fim eradicați, noi, revoluția, toate lucrurile pentru care luptaserăm. Atunci mi-a fost frică.

– Ar fi fost atât de rău să fie armistițiu? Luptăm de cinci ani, nu? Ce a reușit rebeliunea? Batista e încă la putere.

– Nu va fi mereu. Ce să facem altceva? Nu există lucru să nu-l fac pentru Cuba, nici sacrificiu de necomis.

Pablo se dă jos din pat și se îndreaptă spre hainele sale, așezate grămadă pe podea, unde l-am dezbrăcat. O aschie de lumină dinspre fereastra deschisă îi aureolează goliciunea. Corpul meu se răcește brusc, fără căldura lui.

Nu m-am gândit niciodată că războiul ar putea face monștri din ei toți, dar acum de asta mă tem. Felul în care trăim, felul în care mergem mai departe, de parcă n-ar fi nimic greșit la societatea pe care am creat-o, este periculos, dar la fel de periculoasă este și fervoarea care-l cuprinde, emoția care-i mână pe toți bărboșii.

Dintr-odată, mi se face frică.

– Te iubesc, zice Pablo, feroce.

Închid ochii.

– Și eu te iubesc.

---

[1] René Ramos Latour, comandant al Revoluției din Cuba, ucis în lupta din Las Mercedes de armata lui Fulgencio Batista.

Nu i-am spus asta niciodată unui bărbat cu care nu sunt rudă și nici nu mi s-a spus. Ar trebui să se simtă ca un început, dar mie mi se pare rămas-bun.

Pablo vâră mâna în buzunarul pantalonilor și scoate o cutiuță.

Încremenesc.

Deschide capacul.

Are vocea răgușită.

– A fost al bunicii.

Inelul este frumos, delicat. Diamantele sunt aranjate într-o formă veche.

Înghit în sec. Mi se usucă gura când văd inelul. Inima îmi bubuie în piept.

E repede, prea repede.

Pleacă. Revoluția bate la ușă.

Lui Pablo îi tremură vocea.

– Nu știu ce fel de viață vom avea când se termină totul. Cred că nu-ți voi putea oferi lucrurile cu care ești obișnuită. Dar te iubesc. Mereu. Asta-ți pot promite.

Îmi alunecă lacrimi pe față. Îmi strecoară inelul pe deget.

– Întoarce-te la mine, spun.

– Promit.

Capitolul șaptesprezece

MARISOL

Ne cazăm la un hotel de pe plajă, cu Luis alături, cât timp vorbesc cu femeia de la recepție, care ne privește curioasă.

Ne lipsește familiaritatea cuplurilor de anduranță și e imposibil să ratezi tensiunea dintre noi. Luis se mișcă de colo colo, cu mâinile vârâte adânc în buzunar, cu ochii fixați într-un punct din perete, aproape – dar nu chiar – privind recepționera în ochi.

Eu mă uit în jur. Suntem înconjurați de cupluri, familii, clar turiști cu toții. Un bărbat se află într-o parte, cu un exemplar împăturit din *Granma* în mână. Chiar dacă este localnic, nu arată a client.

În cercetarea mea anterioară venirii, am citit despre cele mai tragice aspecte ale vieții de aici: despre industria sexului, despre turiștii care profită de disperarea bărbaților și a femeilor din Cuba care pot câștiga mai mult într-o noapte în care-și vând trupurile decât într-un an lucrând pentru stat. Crede că despre asta e vorba? Că hainele mele scumpe, teancul gros de peso convertibil din mâna mea înseamnă că sunt aici să profit de Luis?

Închei repede tranzacția, cu privirea în același punct invizibil care atrage și atenția lui Luis și cu inima bubuind.

Suntem o potrivire improbabilă şi nu am idee cum să mediez diferenţele dintre noi. Ştiu câte ceva despre orgoliul cubanez – oare este ruşinat că plătesc eu pentru cameră, că ne deosebesc atâtea lucruri? Îl vor judeca prietenii fiindcă s-a apropiat de o americancă bogată, il vor vedea ca pe un câştigător la loterie?

Cum aş putea eu explica totul familiei? L-ar considera pe Luis comunist, doar fiindcă a rămas, pentru că familia lui a servit regimul, în diverse situaţii? Nu-mi pot imagina cum s-ar potrivi el în lumea mea şi, cu siguranţă, eu nu aparţin lumii lui. Asta ce înseamnă?

Luis ne duce bagajele, urmându-mă pe hol, îndreptându-ne spre camera pe care ne-a dat-o femeia. Intrăm în lift, din fericire gol, iar eu îmi privesc picioarele, cu mintea plină de îndoieli.

Ar fi trebuit să ne iau două camere. „Idee proastă" scrie peste tot. Abia dacă ne cunoaştem. Am venit aici pentru bunica, nu să am o aventură, indiferent cât de atrasă aş fi de el. Se întâmplă prea repede, prinde viteză cu fiecare clipă petrecută împreună, cu fiecare sărut...

– Marisol. Luis mă ia de mână, iar degetele lui îmi mângâie încheietura. Aproape de când mă ştiu a fost ilegal pentru cubanezi să stea în asemenea hoteluri. Acum avem voie, dar numai un procent redus îşi pot permite. Îmi pare rău dacă nu mă simt – se opreşte, căutând cuvântul potrivit – confortabil, încheie. Nu e vorba despre tine, ci despre starea de fapt.

Nu-mi pot imagina o asemenea privare de libertate, nemaivorbind de senzaţia că oamenii aceştia sunt trataţi de parcă ţara lor nu le-ar aparţine, de parcă dorinţele, nevoile şi vieţile lor ar fi aservite străinilor care vin şi pleacă

după bunul plac, pe când ei abia dacă-și pot controla propriile mișcări.

– Nu am mai făcut niciodată asta, spune el.

– Fără turiste americane? întreb, cu inima bătând prea tare să îmi pot păstra tonul glumeț.

– Fără turiste. Buzele lui îmi ating obrazul. Înseamnă mult pentru mine.

– Și pentru mine, răspund.

Liftul scoate un bip și ușa se deschide. Luis îmi întinde mâna, iar eu ies pe hol, căutând numărul camerei.

Iată-l.

610.

Mă chinui să descui, căci degetele îmi tremură. Întorc cheia o dată. De două ori. Alunecă pe metal, am mâinile umede. Luis intervine, cu pieptul lipit de spatele meu, cu mâna acoperind-o pe a mea. Îmi ia cheia, o strecoară în broască, o întoarce.

Simt fiori pe tot corpul.

Brațul lui liber mi se strecoară în jurul taliei, lipindu-mă de el. Îi simt respirația pe gât, fața îngropată în părul meu. Ușa se deschide. Iată camera de hotel, mică, dar curată. Cu siguranță nu opulentă. Suficientă.

Trecem pragul, cu brațul lui încă în jurul meu, și ușa se închide în urma noastră cu un clic.

Suntem singuri.

Îmi pun poșeta pe podea, lângă ușă, cu privirea la pat. Eclipsează orice se mai află în cameră, iar implicația mă înfiorează iar. Chiar se întâmplă?

Inspir adânc, apoi iar, încercând să-mi cern emoțiile. O parte din mine își dorește asta cu disperare, de la început, iar dorința s-a intensificat după săruturile de pe plajă și crește în

fiecare secundă. Cealaltă parte încă se gândește la imposibilitatea noastră, păzindu-mi inima și ascultându-mi rațiunea. Puțină precauție nu strică, deși voința mea se macină cu fiecare secundă.

– Ce facem aici? întreb, privind patul, cuvertura înflorată, cele două perne sprijinite de căpătâi. Îmi imaginez cum am arăta acolo, cu membrele împletite.

– Nu știu, recunoaște Luis.

Se apropie, pas cu pas.

– Ești complet neașteptată.

– E un lucru rău?

– Nu. Doar complicat.

Inspiră adânc:

– Am văzut cât ești de frumoasă încă de la aeroport. Arătai atât de entuziasmată, cu părul în vânt. Am sperat că tu ești cea după care venisem și când te-ai îndreptat spre mine am mulțumit oricărei puteri divine ar exista că ne-a adus împreună.

Mă întorc spre el, iar nesiguranța din expresia lui mă liniștește, în timp ce dorința din priviri mă cutremură.

– Credeam că râzi de mine.

– Te-am găsit fermecătoare, zice el. Da, m-ai făcut să râd, dar nu de tine. Apoi te-am dus prin Havana, te-am dus la casa familiei tale și am văzut cum o priveai, am auzit cum vorbeai despre ei, ce înseamnă pentru tine să fii cubaneză, și am știut.

– Ce?

– Că ești aici pentru mine.

– Cum? Cum ar putea funcționa? Nu știu ce caut aici, spun, în șoaptă, pentru că precauția și controlul mi se evaporă. Acum, te vreau pe tine. Dar apoi...

– Atunci, să avem acest moment.

– Ajunge?

El zâmbeşte, cu o urmă de tristeţe pe chip.

– Am senzaţia că nu vor exista niciodată suficiente momente cu tine, Marisol.

Dacă orice alt tip mi-ar fi spus asta, aş fi considerat-o doar o replică, o mutare în ritualul de curtare, însă el are ceva care inspiră încredere, iar sinceritatea pe care i-am descoperit-o de la început, solemnitatea expresiei, adevărul cuvintelor îndepărtează orice îndoială. Nu este nepăsător, şi, indiferent ce ne rezervă viitorul, ştiu că va fi atent cu mine.

Picioarele îmi tremură când mă las pe marginea patului. Degetele mele strâng în pumn cuvertura de sub mine, iar eu mă uit la modelul luminos – culori ţipătoare care se amestecă într-un caleidoscop în faţa ochilor mei, în timp ce inima îmi bubuie în piept.

Cum poate fi cineva atât de liniştitor şi totodată atât de terifiant?

Când ridic privirea, Luis se află lângă pat, iar pantalonii lui îmi ating genunchii.

Nu vorbeşte, dar nu e nevoie. Au fost momente în care mi s-a părut imposibil de citit, dar acum, în camera de hotel, are garda jos, emoţiile gravate pe chip, în tremurul mâinii, când o întinde şi îmi mângâie părul, când mă dau după atingerea lui, când îmi parcurge curbura obrazului.

Ochii mi se închid brusc.

Aştept să mă sărute, să mă apese pe saltea, cu braţele puternice în jurul taliei mele, trăgându-mă spre trupul lui zvelt. Aştept o clipă care se tot lungeşte, până când nu mai pot să aştept, pentru că nerăbdarea se clădeşte înăuntrul meu, iar scânteia care s-a aprins arde puternic.

Într-un final, eu fac prima mișcare. Pentru că, dacă nu am răspunsuri la toate întrebările care mă umplu de îndoială și de nesiguranță, știu că...

Dacă nu acopăr acum distanța dintre noi, voi regreta tot restul vieții.

Mă sprijin de arcul trupului său, îl trag spre mine, îl surprind expirând, cu gura apăsată peste gura lui, cu respirația lui devenind respirația mea, cu mâinile mele preluând controlul, cu trupul meu izbindu-se de al lui. Ultimele împotriviri cedează.

Luis preia controlul sărutului, mă coboară pe saltea, simt cuvertura aspră pe pielea goală de deasupra rochiei, îi simt corpul ferm peste al meu, simt adierea care vine dinspre ventilatorul de tavan care se rotește deasupra, zgomotul îndepărtat al oamenilor de pe hol, care ne încalcă intimitatea.

El îmi șoptește vorbe de alint în limba sufletului meu, cu buzele plutind deasupra lobului urechii, cu mâinile deasupra curbelor mele, cu degetele desfăcând și îndepărtând hainele într-o încâlceală de membre, în timp ce eu mă chinui cu nasturii cămășii lui, cu catarama, iar încălțămintea ne cade lângă pat, mișcările noastre sunt marcate de câte un acces de râs, de câte un val puternic de dorință care mă leagă de el cu fiecare moment care trece, până când justețea lucrurilor – potrivirea *noastră* – eclipsează orice altceva.

După aceea, stăm întinși în pat, dezbrăcați, iar eu îmi sprijin capul pe pieptul lui gol și el îmi mângâie părul.

Trec minute bune. Singurul zgomot din încăpere este cel al respirației noastre. Ce urmează?

Degetele lui îmi străbat pielea.

Îmi ridic capul spre el pentru un sărut.

– Nu mă aşteptam la asta când te-am luat de la aeroport, şopteşte Luis.

– Nici eu, recunosc. Am venit aici cu gândul să scriu un articol despre turism în Cuba şi, în loc de *paladares* şi privelişti, carneţelul meu e plîn de politică.

– Începe să te cuprindă spiritul locurilor, spune el, cu mândrie.

– Aşa cred.

– Ai putea scrie un articol despre politică.

– Despre politica din Cuba?

– De ce nu?

– Pentru că nu e specializarea mea. Scriu despre subiecte accesibile – despre cele mai bune restaurante la care să mănânci într-un oraş anume, despre îngrijirea pielii pentru prevenirea ridurilor, despre modul ideal în care să-ţi faci bagajele ca să profiţi la maxim de spaţiu.

– Şi politica nu e accesibilă?

Mă întorc spre el.

– Cred că nu m-am văzut niciodată aşa. Las lucrurile precum revoluţia oamenilor versaţi în ce spun. Nu sunt tocmai renumită pentru seriozitate, zâmbesc eu trist. Sunt cea mai frivolă din familie.

Luis scoate un zgomot dezaprobator.

– Poţi scrie despre revoluţii şi despre cum să-ţi faci bagajul. Nu se împiedică reciproc.

Râd.

– Dacă ar fi atât de simplu!

– De ce nu e?

– Pentru că familia mea are aşteptări, pentru că numele meu poartă o greutate a răspunderii, iar eu nu m-am ridicat

până acum la înălțimea dorită. Mă îndoiesc că vrea să asculte cineva ce am eu de zis despre politică. Fiecare familie are o persoană care nu se potrivește în ea; am fost mereu persoana cu pricina.

Cu excepția bunicii. Ea s-a ajustat la curbele și schimbările de direcție ale vieții mele, cu agilitate și empatie, și, ocazional, o farfurie de *merenguitos*.

– Poate fi mai ușor decât crezi, spune Luis. Nu îți poți trăi viața pentru a-i mulțumi pe alții dacă nu ești mândră de tine. Am văzut bărbatul pe care-l voia Cristina și, indiferent cât de tare mă străduiam să mă prefac, nu puteam fi el, cel care ignora nedreptatea și cruzimea, și să-mi păstrez o urmă de mândrie.

– Acum ești fericit?

El zâmbește.

– Dacă sunt fericit acum? Acum, în pat cu tine?

Rânjesc, cu capul îngropat în curbura gâtului său.

– Da.

– Da, răspunde el.

Mă uit în ochii lui, cu degetele mângâind vânătaia de pe obrazul lui, iar expresia lui devine serioasă. Deschid gura să vorbesc.

– Nu știu...

– Lucrurile sunt complicate, spune el, terminându-mi gândul.

– Da.

Eu plec în câteva zile, iar el va rămâne aici. Chiar dacă lucrurile se schimbă lent, subtil, între țările noastre există un zid – un ocean de diferențe – și nu știu să navighez pe el.

Luis oftează, cu pieptul ridicându-se de efort.

– Sunt vremuri grele în Cuba. Acum, soarta mea îi aparține, și dacă lucrurile nu se schimbă radical, nu mi se pare optimistă. Tace o secundă. Nu vreau să o împărtășești.

– E mai bine față de cum era înainte?

– Dacă acest status quo este mai bun? Poate, răspunde Luis, după o secundă. Pentru cei implicați în eșaloanele superioare ale regimului, cu siguranță. Armata, de exemplu. Am experimentat asta direct. Anumiți artiști, prin ceea ce fac, sunt protejați de experiența cubaneză. Pot călători, pot pleca în turnee și pot da impresia că talentul lor a fost susținut într-o Cubă care pune preț pe educație și pe artă, ceea ce dă bine pentru Cuba. Este și cazul jucătorilor de baseball și al altor sportivi de elită.

– Și pentru cei care nu sunt de acord cu regimul?

Luis se strâmbă.

– E foarte rău. Se ridică în capul oaselor și se sprijină de tăblia patului. A dispărut bărbatul bucuros să îmi mângâie curbele, punctându-și mângâierile cu săruturi și hohote de râs.

– Este ceva mai bine pentru fermieri, cred, pentru cei care locuiesc în zonele rurale, continuă Luis. Au fost împinși la periferia societății, sub Batista. Sub Fidel, au putut să se hrănească din roadele pământului, chiar dacă riscau închisoarea. Când ne era foame, viața la oraș a devenit un blestem. Când eram copil, am mers la țară și un prieten de familie ne-a dat carne de la unul dintre animalele pe care le ucisese. Era ilegal să avem carnea, dar nu prea aveam mâncare și ne era foame. Pe drumul înapoi spre Havana, ni s-a stricat mașina, cea pe care o conduc acum, și nu voi uita niciodată teama din ochii mamei și ai bunicii, când au venit niște

oameni să ne ajute să o facem iar să meargă, îngrijorate că va descoperi cineva carnea din portbagaj.

– Ce s-ar fi întâmplat?

– Închisoare pe viață.

Icnesc.

Luis ridică din umeri.

– Când ți-e atât de foame, încât ți-e frică să nu mori, ești dispus să-ți asumi riscul. N-a fost mereu așa în Cuba, dar au fost prea multe momente în care tot ce-am știut a fost disperarea.

– Mama și bunica ta au fost puternice, să supraviețuiască singure, așa. Să te crească în mijlocul unor asemenea tulburări.

Luis zâmbește și în ochi îi lucește dragostea.

– Sunt minunate. Două dintre cele mai puternice persoane pe care le cunosc. Bunica e numai zâmbete și primește pe toată lumea cu căldură. Mama e mai introvertită, dar m-a sprijinit întotdeauna.

– S-a gândit vreodată să plece din Cuba cu tine?

– N-am discutat niciodată despre asta, spune Luis. Când trăia tata, n-a fost necesar. Viața unei soții de ofițer era relativ bună, la fel și a fiului ei. Cred că mama era mai deschisă față de regim, pe atunci. Familia ei credea în reformele lui Fidel. Era o pasiune împărtășită de ea și de tatăl meu, inițial, deși cred că a dispărut după ce ea a văzut cum arăta viitorul promis de revoluție.

– Nu pot să cred că regimul a durat atât, ținând cont de cum descrii viața.

– Ar fi obtuz să afirm că toată țara simte la fel ca mine, dar suntem mulți, răspunde Luis. Și chiar dacă nu putem

purta fanionul cu mândrie, cred că suntem suficienţi încât să schimbăm lucrurile.

Spune cuvintele cu o asemenea convingere că aproape mi se pare posibil.

– A reuşit vreo reformă a lui Fidel? întreb.

– Cele sociale s-au descurcat mult mai bine decât cele economice şi politice. Nu e totul rău. Sunt de acord cu unele lucruri pe care le-a făcut sau le-a încercat. Să fii de culoare în Cuba este mai bine decât era în 1959 – cel puţin oficial. Dar „mai bine" ajunge? Au trecut aproape şaizeci de ani. Cât s-a schimbat lumea, de atunci? Rasa contează încă aici, deşi regimul spune că nu. Majoritatea exilaţilor care trimit bani rudelor, sub formă de remitenţe, sunt descendenţi ai europenilor. Prietenii mei de culoare întâmpînă dificultăţi să se angajeze în turism. Fără remitenţe, fără acces la peso convertibil, cărţile le sunt împotrivă. Cum putem măsura inechitatea rasială, când regimul o ignoră voit? Bărbaţii şi femeile sunt „egali" în ochii guvernului lui Fidel, dar asta ce înseamnă? „Pe hârtie" e o poveste complet diferită de realitatea cotidiană. Progresul incremental în care îl adulăm pe Fidel pentru că lucrurile s-au îmbunătăţit vag în ultimii şaizeci de ani nu ajunge. Fidel era bun pentru el şi pentru acoliţi. Noi, restul, merităm mai mult...

Scoate un sunet dezgustat.

– Insula asta îţi frânge inima, dacă-i permiţi.

Mă gândesc la bunica. A visat o ţară la o aruncătură de băţ, la două sute de kilometri care păreau o veşnicie, la toţi exilaţii şi refugiaţii din Miami şi din toată lumea, şi nu pot să nu fiu de acord cu el.

– Ai vrea să vii în Statele Unite? Dacă lucrurile s-ar schimba şi ar exista mai multe oportunităţi pentru cubanezi?

Întrebarea umple aerul din jurul nostru. Clivajul dintre condiţiile în care trăim noi doi este elefantul din cameră.

– Nu ştiu. Am paşaport de acum câţiva ani, când au legalizat, în sfârşit, călătoriile. Mi s-a părut sigur să profit, chiar dacă preţul a fost prohibitiv. Fără *paladar*, n-aş fi avut banii necesari. În Cuba, primeşti paşaport pentru şase ani, dar costă cam două sute de dolari să îţi efectuezi actualizarea la fiecare doi. Aproape un salariu pe un an ca să ai paşaport valabil. Adaugă costul deplasării şi deja pare un vis îndepărtat, doar dacă nu ai un binefăcător din exterior, sau acces la peso convertibil. Şi cu SUA lucrurile sunt complicate, oftează Luis. În Cuba există perspective diferite asupra relaţiilor noastre cu americanii. Unii cred că ei sunt sursa tuturor problemelor; alţii visează să se mute acolo ca să câştige suficient să le trimită familiilor şi să le aducă şi pe ele. Unii cred că adevărul e la mijloc.

– Şi opinia ta care e? întreb, parcă temându-mă de răspuns.

Ar fi posibil să-ţi separi opiniile politice de cele personale? Să iubeşti pe cineva care reprezintă ceva cu care nu eşti de acord? Eu sunt americancă. Mă vede ca pe o extensie a ţării mele şi a politicilor sale uneori greşite?

– Am plătit preţul politicii iar şi iar, spune el. Embargoul este ridicol. A făcut rău poporului cubanez, nu lui Fidel şi cohortelor sale. Nu funcţionează.

– Aşa este. Dar pentru unii nu e doar politică. În mare parte, există o divizare între generaţii cu privire la embargo. Contemporanii bunicilor mei detestă ideea de a-i da lui Fidel orice, după ce el le-a luat totul. Au avut membri ai familiei care s-au aflat în faţa plutoanelor de execuţie, al căror sânge s-a vărsat, care au fost întemniţaţi pentru că s-au opus nedreptăţii. Familiile au fost despărţite. Au fost separate de

cei dragi, de amintiri. Tot ce aveau a fost luat de guvern, când au plecat. Gândurile, emoţiile, vieţile lor erau reglementate de Fidel *înainte* să plece. Au văzut ţara pe care o iubeau transformată în ceva de nerecunoscut. Furia exilaţilor este justificată. Scade cu fiecare generaţie, însă e clădită pe motive reale. Revoluţia nu s-a întâmplat acum aproape şaizeci de ani, pentru ei. Ei trăiesc revoluţia iar şi iar, cu fiecare zi în exil, cu fiecare oră în care li se aminteşte că nu pot pleca acasă.

– Şi cei care am rămas? spune Luis. În unele cazuri, cubanezii aceia au fost obligaţi să plece, dar în mare parte uiţi că au avut de ales.

– Da? Cum poţi trăi într-un loc care încearcă să te şteargă de pe faţa lui? Care oferă atât de puţin şi ia atât de mult?

– Nu am un răspuns. Dar ai văzut oamenii suferind, aici. Ce crezi despre embargo?

– Embargoul face să sufere poporul şi nu atinge regimul, spun. Dar eu nu am pierdut pe nimeni drag din cauza lui Fidel. Toată viaţa mea, nu mi-a fost luat nimic dîn lucrurile pentru care am muncit. Generaţia mea nu vrea să ţină cu dinţii de ură, însă eu le sunt loială bunicii şi mătuşilor mele. Pentru exilaţi, să fii cubanez înseamnă că te-al născut detestându-l pe Fidel, chiar şi după moartea lui.

Luis zâmbeşte nemilos.

– E posibil să mai avem ceva în comun.

– Şi tu cum te poziţionezi?

– Eu îmi iubesc ţara, răspunde el. Sunt cubanez şi voi fi mereu. Să merg în America în vizită? Poate. Dar aici e casa mea şi loialitatea mea e faţă de Cuba.

– E chiar atât de simplu, oare? Nu toată lumea are luxul de a-şi lega descendenţa cubaneză de un loc. Pentru mulţi,

să fie cubanezi se poartă în suflet, se luptă să se păstreze, chiar dacă tot ce au sunt doar amintiri. Când au plecat, nu au putut lua nimic. Nici poze, nici documente, nici amintiri sau moşteniri de familie. Genul ăsta de exil te înfurie.

– Da, așa e. Ambele părți iubesc Cuba, doar că în moduri diferite. Unii o iubesc atât de mult, că n-o pot părăsi. Alții nu pot rămâne.

Luis inspiră adânc.

– Scriu. Sub pseudonim. Online.

Cuvintele ar fi derizorii în altă parte. Știu mulți oameni care au bloguri pe o diversitate de subiecte. Dar Luis nu le rostește nonșalant; parcă mi-ar încredința un secret, și încă letal. Aici există o sinceritate care dorește să mă ajute să îl cunosc și care sugerează că aceea e cea mai intimă parte.

– Despre ce scrii? întreb, deși cunosc deja răspunsul.

Despre politică. A făcut aluzii tot timpul, și acum, că îl știu mai bine, nu mă surprinde. Are un simț al dreptății puternic, combinat cu o cunoaștere amplă a istoriei, iar în jurul lui nedreptatea e din abundență.

Privirea din ochii lui – furia care arde deasupra unei vânătăi pe obraz – spune totul.

– Ce ar face dacă ar afla? întreb. De aici pseudonimul, nu?

– Da. Am vrut să-mi protejez familia. Ele nu s-au băgat în asta și nu mi s-ar părea corect să sufere pentru că îmi scriu eu părerea.

– Ce ar face? repet întrebarea și un fior îmi alunecă pe spate, când privirea mi se rătăcește iar peste urmele de violență de pe fața lui.

– Depinde cât de mare consideră că ar fi amenințarea, și ținând cont că sunt profesor și predau la universitate, unde

am puterea de a-mi submina studenţii..., oftează. M-ar putea privi drept o ameninţare considerabilă. Mi-ar putea bloca site-ul. M-ar putea concedia. Ar putea amenda afacerea bunicii ca să nu mai fie viabilă sau ar putea închide restaurantul. Mi-ar putea plăti vecinii și colegii să mă spioneze. Ar putea angaja oameni care să mă bată. M-ar putea închide. Ar putea aranja să am un accident nefericit – de exemplu, un accident de maşină. Poate un jaf într-o zonă mai rău famată a oraşului.

Spune totul pe un ton calm, și totuși, cu fiecare pauză deliberată, îmi dau seama că s-a gândit mult la asta.

– În noaptea aceea în care am băut rom pe verandă n-ai fost jefuit, nu?

– Nu.

– Deci știu deja cine ești. Vor să te oprești.

– Da.

– Şi ce-a fost bătaia aceea?

– Un avertisment.

– S-a mai întâmplat?

– Nu. Nu mă descoperiseră, dar acum s-ar părea că da.

– Ce s-a schimbat?

– Nu știu.

Nu-l cred. Nu este înclinat spre înşelătorie și nota falsă din cuvinte i se cunoaşte în voce și în privire.

– Ce s-a schimbat? repet.

– Nu știu sigur. Erau mai preocupaţi să-şi conecteze pumnii cu faţa mea decât să facă conversaţie, dar dacă e să-mi dau cu părerea...

Nu.

– Eu.

Tăcerea lui e o confirmare suficientă.

– Doamne.

O să mi se facă rău.

– Nu e vina ta, spune el, repede. Dar ești aici ca jurnalistă, că scrii sau nu doar un articol turistic, și fără îndoială că au verificat ce și cum când au aflat că vei locui la noi. Poate că a fost necesar doar să se uite mai bine. Luis își freacă bărbia. A fost doar o chestiune de timp să afle. Știam, când a pomenit bunica despre faptul că vei sta la noi, că s-ar putea ca asta să atragă atenția regimului. A fost decizia mea și riscul meu și nu regret nicio secundă.

– Îmi pare atât de rău. N-am vrut să vă fac probleme și nici să fiu o povară. Aș fi putut sta la hotel sau...

– Nu. Sunt sătul de griji. Sătul să mă ascund. Nu vreau să-mi pun familia în pericol, dar în același timp știam ce risc îmi asum când am început să scriu pe blog, cu ani în urmă. A fost alegerea mea și îmi asum consecințele.

Și, totuși, acum că mi-a zis despre pericolele care l-ar putea amenința, sunt plină de îngrijorare.

– Cum ai început? întreb.

– Blogul a fost mai mult despre mine, o vreme. A fost o ieșire, o cale de a mă exprima când mi se părea că mă strâng pereții, când mă înecam cu lucrurile despre care voiam să țin un curs și nu le puteam pomeni. Am avut prieteni care m-au ajutat. Le trimiteam prin e-mail gândurile mele, iar ei aranjau ca alte persoane să le posteze, adesea din alte țări. Este periculos, dar unul din prietenii mei...

Vocea i se frânge înainte să rostească un nume. Nu am niciun dubiu că este genul de bărbat care ar muri mai degrabă decât să destăinuie secretele altora.

– Se pricepe la calculatoare și simte la fel ca mine. N-aș fi reușit fără el. Și totuși... Privirea îi devine îngrijorată. Are soție și copii. Cu toții riscăm. Publicul meu era suficient de mic să pot scăpa neobservat pentru multă vreme, dar a crescut an după an. Cine știe? După moartea lui Fidel, guvernul pare să cedeze.

– Ce vei face? Te vei opri? Asta vor ei, nu?

Luis nu se uită la mine și tăcerea e un răspuns.

– Merită cu adevărat?

– Depinde cum socotești. Cuvintele mele au rezonat în cineva? I-a făcut să se gândească la guvern? La stilul nostru de viață? Așa sper.

Râde autoironic.

– În zilele bune sunt plin de speranță. În zilele rele mă întreb de ce mă deranjez. Dar nu asta e ideea? Au creat un sistem care te obosește, te lupți cu birocrația, cozile și grijile cotidiene, deci nu te mai împotrivești.

Inspiră adânc.

– E greu să dai mesajul mai departe când guvernul cenzurează cuvinte din comunicare. Nu știu câți cubanezi citesc ce scriu eu. Vorbesc sperând că mă va auzi cineva, că oamenii din afara Cubei vor înțelege cum e viața pentru noi. Vorbesc ca să nu uit că exist. Nu știu cum să renunț. Cum să nu lupt pentru Cuba, cum să nu mă provoc pe mine și să nu îi îndemn pe alții să fie mai buni, să facă mai mult, să se ridice împotriva nedreptăților. Da, merită.

– Familia ta știe?

– Nu vorbim despre asta, dar cred că bunica și mama mea bănuiesc ceva. La fel și Cristina. Am aceleași opinii de multă vreme, chiar dacă blogul este recent. Cristina își făcea

griji. Voia să ţin capul la cutie când eram căsătoriţi, să nu agit regimul. Deja pierduse prea mult. Mă simt un laş pentru că scriu sub o identitate secretă, în timp ce alţii sunt atât de curajoşi – cum ar fi Doamnele în Alb[1], care ies în stradă să protesteze – dar îmi iubesc familia şi vreau să mă protejez. În plus, când soarta e impotriva ta, ca aici, în Cuba, nu respecţi regulile. Guvernul sigur nu le respectă.

Oare aşa simţea bunica? Teama asta? Averea şi privilegiile ei au ţinut-o departe de revoluţie până când n-a mai putut privi în altă parte?

– Şi acum ce se întâmplă? întreb, privind ventilatorul, care se roteşte la infinit. Orice ar spune el, nu suport că prezenţa mea aici a înfuriat regimul, că acum e cercetat din cauza mea.

– Nu ştiu, răspunde Luis.

Pentru prîma dată în viaţă, îmi este foarte frică. Pentru prima dată în viaţă, înţeleg fragilitatea precară a libertăţii.

---

[1] Mişcare a opoziţiei, fondată în 2003 în Cuba, formată din soţiile şi alte rude de gen feminin ale dizidenţilor întemniţaţi.

Capitolul optsprezece

ELISA

Pablo a plecat cu un sărut și un rămas-bun, a plecat să lupte, și eu sunt din nou singură, cu inelul de logodnă pe deget când sunt singură sau pe un lanț, pe sub haine, când nu sunt.

Auzim vești fragmentate despre lupte, dar nu primesc scrisori și nici vizite în Havana. A plecat la război și eu am rămas acasă, așteptându-l. Acum se luptă în Santa Clara și, fără scrisorile lui, primesc cu lăcomie orice vești. Încerc să surprind conversațiile tatei și cercetez ziarele dacă pomenesc despre lupte. Fratele meu lipsește și el, și mă înfior când mă gândesc la necazul în care s-ar putea afla, la pericolul cu care se confruntă amândoi. Ar fi trebuit să plec cu Pablo? Nu mă pot imagina la țară, dar mi-e tare dor de el. Sunt împărțită între inimă și rațiune, între iubire și loialitate.

Sărbătorim Noche Buena[1] ca de obicei – un porc prăjit, yucca[2], fasole neagră și orez, lapte de pasăre la desert – cu șampanie care curge în valuri și conversații care evită subiectele controversate. Se adună toată familia, mătuși, unchi, veri,

[1] „Ajunul Crăciunului", în spaniolă, în original.

[2] Specie de arbori și arbuști pereni, originară din Americi și din Indiile de Vest.

bunici, o casă plină de membri ai familiei Perez. Ne aliniem pe scara imensă de marmură de la intrare, noi patru în primul rând, în cele mai bune rochii, cu părinții noștri zâmbind cu mândrie în ciuda spațiului din fotografie, a fratelui lipsă care ar trebui să apară lângă noi. A doua zi, surorile mele și cu mine înconjurăm bradul și deschidem cadouri cu părinții noștri sorbind din cafea și zâmbind cu indulgență.

Întotdeauna am adorat Crăciunul. Crăciunul este magie, indiferent de vârstă, un soi de purificare înainte de noul an, vestitor al lucrurilor bune. Anul ăsta...

Din nou lupte. În timp ce eu mă ospătez cu porc prăjit și familia mea bea șampanie franțuzească, Pablo și Alejandro sunt undeva acolo, în munți, pe coastă, la țară.

La slujba de Crăciun stau în stranele Catedralei din Havana, în rugăciune, cu degetele unite. Nici măcar nu știu pentru ce mă mai rog – să reușească rebelii? Să cadă Batista? Să piardă rebelii și lucrurile să rămână așa cum sunt? Singura constantă din rugăciunile mele, singurele cuvinte care îmi umplu mintea sunt ca ei să fie în siguranță. Cred că pot suporta orice altceva, dacă Dumnezeu sau oricine e acolo sus are grijă de Pablo și de Alejandro.

Începe cu un murmur după miezul nopții, răspândindu-se de Anul Nou. Suntem acasă la un prieten de familie, în Miramar, iar sala de bal geme de societatea din Havana, cu excepția câtorva oameni.

– La radio au spus că forțele lui Guevara au luat Santa Clara.

Tresar și șampania neatinsă aproape îmi sare din pahar. Lângă mine, Beatriz încremenește.

Suntem îmbrăcate în rochii pe care mama ni le-a comandat de la New York cu luni în urmă, fustele noastre de tafta alunecă pe ringul de dans, lumina candelabrului ne face bijuteriile să sclipească. Isabel dansează cu Alberto. Maria e într-un colţ cu nişte prietene. Ana stă lângă Beatriz.

Murmurul creşte.

Cineva a văzut maşini pline de bagaje pe drumul spre aeroport.

Beatriz mă apucă de braţ, cu unghiile muşcând din carne. Mă uit la părinţii mei, care stau în celălalt capăt al sălii dintr-o nevoie intrinsecă de a căuta liniştire, de parcă aş fi din nou o fetiţă, iar ei mi-ar spune că totul va fi bine.

Mama s-a albit. Tata are o expresie mohorâtă.

– Batista a anunţat că părăseşte ţara, spune altă persoană. Ia cu el peste o sută de consilieri şi prieteni.

Dintr-odată, absenţele au sens, bărbaţii şi femeile care ar trebui să fie aici, copiii cu care mă jucam şi care nu sunt. Mai mult decât orice, se simte înţepătura panicii, conştientizarea că am fost lăsaţi în urmă.

Murmurul se transformă în strigăt.

– Preşedintele Batista a fugit din ţară! Trăiască Cuba liberă!

Nu cred că există o dovadă mai evidentă decât acest moment pentru cât de împărţiţi suntem ca ţară. Pentru unii, vestea că Batista a fugit, abandonându-ne lui Fidel şi oamenilor lui, e salutată cu o exuberanţă care sugerează că s-au prefăcut tot timpul, plecându-se ascultători în timp ce ura le umplea inimile. Pentru noi, restul, un calm letal a cuprins mulţimea. Este teamă. O teamă cumplită.

Mama reacţionează prima, organizându-ne până când ne adunăm într-o grămadă de rochii pastelate.

Trebuie să mergem acasă. Acum.

Este prima dată când mama îi porunceşte tatei să facă ceva, dar acum nu încape îndoială că ea a preluat comanda.

Nimeni nu scoate o vorbă când orchestra începe să cânte şi oamenii se bucură şi dansează, cu paharele de şampanie ridicate. O urmez pe Isabel, cu mâna Mariei în mâna mea, cu un gol în stomac la fiecare pas. Ne ia câteva minute să străbatem mulţimea, pentru că alcoolul şi veştile au pus pe toată lumea în mişcare. Pare că au decis că, pentru câteva ore, timpul dintre plecarea lui Batista şi sosirea lui Fidel, Cuba nu are conducător, iar ei sunt hotărâţi să profite.

Dar cu fiecare pas privirea mea găseşte pe altcineva din mulţime care poartă o expresie exact ca a mea.

Ce se va alege de noi?

Capitolul nouăsprezece

MARISOL

În dimineața următoare, sunt numai nervi și nerăbdare. Azi mergem în Santa Clara și de abia aștept să o cunosc pe Magda. Mai devreme, când ne beam cafeaua în camera de hotel, cu Luis sărutându-mă, cu brațul lui în jurul taliei mele, am sunat să o anunț pe Magda că venim și, auzindu-i vocea plină de emoție, am simțit un nod în gât. Nu-mi vine să cred că o voi cunoaște.

Îl urmez pe Luis la mașină, aștept să-mi deschidă portiera, iar el își strecoară silueta înaltă pe scaunul șoferului. Motorul se trezește într-o serie de smuceli, după câteva rugăciuni șoptite de Luis și după ce mângâie bordul cu degetele.

– Vom reuși să ajungem în Santa Clara?

El rânjește și ridică din umeri.

– Vom afla.

După câteva cuvinte către Fecioara Maria, mașina pornește, iar motorul mârâie pe drum.

Încerc să-mi dau grijile la o parte. Nu vreau să mă gândesc la riscul pe care Luis și-l asumă scriind și la pericolul pe care i l-am adus în viață.

– Deci ce răspunsuri căutăm? întreabă el.

O noapte a schimbat totul – atingerea pielii pe piele, amestecul respiraţiilor au rearanjat spaţiul şi timpul. Mâinile noastre sunt împletite, sprijinite pe pielea uzată a decapotabilei, iar trupurile ne sunt pe cât de aproape ne permite interiorul maşinii.

Mi se pare cel mai firesc lucru din lume să adaug mai mult sens drumului nostru cu atingeri nonşalante: mâna lui prin părul meu, capul meu pe umărul lui, picioarele noastre lipite.

– Nu ştiu, răspund. Sper că bunica i-a făcut confidenţe Magdei. Şi abia aştept să văd Santa Clara. El a luptat acolo, cel puţin aşa cred. Ultima lui scrisoare menţiona că i se alătura lui Che.

– În Bătălia de la Santa Clara? întreabă Luis plin de interes. Profesorul de istorie s-a întors.

– Da. Ce ştii despre asta?

– Este romanţată şi vândută drept momentul de cumpănă al revoluţiei. Batista avea trei mii de oameni în Santa Clara. Aveau tancuri, mitraliere, mortiere. Rebelii erau trei sute.

Şi iubitul bunicii era unul dintre ei.

– Rebelii ar fi trebuit să fie anihilaţi. Erau depăşiţi numeric şi ca armament. Batista cunoştea importanţa înfrângerii rebelilor o dată pentru totdeauna şi trebuia să fie şansa lui. În schimb, s-a transformat în Waterloo.

– Ce s-a întâmplat?

– În final, nu armele au decis victoria, ci spiritul. Cel puţin asta spun cărţile de istorie. Luis ridică din umeri. Armata cubaneză era obosită. Se luptau cu propriii lor cetăţeni de multă vreme. Şi era dificil să mai ignore abuzurile regimului lui Batista. Rebelii şi-au dorit mai mult victoria, iar localnicii i-au ajutat.

– A murit cineva?

– Da, deși e discutabil. Au fost răniți și niște morți, dar, la fel ca toate lucrurile care implică guvernul, adevărul a fost ascuns. Adevărul în Cuba e redefinit constant, atât de mult, încât nu mai are însemnătate.

– Există obiective care fac referire la Bătălia de la Santa Clara?

Poate le voi include în articolul meu complet neglijat.

Poți vizita șinele de tren unde a avut loc bătălia, dar și buldozerul care a deraiat trenul. Santa Clara este un altar pentru Che. Există un muzeu în oraș, iar el este îngropat într-un mausoleu, sub o statuie gigantică de bronz, care-l reprezintă. A fost ultima și cea mai importantă bătălie a Revoluției și a condus-o el, nu Fidel.

– Cred că a durut.

Luis râde.

– Da, așa cred. Îți dai seama de ce se speculează despre ranchiuna dintre cei doi, există griji că reputația lui Che o va întrece pe a bărbosului, suspiciuni că Fidel a jucat un rol în moartea sa din Bolivia.

– Aș vrea să-l văd, dacă se poate. Să vizitez orașul, să-mi fac o idee despre locul unde au luptat.

– Nu mai e doar despre găsirea locului de odihnă perfect pentru bunica ta, nu-i așa? Cauți și ceva pentru tine, spune Luis privindu-mă iar.

– Așa cred.

Mă uit la peisajul din jurul nostru:

– Am venit aici să aflu lucruri despre istoria familiei mele, să găsesc locul perfect în care să împrăștii cenușa bunicii, dar acum sunt mai confuză ca niciodată. Când avionul meu a

aterizat, credeam că am ajuns acasă. Sunt la fel de cubaneză pe cât sunt americană, dar și spaniolă și, totuși, până acum nu am mai fost aici. Nu am o legătură tangibilă cu locul ăsta. Bunica și mătușile mele au ținut Cuba in viață pentru mine, iar acum bunica a murit, sora ei, Isabel, la fel, mătușile rămase îmbătrânesc, iar legătura mea cu identitatea cubaneză îmi scapă printre degete.

Da, există o comunitate cubaneză foarte mare în Florida de Sud, iar eu vorbesc spaniolă, îmi petrec Anul Nou cu struguri și o găleată cu apă și mănânc *lechon asado*[1] și ascult Celia Cruz, dar fără niciun scop. Nu am rădăcini. Picioarele mele nu au atins pământ cubanez până la treizeci și unu de ani. Și acum, când sunt aici? Ați trecut mai departe. Acum există Cuba modernă, cu o istorie bogată, culturi emergente și experiențe noi. Eu nu fac parte din ea. Nici familia mea. Am plecat și nu ne-am putut întoarce, așa că am rămas pe loc în Statele Unite. Am așteptat, am sperat, ne-am întrebat și ne-am rugat mereu că ne vom trezi și vom citi în ziare că a murit Fidel, că guvernul a recunoscut că a fost o greșeală, că lucrurile vor redeveni cum erau. Ca exilați, speranța aceea este gravată în sufletele noastre, învățată de la naștere... *Să ne vedem cu bine în Havana* este urarea din care nu ne oprim, pentru că visul nu devine realitate. Și, dacă s-ar întâmpla într-o zi, atunci ce? În casa construită de strămoșii mei locuiesc niște ruși. La ce să ne întoarcem? Mai este țara noastră sau am renunțat la ea când am plecat? Încerc să înțeleg unde mă potrivesc.

Inspir adânc, cu o apăsare în piept.

– Merg pe străzi, privesc marea și vreau să simt că locul meu e aici, dar nu sunt decât musafiră in țara mea.

---

[1] Purcel fript, cu diverse variații de aromă în funcție de zonă.

Luis mă ia de mână.

– Atunci ştii ce înseamnă să fii cubanez, spune el. Întotdeauna ne dorim ce nu putem avea.

Ajungem în Santa Clara cu o oră înainte de întâlnirea stabilită cu Magda. Ne îndreptăm mai întâi spre Tren Blindado – monumentul închinat punctului de cotitură al Bătăliei de la Santa Clara, când Che şi o parte din forţele sale au deraiat trenul blindat cu întăriri pentru Batista, câştigând.

– Au existat două eforturi majore în Bătălia de la Santa Clara, îmi explică Luis. Bătălia condusă de Che pentru capturarea trenului a implicat un grup mic. Contingentul mai mare a luptat lângă Dealul lui Capiro.

Plătim intrarea şi facem un tur rapid. Fac câteva fotografii: buldozerul galben care a deraiat trenul şi vagoanele care zac în jurul lui ca nişte păpuşi stricate.

Încerc să-mi imaginez bărbatul din scrisorile bunicii aici, cu mortiera acum fixată pe perete în mâini. Se gândea la bunica în focul luptei? Ştia în ce măsură această bătălie va decide viitorul Cubei?

Sărim peste muzeul şi peste mausoleul lui Che, deşi statuia lui e imposibil de ratat, un colos din bronz care ne priveşte.

Ne îndreptăm spre Loma del Capiro, dealul infam pe care a avut loc a doua parte a bătăliei. De acolo putem privi oraşul şi putem admira panorama Santa Clarei. Văd două steaguri, pe cel cubanez şi pe cel al Mişcării 26 Iulie a lui Fidel. Sub ele se întinde oraşul unde s-a petrecut revoluţia.

Mi se pare uitat şi neglijat, cu clădiri dărăpănate. În jurul nostru se foiesc turişti care fac poze şi vorbesc în limbi diferite.

– Ce s-a întâmplat aici a fost acum aproape șaizeci de ani și totuși mi se pare atât de personal, murmur către Luis, plecând capul ca să evit mulțimea.

Îl privesc în ochi și încerc să îi citesc emoțiile din privire. Uneori e atât de reținut, se pricepe să ascundă ce gândește și simte. Presupun că într-o țară ca asta scutul este necesar, poate fi diferența dintre viață și moarte. Dar există semne, oricât de priceput ar fi, sentimente chiar sub suprafață, în vocea lui plină de pasiune și de convingere.

Și el tânjește după o Cuba diferită.

Magda Villarreal locuiește într-un apartament mic lângă parcul Leoncio Vidal. Casa ei este una dintre cele stivuite și înghesuite într-o clădire pitică, cu o fațadă dărăpănată. Urcăm scările până la etajul ei. Condițiile în care trăiește contrastează puternic cu cele din casa Rodriguez din Miramar.

Este zgomot, chiar și pe hol, iar pereții oferă puțină intimitate rezidenților. În aer plutește un miros vag, iar podeaua, tavanul și pereții trădează umezeală. Pe scară este gunoi. Balustrada e crăpată, treptele ciobite, lipsesc o parte din dale.

– Așa este...

– În mai toate apartamentele cubaneze? termină Luis propoziția, pe o voce scăzută.

Confirm.

– E chiar mai rău. După standardele cubaneze, aici nu e rău deloc.

Chiar și într-o țară în care toată lumea ar trebui să fie egală, există discrepanțe clare între cei care au puțin și cei care au mai puțin.

Luis bate la ușa apartamentului Magdei și așteptăm, auzind cum pașii ei se apropie tot mai mult, până se opresc.

Ușa se deschide și o femeie cu pielea și părul întunecate ne întâmpină de partea cealaltă.

Nu am văzut niciodată poze cu ea, dar am același sentiment de recunoaștere ca atunci când am văzut-o prima dată pe Ana Rodriguez.

Ochii Magdei se umplu de lacrimi.

– Fetița Elisei a venit să mă vadă.

Mâna îi tremură când o ia pe a mea, degetele ei fragile mă strâng tremurând, iar brățările de pe încheietura osoasă zăngănesc.

– Nu am crezut să mai văd vreodată pe unul dintre ei, iar acum ești aici. Buzele i se curbează într-un zâmbet. Semeni cu bunica ta și, poate, un pic cu Beatriz.

Râd înfundat din cauza emoțiilor.

– Mi s-a mai spus. Mulțumim pentru invitație.

Magda ne conduce în apartamentul micuț și ne face semn să ne așezăm. Vorbește o clipă cu Luis, întrebându-l de bunica lui cu afecțiune. Privesc în jur cât vorbesc ei. Spațiul este plin de fotografii înrămate cu familia și prietenii ei. O măsuță cu o față albă se află în colț și pe ea sunt figurine pictate. Împart spațiul cu câteva poze, o cruce, un rozariu, niște lumânări și o cană plină cu apă, după aspect.

În ciuda dorinței lui Castro de a interzice religia în Cuba, oamenii au găsit căi de a-și onora credința, atât în stranele Catedralei din Havana, cât și aici, prin această ofrandă către zeii și zeițele Santeria[1]. Este un act tăcut de sfidare, și totuși puternic.

---

[1] Religie a diasporei africane formată în Cuba între secolele XVI și XIX.

Magda se scuză pentru o clipă și se întoarce cu băuturi. Se așază pe scaunul din fața noastră, cu tapițeria destrămată. Privind-o, nu aș fi ghicit că e atât de bătrână și se poartă ca o femeie cu zece ani mai tânără.

În toate poveștile despre Cuba ale bunicii mele, a vorbit de Magda ca de femeia care a crescut-o, un fel de mamă-surogat, și acum înțeleg că a fost un alt lucru împărtășit de mine și de bunica: am fost modelate de femei puternice, care ne-au crescut ca pe copiii lor.

Răspund la întrebările Magdei despre mătuși, despre bunica, îi spun povestea cenușii ei. Emoția care m-a cuprins înainte, durerea, lipsește în această cămăruță și, în schimb, mă bucur să vorbesc despre familia mea. Mi-o pot imagina pe bunica lângă mine, intervenind lângă mine, ca să împărtășească povești. O aud în vocea Magdei și o văd în ochii ei. Așa stau lucrurile cu moartea – chiar dacă crezi că a dispărut cineva, frânturi din ei rămân în cei care i-au iubit, lăsați în urmă.

Luis stă lângă mine sorbind din espresso, cu genunchiul lipit de al meu, o prezență liniștitoare. Trece o oră în care ne punem la curent reciproc, apoi o întreb pe Magda despre scrisori.

– Am niște întrebări legate de bunica. Ana s-a gândit că ai putea să faci lumină.

– Bineînțeles. Ce ai vrea să știi?

– Am găsit o cutie cu lucruri ale bunicii. Îi povestesc despre scrisori. Știai despre el?

– Da.

Mă aplec în față.

– Știam o parte, explică ea. Ultimele zile, ultimele lor zile în Cuba, au fost răvășitoare pentru Elisa. Ultima zi în care am văzut-o…

Îi alunecă o lacrimă pe obraz.

– Ce s-a întâmplat?

Magda oftează.

– Familia a plecat. A fost cumplit. Nu trebuia să știm, bineînțeles. Au pretins că plecau în călătorie. Mai făceau asta, bunica ta și fetele. Se duceau în Europa sau în America la cumpărături. Aveau grijă. Era suficient să se audă și să se repete persoanei nepotrivite, mai ales pentru o familie precum Perez.

Face un semn, indicând o barbă.

Știm cu toții cine este bărbosul.

Fidel.

– Dar am știut când le-am privit. Isabel a fost cea mai afectată, la început. Logodnicul ei a rămas. Isabel nu vorbea niciodată despre emoțiile ei. În final, surorile ei insistau și aflau, dar dura. Beatriz era furioasă. Mereu se agita pentru ceva. Străbunicul tău o iubea cel mai mult. Oricât se străduia să pară că își iubea toate fetele la fel, îți dădeai seama. Ea îl scotea din minți, dar o iubea. Cu o seară înainte s-au certat în biroul lui. Nu am vrut să trag cu urechea, dar nu puteai să nu-i auzi – toată casa i-a ascultat. Ea nu voia să plece, nu voia să îi dea satisfacție lui Fidel.

Asta sună a Beatriz.

– Maria era un copil. Fetele au încercat să o protejeze. Alejandro...

Vocea i se frânge, iar ea își face semnul crucii. Am un nod în gât. Sunt obișnuită ca numele lui să evoce aceeași reacție printre surorile lui.

– Bunica ta era preferata mea, șoptește Magda conspirativ. Atunci nu aveam copii. Încă nu îmi cunoscusem soțul. Elisa era a mea la fel de mult ca a străbunicii tale. Pe atunci,

doicile creşteau copiii. Nu ca acum. Eu am şters lacrimile Elisei. Am ţinut-o în braţe când suferea şi după ce s-a întâmplat cu băiatul acela…

Îmi bate inima cu putere.

– Revoluţionarul?

– Da.

– Ce ţi-a spus despre el?

Expresia Magdei se întunecă.

– Aducea necazuri. Am ştiut de când l-a pomenit.

– Ţi-a spus numele lui?

– Nu, niciodată.

Sunt dezamăgită. Am ajuns până aici doar ca să o luăm de la capăt.

– N-a vrut să-mi spună despre el la început, bineînţeles, dar apoi n-a avut de ales, continuă Magda. Era speriată şi avea nevoie de ajutor cu copilul.

Îmi ia un moment să înţeleg ce îmi spune, că îi aud cuvintele prin ţiuitul din urechi.

– Îmi pare rău, ce ai zis?

Ea clipeşte.

– Credeam că de asta mă întrebi despre el, din cauza copilului.

– Care copil?

Capitolul douăzeci

ELISA

Ciudat cum lumea din jurul tău se poate schimba într-o clipă, cum o diferență de câteva ore poate însemna totul. Acum era 1958 și lumea era într-un fel; au trecut câteva minute și s-a făcut 1959, iar lumea pe care o știam noi a dispărut.

Lumina dimineții confirmă ce am aflat cu o noapte înainte. Batista a fugit și ne-a lăsat în mâinile celor care mărșăluiesc spre Havana din provincie, din Sierra Maestra. E și Pablo cu ei? Ce se va întâmpla cu fratele meu? Întoarcerea lor e singura scânteie de speranță și mă agăț de ea.

Zi după zi ajung la noi bârfe. Vecinii circulă, părinții Anei se opresc pe la noi, toată lumea se adună la televizor și la radio, încercând să discearnă ce se va întâmpla mai departe. Spun că se întorc luptătorii, că se revarsă din munți, că au arme și poartă uniforme militare oliv și bărbi lungi și neîngrijite. Se pare că victoria i-a luat pe nepregătite, la fel ca pe noi toți. Batista părea o suferință inevitabilă. Fidel este un salt in necunoscut.

Stau acasă cu părinții și surorile mele. Conversăm.

Nu mi-am dat seama că familia Mendoza a fugit cu Batista. Ce păcat că nu am apucat să ne luăm rămas-bun.

Muncitorii sunt în grevă, orașul sărbătorește, dar strada noastră din Miramar tace, exceptând șuvoiul de vecini. Toată lumea citează un prieten al unui prieten când oferă informații. Toți vorbesc cu autoritate, de parcă ar avea o hartă a viitorului.

După-amiază, nu mai suport. Am stomacul ghem, greața mă lovește în valuri și am nevoie de aer curat. Atmosfera din casă mi se pare de spital. Alerg în cameră, mă schimb într-o pereche de pantaloni și o bluză de bumbac, îmi iau cea mai de nădejde pereche de sandale în picioare.

Se aude ciocănind la ușă și intră Magda, chiar când m-am terminat de îmbrăcat. Ochii i se măresc când mă vede.

– Exclus.

Nu mă obosesc să neg. Mă cunoaște prea bine.

– Vreau să văd cum arată străzile.

Vreau să-l caut pe Pablo.

Gura ei se transformă într-o linie subțire, dezaprobatoare.

– Îți zic eu cum arată. Așa cum arătau și când a căzut Machado. Nu vrei să fii afară acum.

– Doar o secundă. Nu le spune alor mei, te rog.

– De fapt, despre ce e vorba?

Vreau să mă duc în casa unde a locuit Pablo ultima dată când a fost în oraș. Vreau să știu dacă s-a întors în Havana. *Trebuie* să îl văd.

– Am un prieten. A luptat la Santa Clara.

– Elisa...

Doar Magda îmi poate spune numele în așa fel încât mă simt obligată să-mi mărturisesc păcatele.

– E mai mult decât prieten, șoptesc.

– Ce ai făcut?

Îngrijorarea din vocea ei mă convinge. De la părinții mei mă aștept la acuzații, dar la Magda găsesc doar preocupare.

Nodul din stomac se strânge.

– M-am îndrăgostit.

Închide ochii și mișcă buzele ca intr-o rugăciune.

– E un om bun, protestez eu.

– Joci un joc periculos. Familia ta...

– Da, știu. Vreau doar să văd dacă s-a întors cu bine. Să-l știu sănătos.

Nu îi spun și restul, fiindcă e vorba despre lucruri pe care nu sunt pregătită să le împărtășesc.

Ea clatină din cap, făcându-și cruce.

– Să ne aibă sfinții în paza lor.

Merg pe Paseo del Prado, cu Magda lângă mine, braț la braț, iar ea are o expresie îngrijorată. Am încercat să o conving să rămână acasă, dar n-a vrut. Nimeni nu ne-a văzut plecând pentru că erau absorbiți de povestea exodului lui Batista.

Pașii Magdei se iuțesc, iar ea privește în jur. Străzile sunt pline de oameni care vorbesc și râd. Semnele grevei sunt peste tot. Sunt pregătiți să îl primească pe Fidel ca pe un erou. Aud frânturi de conversații – cineva a dat drumul porcilor într-un cazinou al mafiei.

Inima îmi bate cu putere când străbatem stradă după stradă, până ce ajungem la clădirea în care locuia Pablo. Doi copii stau pe trepte, aruncând o minge, cu un câine lângă ei. Magda vine după mine, refuzând să mă lase singură, în timp ce urc scările până la etajul al doilea.

Un val de ameteală mă lovește din nou și regret că nu am mâncat de prânz acasă. După câteva guri mi s-a părut că avea gust de rumeguș. Îmi tremură mâinile când bat la ușă.

Magda analizează starea clădirii cu o expresie critică.

Nu răspunde nimeni.

Bat din nou, mai tare, cu disperare. Ușa de vizavi se deschide și o femeie scoate capul afară, privindu-ne.

– Ce vreți? întreabă ea.

– Îl caut pe bărbatul care locuiește aici.

Se uită la noi bănuitoare.

– Aici nu a fost nimeni de câteva săptămâni.

Sunt dezamăgită.

– Dacă se întoarce, îi spuneți că l-a căutat o femeie?

Ea ridică din umeri și închide ușa după ea. Plânsetul unui copil umple holul.

Mă sprijin de perete.

– Ai terminat? întreabă Magda. Nu e cartierul în care să vrei să fii după ce se lasă noaptea.

Încuviințez cu ochii plini de lacrimi de frustrare.

Plecăm din clădire și ne îndreptăm spre mașină. Mulțimea pare să se fi îngroșat de când am intrat, tot mai mulți oameni se înghesuie pe străzi, vocile lor strigă cu frenezie.

Îmi blestem prostia care m-a făcut să ies pe străzi în căutarea lui.

Am vocea încordată.

– Trebuie să mergem acasă.

Nu am mai văzut niciodată orașul așa – este o nebunie jubilantă, dar tot nebunie. Un bărbat cu o bâtă aleargă spre unul dintre aparatele de taxat și îl lovește iar și iar, cu fața schimonosită.

Bang. Bang.

Monedele din interior zăngănesc și aparatul se înclină, apoi cade, și banii se împrăștie pe trotuar. Oamenii se aruncă, părinți și copii, să îi ridice.

Ce mă surprinde și mă sperie este furia. Mi se pare că și-au ținut emoțiile sub capac, că au lăsat mânia să coacă ani de zile, limitați de politicile lui Batista, de nedreptățile lui, și acum, cu el plecat, mânia lor amenință totul în cale.

Magda mă strânge mai tare și mărim pasul. Mulțimea crește.

Cât mai durează până ce se îndreaptă de la aparatele de taxare spre noi?

Inima îmi bubuie când ajungem la mașină și mă chinui să deschid portiera cu mâinile tremurând. După două încercări, reușesc să o deschid. Îmi tremură degetele când pornesc mașina.

– Îmi pare rău. Nu ar fi trebuit să ies astăzi. Nu știam că va fi așa.

– Așa a fost și în '33, cu Machado, spune Magda, posomorâtă. Va fi mai rău și apoi mai bine.

Mă tem că are dreptate și simt că furia din mine amenință să se reverse. Sunt furioasă pe oamenii de pe stradă, pe Batista, pe Pablo, pe fratele meu. Ce au asmuțit asupra țării?

Pe drum tăcem, și numai după ce suntem în siguranță în conac, din nou în spatele porților, simt un soi de pace, dar pentru scurtă vreme. Cât va dura până ce ne ajunge și aici violența?

Magda mă urmează în dormitor și se așază lângă mine, iar eu mă arunc pe pat.

– Promite-mi că nu mai pleci așa.

Încuviințez și mă cuprinde un val de greață.

– Promit.

– Băiatul acela...

Port secretul cu mine de prea multă vreme și trebuie să îl spun cuiva. Cuvintele se rostogolesc afară.

– Sunt însărcinată.

Este ciudat să îți cunoști trupul timp de nouăsprezece ani, să te obișnuiești cu el, cu obiceiurile și cu mofturile lui, apoi să se schimbe dintr-odată.

A început la câteva săptămâni după ce ne-am văzut ultima dată: dorința de a dormi în timpul zilei, un gust amar în gură, greață tot timpul. Evitam mâncărurile preferate pentru unele care nu-mi plăcuseră niciodată, iar emoțiile mi se accentuau. Când mi-a întârziat ciclul am știut. Nu mi s-a întâmplat niciodată, așa că n-am avut îndoieli.

Acum, că a aflat despre copil, Magda se agită, îmi dă mai multă mâncare decât pot consuma, mă încurajează să dorm, îmi mângâie părul și se roagă lângă mine.

Îmi fac griji pentru copil și pentru nesiguranța viitorului, în timp ce problemele Cubei capătă amploare. Fidel l-a numit președinte provizoriu pe Manuel Urrutia Lleó, dar toată lumea spune că de fapt Castro va trage sforile. Aeroportul s-a închis. Nimeni nu poate zbura din țară, șoferul nostru a spus că a văzut turiști americani în fața la Hotel Nacional, cu valizele în mâini, cu teamă și furie pe chipuri. În cele din urmă, au fost evacuați pe vapor în Key West.

Și nu e vorba doar despre aeroport. Întreaga țară este în grevă generală. Tata a dat telefoane furioase toată dimineața, încercând să-și dea seama ce s-a întâmplat cu muncitorii lui.

Mulțimile au deschis porțile de la El Principe[1], lăsând prizonierii să iasă. Havana e cuprinsă de nebunie.

Sunt acasă. Stau pe o pernă de mătase din salonul nostru elegant, înconjurată de tablouri în rame aurii, grele.

---

[1] Fort militar din Havana, folosit ca închisoare.

– Au jefuit El Encanto, zice mama, cu buzele strânse. În mintea ei nu există păcat mai mare decât distrugerea hainelor *haute couture.*

Îmi imaginez toate rochiile pe care le probam, acum în apartamente din toată Havana, purtate de cele care le admiraseră în reviste. Ni se păreau magice; oare aceeași magie le va atinge și pe noile proprietare?

– Controlează și cazinourile, zice tata. Nimeni nu face nimic să îi oprească – nici armata, nici poliția. Au renunțat. Renunță la țară fără luptă.

– Vor veni aici după noi? întreabă Maria.

Mama pălește.

– Să nu spui așa ceva niciodată, se răstește ea.

– Ce? Maria pare uimită. Dar ei vor bani și noi avem.

Tata o ignoră.

– Acum patrulează străzile. Se spune că 26 Iulie a alungat poliția. Se înroșește. Oamenii agață pancarte în fața caselor, mulțumindu-i lui Fidel. Pentru ce? Chiar cred că e de partea lor? El predică pacea și democrația, dar se pregătește să se ospăteze din cadavrele inamicilor. Ne-a păcălit pe toți, să știți, și mă tem de mai rău înainte de finalul lunii.

Capitolul douăzeci și unu

Se revarsă în oraș într-un flux constant de uniforme verzi și bărbi. Au arme în mâini și eu mă crispez când văd metalul negru și rece, felul în care privesc în jur, de parcă Havana ar aparține Mișcării 26 Iulie. Sunt voioși, dar învingătorii își permit luxul bucuriei. Noi, ceilalți...

Mă uit la fiecare chip, căutându-l pe Pablo, sperând să îl găsesc și, totuși, temându-mă.

Mă tem că mi-ar frânge inima să îi văd fața, trupul în uniforma asta odioasă. Și totuși absența lui îmi provoacă durere. Va veni să mă caute, cu siguranță. Și fratele meu – nimeni nu știe unde este sau ce face Alejandro. S-a aliat cu 26 Iulie? Este dușmanul lor?

Suntem inundați de imagini ale lui Fidel, mărșăluind spre oraș alene, prelungind călătoria de peste o mie două sute de kilometri ca un prădător care-și savurează prada. Senzația de greață din stomacul meu nu cedează.

– Au recunoscut guvernul lui Fidel, zice tata.

– Cine? întreabă mama.

– Americanii.

– Și alegerile?

– Peste optsprezece luni sau doi ani. Tata strânge din buze. Între timp, preşedintele, controlat de Fidel, a îndepărtat toate figurile politice numite de Batista. Unii dintre membrii cabinetului său au cerut azil la ambasade străine. Alţii au fost arestaţi.

Nu spune restul, dar eu ştiu.

Alţii au fost executaţi.

Tata recită o listă de nume, bărbaţi care au fost la noi şi au cinat la infama masă pariziană a mamei, care ne-au dat bomboane când eram mici, cu ai căror fii am dansat şi pe ale căror fiice le-am cunoscut foarte bine. Strigătele mamei înecă ultimele nume.

Duc mâna la stomac şi îmi pun palma protectoare pe mătase. Pe ce lume voi aduce acest copil?

– Au îngheţat orice averi ale demnitarilor lui Batista, spune tata.

– Şi investiţiile? Ochii mamei se măresc, alarmaţi.

– Nu se pot atinge de banii din străinătate. Măcar atât. Preşedintele Băncii Naţionale nu mai e. Nici cei ai Băncii Agricole şi Băncii Industriale.

Alţi prieteni ai tatei.

– Spun că Batista e acum în Santo Domingo[1], că se refugiază la Trujillo[2].

E într-o companie bună. Preşedintele dominican e un prieten vechi de-al lui Batista şi un tiran pe măsura lui.

– Mulţi dintre consilierii cei mai apropiaţi ai lui Batista sunt acum cu el, aşteptând să se întoarcă în siguranţă.

---

[1] Capitala Republicii Dominicane.

[2] Rafael Trujillo a fost un dictator dominican, care a condus ţara din februarie 1930 până la asasinarea lui, în mai 1961.

Tata nu spune mai multe, dar eu îi aud grija nerostită din voce. Să plecăm sau să rămânem?

Ne strângem în faţa televizorului, în seara aceea. Se lasă liniştea când îl privim pe Fidel vorbind mulţimii la Camp Columbia, barăcile militare din Havana. Cred că sunt mii de oameni acolo, zeci de mii, sute de mii. Este înconjurat de o mare de cubanezi, care-l privesc de parcă ar fi răspunsul la tot ce au sperat şi pentru care s-au rugat vreodată.

Cu o săptămână în urmă, un alt bărbat s-a aflat în acelaşi loc, furişându-se din ţara pe care a controlat-o multă vreme. Lăsându-ne aşa. Mai devreme, tancuri şi camioane au străbătut oraşul, de parcă am fi fost ocupaţi de o armată invadatoare, nu eliberată de ai noştri. Au deschis porţile Camp Columbia, iar spaţiul este plin de compatrioţii lui Fidel, de cubanezi obişnuiţi. Au venit să-l vadă pe Fidel, acest Mesia al lor. Este încă necunoscut în Havana, un soi de Robin Hood, dar ştiu un singur lucru despre el...

Că nu e Batista.

Ei l-au urât pe Batista.

Dar e limpede că Fidel nu e vreun mântuitor.

În Havana nu există sfinţi.

Mă trezesc a doua zi, iar cerul e mai fad, aerul dens şi închegat. Spectacolul de seara trecută aruncă o umbră asupra oraşului.

Mă alătur surorilor mele la micul dejun. Părinţii noştri au dispărut undeva, în casă. Cu cât se insinuează Fidel mai adânc în Havana, cu atât se retrag mai abitir ai noştri.

Ce ar fi făcut corsarul? Ar fi luat armele, să lupte? Sau şi-ar fi luat nevestica franţuzoaică şi copilul şi ar fi urcat pe nava lui mare, îndreptându-se spre o lume mai bună?

Zi de zi, pleacă tot mai mulţi. Prieteni ai tatei, prieteni ai lui Batista. Fidel şi cohortele lui sunt obsedaţi de alungarea din ţară a oricui are legături cu vechiul regim, dar ce se va întâmpla după ce vor vărsa tot sângele loialiştilor lui Batista? Cine va urma?

Mâncarea are gust de mâzgă, burta mea şi copilul din ea se revoltă, dar eu mă oblig să înghit, vârându-mi micul dejun consistent pe gât.

Este prea multă liniște. Argintăria noastră zgârie porţelanul. Doar Maria pare mulţumită să stea în tăcere, acoperindu-şi câte un căscat între îmbucături. Noi părem şocate. Pe străzi, oamenii petrec, iar atmosfera este de sărbătoare.

În casa noastră şi în atâtea altele ca ea, ne temem să ieşim, ne temem de bătăile in uşă, ne îngrijorăm că vor găsi numele nostru pe o listă. Ne temem să plecăm şi să rămânem.

– Domnişoară Elisa?

Camerista noastră, Charo, se află în uşă, cu ochii mari.

– A venit să vă vadă un bărbat, şopteşte ea, privind în jur, fără îndoială după mama.

Aud „bărbat" şi totul dispare. Surorile îmi pun întrebări undeva, pe fundal, dar nu le aud. Nu aud nici măcar ce mai spune Charo, ci mă ridic de la masă şi aproape o iau la fugă.

E acasă. Totul va fi bine acum. E în siguranţă. Trăieşte. Mâna îmi atinge stomacul, mângâindu-ne copilul, iar cealaltă mână deschide uşa. Sunt nerăbdătoare să îl văd şi să îi cad în braţe.

Mai întâi mă loveşte soarele, atât de strălucitor, că mă orbeşte, catadicsind în sfârşit să iasă dintre nori. Zgomotele celor care sărbătoresc în depărtare sunt ca un răcnet mocnit, însă nici nu le iau în seamă.

În faţa porţilor se află un bărbat, cu capul plecat, purtând uniforma măslinie şi o caschetă, cu barba acoperindu-i partea de jos a feţei.

Îmi bubuie inima.

Merg spre el. Picioarele mi se mişcă mai repede, lovind pietricelele de pe alee.

E acasă. Ne vom căsători acum. Va fi atât de fericit pentru copil. Vom rezolva restul lucrurilor.

E acasă şi asta e tot ce contează.

Ridică privirea când mă apropii, o privire solemnă, şi eu mă opresc, confuză. Ochii care mă privesc nu sunt ai lui Pablo. Îmi ia o clipă să recunosc chipul, alta să îmi vină cuvintele şi să-mi ţâşnească prin golul din memorie.

Dacă mi se întâmplă ceva cât sunt plecat, te va găsi Guillermo. Dar nu se va ajunge acolo, pentru că vin acasă, la tine, Elisa. Nici Batista însuşi nu mă poate ţine la distanţă.

Mă opresc la treizeci de centimetri de poartă, cu lacrimi în ochi. Îmi cedează genunchii.

– Îmi pare rău, spune Guillermo, şi nu aud ce altceva mai spune, pentru că în urechi îmi năvăleşte un ţiuit, iar corpul mi se prăbuşeşte.

Pablo a murit, Havana a murit, şi am murit şi eu.

Capitolul douăzeci și doi

MARISOL

Stau pe scaunul din dreapta și mă uit la palmierii care flutură în vânt. Nu vorbesc. Magda mi-a luat toate lucrurile pe care credeam că le știu despre familia mea, despre bunica, despre mine, și le-a întors pe dos. Bărbatul pe care-l știam drept bunicul meu, despre care tata crede că a fost tatăl lui, nu este. Bunicul meu biologic este – a fost – un om al lui Fidel, un om care a murit luptând în Revoluția Cubaneză, care și-a dat viața pentru toate lucrurile împotriva cărora se revoltă familia mea. Simplul fapt că bunica a iubit un revoluționar a fost deja dificil de înțeles, dar asta...

– Crezi că bunicul tău a știut? întreabă Luis. Despre copil?

Încerc să-mi amintesc când i-am văzut împreună, cum s-a purtat cu mine și cu tata, cu surorile mele, iubirea pe care ne-a arătat-o tuturor.

Bunicul a fost una dintre primele persoane pe care le-a cunoscut bunica după sosirea în Statele Unite. Familia lui era implicată din primele zile în mișcarea de exil din Cuba, ajutând nou-sosiții să se acomodeze, după ce Castro preluase puterea. Părinții lui, străbunicii mei, plecaseră în timpul Revoluției din 1933, care îl îndepărtase pe președintele

Machado, un general care luptase împotriva Spaniei în Războiul pentru independenţa Cubei.

Bunicul s-a născut în Statele Unite, iar poveştile lui nu erau despre Cuba, ci despre cum urmărise creşterea Floridei de-a lungul anilor. Când străbunicul Perez a murit, i-a lăsat imperiul zahărului, resuscitat din moarte clinică în mâinile lui Fidel Castro şi ale compatrioţilor săi. Aşa a fost condusă prima dată compania Perez Sugar, de la instituirea sa, la sfârşitul anilor 1800, de un Ferrera, nu de un Perez.

Potrivit bunicii, curtea s-a desfăşurat într-un vârtej. El s-a îndrăgostit de ea din prima clipă în care a văzut-o în livingul unui prieten de familie din Miami. I-a luat o lună să o înduplece, şi după ce a reuşit s-au căsătorit pe ascuns, într-o ceremonie simplă la primărie. Am întrebat-o o dată dacă îi părea rău după nunta spectaculoasă.

Erau vremuri grele, Marisol. Nu ne mai stătea mintea la petreceri şi rochii. Jeleam pierderea ţării, a familiei, a prietenilor.

Acum înţeleg graba bunicii. Era însărcinată şi necăsătorită, într-o perioadă în care asta ar fi pricinuit un mare scandal şi ar fi sporit suferinţa familiei.

– Sigur ştia, răspund. Ea nu i-ar fi ascuns asta. În plus, tata s-a născut la câteva luni după ce au venit ei în Statele Unite. Bunicul ar fi bănuit ceva, ţinând cont de data concepţiei.

Magda îmi spusese cât suferise bunica, după ce descoperise că iubitul ei murise la Santa Clara. Nu-mi pot imagina cum o fi fost pentru ea. Avea nouăsprezece ani, era gravidă, prinsă în mijlocul revoluţiei, şi afla că bărbatul iubit şi tatăl copilului murise. Cui să-i mai fi încredinţat bunica secretele ei? Fusese obligată să îşi părăsească atât cea mai bună

prietenă, cât şi pe femeia care o crescuse. Străbunicii mei ar fi fost cu siguranţă furioşi şi ruşinaţi, mai ales ţinând cont de identitatea tatălui. Nu e de mirare că ajunsese cu bunicul. Oare el îi ceruse să păstreze secretul paternităţii copilului sau ea hotărâse asta de una singură?

– Aş vrea...

Mi se frânge vocea şi nu-mi pot încheia gândul. Emoţiile mă copleşesc.

Aş vrea să fi ştiut. Aş vrea să fi avut şansa de a-mi cunoaşte bunicul biologic, de a auzi ce simţise bunica pentru el în cuvintele ei.

L-am iubit pe bunicul şi, chiar dacă nu mi-l amintesc bine, ce-mi amintesc este despre un om bun, iar despre căsnicia lor, numai de bine. Dar nevoia de a şti, de a înţelege de unde vin, este puternică.

Luis porneşte motorul şi iese pe drum. Mă uit la clădirea în care locuieşte Magda. Am făcut schimb de date de contact şi vrem să ţinem legătura.

– Bunica ta trebuie să fi fost foarte curajoasă să supravieţuiască atâtor pierderi, spune cu blândeţe Luis.

Şi încă atât de tânără.

– Aşa e.

– Ar trebui să fii mândră de ea. Şi de el. Ai sânge puternic, oricum ar fi. I-ai citit scrisorile. Ce fel de om era?

Poţi judeca pe cineva după zece, douăzeci de scrisori? Nu ştiu. Ca scriitoare, ştiu mai bine ca oricine cât de uşor pot fi manipulate cuvintele şi emoţiile. Dar îmi cunosc bunica şi nu pot să cred că ar fi iubit un bărbat nedemn.

– A fost un om bun. Îmi amintesc ce i-a scris, tuşele pasionale de pe pagini. Un visător. Un luptător.

– Atunci, îl poți considera cu mândrie strămoș.

Să fie atât de ușor? Oare i-a fost reputația salvată prîn moarte? Dacă ar fi trăit evenimentele revoluției și tot ce a fost după, s-ar fi ridicat împotriva abuzurilor lui Fidel sau s-ar fi transformat și el în monstru?

Linia dintre erou și personaj negativ este fragilă.

– Îmi pare rău că a murit, spune Luis. Că nu l-ai găsit, așa cum îți doreai.

– Și mie.

Asta a fost. Nu mai am răspunsuri de găsit, doar întrebări. Nu voi avea șansa de a cunoaște omul al cărui sânge îmi curge prin vene. Partea asta de familie a dispărut și ea, la fel ca bunica.

Când îl căutam pe iubitul ei, mai exista o speranță, un scop al călătoriei mele dincolo de găsirea locului ei de veci. Acum a rămas doar necunoscutul și, firește, nesiguranța relației mele cu Luis.

Ne apropie degetele împletite de buze, sărutându-mi articulațiile.

– Totul va fi bine, spune el, de parcă mi-ar putea citi gândurile.

– Chiar așa?

– Ojalá.

Zâmbesc. În spatele cuvântului este chintesența spiritului cubanez, ceva tot mai fără speranță, care nu depînde deloc de noi.

– Înseamnă ceva pentru mine, Marisol, spune Luis, repetându-și cuvintele de mai devreme, din liftul hotelului.

Inima mi se frânge puțin.

– Și pentru mine.

Îmi petrec restul drumului înapoi la Havana cu braţul lui Luis în jurul umerilor, cu buzele lui atingându-mi ocazional tâmpla, cu picioarele lipite, studiindu-i profilul.

– Hai să ieşim în seara asta, sugerează el când ne apropiem de oraş. Să facem ceva care să-ţi mai ia gândul.

– Ca o întâlnire?

El râde.

– Da, o întâlnire. Mi se pare că am amestecat lucrurile. Te scot la cină – nimic elegant, dar promit că mâncarea va fi delicioasă. Îmi face cu ochiul. Se întâmplă să ştiu câteva *paladares* foarte bune. După aceea, mergem la dans.

Zâmbesc larg.

– Dansezi?

Nu mi-l pot imagina pe Luis cel formal şi serios dansând. Şi totuşi…

– Ocazional, spune el, zâmbind. Să nu spui nimănui, dar m-a învăţat bunica mea, când eram mic.

– Şi bunica. Asculta discuri vechi în living şi dansam împreună. La început, eram groaznică, mărturisesc.

– Şi acum? mă tachinează el.

– Ştiu câteva mişcări.

– Sunt foarte curios. Trebuie să o ajut pe bunica să pregătească cina pentru că nu am fost acolo ieri, dar poate ieşim după aceea?

– Mi-ar plăcea.

Când ajungem înapoi acasă, ne despărţim, iar eu îmi pun geanta în dormitor şi mă îndrept spre inima casei, bucătăria, unde Ana pregăteşte cine pentru clienţi.

Zâmbeşte când mă vede.

– Cum a fost călătoria? întreabă ea, sărutându-mă pe obraz.

– Minunată, răspund eu. Nu sunt pregătită să îi spun ce am aflat de la Magda pentru că încă mă adaptez la veste. Pot să te ajut?

– Nu, mă descurc. E aproape gata. Azi mâncăm *paella*.

Simt aroma de orez galben și fructe de mare care umple spațiul îngust. Același tip de tigaie enormă pe care o folosea și bunica se află pe aragaz.

– Cum hotărăști meniul zilei? întreb.

– În funcție de ce găsesc la piață. Dacă găsesc pui, mâncăm *arroz con pollo*[1]. Dacă au fructe de mare, fac *paella*. Suntem limitați de lipsuri, bineînțeles, dar ne descurcăm.

– Trebuie să fie greu.

– Îmi plac provocările, zâmbește ea. Mă ajută să fiu creativă, iar clienții sunt fericiți pentru că există diversitate. Nu este ușor. Când guvernul a permis sistemului *paladar* să funcționeze, mulți au eșuat. Impozitele și taxa de autorizare te pot falimenta. Să nu mai spun că poți crea un meniu doar ca să-l ratezi pentru că nu găsești ingrediente. Pot trece zile de căutări pentru ceva simplu, cum sunt ouăle sau laptele. Mulți dintre turiștii care vin nu înțeleg aceste provocări. Ne judecă restaurantele după standardele din țările lor, dar ne descurcăm cu inventivitatea cubaneză. Nu strică să îl avem pe Luis, care cântă *La Bayamesa*, la saxofon. Punem pe pereți fotografiile făcute de soțul meu în primele zile ale revoluției și ne servim oaspeții în ce a mai rămas din cel mai bun porțelan al bunicii. Ei vin aici pentru experiența cubaneză romantică și noi le-o oferim.

Pentru asta să fi venit și eu? Pentru „experiența cubaneză romantică"? Aș minți dacă n-aș recunoaște că aveam o

[1] „orez cu pui", în spaniolă, în original.

imagine despre cum va fi aici. Îmi spusesem să fiu deschisă, să nu las poveștile auzite, perspectiva familiei mele să îmi afecteze impresiile despre adevărata Cubă. Fusesem convinsă că voi găsi două povești aici – a noastră și a lor, și că adevărul se va afla la mijloc. Dar nu mi-am dat seama cât de rău este. În toate discuțiile despre deschiderea relațiilor cu Cuba, despre ridicarea embargoului, s-a vorbit mereu despre insulă ca despre un paradis turistic, încremenit în timp. Nu mi-am dat seama cât de mult suferă încă oamenii și nu am înțeles profunzimea și vastitatea problemelor cu care se confruntă cubanezii în fiecare zi.

Ana îmi aruncă o privire piezișă.

– Că veni vorba despre Luis... Elisa și cu mine vorbeam despre viețile noastre de mai târziu. Ne imaginam că eram domnișoare de onoare la nunțile noastre, că ne creșteam copiii împreună și că deveneam bunici împreună. Ne imaginam copiii cei mai buni prieteni, poate chiar îndrăgostiți. Mă bucur să vă văd împreună.

– Dar nu suntem...

Nici măcar nu știu cum să termin propoziția. Nu suntem împreună? Nu suntem îndrăgostiți?

– Nu știu cum am putea să fim împreună, decid să spun.

– Ai încredere, Marisol. Ați putea fi buni unul pentru celălalt. Poate părea imposibil acum, dar nu știi niciodată ce îți rezervă viitorul.

Luis intră în bucătărie la finalul discursului ei, salutându-și bunica cu o îmbrățișare și un sărut. Îmi fac de lucru cu *paella*, amestecând absentă ca să-mi ocup mâinile, cu obrajii arzând. Sunt lucruri despre care trebuie să vorbim, conversații pentru care nu sunt pregătită. Plec în curând – ce se va întâmpla

atunci? Vom păstra legătura sau emoţiile dintre noi se vor stinge odată ce revenim la vieţile noastre?

Ana pleacă la clienţi, iar noi suntem iar singuri.

Luis mă sărută pe frunte. Îmi zâmbeşte, iar eu mă opresc din amestecat.

Degetele lui îmi mângâie ceafa. Mă înroşesc iar.

– Eşti agitată, spune el, părând amuzat.

– Da.

– De ce? Nu ai fost agitată înainte.

– Am fost mereu agitată, dar aici, în casă, cu bunica ta, cu Cristina, cu mama ta, mi se pare ciudat. Nu vreau să deranjez pe nimeni. Şi, apoi, nu vreau să încep ceva ce nu pot termina. Nu ştiu ce fac aici, mărturisesc. Am venit să o îngrop pe bunica şi acum nu mai înţeleg nimic. Am un bunic despre care nu ştiam şi tu...

Am venit aici să scriu un articol despre obiectivele turistice, iar acum e mintea mea e plină de politică şi de nedreptate. Am venit aici singură şi lipsită de griji, iar acum risc să-mi las inima în urmă. Mi se pare că ţara asta a trezit ceva în mine şi nu pot, nu vreau să se oprească.

– Da, ştiu.

Luis oftează:

– E complicat.

– Da.

Mă întorc, îl privesc în ochi, caut...

– Te pricepi, murmur.

– La ce?

– Să ascunzi ce simţi şi ce gândeşti. Cu unele lucruri, eşti ca o carte deschisă, dar cu altele... Eşti dificil de citit.

– E chiar un mister, Marisol?

Închid ochii când numele meu i se desprinde de pe buze, pulsul mi se accelerează, simt un fior în stomac.

Când deschid ochii, e încă acolo, sfredelindu-mă cu privirea, cu o expresie de nepătruns.

Luis face un pas în față, buzele lui îmi mângâie fruntea, iar degetele lui îmi trec prin păr.

Face semn spre aragaz dând un pas înapoi.

– Cina e aproape gata. Ne vedem într-o oră?

Deschid gura să-i răspund...

Mama lui Luis, Caridad, intră în bucătărie, punând un maldăr de farfurii pe blatul îngust.

Luis lasă mâna jos. Mi se aprind obrajii, inspir adânc și aerul îmi vibrează în plămâni.

– Vrei să plecăm peste o oră? mă întreabă el iar, pe un ton scăzut.

Încuviințez.

Privirea lui Caridad mă urmărește afară din cameră.

Capitolul douăzeci și trei

ELISA

A murit în Santa Clara. A luptat eroic. Am puține alte amintiri în afara celor de care mă agăț acum: scrisorile și cele câteva semne tangibile pe care le am că a fost real și că m-a iubit.

Și mai am și copilul.

Petrec două zile în pat. Surorile mele mă acoperă. Nu pun întrebări, dar le simt îngrijorarea. Doar Magda știe adevărul, doar ea știe cât îmi e de teamă și cât sufăr. Se așază pe pat lângă mine, mă mângâie pe păr și încearcă să mă convingă să mănânc și să beau.

– Pentru copil, șoptește ea.

Exist în mijlocul umbrelor, lumina soarelui clipește și dispare, în jur aud doar zgomotele casei, zgomotele străzii pe care acum o urăsc.

La câteva zile după ce lumea mea s-a sfârșit, sunt obligată să ies din pat. Trebuie să înfruntăm o nouă criză. Revoluțiilor nu le pasă de inimi frânte și vise zdrobite.

Au ajuns la numele tatei.

Când cobor, mama suspină pe canapea, cu Isabel și Beatriz lângă ea. Maria este în camera ei, cu Magda. Devine tot mai dificil să o protejăm.

– Ce s-a întâmplat? întreb eu. Mi-a fost mereu teamă că Alejandro le va atrage atenţia pentru că nu se temuse să îl denunţe pe Fidel şi dansa prea aproape de flăcări. Dar tata...

Îmi răspunde Beatriz.

– Che a trecut pe la biroul lui.

Cât îl urăsc pe argentinian! E deja suficient de rău să îl văd pe Fidel purtându-se de parcă ţara i-ar aparţine, dar Che nici măcar nu este cubanez.

– L-a dus în La Cabaña, spune Isabel, cu o expresie mohorâtă.

Închisoarea lui Batista a devenit închisoarea lui Fidel. Halal revoluţie.

– Când?

– De dimineaţă, răspunde Beatriz, palidă. Asta e tot ce știm.

Cu noua libertate și democraţie pe care le aduce Fidel în Cuba, îl pot reţine cât doresc şi îi pot face orice.

Acesta e progresul. Simt că furia dinăuntrul meu va erupe într-o zi, fără să mai fie încorsetată de rochii de mătase şi mănuşi.

– Îl vor ucide, şopteşte mama.

– Ba nu, spune Isabel, dar fără convingere.

S-ar putea să-l ucidă.

O lacrimă imi alunecă pe obraz, apoi alta, prin ceaţa care mă înconjoară. Durerea de după moartea lui Pablo e un lux pe care nu mi-l mai pot permite.

– Ce facem? întreabă mama.

Părăsim Cuba.

Gândul mă surprinde, dar are logică – imaginea mulţimii stricând taxatoarele din parcări, jefuind îmi umple din nou mintea. Nu mai există locuri sigure și, dacă sunt pe urmele

tatei, cât va dura până să vină după noi? Cât de în siguranță e copilul meu, tot ce mi-a rămas de la Pablo, în versiunea aceasta a Havanei?

Unde e Alejandro?

– Așteptăm, spune Beatriz, posomorâtă.

Timpul curge diferit acum, când Batista nu mai e la putere. Cândva mă plângeam că zilele mele însemnau doar petreceri și monotonie. Acum sunt pline de teroare și mi-e dor de zilele în care cea mai mare grijă a mea era ce pălărie mi se potrivește. Tatăl nostru e în continuare închis, iar fiecare zi aduce mai multe execuții și niciun cuvânt de la Alejandro. Tot mai mulți prieteni ai părinților mei pleacă din țară, spre Statele Unite, spre Europa. Tot mai mulți pleacă, dar noi așteptăm să aflăm ce se va întâmpla cu tata, așteptăm un mesaj de la fratele meu, așteptăm, așteptăm și iar așteptăm.

Unchiul mamei îl vizitează pe tata și ne transmite că este încă în viață, închis într-o celulă umedă și intunecoasă. Isabel și Beatriz stau lângă mama, ținând-o de mână, în timp ce el îi povestește cum se simte tata, cu o expresie mohorâtă.

Trec zilele, trece o săptămână, până când așteptarea de acasă devine la fel de cumplită ca alternativa, și ne găsim în burta fiarei. Închisoarea a fost construită ca fortăreață, în secolul XVIII, împotriva raidurilor piraților englezi, și transformată mai târziu în barăci militare. Este condusă de argentinian, Che Guevara, bărbatul despre care mi-a povestit Pablo cândva. Prietenul lui, tovarășul lui de arme. Fortăreața de piatră se înalță în fața noastră, iar Beatriz mă strânge de mână.

– E o idee proastă, șoptesc eu, cu o mână pe stomac. Mă surprind în mijlocul mișcării, las brațul pe lângă corp. Greața a reapărut și simt că îmi vine înapoi micul dejun.

Soarele ne arde necruțător.

– Ai fi preferat să rămâi acasă? întreabă ea.

Nu, dar nu mai e vorba doar despre mine. Ar fi trebuit să refuz când Beatriz m-a rugat să o însoțesc. Ea își îndreaptă umerii și privește fortăreața de piatră cu o expresie pe care o cunosc: Beatriz în misiune este periculoasă.

– Așteaptă-mă aici.

– Ai înnebunit? Nu poți intra singură acolo.

– Și ce ai sugera să fac?

– Ucid oameni, Beatriz. Cu o frecvență înfiorătoare.

În ochi îi lucește furia. Și ăsta e un lucru periculos.

– E cineva care mă poate ajuta, spune ea.

Dacă Beatriz are un om în La Cabaña…

O apuc de braț și o trag spre mine.

– Ai legătură cu 26 Iulie?

– Bineînțeles că nu. Cuvintele ei sunt pline de dispreț. Dar cunosc pe cineva care are.

– Un prieten? Vorbesc mai incet. Un iubit?

– Nici pe departe.

Privirea i se întoarce la fortăreața de piatră, de parcă s-ar pregăti pentru ceva neplăcut. Mă trece un fior când îi văd expresia feroce. N-o pot convinge să renunțe.

– A trecut aproape o săptămână. Cine știe unde e Alejandro? I se frânge vocea. Cine știe dacă mai trăiește? Și pentru tata ce putem face? Trebuie să încerc.

– Beatriz…

– Te rog.

Îi dau drumul pentru că n-am de ales. Dacă n-o las să intre astăzi, se va întoarce și va încerca și mâine. Raţiunea ne-a părăsit pe toţi, dar eu nu mai am luxul de a lua decizii nesăbuite. Copilul meu a pierdut deja un părinte în această revoluţie. Depinde doar de mine să îl protejez.

Stau în umbra închisorii, privind cum sora mea curajoasă, frumoasă și încăpăţânată intră în fortăreaţă. Aproape că o invidiez pe Beatriz pentru independenţă și îndrăzneală. Simt pentru prima dată impactul sarcinii mele. M-am concentrat atât de mult la Fidel, apoi la moartea lui Pablo, și acum la întemniţarea tatei, că acest copil a fost doar un concept abstract.

Dar acum voi fi mamă. Voi crește singură copilul. Este totodată o răspundere terifiantă și o imensă bucurie.

Pe lângă mine trec soldaţi în uniforme verzi zdrenţuite. Mă privesc întâi pe mine și apoi silueta lui Beatriz, care se îndepărtează. Râsetele lor umplu aerul.

Greaţa își face din nou apariţia.

Mă rog în cuvinte din copilărie, cuvinte pe care le-am folosit mai mult în ultimele câteva luni decât în restul vieţii. Mă rog pentru Beatriz, pentru tata, pentru fratele meu, pentru copilul meu nenăscut, pentru noi toţi.

Trece o oră. Realitatea crudă că poate am pierdut-o și pe Beatriz, că poate tata nu se va întoarce niciodată, mă lovește cu o intensitate care crește cu fiecare secundă. Cum ne vom descurca fără el? Oare unchiul mamei ne va primi? Sau poate alt membru îndepărtat al familiei? Cum vom supravieţui?

Beatriz iese tocmai când panica mea atinge apogeul. Nu-mi dau seama dacă a reușit sau nu. Beatriz merge la fel și victorioasă, și învinsă.

Se opreşte lângă mine, cu o expresie întunecată.

– N-am reuşit să îl scot. Dar l-am văzut. E rănit, dar e bine. S-a înfuriat că am venit. L-au vârât într-o celulă cu alţi zece bărbaţi, ca pe un animal.

– Ce vor face cu el?

– Nu ştiu.

Tăcerea ei spune altceva.

– Beatriz.

– Împuşcă oameni de trei ori pe zi. Expresia ei devine furioasă. Lui Che îi place să respecte programul.

De data asta vomit. Micul dejun aterizează pe jos, lângă mine.

Beatriz îmi mângâie tăcută spatele şi imi dă părul la o parte.

– Ce se întâmplă cu tine? întreabă ea, cu o privire atentă.

Scutur din cap, ştergându-mi buzele cu batista pe care o scot din poşetă. Am un gust acru în gură.

– Nu e momentul.

Dar va fi curând. Cât mai pot ascunde acest secret? Ce povară putem purta pe umeri înainte să ne prăbuşim?

Beatriz pare să-mi accepte răspunsul, pentru moment, dar privirea ei e neliniştită. În colţul gurii, rujul roşu îi pătează faţa.

Mă cutremur.

– Ce s-a întâmplat acolo?

Ea clatină din cap, cu privirea opacă.

– Sunt bine. Nu e momentul, spune ea.

O iau în braţe pentru că am nevoie să mă liniştesc.

– Acum ce facem? o întreb.

– Mergem acasă şi aşteptăm.

Braţ la braţ, întoarcem spatele fortăreţei. Îmi tremură picioarele.

În spatele nostru, focurile de armă umplu aerul.

Unul, două, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt.

Le număr, prîntre lacrimile care îmi cad pe obraji.

Pentru prima dată, știu ce înseamnă să urăști, iar emoția mă cuprinde și anihilează totul în calea ei. Apoi ura dispare, la fel de repede cum a apărut, și mă lasă cu emoții noi, pe care nu le pot înfrunta.

Există zeci de feluri în care îți poți trăda țara – promisiuni încălcate, politici eșuate, un pluton de execuție care înfige gloanțe în carne. Și apoi există o trădare tăcută, cea mai perfidă dintre toate. Am crezut că eram deștepți pentru că îl suportam pe Batista. Am crezut că suntem de cursă lungă, că ne facem îndrăgiți de putere ca să ne putem păstra casele grandioase, cluburile de yachtîng și petrecerile înecate în șampanie.

Am crezut că partea urâtă a regimului nu ne va atinge.

Mi-am spus că să fiu o Perez însemna mai mult decât să fiu cubaneză, că răspunderea față de familia mea, să fac ce se aștepta de la mine, să fiu femeia pe care și-o doreau părinții mei însemnau mai mult decât să lupt pentru ce credeam, pentru denunțarea tiraniei lui Batista.

Și câtă vreme ne prefăceam că trăiam numai bine, „paradisul" pe care îl creasem era un târg fragil cu un diavol schimbător, iar pământul de sub noi se cutremura și crăpa, distrugând lumea care ne era cunoscută.

Fidel ne-a arătat costul tăcerii. Pericolul unei așteptări prea lungi înainte să vorbim, pericolul unei alte voci mai puternice decât ale noastre, pentru că eram prea ocupați să trăim în bulele pe care ni le creaserăm ca să ne dăm seama că restul Cubei se schimbase și ne lăsase în urmă.

Mă simțeam vinovată și rușinată.

Capitolul douăzeci și patru

MARISOL

Seara, mă îmbrac pentru cina cu Luis, numărând puținele zile, doar trei, care ne-au rămas împreună, dorindu-mi să fie o seară specială și să profităm de timpul pe care îl mai avem. Luis îmi bate la ușă chiar după ce m-am schimbat în rochia roșie. Parfumul cu care m-am dat încă plutește în aer.

Deschid ușa și mă întâmpină imaginea lui Luis în prag, zâmbindu-mi și privindu-mă, cu un buchet de floarea-soarelui în mână.

Mergem de la casa Rodriguez spre Malecón, mână în mână, cu degetele împletite. Când ajungem la marginea apei, el cumpără două sticle de Presidente[1] de la o dugheană. Ne așezăm pe buza de piatră, cu picioarele deasupra apei care se izbește de stâncă. Spuma mării îmi lovește călcâiele goale.

Soarele apune, transformând peisajul, iar localnicii ies din clădirile care stau să se dărâme de-a lungul promenadei, ducând muzica și râsul cu ei. Luis mă cuprinde cu brațul după umeri și mă lipește de el, cu capul în curbura umărului. Îl sărut, gustând sarea din apă. Părul îmi flutură în vânt.

– Îmi va fi dor de asta, spun, privind marea.

[1] Cocktail cubanez pe bază de rom.

Mi se pare că abia am ajuns și, totuși, nu mai avem timp. Am fost aruncată într-o lume neașteptată, cu un impact puternic. Nu mai vreau să scriu despre restaurantele și mâncărurile cubaneze, ci despre revoluții, despre exil și despre pierdere. Vreau să scriu despre viitorul Cubei. Vreau să mă întorc.

Cum aș putea să mă întorc la Miami și să-mi reiau viața dinainte, acum că totul s-a schimbat?

Luis mă strânge mai tare. Nu îmi răspunde – ce ar fi de zis? Sper să mă pot întoarce curând, sper ca relațiile să devină tot mai bune și mă rog ca barierele dintre țările noastre să coboare în timp. Cine știe? Suntem doar o țară mică într-o lume plină de tragedii.

Îmi doresc șansa de a afla lucruri despre bunicul, de a o revedea pe Ana și de a explora părți ale insulei pe care nu le-am văzut. Și mai e și Luis.

Îmi trage capul spre el și îmi capturează gura într-un sărut fierbinte. Mâna mea i se oprește deasupra inimii și degetele mi se împletesc în materialul cămășii.

Am fost cu suficienți bărbați și sunt destul de în vârstă să îmi dau seama că relația dintre noi e diferită față de ce am trăit până acum și că inima mea e implicată cum nu a mai fost. Nu am simțit niciodată o legătură imediată cu cineva, o asemenea recunoaștere, clicul perceptibil a două piese care se potrivesc.

În spatele nostru cineva râde și strigă, dar e doar un zgomot de fundal pentru că lumea mea se reduce la el.

Te iubesc.

Cuvintele par nedrepte, o povară, o lesă cu prea multe angajamente. Viețile noastre sunt atât de diferite, iar eu nu mi-l pot imagîna locuind în lumea mea și imi este imposibil

să mă văd pe mine trăind aici. Partea din mine care tânjește să simtă o legătură cu locul acesta dorește să ignor revelația că aici nu e casa mea. Este țara bunicii mele, a moștenirii care mă modelează, dar versiunea modernă e ceva cu totul diferit, ceva cu care nu mă pot identifica oricât de mult mi-aș dori. Soarta familiei mele s-a schimbat, și dacă acesta e trecutul nostru – și, sper eu, viitorul – nu poate fi și prezentul.

Și totuși aici și-a dorit bunica să se odihnească, în țara care îi stăpânea inima. Să fi fost țara sau bărbatul? Sau amintirea amândurora a devenit inconfundabilă, încât i-a fost imposibil să le mai deosebească? S-a îndrăgostit de el aici, pe Malecón, cuvintele pe care și le-au șoptit au fost purtate de vânt și ei au privit împreună spre mare.

– La ce te gândești? întreabă Luis.

– La bunica. La viața ei de aici.

– Nu prea mai ai timp să decizi unde să-i împrăștii cenușa.

– Știu. Mă uit la apa spre care coboară soarele.

– Mă tot întreb ce s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi murit și dacă ar fi avut șansa la o viață împreună. Oare revoluția i-ar fi ținut la distanță sau s-ar fi iubit suficient ca să funcționeze?

Luis apropie mâinile noastre unite de buzele lui.

– Nu știu.

Nici eu nu știu.

Ne plimbăm prin Vedado, pe străzi întunecoase, cu turiștii ascunși în hoteluri și localnicii în formă. Fără barurile cu tematică exagerată și restaurantele de stat din părțile mai turistice ale orașului, cubanezii își creează distracția, dansuri care izbucnesc pe trotuar și copii adunați în cercuri, jucându-se și râzând în noapte.

Luis îmi zâmbește, ținându-mă de mână.

– Acum ai parte de o experiență tipic cubaneză.

– Unde mergem?

A oscilat între glumeț și serios toată seara, iar momentele în care e bucuros și mă tachinează sunt preferatele mele.

– Vei vedea, răspunde el, făcându-mi din ochi.

Pe stradă intră o mașină, care mă scaldă în lumina farurilor strălucitoare.

Se oprește.

Luis mă împinge într-o parte, cu trupul între vehicul și mine.

Nu este o mașină veche, așa cum m-am obișnuit să văd în Havana – crom, piele, culori puternice și linii sinuoase. Este neagră, pătrățoasă, urâtă și veche într-un fel deloc nostalgic.

Mâna lui Luis se încordează pe talia mea, apoi cade.

Din mașină ies doi bărbați.

Poartă haine indescriptibile, care nu mi-ar atrage atenția de obicei. Dar merg de parcă ar fi în uniformă, în felul propriu celor investiți cu putere oficială. Nu ne abordează fluturând insigne, dar nu e nicio diferență. Sunt importanți. Sunt puternici.

Chiar dacă el e în mormânt, ei îi aparțin fără îndoială lui Fidel.

Totul se întâmplă foarte repede: farurile, portierele care se trântesc, pașii pe trotuarul crăpat, Luis care îmi spune numele cu un avertisment ca un strigăt învelit în șoaptă.

– Marisol…

Se îndepărtează de mine și mă lasă pe trotuar, cu mâna pe lângă corp. Sunt doar câțiva pași, dar parcă m-ar fi împins. Eram împreună, iar acum nu mai suntem. Sunt cubaneză și nu sunt.

Luis e cu spatele la mine, dar în poziția umerilor săi și în distanța dintre noi se citește încordarea. Perimetrul care îi înconjoară pe el și pe bărbații care se îndreaptă spre el pare un gard electrificat. Nimeni de pe stradă nu ne dă atenție, ci privesc oriunde altundeva, dar nu spre Luis, spre bărbați sau spre mine, iar pașii li se iuțesc și picioarele îi poartă departe de pericol. Efortul pe care il fac să nu se uite la noi este palpabil.

Bărbații se opresc în fața lui Luis. Vorbesc încet și înțeleg doar frânturi de conversație, dar e suficient.

Îl iau cu ei. Nu știu unde.

Luis nu mă privește când intră în mașină. Nu se întoarce să mă roage să le spun bunicii și mamei sale unde s-a dus și nici să sun un avocat în numele lui. Nu protestează și nu încearcă să se lupte cu ei, parcă resemnat în fața inevitabilului.

Mașîna pleacă, în scârțâit de cauciucuri, croindu-și drum pe strada din Havana și lăsându-mă în urmă să mă întreb când și dacă se va întoarce.

Îmi bubuie inima și pașaportul din poșetă parcă-mi arde. Să merg la ambasada americană? Sau să mă întorc la casa familiei Rodriguez și să le spun Anei și lui Caridad ce s-a întâmplat? Acum câteva minute mă simțeam in siguranță cu Luis. Acum sunt îngrozită.

Străzile din Vedado nu mai par atât de prietenoase, seara se întunecă și nu cred că pot găsi drumul înapoi spre Miramar, fără ajutor. Să iau un taxi? Să mă duc la un hotel și să cer informații?

O altă mașină se oprește lângă mine. Îmi apuc geanta, mi-o lipesc de corp și încerc să-mi aduc aminte de cursurile de autoapărare pe care m-a obligat bunica să le fac cu aproape zece ani în urmă.

O fată singură care trăiește în Miami trebuie să fie foarte atentă, Marisol.

Un bărbat cu ceafa lată și umeri imenși iese din mașină. Pare genul de bărbat cu care femeile au grijă în parcări sau în lifturi, de care îți este teamă instinctiv.

Încremenesc, în timp ce mintea mea încearcă să înțeleagă că el se apropie de mine. Mâna lui mă prinde de braț și mă trage spre mașînă, iar eu explodez și îl lovesc cu brațele și picioarele, strigând din rărunchi.

Mă va ajuta cineva?

Dar apoi simt mai multe mâini care mă ridică și mă trântesc pe bancheta din spate a mașinii.

Capitolul douăzeci și cinci

ELISA

La fel de repede cum l-a luat, regimul ne înapoiază tatăl, plin de sânge, dar viu. Trăim într-o stare de agitaţie permanentă. Nimeni nu știe de ce a ales Fidel să îl arunce înapoi ca pe un peşte prea mic să fie hăpăit de regim, dar stăm ca pe ace şi aşteptăm să vedem dacă se vor întoarce după el. Poate că Fidel e prea ocupat cu lucruri mai importante.

De la plutoane de execuţie secrete, sub Batista, am trecut la procese şi execuţii publice, datorită lui Fidel. Abia dacă pot să simt suficientă furie şi o cantitate potrivită de groază. Sunt amorţită pe dinăuntru – au trecut două săptămâni de când Guillermo a venit să-mi spună că Pablo este mort şi încă simt că trăiesc un coşmar. Noaptea citesc iar şi iar scrisorile lui Pablo, de parcă ele l-ar putea readuce, de parcă scrisul de pe pagini s-ar putea transforma în om.

Nu mi-a spus nimeni că iubirea doare.

Ne strângem în faţa televizorului, într-o rutină deja cunoscută. Este o afacere de familie şi chiar şi mama se uită cu noi. Oricât ar revolta-o procesul – simpla idee a maselor judecând elita este anatemă pentru ea – o curiozitate morbidă ne mână pe toţi. Oare aşa s-au simţit în Franţa

când priveau lama ghilotinei transformată în judecător, juriu și călău?

Zilele acestea, e nevoie doar de o acuzație, chiar și a unui copil, pentru o condamnare la moarte. Fidel spune că aceste spectacole generează transparență, că nu are nimic de ascuns și nu greșește: groaza care ne-a cuprins țara este afișată în văzul tuturor.

Când ne va veni cineva în ajutor? Când îl va condamna restul lumii?

Într-un final, devine prea mult, lucirea aspră a televizorului nu îmblânzește farsa de sub ochii noștri. Stăm cu gura căscată, îngroziți, nemișcați și amuțiți. Câți dintre conaționalii noștri au murit de când a preluat Fidel puterea? O mie? Două? Numele lor sunt șoptite și uitate, lăsate să plutească în aer, înainte să dispară pentru totdeauna.

În cele din urmă, Beatriz rupe vraja.

– Închide televizorul, se răstește ea la Maria.

N-ar trebui să vadă asta. Ce e în mintea părinților mei? Ar trebui să facem cu toții eforturi pentru a-i apăra inocența și a o proteja de toate astea. *Ei* ar trebui să o protejeze. Dar de când a intrat Fidel în Havana, de când a plecat Batista și totul s-a schimbat, părinții mei sunt letargici.

Maria face ochii mari la tonul lui Beatriz. Fiind cea mai mică, s-a bucurat de un fel de sanctuar. Toți am încercat să fim răbdători cu ea și blânzi. Dar trăim vremuri grele.

Îmi întorc privirea spre televizor înainte ca ecranul să se întunece. Îi judecă pe susținătorii lui Batista, pe cei care au servit în armată drept criminalii de război, pe stadionul din Havana. Zeci de mii de oameni strigă și își bat joc mâncând înghețată și alune și urlând după sânge. Noi suntem Roma și

acesta e Colosseum-ul, iar dinții leilor se înfig în carnea cubaneză pentru răzbunare, un sport sângeros televizat ca întreaga națiune să îl urmărească în chip de avertisment.

Voi vedea fața tatei la televizor? A fratelui meu? Deja am pierdut bărbatul iubit în această nebunie. Unde se termină? Nu este un proces. Nu este dreptate. Mă gândesc la Pablo. La lucrurile pentru care a luptat și a murit. Bărbatul pe care îl știam și îl iubeam n-ar fi vrut să ne vadă reduși la asta. Unde este constituția care ne-a fost promisă? Sfârșitul cruzimilor lui Batista? Am înlocuit un dictator cu altul? Și, totuși, conaționalii mei se bucură. Acum scandează „la zid", cerând morțile celor care l-au susținut pe Batista, ale celor pe care își doresc să îi vadă în fața unui pluton de execuție.

Noaptea visez într-un amestec straniu: mâinile însângerate ale lui Pablo, zâmbetul lui Fidel, porumbei albi agitați care vestesc dezastrul, mulțimi care scandează și ne cer capetele, Havana în flăcări. Magda spune că visele sunt provocate de copil, că este normal să mi se amplifice emoțiile. Aprinde lumânări și se roagă zeilor, dar nici Changó[1], nici Iisus nu par preocupați de Havana.

Evenimentele de pe stadion afectează orașul, săptămânile se târăsc, iar ianuarie devine februarie. Părinții mei au ieșit din ceață și vorbesc pe șoptite, noaptea târziu, mult după ce cred că surorile mele și cu mine ne-am dus la culcare. Dinamica gospodăriei s-a schimbat. Personalul pare să își țină respirația, așteptând să cadă bomba.

Magda simte și ea, mediază încordarea dintre familie și personal, și are grijă de noi toți.

[1] În religia Yoruba, este cel mai temut zeu din Santeria.

Îmi pregătește o baie cu ierburi și parfumuri și un strop de apă sfințită furată de la Catedrala din Havana.

– Te va apăra, spune ea, când mă afund în apă.

Mi-e tot mai dificil să țin sarcina în secret. Încă mi se potrivesc hainele, dar nu pentru multă vreme, și nu pot să nu mă gândesc că, dacă aș fi trăit în vremuri diferite, dacă lumea noastră nu se prăbușea, părinții mei ar fi remarcat deja că se întâmplă ceva.

Este poate singura favoare pe care mi-a făcut-o sau mi-o va face vreodată Fidel.

Nu credeam că e posibil să urăsc pe cineva cum îl urăsc pe el. Îl văd și parcă mă plesnește peste față. De ce nu a murit el, în locul lui Pablo?

Îmi alunecă lacrimi pe obraji, curgând în cadă, amestecându-se cu apa sfințită și cu lucrurile pe care *santero*-ul[1] i le-a sugerat Magdei să le folosească.

– Ssst.

Mă mângâie pe păr și îmi cântă cu vocea ei profundă, iar eu mă simt din nou ca o fetiță în siguranță, în îmbrățișarea ei.

– Îi cânți copilului? o întreb eu.

Magda zâmbește.

– Bineînțeles, așa cum vă cântam ție și surorilor tale. Te voi învăța cântecele mele.

Noaptea aceea nu visez sânge sau ochii morți ai lui Pablo, ci o fetiță pe care o țin de mână, cu părul lung fluturând în urma mea. Îi periez părul până când strălucește și îi împletesc cozi, iar ea îmi cere să îi spun povești despre Cuba și despre familia mea. Ascultă atentă când îi zic istoria noastră,

[1] Preot în religia Santeria, în spaniolă, în original (n. red.).

iar eu o sărut pe creștet. E bucuroasă cât stă cu mine, până când mă trezesc în zori și simt o pierdere imensă când nu o mai găsesc. Nu îmi dau seama cum știu asta, dar știu.

Are nevoie disperată de mine.

Poate datorită băii sau somnului odihnitor, mă dau jos din pat simțindu-mă mai bine. Mă îmbrac repede și mă îndrept spre sufragerie.

O cameristă îl ascultă pe Fidel la radio, în camera ei. Mi se pare oribil să îi aud vocea din spatele casei și nu pot scăpa de senzația că ne-a invadat sanctuarul. Am ascultat suficiente discursuri stupide și știu că promisiunile lui nu se vor adeveri niciodată. Sunt doar cuvinte goale ale altui rege al Cubei, înlocuind o tiranie cu alta. Vreau să îi spun să închidă radioul, dar acum nimeni nu își permite luxul de a închide ușile cuiva către Fidel. El este prezent în casele noastre, că vrem sau că nu vrem. Visele lui Pablo de a reinstaura Constituția din 1940 sunt doar vise. În schimb, Fidel ne oferă Legea Fundamentală, dacă se poate numi așa. Această legislație ca o farsă îi conferă puterea de a reține prizonierii fără acuzații, dar această amenințare pălește prin comparație cu spectacolul macabru de la stadion.

Cum de nu văd? Oamenii care admiră cruzimea lui Fidel l-au condamnat pe Batista pentru asta. Acceptă doar pentru că ne urăsc? Pentru că au râvnit la stilul nostru de viață? Câtă vreme cred ei că va mai funcționa Fidel ca un personaj fictiv, un Robin Hood binevoitor? El fură de la bogați și dă săracilor, dar ce se va întâmpla când toți banii vor fi storși din Havana? Se va opri sau va continua să-i ia și să tot ia?

Poți fi condamnat dacă ai fost în armată sub Batista. Într-un climat care nu mai e o opțiune, poți fi executat dacă

il susţii pe Batista. Ce va mai folosi Fidel ca scuză pentru a-şi eviscera adversarii?

Surorile mele stau la masa adusă din Paris şi mănâncă în tăcere când intru eu.

– Unde este Beatriz? întreb, văzându-i scaunul gol.

Isabel se încruntă.

– Nu ştiu. Era deja plecată când m-am trezit. Te simţi mai bine?

Oare bănuieşte ceva?

– Da, mulţumesc.

Mă uit la inelul de pe degetul ei, la diamantul care străluceşte şi mă gândesc la inelul ascuns în camera mea, pe care aş vrea să am curajul să îl port. Vreau să le spun. Vreau să le spun, dar sunt laşă şi mă tem că m-ar privi ca pe o trădătoare. Mă tem că le voi frânge inimile. Mă tem că mă vor alunga pentru că mi-am trădat familia.

Mă tem.

Pablo a murit pentru forţele care ne distrug acum ţara, oamenii care l-au aruncat pe tata în temniţă, care l-au bătut, care l-au tratat mai rău ca pe un animal şi care s-ar putea întoarce să îl omoare. Oameni care ucid pentru distracţie. Cum să le spun asta?

– Isabel..., Elisa..., Beatriz...

Magda se repede în cameră, cu ochii în lacrimi şi vocea tremurând.

O privesc şi îmi îngheaţă sângele în vene. Faţa i se descompune sub ochii mei, iar trupul îi cade pe podea.

Isabel ajunge prima la ea, o apucă de braţe şi o ridică.

– Ce s-a întâmplat?

Magda scoate un vaiet, iar lumea mea se destramă.

Nu Beatriz, nu imi pot pierde și sora.

– Unde e Beatriz? întreb eu, cu vocea calmă, în ciuda groazei care îmi scutură membrele. Poate că o parte din mine a devenit imună la violență. S-a întors Beatriz la închisoare și acum și ea este închisă?

Magda inspiră adânc.

– E afară. L-a... l-a găsit. Îi scapă un suspin.

Acum Isabel e cea calmă.

– Pe cine?

Nu aștept un răspuns, căci picioarele mă duc spre porțile din față. Ajung la aleea de la intrare. În fața casei se adună oameni – grădinari, servitori – și cineva mă strigă pe nume, dar eu mă gândesc numai la Beatriz.

Încetinesc.

Stă pe pietriș, cu rochia pe care am cumpărat-o împreună, cu puțină vreme in urmă, când lumea noastră era un loc mai simplu, răsfirată în jurul ei. Dacă n-ar fi decorul nepotrivit, ar arăta ca o debutantă pozând pentru o fotografie oficială; dacă n-ar fi sângele de pe rochie, care îi pătează palmele sau trupul din poala ei.

Știu din clipa în care mă privește. Cum să nu știu.

Mă prăbușesc lângă ea, cu picioarele de cauciuc. Știu că plâng pentru că am obrajii uzi, dar mă simt desprinsă din trup, de parcă l-aș fi părăsit și aș pluti spre cer, privindu-ne pe toți și rugându-mă pentru sufletele noastre.

– L-au aruncat, bâiguie Beatriz. O apuc de mâna liberă. În fața porții. O mașină a accelerat și s-a oprit.

Lacrimile îi curg pe față:

– Portiera s-a deschis și l-am văzut. E atât de slab, nu-i așa? De parcă n-ar fi mâncat de ceva timp. Degetele ei tremură

când mângâie chipul care seamănă atât de mult cu al ei. Era deja mort când a atins pământul. Am încercat…

Mă uit la ea pentru că nu mă pot uita la el.

În jurul nostru se adună lume, servitorii strigă, Isabel și Magda plâng. Părinții noștri n-ar trebui să vadă. Maria nu trebuie să vadă.

Beatriz mă privește, cu ochi de oțel.

– Într-o zi vor plăti, jură ea.

– Da, vor plăti.

Privesc în jos, în ochii fratelui meu mort.

Capitolul douăzeci și șase

MARISOL

Când îmi scot gluga de pe cap, sunt într-o cameră cenușie, fără semne distinctive, rezidențială parcă – există două fotolii, o masă cu o lampă în colț. Lumina scaldă camera într-o strălucire galbenă, iar într-un alt colț văd o canapea. Un covor zdrențăros acoperă podeaua murdară.

Am mâinile dezlegate.

Tipul care m-a înșfăcat de pe stradă se află în fața mea, iar eu deschid gura să implor, să întreb de Luis, cu o mie de cuvinte și proteste vrând să iasă afară, dar, înainte să îmi pot petici gândurile răzlețe, înainte să mă conving să mă *mișc*, el dispare, închizând ușa în urma lui cu un pocnet, iar eu rămân singură.

O să mă interogheze? O să mă violeze? O să mă ucidă? Cât au de gând să mă țină aici? O să-și dea seama cineva ce s-a întâmplat?

Pe obraz îmi alunecă o lacrimă. Apoi alta.

Ușa se deschide.

Alt bărbat intră în cameră, mult mai în vârstă, cu pasul măsurat, cu un baston elegant într-o mână, purtând o *guayabera* atent călcată și pantaloni la dungă. Pantofii lui de piele neagră lucesc. Dacă primul țipa „pericol", acesta țipă „putere".

Ușa se închide după el cu un trosnet.

Pentru o clipă doar ne privim, ne măsurăm. E înalt și zvelt. Distins, cu părul de un cenușiu de oțel, cu fața marcată de riduri fine, cu ochi întunecați și privire ferită.

Face un pas în față.

– Nu-ți vom face niciun rău, spune în spaniolă, pe un ton surprinzător de blând pentru cineva cu o asemenea influență, genul de om capabil să trimită alți oameni la moarte cu o înfloritură de pix.

Aproape că îl cred, apoi îmi revin. Face parte din jocul lor să își atragă dușmanii în complacere și apoi să atace?

– Și bărbatul cu care eram? Lui îi veți face rău?

Îl ascund și pe Luis aici? În altă cameră?

– Nu. Însă mă tem că nu pot preciza unde se află domnul Rodriguez.

Mi se strânge stomacul când aud numele lui Luis de pe buzele lui. Aceasta e amenințarea despre care mă avertizase Luis de la început. Oare bătaia încasată de el pe stradă a fost doar un aperitiv? Oare voi părăsi în viață încăperea?

– Nu poți sau nu vrei? întreb, cu vocea tremurând.

– Nu pot.

Vorbește cu grija unui om care își cântărește fiecare cuvânt și, nu știu din ce motiv, tonul lui îmi atinge o coardă a terorii aflată profund în mine, iar blândețea vocii lui nu se potrivește cu evenimentele serii. Care e rolul lui în povestea asta?

Mă lupt să fiu calmă și caut curajul care sper să existe în mine.

– Dar de ce mă aflu aici și ce vreți de la mine?

El nu răspunde, ci se apropie de un scaun gol din colț, pe care-l trage aproape de mine. Se așază, cu glezna pe

genunchiul celălalt, intr-o poziție care-mi amintește de ceva. Se uită la mâna mea, la inelul de pe deget.

Degetele mi se strâng într-un pumn protector.

– Marisol Ferrera.

Mă cutremur când îmi aud numele. Deci nu doar Luis se află pe radarul lor – cred ei că sunt implicată în postările lui? Că îl ajut? Că sunt una dintre persoanele care-i postează blogul peste mări? Sau este pentru că am pus întrebări în țară?

Privirea omului se mută de la inel la fața mea și înapoi la inel.

– Ai fost rănită? Le-am spus să se poarte blând cu tine.

Toți răpitorii cubanezi sunt la fel de politicoși? Mă îndoiesc. Dar cuvintele lui rezonează. *Le-am spus*, nu *i-am rugat*. Da, el este la putere.

– M-ați luat de pe stradă. Ce credeați că se va întâmpla?

Ceva surprinzător de similar cu regretul îi sclipește în ochii căprui-închis.

– Știu și îmi cer iertare. Nu știam ce altceva să fac.

– De ce? Ce vrei de la mine? întreb iar, când îmi vin în minte cuvintele lui Luis. M-ați urmărit de când am ajuns în Cuba?

– Ai atras atenția guvernului. Deja îl supravegheau pe domnul Rodriguez pentru activitățile sale extra-curriculare, apoi ai venit aici ca jurnalistă. Familia ta e cunoscută aici, e pe radar, e cunoscută pentru eforturile de susținere a oponenților regimului din Statele Unite. După ce ai ajuns la aeroport, au aflat.

Ei?

– Și tu nu faci parte din guvern?

El înclină capul intr-un gest subtil.

– Nu într-atât ca în anii tinereții, dar mai am conexiuni. Prezența ta aici mi-a fost semnalată și mie.

De ce? Cum voi pleca de aici? Oamenii ăștia nu joacă după regulile cunoscute și, chiar și pentru cineva cu un nume de familie care atrage atenția, este un microscop cu totul diferit și mult mai terifiant cel sub care să mă aflu.

– M-ai urmărit?

Aproape că pare stânjenit.

– Am încercat să te protejez. Când ți-am văzut numele, mi-am rugat oamenii să te urmărească, să se asigure că nu pățești nimic cât ești în Havana. Nu pot să mă ocup și de domnul Rodriguez. Numele lui a urcat deja până la urechi sus-puse.

Cât de sus-puse? Cum arată o ierarhie în țara asta?

– De ce erai interesat de mine? Mi-ai cunoscut familia înainte să părăsească țara?

E prea tânăr să fi fost contemporan cu străbunicii mei. E puțin mai în vârstă decât mătușile mele și decât bunica.

Mâna îi tremură când vâră mâna în buzunar și ceva din mișcarea aceea, din poziția lui pe scaun, din eleganța nonșalantă, mi-e atât de cunoscut.

Când vorbește iar, are vocea încordată, iar emoția din ea răspunde întrebărilor din mintea mea.

– Semeni cu ea.

Ultima piesă de puzzle alunecă la locul ei. Simt un nod în gât.

Bineînțeles.

De fapt, la el văd trăsăturile tatei: ochii, mișcările, constituția.

– Da, așa este. Inspir adânc. Tu ești bărbatul din scrisori, nu-i așa? Bunica mea te-a iubit și tu pe ea.

O privire surprinsă îi apare pe față, iar el încuviințează.

Evenimentele serii mă izbesc iar și iar și îmi ia o clipă să îmi adun gândurile, să mă adaptez la noua întorsătură. Călătoria asta în Cuba mă derutează pe zi ce trece. Am trecut printr-un carusel de emoții: bunica mea a iubit cândva un revoluționar, bărbatul despre care am crezut toată viața că era bunicul meu nu este, bunicul meu biologic este revoluționar, a fost omul lui Fidel, e viu și se află în fața mea.

Știe restul poveștii? Știe că bunica era însărcinată? Știe că e bunicul meu?

– Nu știam cum te numești. Scrisorile nu erau semnate. Credeam că ai murit. Dar... te-am căutat.

– Mă numesc Pablo Garcia.

Numele bunicului e Pablo Garcia. Atât de simplu, dar, dintr-odată, pare totul.

– De ce eu? repet, pe un ton mai blând, privindu-l pe omul despre care știu acum că e bunicul.

– Pentru că am dezamăgit-o o dată pe Elisa și n-o puteam dezamăgi iar, spune el. Am așteptat și m-am întrebat dacă voi auzi ceva despre familia ta, ani de zile. Le-am urmărit pe Ana Rodriguez și pe Madga Villarreal pentru că erau importante pentru bunica ta. Așa cum am mai zis, când ai venit în țară, numele tău a fost marcat. Mai am încă prieteni în guvern și ei m-au anunțat. Cum să n-o veghez pe nepoata Elisei? Îmi pare rău de circumstanțele întâlnirii noastre. N-am vrut să îți deranjez călătoria, doar să mă asigur că ești bine, dar când am văzut că poliția plănuia să îl ia pe Luis, n-am avut de ales. Nu voiam să te ia și pe tine. Tot ce am putut face a fost să aranjez o intervenție.

– Știi unde e Luis? întreb iar.

– Este în viață. Doar il interoghează acum. Dacă pățește ceva, voi ști.

– Ce pot să fac pentru el?

– Acum, nîmic. Fac tot ce pot, dar lucrurile astea cer timp. Dacă te implici, va complica situația lui. Dacă îl bănuiesc de spionaj, n-ar fi bine să se implice o americancă. Pablo își drege glasul. Cât așteptăm, poate ne cunoaștem. Dacă-mi permiți, aș vrea să aflu mai multe despre tine. Despre bunica ta.

Trece o clipă cât timp îl studiez, căutând un semn, o scânteie de intuiție care să-mi spună că e un om bun.

– Vrei să am încredere în tine.

– Da.

– Nici măcar nu te cunosc, protestez. Tot ce știu despre tine e că te-a iubit bunica mea, acum câteva decenii.

Și scrisorile. Ajunge?

– Da, știu. Te rog să îmi dai o șansă.

Nu asta am vrut?

Se uită în tavan pentru o clipă, iar când mă privește iar are ochii plini de emoție.

– Ce face bunica ta? Elisa.

Spun cuvintele repede, parcă smulgând un plasture, pentru binele lui și, poate, și pentru al meu.

– A murit, cu șase luni în urmă.

Închide ochii o clipă. Când îi deschide, sunt umezi.

– Îmi pare rău. Ce s-a întâmplat? Era bolnavă?

Pune întrebarea cu tonul resemnat al cuiva care deja a privit persoane dragi sucombând în fața unei palete de boli, cu o sinceritate care-mi frânge inima.

– Nu. S-a întâmplat brusc. Au spus că n-a simțit nimic, că a fost o moarte rapidă, nedureroasă. Un atac de cord în miez de noapte.

Camerista ei fidelă o găsise în pat, a doua zi.

– Măcar n-a suferit, spune el. Tuşeşte, cu mâna la piept, cu degetele strânse în pumn deasupra inimii. De ce ai venit în Cuba?

– Când a murit, bunica a lăsat un bilet în care cerea să fie incinerată şi să i se împrăştie cenuşa aici. A vrut mereu să revină după ce Castro...

Mă tem să termin propoziţia, fără să ştiu dacă vorbesc cu bărbatul pe care l-a iubit bunica sau cu un loial al lui Fidel.

– E un sentiment împărtăşit de mulţi dintre cei din Miami, sunt sigur, comentează Pablo sec.

Ştia că bunica a locuit în Miami sau a ghicit? M-a urmărit de când am aterizat în Havana. Ce altceva mai ştie despre mine? De unde a ştiut cum se numea după căsătorie?

– Ai decis să stai cu Ana?

Încuviinţez.

– Elisa vorbea adesea despre ea, continuă Pablo. Nu ne-am cunoscut, dar am simţit că o cunosc, prin poveştile Elisei. A iubit-o pe Ana foarte mult. Să combin numele tău cu al Anei şi cu adresa mi-a fost suficient să ştiu că eşti a Elisei. Dar tu de unde ştii cine sunt?

– Ana a pomenit de o cutie pe care bunica o îngropase în curtea din spate a casei. Am găsit scrisorile şi inelul.

Privirea lui se opreşte la mâna mea.

– Ana mi-a povestit pe bucăţi şi mi-a spus despre doica bunicii, iar Magda mi-a spus alte lucruri. Dar nu înţeleg pentru că Magda crede că ai murit în Bătălia de la Santa Clara, din Ajunul Anului Nou. Bunica n-a vorbit niciodată cu mine despre asta. Am fost apropiate – ea m-a crescut. Aş fi vrut să cunosc partea asta a vieţii ei. Încerc să umplu golurile. Să

înţeleg. Magda a spus că prietenul tău, Guillermo, i-a zis bunicii că ai murit.

– Aproape. Santa Clara a fost haos. M-am dus cu Che şi cu forţele lui în oraş, la finalul lui decembrie.

– Tu şi Che aţi fost prieteni?

– N-aş spune. Compatrioţi de circumstanţă, nu prin naştere. El a venit aici din Argentina, căutând o luptă. Voia să revoluţioneze lumea, ţară cu ţară.

– A fost iubit de mulţi, nu?

– Da. Avea carismă şi luptătorii lui îl admirau.

Pablo ridică din umeri.

– Mie îmi păsa mai mult de Cuba decât de revoluţie. Visam la libertate. Eliberarea de tirania lui Batista, de poziţia noastră de teren de joacă pentru americani. Voiam o insulă democratică şi independentă. Voiam ca poporul cubanez să îşi croiască propriul viitor. Uneori, mă întrebam dacă Che nu voia decât să se bată.

– Şi, totuşi, ai luptat alături de el.

– Da. Într-un fel, am fost fraţi. Nu-ţi plac mereu fraţii tăi, nu eşti mereu de acord cu ei, dar iei armele şi lupţi cu ei. Pe atunci, era lucrul corect.

– Aşa că te-ai dus la Santa Clara.

– Da. Elisa n-a vrut. Se temea să nu mi se întâmple ceva, sau Cubei, sau nouă. Şi nu voiam să o las. Dar, după ce-am ieşit din închisoare, după ce Elisa şi străbunicul tău m-au ajutat să ies, am avut zilele numărate. Batista era hotărât să facă un exemplu din rebeli şi era o simplă chestiune de timp până ce ajungeam în faţa plutonului de execuţie.

– Ţi-a fost teamă?

– Groază. Când eram mai tânăr, ţi-aş fi spus că eram gata să mor pentru ţară, că eram curajos, dar e prerogativa bătrânilor să spună adevărul. Mi-era teamă de moarte. Teamă să nu fiu

rănit. Teamă că n-o voi revedea pe Elisa. Teamă că vom pierde și totul va fi fost în zadar. Dar, pe drum, teama s-a schimbat. Pe drum spre Santa Clara, oamenii s-au strâns din case, de pe câmpurile unde lucrau, și ne-au încurajat. Aveau încălțămintea roasă, hainele murdare, însă le sclipea speranța în priviri. Ne vedeau ca pe viitorul lor. Viitorul Cubei. Și era imposibil să nu mă simt mândru, să nu simt că serveam ceva mai important decât noi, să nu simt că am un scop și că, dacă înfruntam moartea, nu era degeaba. Tinerii nu visează la nimic mai mult decât la eroism și știam că indiferent ce se întâmpla la Santa Clara aveam să fim amintiți ca eroi sau ca martiri.

– De ce ai decis să lupți?

– L-am cunoscut pe Fidel când eram student la Drept, la Universitatea din Havana. Aveam un curs comun și am ieșit să bem ceva într-o seară. Pe atunci, era foarte implicat. Era ușor să te lași cucerit de vorbele lui, de entuziasmul lui pentru schimbare. Eram consumați de ideea detronării lui Batista, așa de prinși de spiritul luptei, încât nu ne-am gândit suficient la viitor. Am fost de acord cu eliberarea Cubei, dar nu ne-am dat seama că aveam viziuni diferite despre libertate, că realitatea urma să fie diferită de cea despre care vorbeam când eram puști care se joacă de-a revoluția.

Sunt surprinsă de candoarea din vocea lui, de regretul care i se împletește în glas.

– Ce-ai fi făcut diferit?

– Totul și nimic. Cine știe cât s-ar fi schimbat?

– Ce s-a întâmplat la Santa Clara?

– Am fost împușcat. Eram câteva sute. Unii s-au dus cu Che. Alții, ca mine, înarmați cu grenade, au fost trimiși să captureze colina. Ne conducea El Vaquerito[1].

[1] „Micul văcar", în spaniolă, în original.

– El Vaquerito?

– Roberto Rodríguez Fernández[1]. A murit la Santa Clara. Avea doar douăzeci și trei de ani.

Rostește cuvintele pe un ton nonșalant, de parcă ar fi obișnuit cu oamenii care mor în război.

– Armata lui Batista avea aproape patru mii de soldați, tancuri și avioane. Eram depășiți numeric și ca armament.

– Dar ați câștigat. Am văzut memorialul și trenul.

Pare încântat.

– Așa este. Forțele lui Batista erau sătule de luptă. Când am capturat trenul pe care-l trimisese cu întăriri, s-a terminat totul. Batista a fugit la primele ore ale Anului Nou, și toată lumea a mers spre oraș. Eu am pierdut mult sânge și mi s-a infectat rana. Aproape am murit. Doctorii n-au considerat înțelept să mă deplaseze. Am rămas să mă recuperez, într-o casă. În mijlocul confuziei, Guillermo a crezut că murisem. Când m-am simțit suficient de bine să o contactez pe Elisa, Batista plecase deja, iar Fidel preluase puterea. Toată țara era în grevă și totul era haos. Trebuia să fiu atent. Familia ei n-ar fi acceptat niciodată și nu aveam nimic să îi ofer. M-am dus să o văd la Havana. Înainte să reușesc, am aflat că tatăl ei era închis. Îi vânau pe toți cei care îl susținuseră pe Batista, și deja regimul discuta despre luarea plantațiilor din mâinile elitei. Familia Perez era o țintă atractivă.

Sunt uluită de felul în care descrie regimul, separat de el, de parcă ar fi fost revoluția lui Castro, nu tocmai a lui.

– Era în La Cabaña, continuă el.

Mă înfior când îmi amintesc închisoarea din Havana.

---

[1] Revoluționar de gherilă cubanez.

– Îl capturase Che. Aveam câteva cărți în mânecă și știam cât îşi iubea Elisa tatăl, că i-ar fi frânt inima să îl piardă, că familia depindea de el. N-a fost suficient, în final.

Aceea e partea din poveste pe care nu o știam din scrisori, de la Magda sau de la Ana – ultima piesă din puzzle.

– M-am întâlnit cu tatăl Elisei, străbunicul tău, înainte să fie eliberat, și el mi-a promis că îi va spune că eram în siguranță, că o iubeam, că mă voi întoarce după ea când puteam, când aveam ce să-i ofer. I-am dat o scrisoare pentru ea. Părea recunoscător că-l eliberam, dar am văzut cum mă privea: ca pe un criminal în uniformă verde, ca oricare altul. Dar speram. Speram ca visul Elisei, cu un viitor împreună, cel care mă făcuse să rezist în temniță și în munți, se va adeveri. Apoi, l-au ucis pe Alejandro, spune el, trist. Nu l-am putut salva.

– Ce s-a întâmplat?

Am crescut știind că bunica avusese cândva și un frate, dar era prea dureros pentru ea și surorile ei să îl pomenească.

– Nu l-am cunoscut personal, dar auzeam despre el din cercurile de rebeli și prin relația cu Elisa. Era carismatic și bine plasat. Putea influența viitorul Cubei. Era o amenințare și cineva a luat asta suficient de în serios ca să-l ucidă.

– Nu era cu 26 Iulie?

– Nu era.

Cuvintele lui sună a prevestire rea.

– Când am aflat că Alejandro a fost ucis, am vrut să o văd pe Elisa și să o consolez. Dar m-am temut că prezența mea ar fi o palmă peste față, pentru tot ce pierduseră. Așa că am rămas deoparte, o vreme, crezând că așa era onorabil. În cele din urmă, mi-am dat seama că străbunicul tău nu îi spusese că trăiam și nu-i dăduse scrisoarea mea. Am aflat că Guillermo

o anunţase că murisem, că ea mă credea mort. Nu îl învinuiesc pe străbunicul tău, nu după câte a pierdut. Propria mea familie m-a dezmoştenit pentru că m-am alăturat lui Fidel. Ultimele cuvinte pe care mi le-a spus tata au fost că îi era ruşine că eram fiul lui, că îmi trădasem ţara şi poporul. Nu voiam ca Elisa să simtă la fel, nu puteam suporta ideea că distrusesem ce iubea. M-am dus la ea acasă după ce am aflat ce îi spusese Guillermo, după ce mi-a fost clar că străbunicul tău nu îi spusese altceva şi după ce trecuse o vreme. Am întrebat un grădinar şi mi-a zis că familia fugise în Statele Unite. Nu ştia când se vor întoarce. Asta era în martie. Mi-am spus că va fi în siguranţă acolo. Nu-ţi poţi imagina teama în care trăiam în acele zile, chiar şi noi, cei apropiaţi lui Fidel. Poate că noi mai mult ca oricine. Nu era nevoie de nimic ca să condamne un om la moarte. Învăţai să supravieţuieşti urmând ordinele, fiind de acord cu tot ce spunea. Cei care nu făceau aşa, de altfel oameni buni...

I se frânge vocea, şi îl văd pe bărbatul pe care l-a iubit bunica, sinceritatea şi durerea nespusă că tot binele şi toată speranţa fuseseră contorsionate în altceva.

– Plutoanele, sângele...

Închide ochii.

– Nu în asta crezusem. Nu aşa arăta viitorul pentru care luptasem. Dar nu puteam renunţa. Ajunsesem prea departe ca ţara să eşueze. Problema era că nimeni nu pricepea de ce era nevoie ca să facem schimbările necesare. Şi erau atât de multe probleme. Aşa că am rămas în spate şi am muncit. Am vrut să ajut cu reforma legislativă. Unul din scopurile revoluţiei fusese să readucă Constituţia din 1940 în Cuba. Dar am primit Legea Fundamentală, în schimb. Am muncit. Am

făcut economii și planuri. Fidel s-a dus la New York în septembrie 1960, ca să se adreseze Națiunilor Unite și am făcut parte din delegația însoțitoare. M-am dus cu speranța că, odată în SUA, aș putea să o găsesc pe Elisa. Știam că era în Florida. Nu știam unde locuia, dar am găsit sediul firmei de zahăr din Palm Beach a străbunicului tău. Mi-am cheltuit mare parte din economii să ajung acolo și, când am ajuns, m-am întâlnit cu el în biroul lui. De la început, o parte din mine a știut că Elisa nu-mi mai aparținea. Nu-i păsase niciodată de bani, însă acum vedeam siguranța oferită de ei, pe care eu nu i-o puteam oferi. Cuba era într-o stare de agitație continuă și ar fi fost o provocare să o apăr, să îi ofer viața pe care o merita. Și îmi făceam griji pentru că ar fi fost o Perez într-o țară unde nu mai era prudent să ieși în evidență fiindcă aveai mai mult ca alții. Familia voastră era cunoscută în Cuba. Elisa și surorile ei, la fel. Erau vremuri primejdioase pentru elită. Fidel naționalizase industria – plantațiile de zahăr. În particular, vorbea despre preluarea de către guvern a puterii celor rămași. Apoi, străbunicul tău mi-a dat vestea: se căsătorise. N-a fost crud, dimpotrivă. Mi-a arătat o poză cu bunica ta în rochie de mireasă, lângă soțul ei.

Durerea îi umple ochii.

– Părea fericită. Mi-a spus că se îndrăgostiseră repede și că deja aveau un copil. Ce era să fac? Era fericită. Avea viața pe care și-o dorise mereu – de soție și de mamă. Eu mă luptam pentru o țară care se prăbușea în jurul meu. Nu eram bărbatul care să-i distrugă viața, dacă nu aveam ce-i oferi. Nu exista nicio onoare în asta. Așa că m-am întors. Am lucrat cu Calderío la reforma sistemului juridic. Mai târziu, am colaborat cu Facultatea de Drept pentru noul

curriculum. Am întâlnit-o pe Julia și ne-am căsătorit. Am avut copii. Avem șase nepoți. Nu e viața pe care mi-o imaginasem, la care visasem cu Elisa, dar, cu cât îmbătrânești, cu atât înveți să apreciezi momentele pe care ți le oferă viața. Nu e un dat să le primești, iar eu mă simt binecuvântat cu o viață în care am fost fericit, chiar dacă diferit de cum îmi imaginasem, chiar dacă lucrurile la care visasem nu s-au întâmplat.

Am senzația că nu mai vorbește doar despre bunica.

Face un semn spre mâna mea.

– Îmi dai voie?

Îmi scot inelul de pe deget și i-l pun în palme.

I se citește emoția în ochi.

– A fost al bunicii mele, zâmbește el. Nu aveam bani, dar am vrut să îi fac o promisiune Elisei, una în care să creadă, așa că i-am dat inelul bunicii. Elisa nu-l putea purta la mână, firește, așa că îl purta pe un lanț, lângă inimă, când nu eram împreună.

– L-ai dori inapoi? Este moștenire de familie...

El clatină din cap și îmi pune inelul înapoi în palmă.

– Ți-a fost menit. Nu semeni doar cu Elisa, să știi. O văd și pe mama în tine.

Încremenesc, cu inima bubuind.

– Când ți-ai dat seama? întreb.

– Când am văzut inelul. Atunci am recunoscut-o pe mama pe chipul tău.

Îi alunecă o lacrimă pe obraz.

– Am un fiu sau o fiică?

– Un fiu.

– Povestește-mi despre el, te rog.

Îi povestesc despre familia mea, cu jumătate de inimă aici şi jumătate cu Luis, rugându-mă să fie bine, aşteptând să vină omul lui Pablo să ne spună ce s-a ales de el.

– Le vei spune despre mine? întreabă Pablo, când termin şi simt ezitarea din întrebare, îi recunosc teama de a nu fi acceptat din cauza afilierîlor politice.

Revoluţia a despărţit suficiente familii şi pe a noastră a sfâşiat-o deja.

– Da.

– Crezi că vor vrea să mă cunoască? mă întreabă, iar nesiguranţa din vocea lui îmi frânge inîma.

– Da.

Se aude o bătaie în uşă. Pablo se scuză. Deschide şi aud un schimb de cuvinte murmurate cu tipul de mai devreme. Când termină, se întoarce spre mine.

– Te poţi întoarce în seara asta la Ana. Încă îl chestionează pe Luis, dar să ştii că fac tot ce pot să îl salvez. Trebuie să mă văd cu un prieten care ne poate ajuta.

Acest „ne" îmi dă incredere.

– Crezi că îi poţi facilita eliberarea?

– Sper. Îţi promit că voi face tot ce-mi stă în puteri, Marisol.

Capitolul douăzeci și șapte

Iau un taxi înapoi la Ana, derutată, și le povestesc totul ei, lui Caridad și Cristinei. Primesc vestea că Luis e arestat cu resemnare și cu un calm care m-ar fi șocat, dacă nu m-aș fi obișnuit deja cu pragmatismul cubanez. Îi spun Anei, în privat, despre Pablo, despre faptul că e bunicul meu, despre speranța că îl poate ajuta pe Luis.

– Ce facem acum? întreb, după ce termin.

– Așteptăm, spune Ana, cu o expresie posomorâtă.

A doua zi, în zori, Luis nu s-a întors, iar eu plec spre casa bunicului din Miramar, la adresa pe care mi-a lăsat-o cu o seară înainte, cu îngrijorare în suflet. Dacă nu e aici? Dacă nu mă poate ajuta sau dacă s-a răzgândit, după ce și-a dat seama cât de precară e poziția lui Luis? Mizez pe scrisori, pe faptul că bunica l-a iubit, pe timpul petrecut cu el, pe speranța că va putea face orice să-l scoată pe Luis din încurcătură.

Doar o stradă desparte casa lui Pablo de casa bunicii mele. Cred că trece pe lângă vechea reședință Perez în fiecare zi. Oare se gândește adesea la ea?

Casa e în fața mea, cu peluza îngrijită, cu palmieri imenși legănându-se în vânt. Exteriorul elegant e o surpriză. Statutul

social al bunicului pare să se fi schimbat de la cel al avocatului din pătura de mijloc, descris în scrisorile lui, iar casa lui este în condiții mult mai bune decât ale compatrioților.

Unii sunt mai egali decât alții.

Împing poarta și fierul scârțâie. Zgomotul oceanului se amestecă printre țipetele copiilor care râd undeva pe proprietatea imensă. Aici e o familie pe care nu o cunosc.

Avansez, cu sandalele alunecând pe aleea pietruită, cu picioarele ca fideaua. Ajung la scările din față și ezit. Închid ochii, rugându-mă în gând la ceruri și la singura persoană despre care știu sigur că-mi ține partea acolo, bat la ușa grea, de lemn, și aștept să se deschidă. Dezvăluie o cubaneză în vârstă, în rochie înflorată.

– Pot să vă ajut? întreabă ea.

Este oare soția lui?

Înghit.

– Sunt Marisol Ferrera și îl caut pe domnul Garcia.

Ea tace o clipă și mă privește atent.

– E pe veranda din spate. Vă conduc.

O urmez prin casă, cu privirea la tablourile de pe pereți și la mobilă. Nimic nu este luxos, după standarde americane și, totuși, s-a păstrat mai bine decât casa Rodriguez. Oare bunicul meu are moștenirea altei familii pe pereți?

Femeia mă duce spre o zonă exterioară acoperită, cu o priveliște uluitoare a mării. Mă întreabă dacă doresc să beau ceva, iar eu refuz.

Bunicul meu se află într-un scaun supradimensionat, sub spațiul acoperit, și fumează trabuc, cu un pahar de ambră lichidă în față. Poartă o pălărie de paie, altă *guayabera*, cu poalele în vânt, și o pereche de pantaloni negri.

Pablo pune paharul jos.

Se ridică, strângând braţul scaunului, cu ochii la mine, schimbă câteva cuvinte afectuoase cu soţia lui, apoi ea pleacă şi închide uşile, lăsându-ne singuri în curtea interioară care dă spre mare.

Ploaia loveşte acoperişul curţii.

– Ce se întâmplă cu Luis?

– Încearcă să îl acuze de pericol social, răspunde bunicul meu.

– Ce înseamnă asta?

– Oamenii care au mai fost judecaţi sub aceste acuzaţii au stat câţiva ani la închisoare. Ocazional, guvernul alege ceva mai uşor, cum ar fi arestul la domiciliu, dar în cazul ăsta mi se pare doar de dorit. Legea permite guvernului să reţină pe cineva dacă se crede că ar putea comite o infracţiune. În trecut, au folosit-o împotriva dizidenţilor, şi asta vor şi acum. Pentru că lucrează la universitate, problema lor este influenţa asupra studenţilor, ocazia de a-i organiza, de a crea o mişcare contra guvernului. Bunicul oftează. Acum, este singur într-o celulă, dar când va fi la închisoare se pot întâmpla multe. Nu e în siguranţă. Speram să fie deja eliberat, dar mă tem că lucrurile sunt mai rele.

– Ce i se poate întâmpla?

– Oamenii se bat, sunt ucişi. Chiar şi înainte să ajungă la închisoare va fi periculos pentru el. Vocea lui coboară într-o şoaptă. Oamenii dispar. Au ghinionul de a fi implicaţi într-un accident de maşină, pe drum spre casă. Nu suntem în America. Dacă te-a luat regimul în colimator, nu eşti în siguranţă. Dacă cred că e suficient de periculos, vor face tot ce pot să îl amuţească.

– Eu ce pot să fac? Să-i găsesc avocat? Să implic americanii? Grupurile de apărarea drepturilor omului? Cine-l poate ajuta?

Le va păsa, sau este doar un alt cubanez dintr-un șir lung de abuzuri?

– Aştept mesaje de la câţiva prieteni bine plasaţi în sistemul judiciar. Încerc să-l scot, dar e complicat, şi trebuie să fim foarte atenţi. Știu că ți-e teamă, dar, Marisol, trebuie să ai şi tu grijă. Dacă ei cred că ești implicată, dacă pot crea o conexiune prin care să se demonstreze că ai fi, te pot judeca drept spioană. Poţi fi prinsă în aceeaşi poveste. Sunt vremuri periculoase, iar naţionalitatea ta nu te protejează.

Avertismentele mătușilor îmi răsună în urechi.

– Știu că vrei să ajuţi, dar trebuie să înţelegi că există limite, spune Pablo. Trebuie să fii isteaţă. Aşteaptă acasă la Ana şi, când ştiu ceva, voi veni la tine. Nu poţi face nimic să îl scoţi până atunci, iar intervenţia ta doar va înrăutăţi lucrurile. Promite-mi că aştepţi.

Este dificil de inghiţit, dar partea mea logică şi raţională știe că are dreptate. Și dacă Ana, Caridad şi Cristina pot îndura situaţia cu stoicism, pot şi eu.

– Promit.

– Bărbatul ăsta e important pentru tine, nu?

– Da. Va fi bine?

Bunicul are o expresie posomorâtă.

– Aşa sper.

Următoarele câteva ore trec cu o lentoare agonizantă. Viaţa nu se opreşte pentru că Luis e închis. Femeile Rodriguez pregătesc mese, primesc oaspeţi, bucătăria e tăcută ca mormântul, cu excepţia câte unui tacâm care zgârie o farfurie, a unei cratiţe care se loveşte de aragaz, a fierberii apei.

Dorința de a plânge este ca un berbec de asalt împotriva apărării mele şi, totuşi, există un acord nerostit. Bunica lui Luis, mama lui, Cristina – niciuna nu cedează. Le tremură mâinile, li se mai pune un nod în gât, dar nu plâng.

Nimeni nu se opune când mă alătur lor în bucătărie, ajutându-le să prepare *picadillo*[1] pentru masa de seară. *Paladarul* este plin, mesele sunt înțesate de turişti – canadieni, două cupluri australiene şi o familie de francezi. Cristina și Caridad servesc cu expresii sumbre și tăvi incărcate cu mâncare.

Eu îmi fac griji pentru Ana.

Când celelalte două sunt afară, la servit, ea permite fațadei să alunece puțin, murmurând rugăciuni şi atingându-şi brățara de la încheietură ca pe un rozariu.

– Ai vrea să te întinzi? o întreb.

Nu ştiu să gătesc la fel de bine ca Ana, dar *picadillo* este o emblemă a gastronomiei cubaneze. Am ajutat-o pe bunica să îl prepare de sute de ori şi este una dintre puținele mele realizări culinare.

– Mulțumesc, nu. Mă ajută să fiu ocupată, să îmi împiedic mintea să rătăcească.

– Şi pe mine.

Mă strânge de mână.

– Va fi bine, spune ea, cu mâna la piept. Simt aici.

Gătim în tăcere, lucrând în tandem la *picadillo*. Când o bat la cap pe Ana să mănânce şi ea, îmi spune că trebuie să mănânc eu. Stomacul mi-e prea plin de nervi şi griji ca să mă complic cu mâncarea, aşa că ne continuăm treaba.

---

[1] Tocăniță din carne de vită și tomate, cu stafide pentru dulceață și măsline pentru gustul sărat.

Cristina și Caridad intră și ies, întorcându-se mereu la oaspeți.

Cineva bate cu putere la ușa din față.

Amândouă încremenim. Ana se uită la intrarea în bucătărie, apoi la mine.

Cu mâinile la brățară, cu degetele peste mărgele, spune:

– Vii cu mine?

Încuviințez. Am un nod în gât.

O iau de mână și mergem împreună spre ușă. Când ajungem, mă opresc.

– Crezi că ar trebui să...

Să așteptăm? Că chemăm ajutor? O litanie de obiecții îmi trece prin minte, înainte să-mi amintesc că suntem în Cuba, iar aici regulile sunt diferite. Nu există presă care să scoată în evidență abuzurile, nici guvern căruia să i te plângi, nici prieteni sau vecini pe care să-i chemi în ajutor. Aici suntem singure și ne bazăm doar pe noi.

Ana se îndreaptă de umeri, iar degetele i se împletesc în zăvor. Deschide ușa.

Luis și bunicul sunt de cealaltă parte.

Din cauza stării lui, mă șochează să-l văd pe Luis. Are buza umflată, o vânătaie proaspătă pe obraz, o tăietură pe maxilar și barba plină de sânge închegat. Brațul îi atârnă într-o parte, iar trunchiul pare să fi avut și el de suferit.

Trec pragul și Ana închide ușa după ei.

Fac un pas în față și îl iau pe Luis în brațe, cu grijă să fiu blândă, să nu îl lovesc și eu. Mă dau înapoi și îl privesc, căutând alte eventuale lovituri pe fața lui.

– Ești bine? îl întreb. Ce s-a întâmplat?

– Sunt bine, răspunde, cu o voce mică.

Ana îl îmbrățișează, cu vocea plină de iubire și grijă.

– L-ai scos? îl întreb pe bunicul. Nu mă așteptasem la un rezultat atât de rapid.

– Deocamdată. Putem discuta într-un loc privat?

Ana încuviințează și ne duce în salonul micuț de pe hol.

Când se închide ușa, bunicul ne povestește restul.

– Oficial, va părea că i s-a dat drumul din greșeală. Se întâmplă – erori funcționărești, închisori supraaglomerate, oameni care se pierd. Dar nu va avea mult timp.

Se întoarce spre Luis.

– Ai pașaport, da?

Luis încuviințează scurt.

– Am crezut că ar fi o mișcare prudentă când au ridicat interdicția de călătorie.

Nu îmi scapă felul în care zice „ei" sau în care-l privește pe bunicul când o spune. Dar, în același timp, există o încredere precaută în ochii lui, și nu am nicio îndoială că bunicul i-a zis care e legătura dintre noi.

– Bîne, răspunde Pablo. Atunci, poți pleca dîn Havana în Antigua. Cumpără un bilet dus-întors. Marisol te poate ajuta. Va fi un cost mare, dar nu îți vor cere viză ca să intri în țară. Nu avem timp să-ți luăm viză pentru a zbura într-o țară în care e necesară. Să sperăm că la aeroport vor crede că pleci în concediu.

– Nu îi vor marca pașaportul? întreb.

– Acum nu au ce să marcheze pentru că ai dispărut din documentele lor. Dar nu va dura. Când vei ajunge în Antigua, te poți urca în avion spre SUA, continuă Pablo. Va fi dificil, dar nu imposibil, cu suficienți bani. Marisol va trebui să te ajute cu restul. Va trebui să cumperi un avion care să vă ducă din Antigua la Miami și să îi rezolvi întrarea în State. Crezi că poți?

Sincer? N-am idee. Dar acum opțiunile par limitate.

– Așa cred. Compania tatei are un avion pe care-l folosește pentru afaceri. Familia mea va ajuta.

Cândva, ar fi fost suficient să-l ducem pe Luis în Statele Unite, unde ar fi primit statut de refugiat. În zecile de ani de politică „picior ud-picior uscat", cubanezii care erau capturați pe apă erau trimiși înapoi în Cuba de Paza de Coastă, în timp ce aceia care ajungeau pe pământ american puteau rămâne.

Acum, grație politicilor recente, lucrurile sunt mai complicate.

Expresia bunicului este mohorâtă.

– Trebuie să înțelegi, Marisol, că te pot aresta chiar și numai sub bănuiala că încerci să îl ajuți pe Luis să plece. Știu că ești aici ca jurnalistă. Că stai la familia Rodriguez. Ai putea fi într-un necaz la fel de mare ca el. Dacă nu reușești și vă prind, vă pot arunca la închisoare multă vreme. Sunt puține delicte pe care guvernul le ia mai în serios decât să ajuți un cubanez să părăsească ilegal țara.

Nu tratez cu ușurătate avertismentul bunicului sau riscul despre care vorbește, dar, în același timp, cum să nu îl scot pe Luis din Cuba?

– Nu facem asta. Ea nu face asta, se amestecă Luis. Își riscă libertatea și viața. Nu.

– Nu poți lua decizia pentru mine, protestez eu.

– Dacă suntem prinși...

– Atunci să nu fim.

Îmi bubuie inima.

– Nu te las să mori aici. Unul din motivele pentru care ești în bucluc este că am „ajutat" la atragerea atenției.

– Prostii, se răstește Luis.

– Trebuie să te gândești bine, Marisol, spune bunicul. Luis are dreptate. E un risc primejdios.

– Dar nu te expui și tu? îl întreb.

– Eu sunt bătrân. Câți ani mai am de trăit? Am servit regimul multă vreme și am acumulat suficientă influență. Fac ce trebuie.

– Atunci să nu te aștepți să nu fac la fel.

Am venit aici în căutarea moștenirii familiei mele, iar acum știu care e.

Am crescut cu poveștile lor, dar a fost diferit să îmi ascult bunica și pe surorile ei. Vorbeau despre curajul lor cu nonșalanță, de parcă era ceva ce-ar fi făcut oricine, în locul lor. Dar acum am văzut o frântură din ce au trăit ele, grația cu care și-au purtat suferința, puterea cu care ne-au dus familia și viitorul în spate. Și-au sacrificat și riscat viețile pentru cei dragi, pentru țara lor. Au fost curajoase când a contat mai mult.

Cum aș putea să nu le onorez amintirea?

– Marisol..., începe Luis.

– Vorbim mai târziu.

Mă întorc spre bunicul:

– Crezi că am putea reuși?

– Nu există garanții, dar e cea mai bună șansă, răspunde el. Trebuie să ne mișcăm repede. Luis se va întoarce pe radarul lor curând. Există o limită de timp cu lucrurile astea. Sunt oameni care te urmăresc de când ai ajuns, Marisol. Deocamdată, sunt realocați, dar asta-ți va cumpăra o zi, poate două.

– Și familia mea? întreabă Luis, cu gura tensionată într-o linie subțire.

Îmi vin în minte conversațiile noastre de mai devreme, împotrivirea lui față de ideea plecării, teama că acțiunile sale îi vor pune familia în pericol.

– Sunt momente dificile pentru regim, răspunde bunicul. Există o supraveghere internațională fără precedent, iar relațiile cu Statele Unite sunt imprevizibile. Trebuie să își îmbunătățească relația cu ei, știți și voi asta. Dar Raul nu e prost. Cuba trebuie măcar să se prefacă deschisă către America. Guvernul trebuie să fie atent ce bătălii poartă și, ținând cont de relația anterioară a bunicului lui Luis cu regimul, de eroismul tatălui său în Angola, și de conexiunile lui Marisol în State, nu își permit ca această situație să fie exagerată. Am vorbit cu prieteni din guvern și le-am arătat gravitatea situației. Familia ta nu va păți nimic, Luis. Ai cuvântul meu. Am folosit orice favor de care dispuneam să asigur asta. Dar trebuie să pleci. Cu cât insiști mai tare, cu atât vor răspunde ei mai serios. Dacă dispari, vor trece mai departe și te vor uita. Dar, dacă rămâi...

– Cum poți *tu* să rămâi? îl întreb pe Pablo. Cum poți tu să susții ce fac? Sunt recunoscătoare pentru ajutorul tău, dar nu pot să împac omul care pare să aibă o inimă atât de bună cu un oficial guvernamental implicat în corupție. Sigur știi că este greșit.

– Este mai bine să rămâi și să faci parte din sistem sau să pleci și să fii considerat trădător? întreabă bunicul. Vierme? Nu știu. Dacă plec, ce se va schimba? Dacă stau, ce se va schimba? Am încercat să reprezint o contrapondere pentru unele dintre noțiunile extreme care au apărut în timp. Am încercat să păstrez litera legii. Asta e casa mea, așa imperfectă cum e. Trebuie să cred, să sper, că există bine pe care-l pot încă face, că există schimbare pe care o pot aduce pentru cubanezi. Atât e suficient, acum. Nu le reproșez nimic celor care trăiesc peste granițe, care au considerat situația atât de cumplită, încât nu au mai putut rămâne. Te rog să nu mă judeci nici tu pentru că nu pot pleca.

– Încă mai lupți.

– Da. Revoluțiile sunt pentru tineri. Când am putut, am luptat pentru ce am crezut. Dar acum sunt bătrân. Cu cât îmbătrânești, cu atât îți dai seama că schimbarea, cea plină de sens, durabilă, nu vine mereu cu violență, cu vărsare de sânge, ci cu reforme, oricât de lente și de treptate. Când eram tânăr și nesăbuit, credeam că singura cale de a-l învinge pe Batista era să-l ucidem, să îi luăm țara și guvernul cu forța. Dar acum? Problema cu revoluția, cu valul de violență pe care l-a adus cu ea, este că mătură totul în calea ei, ca o inundație, și nimic nu mai arată ca înainte. Și crezi că e un lucru bun, pentru că ai vrut schimbare, de asta ai avut nevoie. Dar, brusc, ai o țară pe care trebuie să o guvernezi, oameni ale căror nevoi trebuie să le acoperi. Trebuie să stabilizezi moneda, să creezi un sistem juridic, să reformezi constituția. Nu sunt lucrurile la care visează tinerii. Visează să moară pentru țară, să se acopere de glorie în luptă. Nu visează nimeni să stea la un birou și să se certe pentru formulări. Dar cuvintele, legile acelea, infrastructura – sunt totul. Fără ele, guvernul nu poate reuși. Nu sunt orb la suferințele conaționalilor, Marisol. Sau la probleme. Dar sunt aici, cu pixul. Revoluția de care avem nevoie acum va fi purtată de cei care se ceartă pentru cuvinte și pentru fraze, care votează legi și care relaxează restricțiile. Oameni dornici să stea la masă și să discute lucrurile pe care ne-a fost teamă să le discutăm de mulți ani. Aici trebuie să fiu, să termîn ce-am început și, sper eu, să fiu o parte a schimbării. Pentru familia și pentru țara mea.

Aici e golul dintre el și bunica. Ea n-a putut trăi în lumea creată de el, iar el n-a putut-o părăsi.

Se întoarce spre Luis.

– Cu cât stai mai mult, cu atât voi putea face mai puțin pentru tine. Cu atât mai limitate îți vor fi mișcările. Cu atât mai periculoase pentru Marisol. Trebuie să pleci mâine. Marisol îți poate cumpăra bilet, iar eu să rezolv documentele de ieșire. Avem o ferestruică de timp în care putem învinui o eroare administrativă pentru eliberarea ta, produsul relației deficitare dintre departamente. Cu cât aștepți, însă, cu atât crește șansa să fii ridicat de poliție, să fii împiedicat să părăsești țara. Dacă ești săltat iar, nu te mai pot ajuta. Vei fi „rezolvat" repede și fără îndurare.

– Pleacă, răspunde Ana, vorbind pentru prima dată, cu degetele pe brățară.

– Abuela...

– Discutăm mai târziu, spune ea, pe un ton ferm.

Privirea ei se întoarce spre bunicul, cu lacrimi în ochi:

– Mulțumesc. Mulțumesc pentru ce faci pentru nepotul meu.

El se apleacă în față.

– Bineînțeles. Dacă mă scuzați, trebui să plec acasă. Soția mea își face griji.

Se întoarce spre mine:

– Marisol, m-aș bucura mult să te revăd înainte să pleci.

Realitatea că plecăm atât de repede mă lovește. Credeam că vom mai avea câteva zile aici, dar acum totul curge cu viteză.

– Ai putea să vii pe Malecón în seara asta? îl întreb. Am ceva de făcut.

– Sigur.

Capitolul douăzeci și opt

După ce pleacă bunicul, Luis și cu mine ne retragem în dormitorul lui, cu o trusă de prim-ajutor improvizată. Degetele mele îi mângâie fața, atente să nu lovească vânătăi, tăieturi. El își descheie cămașa. Are degetele zgâriate. Sângerează.

– Ce ți-au făcut?

Mâinile îi tremură peste nasturi.

– Nu vrei să știi.

Își scoate cămașa, iar materialul însângerat lovește podeaua.

Icnesc.

Are trunchiul plin de vânătăi, iar una deosebit de urâtă i se întinde aproape de rinichi.

– Ai fi putut fi ucis.

– Sunt bine.

– Nu eşti. Te-ar fi putut ucide, iar noi să nu putem face nimic. Îți dai seama ce nebunesc sună?

– Au vrut să mă sperie. Dacă voiau să mă ucidă, o făceau.

– Și data viitoare? Ai auzit ce a spus bunicul. Trebuie să te opreşti. Ce faci e periculos. Te va ucide. Merită?

– Bineînțeles.

Orice or fi sperat să scoată din el cu bătaia, mă tem că n-au făcut decât să întărească.

– Trebuie să merite.

E unul din acele momente în care o limpezime orbitoare mă lovește și două jumătăți se sudează.

Așa, ca bunica, m-am îndrăgostit de un revoluționar.

Simt aceeași neajutorare pe care probabil a simțit-o și ea, aceeași senzație că suntem într-un tren care se rostogolește de pe șine și nu pot face nimic să-l opresc. Nu știu ce să mai spun, cum să îl conving că trebuie să plece.

Eu nu-mi pot imagina o lume în care n-ai drepturi, în care nu există asumare. Statele Unitele nu sunt o țară perfectă și nedreptatea e omniprezentă. Dar există și un mecanism care apără cetățenii – dreptul de a pune la îndoială ceva, de a fi vocal, de a protesta, de a te face auzit. Nu funcționează mereu, căci uneori sistemul îi trădează pe cei pe care e menit să-i apere, dar există o șansă, o speranță.

Aici, capacitatea de a strivi o voce este năucitoare.

– Chiar crezi că poți schimba guvernul? Că-ți vor permite?

Îi tamponez rănile de pe față cu antiseptic.

Luis icnește când ii ating tăietura de lângă pomete.

– Văd speranța în schimbare oriunde întorc privirea, în viețile cotidiene ale cubanezilor, zice el. Știu că nu ajunge, că merită mai mult. Visează la schimbări mici, care le-ar ușura viețile lor și copiilor lor. Majoritatea ne amintim când lucrurile erau foarte rele, când era o provocare să ai suficientă mâncare, și ne amintim disperarea de atunci, foamea care ne rodea intestinele, slăbiciunea mușchilor, a oaselor, și disponibilitatea de a încălca legea pentru că altfel am fi murit. Acum, murim de-o moarte diferită, care nu e fizică, continuă

el. Trebuie să presăm mai departe guvernul, să cerem schimbare. Ar trebui să se teamă de noi. Avem acum o generație care privește în față și nu e mulțumită de ce vede. Studenții mei, viitorul țării, sunt interesați de tehnologie, de puținul pe care-l pot accesa, legal sau nu; le pasă de cultura populară, pe care o primesc prin contrabandă, pe USB-uri și în valizele străinilor. Sunt pragmatici în dorința lor de schimbare și de mai mult. Acum, sunt preocupați de luptă, să strângă tot ce pot de pe piața neagră, să-și schimbe realitățile. Dar când și-au epuizat resursele limitate, ce se va întâmpla?

Nu asta admir cel mai mult la el? Ce m-a atras la el de la început? Pasiunea, implicarea, dedicarea absolută și iubirea pentru țară. Bărbații pe care-i știu în Miami sunt obsedați de ce fel de mașină conduc, de marca de ceas pe care o poartă, de clubul unde se duc sâmbătă seara. Luis trăiește pentru Cuba și de asta îl iubesc. Dar acum mă tem că îl va ucide.

Îi peticesc mai departe rănile, îi calmez vânătăile, mă zbat să nu las îngrijorarea să îmi pătrundă vocea, să îmi înghit teama.

– Înțeleg că vrei să faci schimbări și îți admir pasiunea. Dar dacă limitările impuse de guvern sunt prea stringente să reușești?

– Nu știu. Dar ce imi ceri... nu e în firea mea să renunț. Să fug. Și nu vreau să riști ca să o fac.

– E prea târziu. În ochii lor, sunt deja o amenințare. Și să nu consideri asta renunțare sau fugă. E o retragere strategică.

– Îmi abandonez țara, familia și poporul. Tatăl meu a murit luptând pentru lucrurile în care credea, iar eu fug ca să mă salvez. Cum aș putea trăi cu asta?

Inima mi se rupe pentru el, fiindcă înțeleg ce răspundere poartă, dorința de a-și onora familia și de a se ridica la

înălțimea sacrificiilor lor. În același timp, falia dintre noi nu mi s-a părut niciodată mai mare ca acum. Nisipul se întinde la infinit, iar marea nu are granițe. Două sute de kilometri par o distanță imposibilă.

– Dacă mori, lucrurile nu vor fi mai bune. Ce va face familia ta? Măcar dacă ești în viață le poți trimite bani, mai mulți decât ar câștiga aici. Poți face o diferență din afara Cubei. Poate chiar mai mare decât ai face în interior, cu toate limitările impuse de guvern.

– Vrei să plec cu tine.

– Da.

– Pentru că mă iubești sau pentru că așa crezi că e corect?

De unde știe, când abia ce mi-am dat și eu seama?

– Pentru că te iubesc și cred că e singura decizie.

Ochii lui se închid la auzul cuvântului „iubire", de parcă i-ar absorbi forța, de parcă l-am lovit.

Deschide ochii.

– Nu mă tem să mor pentru lucrurile în care cred.

– Poate, dar ce rezolvi? Nu ai fi primul și nu vei fi ultimul, și ce se schimbă? Nimic. Aș prefera să fii viu în State decât mort în Cuba.

Scoate un zgomot iritat.

– Nu înțelegi. Vorbești de parcă ar fi doar un loc, de parcă nu înseamnă decât să iei niște cutii și să le muți dintr-o casă în alta. Dar nu e așa. Aici e casa mea, țara mea.

– Cum poți iubi o țară care le face asta cetățenilor ei? Un guvern dispus să te arunce în temniță pentru că te împotrivești abuzurilor sale? Am venit aici dorindu-mi să iubesc Cuba. Mi-am spus că o voi privi cu ochi limpezi, că nu voi fi influențată de viziunea din Miami, că o voi judeca drept și

nu prin obiectivul exilaților. Dar nu pot. Și eu sunt cubaneză. Poate că nu m-am născut aici, dar sângele meu este cubanez. Cum poți lupta să rămâi undeva unde nu ești dorit, într-un loc care te va ucide? Ești un om inteligent și știi că n-are sens. Unde e logica?

– Ah, dar iubirea nu e logică. Este slăbiciunea mea, poate, dar cum să nu-mi iubesc țara?

– Cu ce preț?

– Când iubești ceva, nu ții cont de preț.

– Și eu?

Luis zâmbește trist.

– Știi că te iubesc, Marisol. Nu-mi cere să aleg între pe cine iubesc și cine sunt. Mă tem că nu ne-ar prinde bine.

– Nu-ți cer să alegi, pentru că nu ai de ales. Au făcut ei alegerea pentru tine. Nu poți rămâne aici și trăi, iar moartea nu este o continuare și nici un mod de a lupta cu ei. Moartea ta nu va însemna nimic. Poți face mai mult bine viu, în Miami, decât mort in Havana.

– Este refrenul exilaților.

– Așa, și? Măcar noi am păstrat o versiune a Cubei care nu mai există aici. Suntem singurii.

– Nu poți trăi într-un muzeu, Marisol. Problema cu „păstrarea" este că nu reprezintă adevărata Cubă. Cuba care trăiește și respiră. Sunteți atât de ocupați în Miami să vă luptați cu fantomele, în timp ce noi suntem aici, sângerând, cu probleme reale. Comunitatea voastră din exil nu se preocupă de piața neagră, de indisponibilitatea locuințelor sau de problemele reale din sistemul de educație, nici de discriminarea rasială de fiecare zi. Sunteți încă supărați pentru că marile voastre conace v-au fost luate și sunt acum ocupate de cei pe

care-i urați. Noi, restul, suntem prinși la mijloc, întrebându-ne cum vom supraviețui.

– Învață-ne, atunci. Vino la Miami. Implică-te în mișcarea de acolo. Schimbă povestea. Discursul se schimbă. Fidel a murit. Dușmănia față de regim se transformă într-o abordare practică. Suntem pe marginea unei noi ere a relațiilor dintre Cuba și America și poate că există oportunitatea pentru ceva mai bun. Articolul pe care-l scriu? Dacă n-ar fi despre turism? Dacă ar fi despre Cuba contemporană? Dacă ți-ar spune povestea? Ajută-ne. Învață-ne despre problemele de azi ale țării.

– Tot mi s-ar părea că o părăsesc.

– Deja te-a părăsit ea pe tine. Nu mai e țara ta. Nici a bunicii tale. Este țara lui Castro. Acum, aparține fantomei sale. Trebuia să fie a voastră, așa suna promisiunea din '59, dar au încălcat-o aproape de la început. Versiunea asta de Cuba aparține regimului, dar nu înseamnă că și viitorul trebuie să fie așa. Retragerea este un soi de victorie. Nu poți câștiga lupta, nu așa. Nu renunți, doar îți oferi o șansă mai bună la schimbarea sistemului într-o lume în care nu trebuie să joci după cum cântă ei.

El clatină din cap.

– Marisol.

Are un ton resemnat, dar și o sclipire nouă în ochi.

– Știi că am dreptate.

– Poate, recunoaște el.

– Trebuie să ne descurcăm cu oportunitățile la îndemână. Avem o șansă de a te scoate de aici și trebuie să profităm de ea.

Tace un moment lung, iar în cameră se aude doar respirația noastră. Ventilatorul se rotește alene pe tavan. Apoi...

– Da, știu.

Dau peste Cristina când ies. Stă pe trepte și fumează o țigară, privind poarta de metal ruginit.

– Vrei să plece cu tine, spune ea, fără să se uite la mine.

Cred că Ana le-a povestit Cristinei și lui Caridad despre conversația cu bunicul. Sunt extenuată după discuția cu Luis, după evenimentele din ultimele zile, cenușa bunicii îmi atârnă greu în geantă și, mai mult decât orice, nu mai pot lupta.

– Da.

Mai trage o dată din țigară. Fumul se ridică în aer.

– De ce? Pentru că îl iubești?

Vocea ei nu e furioasă. Cuvintele sunt rostite pe un ton lipsit de emoție.

– Da. Îmi pare rău, spun, știind de îndată ce scuzele îmi părăsesc buzele că sună complet nepotrivit, chiar dacă doar atâta am.

Aici, iubirea pare un lux, într-o lume în care cuplurile divorțate sunt obligate să locuiască împreună, din lipsă de oportunități, pentru că așa vrea guvernul. Iubirea pare un lux într-o lume în care atât de mulți se zbat pentru lucrurile de bază, pe care eu le iau de bune.

– Tu? întreb.

– Ce? Dacă-l iubesc?

Încuviințez.

– E un om bun. Blând. Muncește din greu.

– Ce alternativă am? întreb, dintr-odată cu îndoială. Sunt egoistă oare? Sau chiar este plecarea singurul răspuns? Dacă rămâne, îl vor ucide, spun. Da, îl iubesc. Dar nu e despre mine, ci despre viitorul lui.

Ea pufnește.

– Cât de plăcut trebuie să fie să găsească o americancă bogată, care să-i ușureze viața. Privirea ei mă țintuiește. Condamnarea din ea mă dezgolește, parcă. Crezi că e prima dată când aud povestea? Știi câte dintre prietenele mele au visat la un bărbat care să le scoată din țara asta? Au rămas însărcinate, părăsite sau mai rău? Poate că aici rolurile sunt inversate, dar ești doar o altă străină bogată care face promisiuni. Ce să știe el despre lumea ta? Ce vor crede prietenii tăi americani bogați despre el?

– Dar nu e așa, protestez eu.

Chiar sunt insurmontabile diferențele dintre noi?

– Dar este, nu? Chiar așa e. Ai venit aici, ai petrecut câteva zile în Cuba, ți-ai zis că te-ai îndrăgostit, că îl „salvezi" pe Luis. Apoi, te întorci la viața ta din America, în siguranță, departe de asta. Spui că vrei să fii cubaneză.

Mâinile ei flutură în aer, cu țigara între degete. Scrumul cade pe jos.

– Asta înseamnă să fii cubanez. Să fii femeie în Cuba înseamnă suferință. Ce știi tu despre asta?

Nu știu nimic. Nu așa.

– Ce ai vrea să fac? întreb.

– Nîmic. Nu aș vrea să faci nimic. Dar vă plângeți cu toții că v-ați pierdut țara, iar în realitate, nu ați pierdut nimic. Ați plecat. Ne-ați lăsat pe noi, restul, în iad. Acum, el va pleca alături de tine.

– Ai prefera să rămână și să moară?

Nu sunt frustrată din cauza Cristinei, ci din cauza situației, dar acum dă glas fricilor mele celor mai profunde.

Ea trage din țigară.

– Nu.

– Atunci, ce-ai vrea să fac? întreb din nou. Nu vrei să plece, dar nu poate rămâne. Care e soluția?

Zâmbetul ei mă ironizează.

– Așa e în lumea ta? Lucrurile sunt împachetate cu fundiță și au final fericit? Te duci în America, alături de Luis. Vă căsătoriți, aveți copii și trăiți o viață perfectă împreună. Dar trebuie să știi că nu-l vei avea doar pentru tine. Am încercat să îl fac să aleagă între mine și Cuba, și a ales Cuba de fiecare dată. Nu contează cât îl iubești, cât crezi că te iubește el, o parte din el va rămâne mereu aici. Și o parte din el te va detesta mereu pentru că l-ai dus de aici.

Poate. Poate acele părți din el sunt suficiente sau poate că lucrurile se vor schimba și nu va mai trebui să aleagă...

Stau și o privesc cum șade pe trepte, cu baretele roase ale sandalelor și cu o expresie de oțel.

Insula asta îți va frânge inima, dacă-i permiți.

– Ai putea pleca și tu.

Ea râde, un zgomot brutal, neafectat.

– Să găsesc un tip care să-mi spună că vrea să mă ducă de aici și mă lasă borțoasă și cu niște boli pe deasupra? Nu, mersi.

– Am putea să vă scoatem din țară. Pe toate.

Privirea i se umple de dispreț.

– Am încercat o dată. Ți-a spus?

– Nu.

– Aveam șase ani. Eram douăzeci pe o plută. Părinții mei și alți cincisprezece oameni au murit. Am petrecut o săptămână plutind, morți de foame, extenuați, înainte să ne culeagă Paza de Coastă și să ne ducă înapoi la Fidel. Adulții au fost aruncați în închisoare, iar eu, trimisă să locuiesc cu bunica. Cred că-mi ajunge, mulțumesc.

Am prins rădăcini. O parte din mine vrea să o convingă, altă parte vrea să fi plecat deja.

– Trebuie să plec.

Bunicul mă așteaptă pe Malecón.

– Atunci pleacă.

Când ajung la poartă, mă întorc și o privesc stingând țigara de treptele casei, cu privirea spre mare.

Ce spune asta despre un loc pe care oamenii care încearcă să-l părăsească riscă o moarte sigură?

Merg de la casa Rodriguez la faleză, reluând iar și iar în minte discuția cu Cristina. Luis e cu bunica și cu mama lui, discutând logistica plecării. Iar eu sunt aici, în sfârșit împlinind dorința bunicii, motivul pentru care am venit. Valurile se izbesc de stânci lângă El Morro[1], iar soarele apune peste încă o zi in Havana.

Bunicul stă alături de mine, privind marea, și mă întreb de câte ori a făcut-o căutând-o, dincolo de zare. Nu-mi dau seama că am pus întrebarea cu voce tare până nu-mi răspunde.

– Mi-am imaginat-o acolo. În America. Soție și mamă. Cu viața la care visaserăm amândoi – o casă plină de copii, cu un palmier în curtea din spate. Mi-am imaginat-o îmbătrânind, așa ca mine. Cu fiecare an care trecea, mă gândeam la ea și speram că e fericită.

Detest că povestea lor nu are un final fericit, că este un alt lucru pe care li l-a luat Fidel.

– Mi se pare incomplet, murmur eu.

[1] Castillo de los Tres Reyes del Morro este unul dintre simbolurile Havanei și unul dintre cele mai vizitate obiective turistice din capitala cubaneză, un castel fortificat menit să apere orașul.

– Adesea, așa e viața. E complicată. Nu e finalul, Marisol. Când ești tânăr, viața pare să pună punct când este doar o virgulă. Când am aflat că Elisa se căsătorise, m-am gândit că povestea noastră s-a sfârșit. Am acceptat-o. Acum, la aproape șaizeci de ani mai târziu, ești aici. Am o nepoată. Un fiu. O nouă familie. O parte din Elisa. Nu știi niciodată ce urmează și asta e frumusețea vieții. Dacă s-ar întâmpla totul așa cum ne dorim, așa cum plănuim, am rata cele mai bune părți, plăcerile neașteptate. Ridică din umeri și arată în jur. Am avut cu toții o viziune, un plan. Soarta, Dumnezeu, Fidel – cu toții și-au râs de ele. Credeam că sunt pe un drum și s-a dovedit cu totul altceva. Asta nu înseamnă că este totul rău.

Zâmbește și mă apropie de el.

– Mă bucur că ne-am găsit, spun eu.

Se uită la cer, cu ochii sclipind.

– Îmi place să cred că Elisa e acolo, sus, și ne zâmbește, că ne-a adus împreună pentru că a dorit să ne întâlnim, a dorit să faci parte din viața mea.

Începe să vorbească de parcă ar fi continuarea unei conversații pe care o are cu sine, o amintire.

– Purta o rochie, zâmbește el, albă. Avea o fustă amplă și flutura când mergea. Nu mă puteam abține din a-i privi șoldurile, mărturisește, cu o privire care-l face să pară cu zeci de ani mai tânăr.

Râd.

– I-am adus un trandafir de mătase albă. Nu-i voi uita niciodată zâmbetul din momentul când i l-am dat. Eram amândoi foarte agitați. Eu îmi tot vâram mâinile în buzunare fiindcă nu știam ce să fac cu ele, dorindu-mi doar să îi iau

mâna într-a mea și să nu-i mai dau drumul. Se lăsa noaptea, știam că trebuia să ne despărțim și nu voiam. Nu voiam să-i dau drumul niciodată.

– Aici te-ai îndrăgostit de ea, pe faleză?

– Poate. Sau poate că m-am îndrăgostit de ea din prima clipă, la petrecerea lui Guillermo, când avea expresia aceea atât de sinceră. După ce Elisa a pătruns în viața mea, n-a mai fost clipă să n-o iubesc. A fost punctul luminos din ani plini de violență și vărsare de sânge. Mi-a dat speranță.

– Cum era? îl întreb.

– Pasională, loială, curajoasă și inteligentă. Îi păsa de oameni și de țară. Avea o bunătate aparte și voia mereu să vadă ce era mai frumos în cei din jurul ei.

Atât de puțin se schimbase între fata pe care o cunoscuse el și femeia care mă crescuse!

Bag mâna în geantă și scot recipientul cu cenușă. Degetele mele lasă amprente pe metalul rece.

Aș minți să spun că nu mi se pare tulburător: actul de a o ține pe bunica mea decedată în mâini e nițel macabru. Și, totuși, simt că-mi alunecă o povară de pe umeri, că arunc mantia durerii care i-a acoperit prea multă vreme.

Îmi va fi mereu dor de ea, dar mi s-a oferit o nouă șansă de a o cunoaște și, prin ea, o familie nouă. O pauză, în loc de un final.

Este bine așa cum este – reuniunea dintre ea și bărbatul iubit, în țara care i-a păstrat inima pentru totdeauna.

Îi dau recipientul bunicului.

Îi alunecă o lacrimă pe fața ridată, când atinge metalul. Îi tremură degetele.

– Sigur nu vrei să o faci tu?

Clatin din cap, înțelegând ce lipsise inainte, de ce nu putusem găsi locul care să pară *potrivit*. Nu era un loc, ci o persoană. Am readus-o in Cuba. Ultimii pași ar trebui să fie ai lui.

Îi tremură mâinile când scoate capacul, când înclină recipientul peste mare, în vânt. Nu este romantic, așa cum mi-am imaginat. În aer plutesc fragmente minuscule de os. Dar ce e romantic, până la urmă?

Ce se întâmplă după aceea contează mai mult. Stăm unul lângă altul și privim oceanul, până când nu mai putem vedea.

Două sute de kilometri. Două sute de kilometri separă Cuba de Key West, cel mai sudic capăt al Statelor Unite. Două sute de kilometri care par nesfârșiți.

Câte suflete s-au pierdut pe apele acestea, oameni care au riscat totul pentru o viață mai bună? Oameni precum părinții Cristinei, plini de disperare, întinzându-se după o speranță vagă? Câți oameni de ambele părți ale apei s-au uitat peste ocean, tânjind după ceva ce nu puteau avea: un membru al familiei, o iubire pierdută, țara în care s-au născut, pământul pe care au făcut primii pași, aerul pe care l-au respirat cel dintâi?

– Te vei întoarce? mă întreabă bunicul. Îi vei aduce aici pe fiul meu și pe nepoatele mele? Vrei să-ți cunoști verișorii?

– Da.

– Atunci, te aștept. Bagă mâna în buzunar, de unde scoate un pachet de scrisori legate cu o sfoară uzată. Recunosc imediat scrisul. El zâmbește. Cred că ea și-ar fi dorit să le ai.

Capitolul douăzeci și nouă

ELISA

Zilele şi săptămânile de după Alejandro se aglomerează, februarie trece și e aproape martie. Valul de durere ne lovește pe toți, chiar și pe părinții noștri – pe tatăl nostru, care a declarat, cândva, „nu e fiul meu", pentru că încercase să-l asasineze pe Batista, cu atâta vreme în urmă. Înmormântarea lui e sobră, doar în familie. Nu suport să mă gândesc la trupul lui distrus, în sicriu.

Oare Dumnezeu a strâns într-un snop toate pierderile noastre ca să le putem purta mai ușor, plutind de la o moarte la alta, oscilând între disperare și durere? Ar fi fost mai crud dacă s-ar fi întins peste ani sau avalanșa este pedeapsa pentru păcatele noastre?

Nu mai ştiu.

Mi-e rău mai ales dimineaţa, dar din când în când corpul meu mă surprinde şi după-amiază. Am un respect sporit pentru mama; a trecut de cinci ori prin asta, cu patru sarcini sănătoase și un copil care acum trăiește cu îngerii.

Magda se agită, surorile îmi strecoară priviri bănuitoare, iar burta mea crește și crește, însă zorii unei noi vieţi sunt încețoșați de moartea care ne cutremură pe toţi. Dar cât mai

pot ascunde schimbările sub fuste? Îmi ţin respiraţia şi aştept ca părinţii mei să spună ceva, ca mama să remarce diferenţele de apetit, dar nu o face pentru că durerea o consumă, iar conversaţiile ei şoptite cu tata sunt tot mai disperate. Apoi, părinţii noştri ne vâră în biroul tatei şi motivul devine limpede.

Stau între Beatriz şi Isabel pe canapea, în colţul biroului, rugându-mă ca stomacul meu să reziste la întâlnirea aceasta de familie fără să-mi trădeze starea. Maria şi mama şed pe scaunele de vizavi de birou, iar mama e chiar pe cel pe care am stat eu, rugându-l pe tata să îl salveze pe Pablo.

Am crezut că îl salvez, trimiţându-l în munţi, dar a fost în van.

Şi Alejandro...

Am un nod în gât. Beatriz se încordează când începe tata să vorbească.

– Situaţia din Cuba se schimbă. Sunt zvonuri că vor adopta o lege care să reformeze suprafaţa de pământ pe care o poate deţine o persoană sau o companie. Micii fermieri vor fi în regulă, însă pentru cei cu peste patru sute de hectare, plantaţiile... Tata înghite în sec. Se spune că Fidel le vrea.

Dorinţa iniţială a lui Fidel, de a se abţine de la guvernare, a dispărut. José Miró Cardona[1] a fost înlocuit de Fidel. Manuel Urrutia Lleó este acum marioneta lui Fidel. Cu toţii suntem.

Fidel mi-a ucis fratele sau a dat ordinul. Sunt convinsă.

– Deja e dificil cu mâna de lucru, continuă tata. Dacă Fidel primeşte ce vrea... Se poartă cu el ca şi cum ar fi zeu. Nu poţi opri un zeu şi nu poţi negocia cu el. Va distruge totul în cale.

---

[1] Politician cubanez, prim-ministru timp de şase săptămâni, în 1959.

Vocea i se frânge în cuvinte.

– Nu vorbim despre asta, dar știm. Oamenii îi vor permite, spune tata, îl vor încuraja, alimentați de furie și de setea de sânge, și îi vor sfâșia în bucăți pe cei care au prosperat.

Mama pălește.

Revoluția Franceză a sosit în Cuba.

El vorbește mai încet. Pereții au urechi în Havana.

– Vom pleca.

– Emilio...

– Taci.

Mama tace.

– Vom pleca pentru că nu mai este sigur să rămânem. Vom pleca până când ne putem întoarce.

Vom pleca pentru că ucid membri ai familiei Perez în Havana.

– Unde? întreabă Beatriz, cu o privire sfidătoare.

Eu închid ochii, rugându-mă să accepte, să putem trece peste asta cu un minim dezacord. Nu mai am forță. Dacă pe mine moartea lui Alejandro m-a stors, pe ea a umplut-o de o furie nemaiîntâlnită.

– În Statele Unite, spune tata. Am prieteni în Florida și ne vor ajuta. În Floria e zahăr. Am pământ acolo.

Nu sunt deloc surprinsă. Tata e genul de om mereu pregătit, cu un plan de siguranță.

Mama pare pe cale să leșine.

– Dar cine va avea grijă de casă și de lucrurile noastre? întreabă ea.

Simt un val de simpatie pentru mama. Tata nu e interesat de opinia ei, de preocupările sau de temerile ei. A decis că plecăm în America și nu va înghiți niciun contraargument.

– Servitorîi, răspunde el. Mătușa ta poate veni să locuiască aici, o perioadă. Va fi ca și cum am fi părăsit țara într-o vacanță. Doar că acum vom sta mai mult și vom lăsa țării șansa de a-și reveni. Nebunia nu poate continua la infinit. La un moment dat, oamenii își vor veni în fire. Fidel nu oferă soluții reale pentru Cuba. N-are experiență de guvernare, n-are ce trebuie pentru a conduce țara. Se adună în jurul lui fiindcă l-a dat jos pe Batista, însă țineți minte: va veni un alt lider al cărui nume îl vor scanda. Familia Perez croiește viitorul Cubei de secole. Țara asta s-a construit cu zahăr. Vom avea mereu un cămin în ea.

Vreau să îl cred. Vreau să cred în ceva când mă tem că nu mai cred în nimic.

Isabel plânge. Beatriz pare gata să pocnească pe cineva. Părinții mei par ușor șocați când parcurg planul, în șoaptă, să nu audă personalul.

Personalul.

Ce se va întâmpla cu Magda?

Ce îi vor spune Anei și celorlalți prieteni ai mei?

– Nimic, spune tata, când întreb tare. Nu veți spune nimic care poate atrage atenția. Cuvintele lui sunt îndreptate spre noi toate, dar privirea lui este la Beatriz.

Maria e prinsă între entuziasm și teamă. Are treisprezece ani.

Mâna mea se mișcă spre stomac, spre viața de sub palma mea, viața mititică dinăuntrul meu. Nu mai pot ascunde multă vreme secretul. După ce ne stabilîm în America, va trebui să spun familiei despre copil și să înfrunt schimbarea suplimentară. Dar nu încă.

Nu înainte să trecem de această nouă provocare, de această nouă schimbare a sorții.

Așa că acum vom merge să locuim în țara care ne-a croit destinele, că am vrut sau nu. Nu îmî scapă ironia că hotelurile și cazinourile noastre sunt pline de americani, iar acum le vom inunda țara întocmai, căutând un sanctuar departe de nebunia în care suntem captivi.

– Plecăm mâine, decretează tata.

Surorile mele plâng pe înfundate ca să nu afle ceilalți din casă de planurile noastre.

– Mergem ca turiști. E singura cale. Veți consîdera totul ca pe o vacanță. Puteți lua fiecare câte o valîză. Tot ce e de valoare rămâne.

– Ce facem când ajungem acolo? Unde vom locui? Cum vom trăi? întreabă Isabel.

Se gândește la logodnicul ei? Eu l-aș părăsi pe Pablo, dacă ar fi în viață? Nu știu. Împărtășesc temerile tatei, ideea că nu mai suntem în siguranță în propria țară – trupul fratelui meu, zăcând în pragul casei noastre, o dovedește. Mi-e frică să îmi nasc copilul aici, copilul nostru, mi-e frică de viitor.

America este necunoscută, dar nu poate fi mai rău acolo decât aici.

Pentru tot restul serii, casa tace. Părinții mei s-au retras în dormitor, Maria s-a culcat, iar eu sunt convinsă că Beatriz și Isabel s-au furișat afară, poate să-și ia rămas-bun în felul lor.

Împachetez valiza, surprinsă de cât de ușor este să condensezi o viață într-un spațiu atât de mic. Firește că e mult mai ușor când trebuie să-ți lași în urmă lucrurile de valoare. Mă schimb apoi în cămașa de noapte și în halat. Caseta mea de bijuterii, plină de tot ce am, mai puțin un lucru, se află pe comodă.

Câteva mînute mai târziu, intră Magda.

– Beatriz şi Isabel îşi fac de cap pe afară, se plânge ea.

Nu mă pot abţine: zâmbesc de tonul ei indignat. Oraşul ne cade în cap, iar ea se preocupă de reputaţia surorilor mele.

Nu cred că am iubit-o vreodată mai mult.

– Cum te simţi? mă întreabă, aşezându-se pe pat, lângă mine, şi masându-mi spatele cum făcea când eram mai mică.

Îmi pun capul pe umărul ei, cu mâna pe stomac. Mi-am dat seama că o fac tot mai des şi mă opresc în mijlocul mişcării când sunt în public. Am obosit să ţin toate secretele.

– Mai bine. Mulţumesc.

Nu am voie să plâng.

Inspir adânc.

– Aş vrea să-ţi dau ceva.

Mă duc spre comodă. Îmi tremură degetele când îi întind caseta de bijuterii. Va fi unul dintre secretele noastre, ca atâtea altele înainte.

– Mâine plecăm într-o călătorie spre America.

Tata va spune personalului mâine, dar pe Magda am considerat-o mereu parte din familie. Ea mă ia de mână, cu degetele tremurând. Cu siguranţă înţelege momentul călătoriei.

– Am putea să fim plecaţi o vreme.

Nu am voie să plâng.

– Şi nu ştiu când ne întoarcem. Aş vrea să-ţi dau astea.

Magda scutură din cap, cu lacrimi în ochi.

– Nu pot.

Încerc să-mi lipesc un zâmbet pe faţă, să îmi reţin emoţiile care deja ameninţă cu revărsarea.

– Dar eu aşa vreau. Inspir adânc. Vreau să le iei şi să te duci la familia ta. Sunt în Santa Clara, nu? Vreau să le foloseşti ca

să obții lucrurile de care ai nevoie. Să ai grijă de tine și de familia ta. Într-o zi, e posibil ca Fidel și oamenii lui să vină să ia casa și tot ce e în ea și, dacă așa va fi, aș vrea să știu că tu ești bine. Că ai libertatea să faci cum pofțești.

– Nici nu începe vorbă.

– Te rog. Te rog să o iei. Îmi voi face griji pentru tine cât voi fi în America, dacă nu o iei. Sunt vremuri grele și vreau să știu că ești în siguranță. Te rog.

Are lacrimi pe obraji.

– Dar e tot ce ai și e prea mult.

– Nici pe departe.

Nu există preț pentru nopțile în care m-a legănat până am adormit, pentru dățile în care m-a ținut în brațe, când eram bolnavă, pentru lacrimile pe care mi le-a șters. Nu există preț pentru cei nouăsprezece ani în care m-a iubit și mi-a fost ca o mamă.

O iau în brațe, o țin strâns, așa cum a făcut și ea de nenumărate ori pentru mine, iar umerii i se zguduie și mie mi se rupe inima.

– Te iubesc, șoptesc.

– Și eu te iubesc, spune ea. Într-o zi, îți voi ține copilul în brațe, așa cum te-am ținut și pe tine când erai mică.

Mi-e greu să-i dau drumul.

– Am nevoie de ajutor, spun la telefon.

– Ce este?

Cred că, dacă i-aș zice Anei că trebuie să îngrop un cadavru în grădină, ar aduce lopata.

– Poți veni?

– Sigur.

Jumătate de oră mai târziu, ne întâlnim în curtea din spate, sub bananierul enorm unde ne jucam când eram mici. Suntem în cămăşi de noapte şi halate. Nu e prima dată când avem o aventură nocturnă, deşi când eram mai mici ne limitam la secrete împărtăşite despre băieţii care ne plăceau. Acum, îi cer să îmi păzească cel mai mare secret.

– S-a întâmplat ceva?

– Plecăm mâine, şoptesc eu. În Statele Unite.

Nu zic şi restul pentru că unele cuvinte sunt prea dureroase. Că nu ştiu când ne întoarcem.

Ochii i se umplu de lacrimi.

– Elisa.

– Nu putem rămâne.

Ea încuviinţează. Are încheieturile albe şi se ţine de reverul halatului. Toată lumea ştie ce a păţit fratele nostru.

– Nu sunt surprinsă. Nu sunteţi singurii.

– Părinţii tăi?

Ana clatină din cap.

– Vor să aştepte să vadă ce se întâmplă în lunile următoare.

Nu-i pot învinui. E greu să laşi totul în urmă, fără să ştii ce te va aştepta la întoarcere.

– Îmi va fi dor de tine, zice ea.

Sunt răguşită.

– Şi mie.

Mă îmbrăţişează, iar familiaritatea gestului este balsam şi sare pe rană. Aici e acasă. Cum să plec?

Ana îmi dă drumul, iar eu îmi şterg lacrimile de pe obraji. Privirea ei trece peste lopăţica improvizată, furată dintre ustensilele mamei. Ideea mea nu e deloc originală – cu două ore în urmă, l-am văzut pe fereastra dormitorului

pe tata, furişându-se în noapte şi îngropând lucruri cam la treizeci de metri de bananier – dar e singura la care m-am putut gândi.

– Ce facem? întreabă Ana, cu un zâmbet trist. Dezgropăm comori?

Este exact genul de bucluc în care am fi intrat când eram mai mici, când săpam florile mamei şi ne prefăceam că suntem femei pirat. Dau vina pe corsarul francez pentru inspiraţie.

– Nu. Le îngropăm.

Scot cutia pe care am furat-o din biroul tatei. Înăuntru mi-am pus cele mai preţuite lucruri, amintirile mele, tot ce mi-a rămas de la Pablo.

– Dacă se întâmplă ceva, le dezgropi să le păstrezi pentru mine? Nu ştiu ce să fac cu ele şi nu vreau să le găsească altcineva. Ai putea să le păzeşti pentru mine?

Aş putea să i le las Anei, dar cine ştie unde va ajunge familia ei, cum se vor schimba lucrurile şi pentru ei. Dacă nebunia revoluţiei m-a învăţat ceva, este că oamenii sunt imprevizibili. Prefer să mă bazez pe constanţa pământului. Nu-i pasă al cui sânge se varsă peste el sau ale cui cizme mărşăluiesc prin iarba lui; este Cuba, impenetrabilă pentru cei care vor să o controleze. Pământului nu îi pasă de revoluţii.

– Firește că da, spune ea.

Ana ia instrumentul şi o pufneşte râsul.

– Asta-i o lingură de servit de-a mamei tale, nu-i aşa?

– Da.

Aproape că râd şi eu. Două debutante din Havana, în halate, folosindu-se de tacâmurile mamei să sape în curtea din spate. Nu-mi vine o idee mai bună. Pare un an al tragediilor absurde.

Cât săpăm, vorbim în șoaptă. Zgomotul oceanului ne ascunde. Vorbim așa cum numai două prietene de o viață pot să o facă, construindu-ne o clipă de pace în aceste vremuri fragile...

Sunt norocoasă că corsarul a decis să-și construiască tocmai aici casa, pe strada asta pe care, într-o zi, un magnat al romului a clădit-o pe a lui, dăruindu-mi încă o soră.

După ce am săpat o groapă suficientă, așez cutia de lemn înăuntru. Mâna îmi plutește spre stomac. Îmi voi aduce copilul aici, să sape cu mine? Poate că voi transforma totul într-o vânătoare de comori, un joc.

Acopăr cutia cu pământul rece. Degetele mele sunt pline de pământ. Mi se strecoară sub unghii. Într-o zi, voi aduce aici copilul nostru. Îi voi arăta scrisorile noastre, inelul pe care mi l-a dăruit tatăl lui, îi voi oferi această parte a poveștii și a iubirii noastre. Pământul îmi va păzi secretele, va păstra această bucată de Havana pentru mine – amintirile mele.

Pentru când ne vom întoarce.

Capitolul treizeci

MARISOL

Îți caut fața printre oamenii care intră în Havana. Visez că sunt in brațele tale, că te sărut.

Mi-e dor de tine și te iubesc.

Unde ești? Când te intorci?

Ai avut dreptate și acum înțeleg. N-am fost atenți. Am trăit în bulele noastre strâmte și, acum că s-au spart, nu îmi recunosc țara. Nu știu care-mi e locul în lume.

Citesc scrisorile bunicii pentru Pablo – cele pe care i le-a dat lui Guillermo, înainte să creadă că Pablo e mort, după ce Fidel a preluat Cuba, cele trimise bunicului meu cât a ținut relația lor. Am început de la prima scrisoare pe care i-a trimis-o și am ajuns la ultima. Mi se pare că stă lângă mine, pe pat, iar cuvintele ei îmi dau imboldul de care aveam nevoie.

Îmi doresc să fi făcut mai mult. Să fi luptat.

A doua și ultima zi, mă trezesc cu soarele dimineții pătrunzând printre nori, cu locul de lângă mine rece. După ce m-am întors de pe faleză, după ce am citit toate scrisorile bunicii, l-am căutat pe Luis. Am adormit împreună pe patul îngust din camera mea de oaspeți din casa Rodriguez, cu

hainele pe noi, cu braţul lui Luis în jurul taliei mele. Dar acum a plecat.

Străbat casa, încercând să nu fug, spunându-mi că probabil a ieşit la plimbare şi că nimic nu ne poate opri să părăsim azi Havana. Cu ajutorul bunicului, am primit acces la telefon şi am sunat-o pe Lucia ieri. Am implorat-o să ne ajute, să facă rost de avion, să ne cumpere bilete spre Antigua, să îl roage pe tata să îl aducem pe Luis în Statele Unite. Nu i-am zis toată povestea, ci doar părţile pe care trebuie să le ştie. Îi voi spune restul pe veranda din spate a casei din Coral Gables, cu mimoze în mână. O altă viaţă.

Îl găsesc pe Luis pe balcon, privind apa. Nu se întoarce când deschid uşa, dar mă prinde cu braţul şi mă lipeşte de el.

Expir.

Nu vorbim.

Mâna din jurul taliei mele o găseşte pe a mea, degetele ni se împletesc, degetul lui mare trece peste inelul bunicii. Nu ştiu ce să spun şi ce vrea să audă.

Dacă rămâne, va muri. Dacă pleacă, îi cer să părăsească tot ce ştie, pentru ce s-a luptat. Cristina are dreptate, oare? Va simţi mereu că a abandonat Cuba? Mă va detesta fiindcă l-am făcut să aleagă? Va regreta plecarea?

Nu ştiu.

Mă gândesc la deciziile despre care-mi făceam griji, înainte să vin aici, cele pentru care mă voi îngrijora de acum înainte – dacă sunt prea implicată în ce fac, dacă nu sunt destul de implicată, dacă am suficiente provocări în munca mea şi mă face fericită. Acum, mi se par un lux.

Decizia lui este una dintre cele fundamentale, iar el trebuie să o ia într-o zi, să-şi părăsească ţara, familia, viaţa. Dar

bunicul a zis limpede că n-are decât o zi sau două până ce guvernul își va da seama, până ce vor veni după el.

Trebuie să plecăm azi.

– Îmi pare rău, șoptesc eu.

Luis clatină din cap.

– Sunt supărat, dar nu pe tine. Îmi pare rău dacă ai crezut asta. Știam prețul a ceea ce făceam. Știam ce riscuri îmi asumam. Este vina mea.

– Luis...

– Te iubesc, șoptește el.

Cuvintele mi se par un rămas-bun.

Pe obraz mi se rostogolește o lacrimă.

– Ce câștigi dacă rămâi? Câteva zile? O săptămână? Ce diferență ai putea face? Gândește-te la toate lucrurile bune pe care le-ai putea realiza în mai mult timp. Cu mai multe resurse. La binele pe care îl poți face dacă nu ți se cenzurează cuvintele, dacă guvernul nu-ți blochează site-ul, dacă nu îți este teamă că vei fi lovit cu mașina când treci strada, doar pentru că nu gândești ca ei. Ai spus că ar trebui să scriu despre experiența mea cubaneză. Ajută-mă. Gândește-te la binele pe care l-am putea face împreună, la oamenii pe care i-am putea ajuta. Și familia ta? Cât va dura până ce vor veni după bunica ta, după mama ta, după Cristina? Ei o vor face, ca să te oprească, fiindcă pot. Bunicul meu le poate proteja, dar dacă tu agiți regimul mai departe, se va schimba situația.

– Crezi că nu știu? Crezi că nu am cântărit mereu prețul acțiunilor mele? Nu există șansă de câștig. Orice cale adopt e problematică.

– Ai putea pleca.

– Dar n-aș mai fi cubanez, nu? Aș trăi cu tine, într-un conac din Miami, în timp ce oamenii mei se zbat. În timp ce bunica mea muncește să-și întrețină familia. Ce fel de om aș fi?

– Ai fi un om viu, spune cineva din spatele nostru.

Ne întoarcem amândoi la auzul vocii mamei sale. Se află în prag, cu o expresie obosită.

– Și tu? Abuela? Cristina? Cine va avea grijă de voi?

Ea străbate distanța dintre ei și îi atinge obrazul cu mâna.

– Nu avem nevoie să ai grijă de noi. Ne-am descurcat până acum și vom continua să facem ce am făcut mereu. Creștem unde suntem plantate. Aici e casa noastră și aici vom muri. E alegerea noastră. Aș fi putut încerca să plec când erai mai mic, să-mi încerc norocul pe o plută, pe mare. Nu am făcut-o fiindcă mi-a fost frică să nu fiu prinsă și trimisă înapoi, să nu mor pe apă. Am văzut oameni care îndrăzneau să vorbească și mureau pentru asta, i-am văzut dispărând, și ți-am zis să ții capul la cutie, să faci cum vor ei, să-ți accepți soarta. Dar acum știu. Nu se schimbă nimic, oricât muncim, oricât ne rugăm pentru schimbare, și ce ne aruncă ei nu ajunge. Sunt obosită și îmbătrânesc. Nu mai este lupta mea. E a ta. Nu risipi ocazia. Du-te în Statele Unite.

– Dar tata...

Ea inspiră adânc.

– Tatăl tău ar fi de acord cu mine. El a crezut că trebuie să-ți duci viața dedicat unei cauze mai importante decât tine. Nu mă pot gândi la o cale mai bună de a-i onora amintirea decât felul tău de viață. Ar fi fost mândru de tine. Mereu.

Luis are o lacrimă pe obraz.

– Vremurile se schimbă. Poate că poți face mai multe din afara Cubei decât din interior.

Are ochii in lacrimi.

– Vei fi mereu fiul meu. Te voi iubi mereu și îmi pare rău că n-am spus-o destul. Sunt mândră de tine, tare mândră. Sunt atâtea feluri în care poți servi, Luis. Uneori, cel mai curajos lucru pe care-l poți face e să decizi să pleci când nu mai e înțelept să rămâi.

– Studenții...

– Vor supraviețui și fără tine. Vom supraviețui cu toții. Într-o zi, lucrurile se vor schimba și ne vom revedea.

Cuvintele ei dizolvă hotărârea, teama, îndoielile, până ce văd acceptarea din privirea lui și, dintr-odată, bărbatul care mi s-a părut atât de încrezător, atât de sigur pe sine, încă de la aeroport, pare pierdut și derutat.

– Voi trimite bani, spune el. Voi scrie.

– Da, știu. Ea îl îmbrățișează un moment și îi dă drumul. Trebuie să merg la piață. Să nu uiți să-ți iei rămas-bun de la bunica.

Se uită la mine, iar eu mă pregătesc de cuvinte grele.

– Știu ce ai făcut și ce sfori ai tras. Mulțumesc.

Încuviințez, printre lacrimile care-mi încețoșează privirea.

– Să aveți grijă unul de celălalt, spune ea.

– Așa vom face, promit eu.

Ea mai rămâne o clipă să se uite la Luis, apoi pleacă.

Termin de împachetat cât timp Luis își ia rămas-bun de la Cristina. Pun scrisorile pe care mi le-a dat bunicul în bagajul de cabină, alături de trandafirul alb și de scrisorile păstrate de bunica în cutia de lemn, ca să pot explica familiei povestea. Am și o scrisoare pe care bunicul meu a scris-o pentru fiul lui, pe care i-o voi duce tatei. Las darurile pentru Ana și

familia ei, și banii rămași, păstrând doar cât e necesar pentru a ne acoperi călătoria. Sper să le fie de folos.

Cineva bate la ușă.

– Intră, spun.

Luis o deschide.

– Ești gata?

– Da. Cum a mers cu Cristina?

– Mi-am luat rămas-bun.

– Va fi bine?

– Așa sper. Are rude îndepărtate în Oriente[1]. S-ar putea duce să locuiască la ei. Nu s-a decis. Bunica și mama o consideră din familie. Sper că va rămâne aici.

– Tu vei fi OK?

– Așa sper. Luis îmi întinde mâna. Bunica vrea să ne conducă. Va ajunge curând aici prietenul meu, Oscar, să ne ia cu mașina.

Îmi ia bagajele într-o mână, prinzându-mă cu cealaltă. La baza scărilor îl așteaptă o valiză. Pablo l-a sfătuit să nu ia multe lucruri cu el, pentru că ar ridica semnale de alarmă dacă pare că ar pleca pentru mai mult decât o vacanță scurtă, romantică, în Antigua, alături de iubita lui americancă. Eu sper să nu sape adânc la aeroport, sper ca bunicul să îl poată ascunde pe Luis o zi sau două. Nu sunt multe speranțe, dar acum sunt tot ce avem.

Ne apropiem de salonașul Anei, unde ea stă pe canapeaua de mătase uzată, cu un zâmbet pe chip și cel mai bun set de porțelan în fața noastră.

---

[1] Cea mai estică provincie cubaneză până în 1976, din care este originară și familia Castro.

– A fost al mamei, spune ea, când remarc cât sunt de frumoase. Și înainte, al mamei sale. Și tot așa. A venit din Spania, pe navă.

Ne așezăm vizavi de ea și ea ne toarnă cafea, oferindu-ne și un platou cu gustări. Are o eleganță în mișcări și o abordare ceremonioasă a întregului proces care vorbesc despre vremuri uitate.

Sorb din cafea în timp ce ea și Luis discută despre cina din seara aceea, despre cartier, despre orice, numai despre ziua care ne așteaptă nu.

Se aude o bătaie în ușă, rău-prevestitoare, care tulbură pacea creată în cămăruță. Este fie poliția, fie prietenul lui Luis care a venit să ne ducă la aeroport.

Luis mă ia de mână și mă strânge. Îmi bubuie inima când se scuză și se duce să vadă cine este, iar când aud în sfârșit vocea lui alături de a lui Oscar mă mai liniștesc.

Eu și Ana ne privim peste marea de porțelan a familiei.

– Faceți ce trebuie, îmi spune ea.

– Așa sper.

– Așa este. Era timpul să plece, chiar dacă nu e pregătit.

– Am putea...?

– Să mă scoateți și pe mine din țară?

Încuviințez.

– E cu cincizeci și opt de ani prea târziu. Cuba e acasă. Voi muri aici și n-aș vrea să fie altfel. Dar Luis e tânăr. Merită să aibă copii și să-i poată crește într-o lume cu un viitor strălucit. Unde pot visa. Îi veți aduce înapoi, într-o zi, și le veți arăta unde am locuit. Le veți spune poveștile noastre, ca să știe de unde vin, să-și cunoască rădăcinile.

– Da.

– Sunt bucuroasă că v-aţi găsit, spune ea. Că te-ai întors. Elisa ar fi mândră de tine. Mă rog să te vegheze şi să te conducă în călătoria care te aşteaptă.

Paşii lui Oscar şi Luis se apropie, iar noi ne ridicăm. Ea mă ia în braţe, mă ţine strâns, mâinile ei îmi mângâie părul.

– Să nu uiţi niciodată de unde vii. Vii dintr-un şir lung de supravieţuitori. Ai încredere în asta, când dai de greu. Şi să aveţi încredere unul în altul.

Încrederea pare o exagerare. Luis şi cu mine ne cunoaştem de numai o săptămână, dar ce mai e sigur pe lume? Guvernele se schimbă, regimurile cad, alianţele se transformă – cu atâtea care ne aşteaptă mi se pare că iubirea este singurul lucru în care merită să am încredere.

Ana se desprinde şi îi zâmbeşte lui Luis.

– Vino aici, îi face semn.

El se apropie de ea şi pare pe cale să cedeze.

Ea îi şopteşte ceva, iar el încuviinţează, ţinând-o în braţe. Ea se retrage, cu ochii în lacrimi şi privirea sclipind de iubire şi mândrie.

Oscar ne aşteaptă la intrare. Bagajele noastre sunt deja încărcate în portbagajul maşinii lui Luis. Ne sărutăm pe obraji şi ne urcăm în decapotabilă, Luis şi cu mine în spate, Oscar la volan, cu Ana privindu-ne, o prezenţă liniştitoare şi o amintire a ce lăsăm în urmă.

Luis îmi ţine mâna într-a lui, când ne întoarcem să o privim pe Ana, rămasă în pragul singurei case pe care o cunoaşte el.

Maşina iese de pe alee, lovind pietrişul, îndepărtându-se de familia Rodriguez, de Ana, până ce casa se transformă într-o pată în depărtare.

Ne întoarcem și privim înainte, bucurându-ne de ultima privelişte asupra Havanei. Orașul nu dezamăgește și poate că doar îmi imaginez, dar cerul mi se pare mai frumos ca înainte, iar zgomotul străzii, oamenii care râd, muzica revărsându-se pe geamurile deschise sunt o melodie în sine.

Oscar vorbește necontenit în timp ce ne deplasăm prin Miramar, echilibrând sobrietatea zilei. Cuba trece pe lângă noi în fulgerări de culoare, însoțită de elegia sunetelor stradale. Încerc să memorez peisajul, să fac o fotografie mentală pe care să o port cu mine până ce ne întoarcem.

Oare face și Luis la fel?

Mi se pare că ajungem la aeroport în doar câteva minute.

Sunt dornică să plec, să mă întorc la siguranța casei mele din Miami, la familie, la lumea pe care o cunosc. Dar nu vreau să plec, să abandonez oamenii care acum fac parte din inima mea. Mi-e teamă că nu îl vor lăsa să plece. Că ne vor arunca în temniță pe amândoi.

Oscar și Luis se îmbrățișează pe jumătate și se bat pe spate în fața aceluiași aeroport în care l-am cunoscut eu. Schimbă o privire. Cât i-o fi zis Luis lui Oscar? A fost implicat de la început în eforturile sale? E unul dintre cei ale căror nume le păzește Luis? Știe ce se întâmplă? Și el vrea să-și rişte libertatea ca să ne ajute? Înțelege că acest la revedere ar putea fi pentru totdeauna, nu pentru câteva săptămâni?

Cred că știe și, încă o dată, sunt copleșită de bravura și bunătatea conaționalilor mei.

– Noroc, omule, zice Oscar.

Îmi iau repede la revedere de la el, făcând tot ce-mi stă în puteri să frizez normalitatea, să nu trădez că tremur în interior. Luis este stoic, alături de mine, exceptând tresăririle degetelor și încordarea mâinii, cât străbatem aeroportul.

Soldații înarmați postați peste tot mi se par spectre care prevestesc răul, și am nevoie de tot curajul să nu le arunc mai mult de o privire în trecere, să continui să-mi văd de mers ca și cum nu m-aș teme de nimic, ca și cum am fi doar călători obișnuiți.

Ne înregistrăm pentru îmbarcare și ne luăm permisele. Îmi lipesc un zâmbet pe față, schimbând amabilități cu femeia de la ghișeu. Îmi bubuie inima. Aștept să spună că e ceva în neregulă la biletele noastre, că zborul nostru a fost amânat.

Trecem însă prin procesul pe care l-am mai trăit de sute de ori. După câteva minute, plecăm, cu un zâmbet.

Îmi tremură picioarele când ne apropiem de zona vămii. Suntem doar doi oameni obișnuiți și, totuși, mi se pare că toată lumea se uită la noi, că ne luminează un reflector deasupra capului.

Să fie ultimele noastre momente de libertate?

Povestea exilului are surse diferite. Sunt cei care, asemeni familiei mele, au fost norocoși să poată pleca atunci când mai era posibil, să ia un zbor spre Statele Unite, chiar dacă drumul era pavat de bandă roșie montată de autorități și de refuzuri. Apoi mai sunt copiii lui Peter Pan[1], ai căror părinți au fost atât de disperați să îi scoată din țară, că i-au pus într-un avion singuri și i-au trimis în State, cu speranța că, într-o zi, se vor regăsi, visând să aibă copiii lor o viață mai bună decât ar fi avut într-o Cubă suficient de puternică să necesite un asemenea sacrificiu. Apoi mai sunt și cei care-au plecat cu exodul din Mariel[2], în 1980, când Castro a lăsat

[1] Operațiunea Peter Pan, în cadrul căreia au fost trimiși din Cuba în Statele Unite minori neînsoțiți de către părinții lor (1960-1962).

[2] Emigrare în masă a cubanezilor din portul Mariel, între 15 aprilie și 31 octombrie 1980.

peste o sută de mii de cubanezi să plece în America. Și mai sunt și plutașii, cei ale căror inventivitate și curaj i-au îndemnat să ia cu asalt mările în plute improvizate, cele două sute de kilometri spre libertate, înfruntând moartea sau, dacă erau prinși înainte să ajungă pe țărmul Statelor Unite, o viață în închisoare.

Cubanezii există într-o stare de speranță continuă.

La suprafață, *ojalá* se traduce prin „să sperăm" în engleză. Dar numai pe hârtie. E o definiție de dicționar. Realitatea este că sunt cuvinte care sfidează încercarea de a le traduce; sensul lor cuprinde o armată de lucruri care fierb dedesubt. Cuvântul conține frumusețe, mai mult decât frivolitatea unei speranțe aleatorii. Vorbește despre viață, despre momentele grele și mărețe, despre lipsa totală de predictibilitate. Și, în miezul lui, cuvântul ia totul și-l pune în mâinile unei puteri superioare, recunoscând limite celor de pe pământ, și speranța, speranța nepătată, speranța de care îți legi viața, că dorința ta cea mai adâncă, cea mai pură, va fi îndeplinită cândva.

Simt acum speranța aceea, cât ne croim drum prin aeroport. Speranța că nu ne vor opri, că nu ne vom petrece restul zilelor într-o închisoare cubaneză, că vom ajunge de partea cealaltă.

Nervii pe care-i simte Luis îmi ating membrele. Îi tremură mâinile, are maxilarul încleștat, privirea i se mișcă prin aeroport, spre soldații în uniformă, spre armele din mâinile lor, așteaptă să vadă dacă unul dintre ei se va apropia și îl va lua, dacă va dispărea la fel ca alții care au îndrăznit să sfideze guvernul. Dacă-l voi urma și eu.

Niciodată nu mi-a fost mai frică și nici n-am fost mai înclinată să mă rog.

Sunt prinsă între două limbi. Am învăţat spaniola înainte de orice, am crescut vorbindu-le pe ambele acasă şi la şcoală. În cele mai vulnerabile momente, cele în care simt lucrurile cel mai adânc, în care sper, în care mă tem, în care iubesc, spaniola îmi vine în minte prima dată.

Rugăciunea mă străbate acum.

Trec prima, apropiindu-mă de biroul vamal cu un zâmbet precaut. Întind paşaportul şi permisul de îmbarcare, alături de jumătatea cardului de turist primit când am intrat în ţară. Schimbăm câteva vorbe despre excursia mea în Cuba şi, din colţul ochiului, îl văd pe Luis apropiindu-se de alt ghişeu.

Timp de câteva minute, nu aud decât un ţiuit în urechi şi îmi simt corpul suspendat în aşteptare. Părăsesc ghişeul şi mă apropii de punctul de securitate, unde îmi va fi scanată geanta. Aştept. Aştept să mi se alăture Luis.

Îmi răsucesc inelul pe deget, iar şi iar, în timp ce el vorbeşte cu ofiţerul de la Imigrări, cu un zâmbet pe faţă, pe care-l ştiu de fals. Încerc să le ascult conversaţia, să citesc cuvintele care le cad de pe buze. Apoi se termină totul.

Luis se îndreaptă spre mine, trecând de ghişeu.

Mă lasă genunchii.

Luis mă cuprinde de talie cu braţul, mă trage în faţă, spre coada de la verificarea de securitate, unde-mi pun geanta pe bandă, cu membrele vibrând de adrenalină.

Buzele lui îmi ating tâmpla.

– Aproape am ajuns, îmi şopteşte la ureche.

Trec minute, trecem prin verificare, facem ultimii paşi şi ne lăsăm pe scaunele de lângă poartă.

Îmi imaginez cum şedea familia mea aici, aşteptând avionul care să îi ducă în Statele Unite, fără să ştie când şi

dacă se vor întoarce. Înțeleg ceva mai bine nesiguranța lor, genul de nesiguranță care-ți invadează oasele, care vine din lipsa unei țări pe care să ți-o apropriezi, o țară unde să poți să te odihnești.

O familie de turiști șade lângă noi, fără nicio idee despre încordarea care emană dinspre mine și Luis. Încerc disperată să nu mă uit la ei, să mă uit doar pe geam, la podeaua monotonă, la tavan, dar mi se pare că mă obligă să îi privesc, că își doresc să îmi vorbească, aproape palpabil.

Poate că vor să se conecteze, în aeroportul aglomerat de călători care pleacă dintr-o țară pierdută, poate cred că Luis și cu mine părem un cuplu simpatic, poate că nu văd rana deschisă a amândurora. Nu par să se poată abține.

– A fost prima călătorie în Cuba? mă întreabă soția.

Încuviințez, extenuată brusc de frică, de pierdere și de apăsarea speranței.

– E incredibilă, nu-i așa? continuă ea, iar eu dau din nou din cap, politicoasă, gata să mă urc odată în avion. E atât de frumoasă așa, în stare naturală, înainte să vină turiștii și să o distrugă.

O spune de parcă am împărtăși un secret, de parcă am fi dat peste un oraș pierdut.

Luis se încordează lângă mine, iar eu încuviințez din nou.

Dezamăgită, se lasă din nou pe spate și își întoarce atenția la soț și la copii.

Ce ar mai fi de zis?

Ideea că frumusețea aceasta distrusă este destinul Cubei e la fel de deprimantă ca ideea că viitorul ei va fi alcătuit din vase de croazieră și cazinouri. Că lucrurile care au hrănit focurile revoluției vor renaște – chiar dacă nu au murit vreodată.

Că există ceva fermecător în problemele de oriunde ai întoarce privirea. Toată lumea vorbește despre Cuba ca fiind „deschisă" și „liberă", dar înseamnă lucruri diferite pentru oameni diferiți. Pentru unii, este speranța pentru lanțuri de fast-food și giganți comerciali; pentru alții, libertatea de a trăi într-o țară pe care să o numească a lor, în care să păstreze o urmă de autonomie.

Acum cunosc furia care-l arde pe dinăuntru pe Luis, incapacitatea de acceptare că ar fi condiția naturală a Cubei. Speranța de mai mult.

Începe îmbarcarea și ne scutește de conversație.

Înaintăm la coadă, înghesuiți între turiști jubilanți, arși de soare, care povestesc despre aventura lor exotică. Urcăm în avion pe furiș, privind peste umăr după uniforme. Luis îmi spune să mă așez la margine, iar mâinile lui se prind de suporturile pentru brațe, cu încheieturile albite. Îmi dau seama că el nu a mai zburat cu avionul.

Câte se vor mai schimba în viața lui?

Minutele devin o veșnicie în timpul în care așteptăm să se învârtă roțile pe pistă, să se ridice avionul pe cer. Mi se pare că merg de zece ani, că nu mă mai recunosc. Avionul se îndepărtează de poartă, iar bătăile inimii mele se calmează, membrele mi se relaxează, respirația mea încetinește și devine mai profundă.

Ne ridicăm. Cuba rămâne în urmă, Miami ne așteaptă în depărtare, la un ocean distanță.

Acasă.

Aterizăm în Antigua, unde ne așteaptă avionul privat al companiei tatălui meu. M-am folosit de toate favorurile din

familie ca să ajung aici și îi mulțumesc in gând Luciei pentru că a reușit. Îi sunt datoare vândută acum, chiar dacă știu cât de mult s-a bucurat de aventura de a ajuta pe cineva să se strecoare ilegal din Cuba. Asta se va transforma într-una din poveștile care devin legende, împărtășite de Noche Buena și la prânzuri în familie. Are și familia mea defectele ei, dar dacă îți curge prin vine o picătură de sânge Perez sau Ferrera, te ajută până în pânzele albe.

Ajungem în Miami peste câteva ore, iar eu trec prin rutina sosirii ca prin ceață. Luis tace, notând tot ce vede și ce aude. Mă simt stânjenită de avionul privat, de opulență, dar asta se risipește când mă gândesc ce am reușit.

Ne așteaptă avocatul familiei, alături de avocatul specializat în imigrări contactat de Lucia. Când a ajuns aici, în 1959, străbunicul meu și-a făcut o misiune din reclădirea viitorului, din introducerea sa și a fiicelor sale în societatea din Palm Beach, din câștigarea favorurilor de la politicieni. Poate că a fost imaginea fiului său mort, în fața casei, care l-a motivat, sau nevoia de a-și proteja familia rămasă, înțelegerea că tot ce construise îi putea fi răpit într-o secundă, cu o simplă schimbare de guvernare. Peste ani, familia mea a dat și candidaților democrați, și celor republicani, și acum sunt recunoscătoare pragmatismului cubanez.

Tata s-a folosit de cele mai înalte relații din guvern pentru a-l lăsa pe Luis să intre cu viză în țară. Este temporară și nesigură, dar ajunge, deocamdată. Cât să-l țină în siguranță. Cât să ne câștige niște timp, înainte să ne dăm seama ce facem mai departe. Acum ceva vreme, ar fi fost ușor, dar relațiile dintre Cuba și America se schimbă, promisiunile se încalcă și acordurile se transformă, așa că țările noastre se află pe

marginea a ceva nou și nesigur. Și totuși, suntem norocoși că suntem cubanezi, în timp ce alții întâmpină atât de multe obstacole vrând să ajungă pe pământ american.

După ce trecem prin procedurile preliminarii, suntem liberi să plecăm. Avem multe de făcut în următoarele săptămâni: să îl ajutăm pe Luis să se acomodeze, să ne întâlnim cu avocatul lui, pentru a afla care sunt pașii următori, să îi găsim un job, un loc – oare va vrea să stea cu mine? Atât de multe obstacole ne așteaptă și, totuși, pare un ritm natural. Este chintesența cubanezilor să îi ajute pe alții să își refacă viața în Statele Unite, la fel cum au făcut și cei de dinainte pentru familia mea.

Urcăm în mașina din parcare și eu încep să plâng. Lacrimile îmi curg pe obraji, până când nu mai știu de ce plâng – un amestec de tristețe și de ușurare.

Pentru bunica. Pentru bunica lui Luis, rămasă în urmă. Pentru bunicul, pe care nu am apucat să îl cunosc așa cum mi-aș fi dorit. Pentru oamenii cu care împart același sânge, din Havana, pe care nu i-am întâlnit. Pentru casa pe care mă tem că n-o voi mai vedea. Pentru durerea pe care mă tem că o va purta Luis în suflet, de acum înainte.

El mă ține în brațe, cu fața lipită de a mea, cu buzele lui pe ale mele.

Avem atât de multe de învățat.

Ne purtăm căminul în suflete, încărcate de speranță. Atâta speranță.

După moartea lui Fidel, ne vom întoarce. Veți vedea.

Capitolul treizeci și unu

Ne petrecem următoarele trei zile ascunși în casa mea din Coral Gables, cu trupurile vârâte sub plapuma cea mare, sau pierzând vremea în curte, iar eu evit apelurile familiei. Ne ajustăm încă la schimbare, ne obișnuim cu noua viață, jelim. Apoi sunt gata și e timpul să găsesc ultima piesă din puzzle.

În copilărie, a existat o singură persoană care-mi oferea adevărul necondiționat. Mi-a vorbit despre sex când am devenit curioasă, a umplut spațiile când am avut întrebări despre Marele Divorț și despre moștenitoarea imperiului de cauciuc.

Mătușa mea Beatriz este păstrătoarea secretelor familiei.

Locuiește într-o casă din Palm Beach, despre care se spune că i-ar fi fost dăruită de un fost iubit. Este ea însăși o moștenitoare, deși și-ar fi putut cumpăra singură conacul de peste două mii de metri pătrați, dar cred că-i place romantismul de a pluti prin încăperi și a simți conexiunea cu anii tinereții.

Dacă pereții ar putea vorbi.

Îl las pe Luis acasă să se obișnuiască și conduc singură până în Palm Beach.

Beatriz răspunde la ușă într-un nor de Chanel, îmbrăcată într-un furou înflorat pe care-l am și eu, în altă nuanță. Ei îi

șade mai bine. Are fața unei femei cu zece ani mai tânără. Părul ei negru e prins într-un coc dramatic și în urechi poartă cercei cu diamante mari.

A purtat aceiași cercei în paginile din *Vanity Fair*, de acum câțiva ani. În anumite cercuri, este o legendă.

Mă întâmpină cu un sărut pe fiecare obraz, apoi mă lasă să intru.

– Haide, haide.

Mâinile îi flutură când vorbește. Poartă un diamant și pe deget – alt dar, de la alt iubit.

– Diana nu lucrează azi? întreb.

Menajera ei aproape că face parte din familie. Acum, că mătușa mea se apropie de optzeci de ani, ea și Diana au devenit tovarășe.

– Nu. S-a dus pentru weekend în vizită la sora ei, în Punta Gorda.

Trec pragul și o urmez într-un salon înflorat, pe care îl redecorează mereu. De data asta este o combinație de roz și galben, cu un candelabru nou agățat de tavan. Șic de Palm Beach.

Ne așezăm pe canapele, față în față, iar ea îmi oferă ceva de băut. În mijlocul frazei se oprește, cu ochii lucind.

– Ceva e diferit la tine. I se adâncește zâmbetul. Ai cunoscut un bărbat.

Rânjesc. Beatriz are un simț aparte.

– Așa este.

Se apleacă în față, uitând deocamdată de băuturi.

– Spune-mi *totul*.

– Am cunoscut pe cineva. A venit cu mine.

Face ochii mari.

– Draga mea, aduci o pălărie discutabilă cu tine, pe care nu o vei purta niciodată, dar n-ai putut rezista, fiindcă erai în vacanță. Poate o sticlă de rom. Dar un bărbat? Privirea i se îngustează când mă analizează iar. Ești îndrăgostită.

Spune cuvântul cu grijă, de parcă ar fi periculos, de parcă ar putea răsturna guverne, cuceri regate, asedia tot ce i se pune în cale. Îl spune de parcă ar ști câte ceva despre târgurile inimii și ar fi o clientă mulțumită.

– Da.

Îmi scapă un hohot mic de pe buze, un cocktail de agitație, de entuziasm și de bucurie prea mare să mai fie reținut.

Ea zâmbește tot mai larg. Se ridică și își aranjează furoul cu degetele cu unghii vopsite în roz.

– Atunci, avem nevoie de șampanie. Să-mi spui despre bărbat și despre călătorie.

Apoi, devine sobră.

– Ai găsit locul potrivit?

– Da, așa cred.

– Unde?

– Pe Malecón.

Ea tace o clipă, închide ochii și îi redeschide, acoperiți de o peliculă de lacrimi nevărsate.

– Elisa a fost fericită acolo. Va fi din nou.

Clipesc să-mi alung lacrimile.

– Așa sper.

Se duce spre bar, unde o sticlă de Bollinger șade într-o găleată cu gheață. Cele mai multe ocazii cer șampanie în lumea lui Beatriz; fără îndoială că a pregătit-o pentru a-mi sărbători întoarcerea, sau că am găsit locul potrivit pentru cenușa bunicii sau orice alt motiv ar fi inventat.

– Și tânărul cum se numește?

– Luis.

Mâna ei se oprește pe sticla de șampanie. Râde.

– Bineînțeles. Deci te-ai îndrăgostit de nepotul Anei Rodriguez?

Încuviințez.

– Bunică-ta ar fi fost încântată. Pariez că Ana este deja.

– Așa cred. S-a purtat cu mine ca și cum aș face parte din familie, de la început.

– Bineînțeles. Cam ești, ținând cont cât de apropiate au fost ea și Elisa. Sunt convinsă că vizita ta a fost de parcă ar fi primit înapoi o parte din Elisa.

Scoate dopul și toarnă lichidul auriu în două pahare înalte, de cristal.

– Cum e?

– Deștept, pasional, dedicat. Era profesor de istorie la Universitatea din Havana.

– Acum ce va face?

– Nu știu, recunosc eu, cu vorbele Cristinei în minte. Sper să-i placă aici. Sper să fie fericit. Sper să poată să rămână. Trebuie să ne prindem ce facem mai departe. E mort după Cuba și o parte din mine se simte vinovată că l-am încurajat să plece de acolo. Dar nu avea de ales pentru că regimul nu mai era dispus să îi ignore protestele.

Ea strânge din buze.

– Da, sunt cunoscuți pentru asta.

Beatriz aduce paharele și îmi întinde unul, apoi îl ridică pe al ei.

– Un toast: pentru iubirile găsite în cele mai improbabile locuri. Vocea ei devine serioasă. Te cunosc, Marisol. Te-am

văzut trecând prin viață și înfruntând toate obstacolele. N-ai fi făcut pasul ăsta dacă nu știai că este potrivit, dacă nu erai sigură. Știu că acum îți este frică și ai îndoieli, dar veți face lucrurile să meargă. Vă veți croi o viață nouă aici.

– Mulțumesc, spun, cu lacrimi în ochi.

Iau o gură de șampanie și gustul familiar îmi îmbracă limba.

– Când îl cunosc și eu? mă întreabă ea.

– Îl aduc la aniversarea Luciei.

Sora mea împlinește treizeci și trei de ani săptămâna viitoare și ne adunăm cu toții la o mare petrecere, la ferma din Wellington.

– Abia aștept.

Prin ochi, îi trece o scânteie:

– Tot nu știu ce cadou să-i iau.

Cunoscând-o pe Beatriz, ar putea fi orice, de la o poșetă la un animal exotic.

– Că veni vorba, ce cadou de nuntă vrei? întreabă ea.

Râd.

– Nu știam că mă mărit.

– Ah, dintr-o clipă în alta. Poate un tablou. Își golește paharul și redevine serioasă. Acum spune-mi despre Cuba. Văd că ești îngrijorată și nu doar pentru că nu știi ce se va alege de relația ta cu tânărul tău. Ai dezgropat din secretele familiei, așa-i?

– Da.

– Atunci cred că mai avem nevoie de șampanie.

Ne reumple paharele mai mult decât o recomandă eticheta, cu degetele tremurând.

– Visez despre Cuba, mărturisește ea. Despre ultimele noastre zile acolo. Mereu.

Dintre cele trei mătuși ale mele, Beatriz a fost întotdeauna cea mai puțin sentimentală sau înclinată spre emoții puternice. Este fluturașul familiei, care n-a suportat niciodată să fie prins.

– Te-ai întoarce? întreb, surprinsă de emoția din glasul ei, de durerea din priviri.

– Să o văd acum? Nu. Am avut deja inima frântă de suficiente ori și n-am nevoie să mi-o frângă iarăși Fidel. Am pierdut totul încercând să recâștig Cuba.

– Când ai plecat?

– Și atunci. Nu vreau să o văd așa cum e acum. Prefer amintirile pe care le păstrez în suflet decât realitatea aspră a ce a devenit.

– Ai vrea...

– Să fiu îngropată în Cuba? întreabă ea, terminându-mi ideea.

– Da.

Ea ridică din umeri.

– Nu știu. Nu m-am gândit. Miercuri am întâlnire cu un bărbat foarte special și sunt prea ocupată să mă pot gândi la moarte. În plus, bănuiesc că motivele pentru întoarcere ale Elisei au fost diferite de ale mele.

Este introducerea de care am nevoie.

– Am aflat lucruri cât am fost în Cuba.

– Mă gândeam eu.

– Știai?

– Despre copil? Despre bărbat?

Deci știa.

– Am bănuit, răspunde. Le-au spus tuturor că tatăl tău s-a născut mai devreme, că nu ajunsese la termen. Unii au crezut, probabil, că se culcaseră împreună înalnte de căsătorie.

Aveam însă o perspectivă diferită, pentru că am văzut-o împreună cu el într-o seară, în Havana.

– Împreună cu Pablo?

– Da. Era mai fericită ca niciodată. Nu poți ascunde o asemenea iubire. Am încercat să o întreb despre el, dar a negat. N-am luat-o personal. Erau alte vremuri. Nimeni nu știa în cine să aibă încredere. Încercam cu toții să supraviețuim. Nu mă îndoiesc c-a vrut să ne apere și pe noi, și pe el.

– Trăiește încă. E în Cuba. L-am cunoscut.

Am reușit imposibilul: să o surprînd pe Beatriz.

– Știa cine ești?

– Da.

Îi povestesc despre Magda, despre piesa lipsă pe care mi-a oferit-o.

– Le vei spune tatălui și surorilor tale?

– Da. El vrea să îi cunoască, dacă ei vor să meargă în Cuba. Aș vrea să știu despre el, dacă aș fi în locul lor.

– Sunt de acord. Mă strânge de mână. Dacă ai nevoie de mine, să îmi spui. M-aș bucura să te ajut să le dai vestea.

– Mulțumesc.

– Cum te descurci cu toate schimbările?

– Nu știu. Mă bucur că l-am cunoscut pe Pablo. Că am aflat adevărul. Le-am citit scrisorile și, după ce am vorbit cu el, mi se pare că s-au iubit cu adevărat. Mi-aș dori să știu ce a simțit ea fiindcă mereu am simțit că l-a iubit pe bunicul Ferrera. Acum am dubii.

– Ești încă tânără. Dacă ai noroc, poate că tânărul tău va fi singurul pe care-l vei iubi, toată viața. Sper asta, de dragul tău. Pentru unii, există o singură mare iubire. Dar nu toată lumea e suficient de norocoasă ca iubirea să funcționeze.

Pentru unii, cea pe care n-o pot avea e cea mai puternică. Elisa era însărcinată într-o vreme în care nu era posibil să fii mamă singură. Începeam o viaţă într-o ţară nouă, jeleam moartea fratelui nostru, pierderea casei, a prietenilor şi a stilului de trai. Când l-a cunoscut pe Juan Ferrera, era tânără şi speriată. El era bine ancorat aici, iar familia lui ne-a ajutat mult. Era cu zece ani mai în vârstă ca ea şi i-a oferit stabilitatea de care avea nevoie, mai ales după ororile revoluţiei. Nu ştiu dacă îl iubea când s-au căsătorit, dar ştiu că a ajuns să îl iubească şi că el v-a iubit mult pe toţi. A fost fericit cu ea, cu familia pe care şi-au clădit-o, iar ea a simţit la fel în privinţa lui. Poate că n-a fost o poveste de dragoste fascinantă, dar au ţinut unul la altul. Asta poate fi suficient.

– Simt că nu am cunoscut-o deloc. Cel puţin, nu cele mai importante părţi.

– Nu putem cunoaşte mereu oamenii pe care-i iubim atât de bine cum credem, Marisol. Iubirea e încâlcită în aşteptări, în percepţia asupra realităţii. Nu se ştie niciodată cum gândesc oamenii de fapt. Adesea, îşi ţin ascunse cele mai adânci trăiri. Ea şi-a păstrat secretele ascunse, dar, ţinând cont de ce am trăit, cine s-o învinuiască?

Vorbele Anei Rodriguez îmi revin în minte.

– Când eram cu Ana în Cuba, iar ea mi-a dat cutia bunicii, a spus că se obişnuia ca familiile să îngroape lucruri în curtea din spate ca să le aibă la întoarcere.

– Da, şi în pereţii casei. Aşa ne păstram speranţa, cred. Poate era şi un semn de aroganţă. N-am crezut niciodată că ticălosul va trăi atât.

– A spus că e la tine cea care a fost îngropată în curtea voastră din spate, cu comorile familiei.

Beatriz tace o secundă.

– Da, pentru un moment. Apoi am pierdut-o iar.

– Cum?

– Cum ce?

Se aude soneria.

– Cum ai recăpătat-o? Ți-a adus-o cineva ilegal?

Ea se ridică de pe canapea, privind la ceas, înainte să se uite iar la mine.

– Scuze, dar am o programare la masaj.

Buzele i se curbează într-un surâs orbitor, care oferă mai mult decât o sugestie despre șirul de inimi frânte din urma ei. Este femeia care a fost uluitor de frumoasă o viață și nu cunoaște altceva.

– Îl cheamă Gunnar și e o priveliște în sine.

Frumoasa, strălucitoarea și misterioasa mea mătușă.

– De ce te-ai reîntors în Cuba? întreb iar.

Beatriz se întoarce să-mi zâmbească, mergând spre intrare. Are același ton de nepăsare ca intotdeauna.

– M-am dus să-l asasinez pe Fidel Castro, bineînțeles.

Mă întorc la casa din Coral Gables, unde mă așteaptă Luis. Sunt întâmpinată de muzică – o trupă islandeză descoperită într-o călătorie la Reykjavik, acum câțiva ani – și de mirosul de *paella* din bucătărie.

Îmi pun geanta pe măsuța de la intrare și răsfoiesc corespondența – câteva facturi, o vedere de la sora mea, Daniela, care e în Marbella, cu mama, o revistă de modă.

Încet, încet, mi-am pus amprenta asupra casei, adăugând la confortul meu supradimensionat piese marcate de predilecția bunicii pentru opulență, înlocuind antichități baroce cu fotografii înrămate din călătoriile mele.

Deasupra scaunului favorit al bunicii atârnă o fotografie cu Malecónul la apus, în salonul unde-mi povestea despre Cuba. Îmi imaginez spiritul ei acolo, în braţele vântului, printre valurile care se zdrobesc de stânci, în notele de trompetă de pe promenadă, în zâmbetele cuplurilor îndrăgostite, cu degetele împletite, care se furişează, în privirea din ochii lui Pablo când i-a împrăştiat cenuşa peste mare.

Când am ajuns în Cuba, am simţit că sunt acasă, de parcă o parte din mine care călătorise mereu îşi găsise, în sfârşit, odihna.

Dar acum ştiu.

Nu există o lume pentru noi într-o ţară în care nu putem spune ce gândim, de teama închisorii, unde să îndrăzneşti să visezi este un delict, unde nu eşti limitat de propriile capacităţi şi ambiţii, ci de capriciile celor care ţin frâiele puterii.

Am cunoscut două versiuni de Cuba: cea romantică, a bunicii mele, încremenită în timp, şi cea despre care aflu de la Luis, cu realităţi aspre şi o luptă continuă. Aceea este Cuba care îmi vorbeşte acum, mantia pe care o ridic, cauza pentru care lupt.

Aseară am început să lucrăm la un articol nou – de fapt, o serie – o şansă de a face lumină asupra vieţii din Cuba modernă; un apel la schimbare într-o încercare de a ralia comunitatea internaţională.

Luis se apropie de mine şi mă cuprinde cu braţele de talie, din spate, apăsându-şi buzele pe ceafa mea.

– Ce face mătuşa ta? mă întreabă.

– Bine.

Nu îi spun despre replica lui Beatriz legată de Castro, la despărţire, sau despre noile întrebări care-mi aleargă prin

minte. E o poveste pentru altă zi, și femeile Perez trebuie să-și mai şi păstreze din secrete.

– Te iubesc, șoptește el.

– Te iubesc.

Săptămâna viitoare luăm cina cu tata. Vreau să îi spun vestea despre Pablo. Surorilor mele le voi spune după aceea. Cred că vor dori să meargă să îl cunoască pe bunicul nostru, că vor dori să cunoască o parte de mult pierdută a familiei. Cine ştie ce ne va aduce viitorul? Nu este sigur pentru Luis să se întoarcă acum, dar într-o zi...

Într-o zi, regimul va cădea. Trebuie.

Noi vom face tot ce putem pentru Ana, pentru Magda, pentru mama lui Luis, pentru Cristina, pentru bunicul şi pentru toţi cei care merită o şansă să cunoască libertatea, aşa imperfectă cum este ea. Pentru toţi cei care merită o şansă să spere într-o Cubă liberă şi democratică. Cuba pentru care a murit unchiul meu, pentru care a luptat Pablo, Cuba promisă cu atâta vreme în urmă.

Luis ne toarnă câte un pahar de vin, eu îi povestesc despre întrevederea cu Beatriz, iar el, despre detaliile întâlnirii cu avocatul specializat în Imigrări pe care l-am angajat. Când termină, îşi ridică paharul spre mine, într-un toast tăcut, şi cuvintele, fidelitatea lor, ies din mine firesc, ca o respiraţie.

– Să ne vedem cu bine în Havana.

Elisa
1970

Zilele se fac săptămâni, apoi luni, apoi ani, zece la număr, şi noi rămânem.

Se celebrează căsătorii, se nasc copii, se pierd şi se jelesc vieţi, şi noi rămânem.

Juan ne duce la Key West. Otis Redding urlă din difuzoarele maşinii şi cântăm cu toţii fals.

Decapotabila de culoarea cireşei, pe care mi-a cumpărat-o când am împlinit treizeci de ani, are partea de sus coborâtă, iar vântul îmi suflă prin păr în ciuda eşarfei colorate, care încearcă să îl tempereze. Fiul meu, Miguel, adoră să trecem peste pod şi să privească apa.

Oceanul are o nuanţă frumoasă de albastru, care va uimi turiştii veniţi de la nord. Dacă nu ai fost mai departe în sud, s-ar putea să crezi că e cel mai frumos din lume.

Dar dacă ai fost...

Ne îndopăm cu plăcintă Key Lime şi cu crabi de piatră, cu creveţi decorticaţi, şi cu băuturi fructate, temperate de izul de alcool. Miguel se joacă pe plajă, cu pantalonii suflecaţi, cu apa la picioare. Vede un grup de copii în nisip, cu găletuşe colorate în mânuţe. Se îndreaptă spre ei şi li se alătură, cu

trupul îndesat amestecându-se între ale lor. Coji de râsete se amestecă în zgomotul valurilor.

Juan mă ia de mână.

– Te iubesc, îmi spune, cu privirea la fiul nostru.

– Şi eu te iubesc, răspund, iar obişnuinţa cuvintelor mă linişteşte.

Chiar îl iubesc.

Nu este foc sau flacără; este molcom, durabil, puternic. Iubirea lui îmi aduce pace, iar eu am avut parte de suficient război. Este un om bun, un soţ minunat, un tată excelent, o fortăreaţă împotriva nebuniei din lume.

Şi Miguel.

Fiul meu va creşte cunoscând libertatea. Libertatea de a-şi exprima gândurîle, fără teamă de închisoare, de a munci pentru a se întreţine, de a visa că poate fi orice vrea, şi de a face orice doreşte.

După ce oboseşte, strângem şi pornim pe stradă. Îi arătăm peisajele, ne oprim să cumpărăm îngheţată. Într-un colţ, între Whitehead şi South Street, vedem un semn cu un palmier.

CEL MAI SUDIC PUNCT AL CELUI MAI SUDIC ORAŞ

KEY WEST, FLORIDA

În faţa semnului se află o femeie în rochie înflorată, care vinde cochilii.

Miguel e captivat, iar Juan zâmbeşte cu indulgenţă şi îşi scoate portofelul. Va fi un suvenir simpatic pentru băiat.

Mă uit cum îi arată lui Miguel cum să ducă cochilia la ureche şi să asculte vuietul oceanului. Chipul fiului nostru se luminează de noutatea descoperirii, iar mândria de pe

chipul lui Juan este evidentă. Îl iubește de parcă ar fi carne din carnea lui.

Mai merg puțin, până ce nu îi mai aud, căci zgomotul oceanului și al vântului acoperă totul. Este târziu și soarele stă să apună, iar cerul e de un albastru molcom. Dacă închid ochii, aproape că o văd. Dacă mă uit drept în față, cu privirea într-un punct de dincolo de zare, mi-o imaginez.

Este o fată într-o rochie albă, care se plimbă de-a lungul falezei Malecón, cu un trandafir de mătase albă în mână, cu părul întunecat suflat de vânt. Și un băiat. Mai înalt, mai în vârstă, cu capul aplecat ușor, lipit de ea, încercând să audă ce zice peste zgomotele orașului, peste claxoane, peste râsetele oamenilor care trec pe lângă ei. Ea vrea să râdă, dar bătăile inimii îi fură emoția, și în schimb simte ceva puternic, ca atunci când se prăvălește o furtună peste valuri. Plutește în aerul din jur, dusă de vânt – speranță, nerăbdare, dor.

El o va săruta și totul se va schimba.

Vor coborî din munți spre mare și totul se va schimba.

Fata poartă acum o rochie roz, are silueta schimbată de maternitate și de timp, iar trandafirul alb a fost îngropat în grădina din spate a casei lor din Havana, pentru când se va întoarce.

Îi vede ochii în ochii altuia, în fiecare zi. Este totodată cea mai mare plăcere și cea mai adâncă durere că tot ce trebuie să facă e să-și privească fiul ca să-l vadă pe bărbatul pe care l-a iubit și l-a pierdut.

Dar într-o zi...

Ce știe despre Dumnezeu s-a format în stranele Catedralei din Havana. O parte a rămas; majoritatea lucrurilor se schimbă odată cu vârsta și cu circumstanțele.

Dar simte speranță, că e adusă fie de religie, fie de sorgintea cubaneză.

Într-o zi, când va muri, îl va revedea. O știe până în măduva oaselor.

Dacă există Rai, cu siguranță acesta va fi.

Doisprezece kilometri de faleză. Havana în spatele ei, un ocean în față. Vor merge mână în mână, cu fiul lor între ei, cu o trompetă pe fundal, cu iz de iasomie în aer, cu gust de înghețată de cocos pe limbă.

Dar acum e doar marea. Dincolo de ea, la două sute de kilometri, se află o țară.

Acasă.

Când ne întoarcem?

Într-un an? Doi?

Ojalá.